

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ**
UNIVERSITY OF PATRAS

**ΣΧΟΛΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
& ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΤΜΗΜΑ
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
& ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΠΠΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ)**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Μελέτη απορρόφησης Ελλήνων πτυχιούχων στο εξωτερικό
2010-2018**

Ευθυμία Ζαρκανίτη 16311

Γεώργιος Κομπορόζος 16312

Εισηγητής

Δρ. Αθανάσιος Στραβοσκούφης

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2020

Η έγκριση της παρούσας πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας της Σχολής Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης του Πανεπιστημίου Πατρών (ΠΠΣ Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων - Μεσολόγγι του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας) δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων των συγγραφέων εκ μέρους του Τμήματος.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό την ανάλυση του φαινομένου της απορρόφησης Ελλήνων πτυχιούχων στο εξωτερικό κατά την διάρκεια των ετών 2010 – 2018 και τις επιπτώσεις που έχει επιφέρει αυτό στην ελληνική κοινωνία. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία και η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων Μεσολογίου, συνδυάζονται για να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός.

Αρχικά γίνεται μια αναφορά στον ορισμό και στην προέλευση του φαινομένου αυτού, και στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αίτια και οι επιπτώσεις του στην Ελληνική κοινωνία.

Τέλος, η ερευνητική μελέτη διερευνά τις στάσεις, τις απόψεις και τις αντιλήψεις των Ελλήνων πτυχιούχων, σχετικά με το νέο μεταναστευτικό ρεύμα που επικρατεί στην Ελλάδα (brain drain), και κατά πόσο έχει συντελεστεί η απορρόφηση τους σε οικονομίες του εξωτερικού.

Λέξεις κλειδιά: Διαρροή επιστημονικού δυναμικού, «brain drain», Απορρόφηση Ελλήνων πτυχιούχων στο Εξωτερικό, αίτια και επιπτώσεις στην ελληνική κοινωνία.

ABSTRACT

The current project aims to analyze the phenomenon of absorption / integration of Greek graduates abroad the years 2010-2018 and the effects of this phenomenon in Greek Society and Economy. For the purpose of this study, a survey was conducted among Greek Scientists working abroad, in order to discover the large percentage of absorption into the countries they work and live

Keywords: Brain Drain, Greek scientists working abroad, absorption / integration of Greek graduates

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	iii
ABSTRACT.....	iii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	ix
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ	x
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	xi
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	xii
Κεφάλαιο 1 - Η ελληνική Κρίση	1
Περιγραφή του φαινομένου	1
Αίτια.....	2
Δομή Δημοκρατίας - διάκριση των εξουσιών.....	2
Νομή της εξουσίας.....	3
Βαθμός Οικονομικής Ελευθερίας.....	5
Τρέχουσα κατάσταση	6
Προτάσεις	6
Κεφάλαιο 2 - Το φαινόμενο brain drain	8
Προέλευση και ορισμός του φαινομένου της διαρροής επιστημονικού δυναμικού (Brain Drain).....	8
Ιστορικά στοιχεία διαρροής επιστημονικού προσωπικού στον κόσμο.....	10
Ιστορικά στοιχεία της διαρροής επιστημονικού δυναμικού στην Ελλάδα	13
Το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού δυναμικού	16
Αίτια διαρροής εγκεφάλων στον κόσμο	19
Ελληνική Πολιτική Μετανάστευσης	22
Η μετανάστευση ως ευλογία.....	22
Η μετανάστευση θα είναι προσωρινή.....	23
Αίτια διαρροής επιστημονικού δυναμικού στην Ελλάδα και πρόσφατες έρευνες ..	24

Χώρες υποδοχής μεταναστών.....	28
Συνέπειες της διαρροής επιστημονικού δυναμικού για τις χώρες αποστολής.....	30
Επιπτώσεις του νέου μεταναστευτικού κύματος στην ελληνική κοινωνία	32
Θετικές επιπτώσεις της διαρροής επιστημονικού δυναμικού για τις χώρες αποστολής.....	33
Η κατάσταση στην Ελλάδα του σήμερα.....	35
Διαρροή ελληνικού επιστημονικού δυναμικού στη Γερμανία	38
Πρόσφατη έρευνα για το νέο μεταναστευτικό κύμα	41
Κεφάλαιο 3 - Οικονομική ανάλυση του φαινομένου	46
Κόστος ανατροφής παιδιού.....	46
Αμερική.....	46
Ανάλυση εξόδων.....	47
Γερμανία	47
Αγγλία / Ηνωμένο Βασίλειο	48
Ελλάδα	48
Κόστος σπουδών.....	48
Αμερική.....	48
Ηνωμένο Βασίλειο	49
Έξοδα Διαβίωσης.....	49
Ευρωπαϊκή Ένωση.....	49
Συνολικό Κόστος Ανατροφής και Σπουδών	50
Αναμενόμενα έσοδα.....	51
Υπάρχουσα κατάσταση.....	51
Κεφάλαιο 4 - Δημογραφική - κοινωνική ανάλυση του φαινομένου	52
Ηλικιακές κατηγορίες	52
Πυραμίδα ηλικιών στην Ελλάδα.....	52

Στέρηση μελλοντικών γενεών.....	55
Διαιώνιση των Ελλήνων	57
Συντελεστής γονιμότητας	57
Κεφάλαιο 5 - Δυνατότητες αναστροφής του φαινομένου / υπάρχει λύση;	59
Αντιμετώπιση των αιτιών	59
Αποπληρωμή σπουδών.	59
Διασύνδεση με τους απόφοιτους	61
Κυβερνητικές προσπάθειες.....	62
Προτάσεις για αύξηση γονιμότητας.....	66
Έλλειψη Ταλέντου στο εσωτερικό	71
Ο ιδιωτικός τομέας δείχνει τον τρόπο.....	73
Θερμοκοιτίδες και επιταχυντές νεανικής επιχειρηματικότητας	75
Κεφάλαιο 6 – Διερεύνηση απορρόφησης Ελλήνων Ιατρών.....	76
Ιατρικές σχολές.....	76
Αριθμός εισακτέων στις ιατρικές σχολές	76
Φυγή ιατρών στο εξωτερικό	77
Αίτια φυγής.....	78
«Ένα τυπικό παράδειγμα»	79
Η ανάγκη κάλυψης των κενών στο τραγικά υπο στελεχωμένο ΕΣΥ	81
Απαιτούνται κίνητρα.....	82
Τρέχουσα κατάσταση	82
Κεφάλαιο 7 - Έρευνα πεδίου	83
Σκοπός της Έρευνας	83
Ερευνητικά Ερωτήματα	83
Δείγμα της Έρευνας	84
Το Ερευνητικό Εργαλείο - Σχεδιασμός	86

Ανάλυση των Αποτελεσμάτων της Έρευνας	87
Εισαγωγή	87
Παρουσίαση ερευνητικών δεδομένων	88
Φύλο.....	88
Ηλικία	89
Οικογενειακή Κατάσταση.....	90
Επίπεδο Σπουδών.....	91
Πεδίο Σπουδών	92
Χώρα απόκτησης πτυχίου.....	94
Χώρα απόκτησης μεταπτυχιακού	95
Χώρα απόκτησης διδακτορικού.....	97
Επιστροφή στην Ελλάδα.....	98
Λόγοι Επιστροφής	99
Χρόνος μετακίνησης στο εξωτερικό.....	101
Λόγοι μετακίνησης στο εξωτερικό	102
Λόγοι επιλογής εργασίας στο εξωτερικό	103
Λόγοι επιλογής χώρας εργασίας στο εξωτερικό.....	104
Χρονικός ορίζοντας παραμονής στο εξωτερικό	105
Πρόβλεψη επιστροφής στην Ελλάδα.....	106
Έτη Εργασίας στο εξωτερικό.....	107
Έπιχειρηματικός κλάδος απασχόλησης.....	108
Επίπεδο θέσης εργασίας στο εξωτερικό	109
Επίπεδο αμοιβής στο εξωτερικό	111
Πολιτιστικοί σύνδεσμοι με την Ελλάδα	113
Κεφάλαιο 8 - Συμπεράσματα.....	114
Σκοπός της εργασίας.....	114

Δεδομένα.....	114
Απορρόφηση των Ελλήνων επιστημόνων	115
Επίπεδο σπουδών.....	115
Πεδίο σπουδών.....	115
Έτη εργασίας στο εξωτερικό	115
Επιχειρηματικός κλάδος απασχόλησης	116
Επίπεδο θέσης εργασίας στο εξωτερικό	116
Επίπεδο αμοιβών.....	117
Συμπεράσματα περί της απορρόφησης.....	118
Αίτια του προβλήματος.....	119
Προτεινόμενες λύσεις	119
Αντιστάθμισμα της εξαγωγής επιστημόνων σε άλλες χώρες	120
Μετεξέλιξη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.....	121
Παραμονή / επιστροφή των Ελλήνων επιστημόνων στην χώρα μας.....	122
Τι θα γίνει αν δεν ληφθούν μέτρα.....	123
Επίλογος.....	127
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	129
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	134
Ελληνική βιβλιογραφία.....	134
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία	136
ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ	139
Διαδικτυακές Πηγές – Τόποι	141

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1 – Οι πιο οικονομικές χώρες στην ΕΕ, για σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	50
Πίνακας 2 – Στοιχεία γεννήσεων και θανάτων από το 2008 έως και το 2018: Πηγή ΕΛΣΤΑΤ 1/10/2019	55
Πίνακας 3 - Θάνατοι και Γεννήσεις στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας το 2018	56
Πίνακας 4 - Μαθητικό Δυναμικό Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά τάξη : Πηγή Myschool 9/9/2019	56

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1 - Χώρες Προτίμησης.....	26
Γράφημα 2 - Φύλο	88
Γράφημα 3 - Ηλικία	89
Γράφημα 4 - Οικογενειακή Κατάσταση	90
Γράφημα 5 - Επίπεδο Σπουδών	91
Γράφημα 6 - Πεδίο Σπουδών	92
Γράφημα 7 - Χώρα απόκτησης πτυχίου	94
Γράφημα 8 - Χώρα απόκτησης μεταπτυχιακού.....	95
Γράφημα 9 - Χώρα απόκτησης διδακτορικού	97
Γράφημα 10 - Επιστροφή στην Ελλάδα	98
Γράφημα 11 - Λόγοι Επιστροφής.....	99
Γράφημα 12- Κυριότεροι Λόγοι επιθυμίας για επιστροφή στην Ελλάδα.....	100
Γράφημα 13 - Χρόνος μετακίνησης στο εξωτερικό	101
Γράφημα 14 - Λόγοι μετακίνησης στο εξωτερικό.....	102
Γράφημα 15 - Λόγοι επιλογής εργασίας στο εξωτερικό.....	103
Γράφημα 16 – Κυριότεροι λόγοι επιλογής χώρας εργασίας στο εξωτερικό	104
Γράφημα 17 - Χρονικός ορίζοντας παραμονής στο εξωτερικό.....	105
Γράφημα 18 - Πρόβλεψη επιστροφής στην Ελλάδα	106
Γράφημα 19- Έτη Εργασίας στο εξωτερικό	107
Γράφημα 20 – Επιχειρηματικός κλάδος απασχόλησης	108
Γράφημα 21 - Επίπεδο θέσης εργασίας στο εξωτερικό.....	109
Γράφημα 22 - Επίπεδο αμοιβής στο εξωτερικό.....	111
Γράφημα 23 – Πολιτιστικοί σύνδεσμοι με την Ελλάδα.	113

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Παρουσιάζονται συνοπτικά όλες οι σημαντικές συντομογραφίες που έχουν χρησιμοποιηθεί στο κείμενο της εργασίας π.χ.:

ΤΕΙ.:	Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
ΦΠΑ:	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας
ΕΛ.ΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΙΣΑ	Ιατρικός Σύλλογος Αθηνών
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ILO	International Labour Organization

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού δυναμικού ή αλλιώς «brain drain» αφορά τη μετακίνηση υψηλά καταρτισμένων ατόμων από χώρες λιγότερο αναπτυγμένες προς χώρες περισσότερο αναπτυγμένες.

Αντίθετα με την κοινή πεποίθηση, η διαρροή επιστημονικού δυναμικού δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο, ήδη από την εποχή της Αρχαίας Αθήνας παρατηρήθηκε η εμφάνιση μεταναστευτικών ροών. Ωστόσο, την τελευταία δεκαετία, την δεκαετία της κρίσης στην Ελλάδα ή την δεκαετία των μνημονίων όπως συχνά αναφέρεται, παρατηρήθηκε πρωτοφανής αύξηση του φαινομένου.

Η χρήση εκ μέρους των Ελληνικών Κυβερνήσεων του μοντέλου της αύξησης του ΑΕΠ μέσω δανεισμού, η άρνηση εκσυγχρονισμού τόσο του δημοσίου τομέα όσο και του ιδιωτικού τομέα, η αντίθεση σε κάθε προσπάθεια δημιουργίας αναπτυξιακών έργων και υποδομών, η τροχοπέδη της κρατικής μηχανής στην ίδρυση και λειτουργία επιχειρήσεων και ο «καημός» του Έλληνα να μορφώσει τα παιδιά του επενδύοντας εκεί τα διαθέσιμα κεφάλαιά του, είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα ανθρώπινο δυναμικό με αυξημένα τυπικά και ακαδημαϊκά προσόντα, χωρίς όμως να υπάρχει αντίστοιχος χώρος απορρόφησης σε Ελληνικές επιχειρήσεις.

Το κενό αυτό, ήταν επόμενο να καλυφθεί σε χώρες του εξωτερικού όπου οι επιχειρήσεις είχαν θέσεις προς κάλυψη και απλώς περίμεναν τους κατάλληλους υποψηφίους που και λόγω της Ευρωπαϊκής Ένωσης η μετάβαση είναι εύκολη λόγω απουσίας οποιουδήποτε κωλύματος εργασίας σε άλλη χώρα της ΕΕ..

Έτσι το κακό γίνεται διπλό: Πρώτα, το κεφάλαιο που έχει επενδυθεί για την ανάπτυξη και μόρφωση ενός τυπικού ενήλικα όχι μόνο εξαυλώνεται από την χώρα μας αλλά φέρνει απόδοση σε μια άλλη χώρα η οποία δεν έχει επενδύσει ούτε ένα ευρώ για τους εργαζόμενους αυτούς.

Δεύτερον, η χώρα μας αφανίζεται κοινωνικά μιας και αυτό το πιο ζωντανό και αναπτυξιακό τμήμα της Ελληνικής κοινωνίας θα θριαμβεύσει (δημιουργία οικογένειας) σε χώρα του εξωτερικού αποστερώντας και την κοινωνική συνέχεια και ανάπτυξη της χώρας μας.

Κεφάλαιο 1 - Η ελληνική Κρίση

Περιγραφή του φαινομένου

Τα τελευταία χρόνια ακούμε συνεχώς να εκφέρεται από διάφορους παράγοντες της πολιτικής – κοινωνικής – οικονομικής ζωής, η φράση Ελληνική Κρίση ή σκέτο *κρίση*. Για τους περισσότερους Έλληνες, αυτό έχει συνδεθεί με την οικονομική κρίση παραβλέποντας την επίσης μεγάλη κοινωνική κρίση που επίσης βιώνει η χώρα μας. Είναι κοινή πεποίθηση ότι όχι μόνο η κοινωνική κρίση προϋπάρχει της οικονομικής αλλά και είναι η βασική αιτία για την διόγκωσή της. Αν η κοινωνία μας είχε μια πιο δημοκρατική δόμηση ίσως να είχαμε αποφύγει την οικονομική κρίση, αν όχι εντελώς θα ήταν λιγότερη σκληρή– σε μικρότερο βαθμό από ότι την έχουμε νοιώσει τα τελευταία χρόνια και με περισσότερες πιθανότητες για έξοδο από αυτήν και ανάκαμψη.

Ένα στοιχείο που δεν πρέπει να ξεχνάμε για την Ελληνική Δημοκρατία, είναι ότι βρίσκεται σε συνεχή κρίση ήδη από την ημερομηνία γέννησής της. Σε πρόσφατη φωτογραφική έκθεση στο Αγρίνιο με θέμα την δεκαετία του '80 υπήρχε φωτογραφία από κατάστημα εμπορίου αλατιού - το **μονοπώλιο** αλατιού ορθότερα. Αυτό σήμερα φαντάζει τόσο παράξενο όσο και παράδοξο– ένα μαγαζί που εμπορεύεται ένα προϊόν μόνο και τόσο φθινό όσο το αλάτι – αλλά που ήταν ο κανόνας μέχρι το 1978. Το μονοπώλιο αλατιού (και όχι μόνο), επιβλήθηκε μετά τον άτυχο πόλεμο του 1897 και ειδικότερα με τον Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο (ΔΟΕ) όπως ονομαζόταν ο έλεγχος των δημοσίων οικονομικών της Ελλάδας (έλεγχος που επιβλήθηκε από Ευρωπαϊκές χώρες που δάνεισαν την Ελλάδα το φθινόπωρο του 1897, ενώ αυτή είχε χρεοκοπήσει τέσσερα χρόνια πριν) με στόχο την αποπληρωμή των χρεών της προς τους πιστωτές της. Τον έλεγχο εκτελούσε μια εξαμελής επιτροπή, η Διεθνής Οικονομική Επιτροπή (Commission Internationale Financière de la Grèce) (Εθνικά αρχεία Ηνωμένου Βασιλείου), με μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα από το 1897 μέχρι το 1978, για 81 χρόνια συνολικά.

Επίσης η εκφορά της φράσης *3^η Ελληνική Δημοκρατία*, είναι αρκετή για να καταλάβει κανείς το πόσο εύθραυστη στην πραγματικότητα είναι.

Αίτια

Δομή Δημοκρατίας - διάκριση των εξουσιών

198 χρόνια μετά την κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης με κύριο αίτημα την Ελευθερία και βασικό σύνθημα «Ελευθερία ή Θάνατος», το αίτημα αυτό, παραμένει ακόμα ως βασική διακύβευση της Ελληνικής Δημοκρατίας. Κάθε σύγχρονο κράτος – Δυτικού Τύπου εννοείται– πρέπει απαραίτητως να διαθέτει τα εξής συστατικά στοιχεία για να υλοποιηθεί:

- Νομοθετική Εξουσία
- Εκτελεστική Εξουσία
- Δικαστική Εξουσία

Το βασικό πρόβλημα όμως για να υπάρξει μια λειτουργική δημοκρατία είναι όχι μόνο η διάκριση των εξουσιών αλλά και η ανεξαρτησία τους.

Σκοπός της διάκρισης των εξουσιών, σύμφωνα με τον Μοντεσκιέ (Το πνεύμα των νόμων), τον Αριστοτέλη (Πολιτικά), τον Πλάτωνα (Πολιτεία, Νόμοι) κ.α. δεν είναι να πάρει κάθε φορέας από μία και μόνη εξουσία, παρά να μην τις πάρει κανείς όλες τους και να αποφευχθεί η συσσώρευσή τους σ' ένα μόνο όργανο, εφόσον τέτοια συσσώρευση συμπίπτει με τη δεσποτεία, τη μοναρχία ή τη δικτατορία κατά της δημοκρατίας.

Ο βαθμός δημοκρατικότητας ενός Πολιτεύματος είναι ταυτισμένος με το μέτρο διάκρισης των λειτουργιών της εξουσίας, της Νομοθετικής, της Εκτελεστικής και τη Δικαιοσύνης. Η διάκριση επιτυγχάνεται με την ανάθεση σε τρία διαφορετικά Σώματα, αναδεικνυόμενα απ' ευθείας από το Λαό, ώστε να αποκλείεται η συγκέντρωσή τους σε ένα μόνο πρόσωπο.

Η ανάγκη εκδήλωσης της κρατικής εξουσίας προς τρεις κατευθύνσεις έχει επισημανθεί από την αρχή της επινόησης της Δημοκρατίας.

Ο Αριστοτέλης έχει γράψει :

«Εστι δη τρία μόρια των πολιτειών πασών...εν μεν τι το βουλευόμενον περί των κοινών, δεύτερον δε περί τας αρχάς τρίτον δε τι το δικάζον»

Για τούς συντάκτες τού Συντάγματός μας και τούς Αντιπροσώπους μας, οι οποίοι το ψήφισαν, θεωρήθηκαν δημοκρατικές διαδικασίες τα εξής:

- a) Να μην υπάρχει δεύτερο εκλεγμένο Σώμα για να νομοθετεί.

- β) Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας να μην έχει ρυθμιστικές αρμοδιότητες
- γ) Στη λειτουργία της Δικαιοσύνης να εμπλέκεται η Κυβέρνηση.
- δ) Να μην είναι θεσμοθετημένη η εσωκομματική δημοκρατία.
- ε) Οι αρχηγοί των κομμάτων να επιλέγουν τούς υποψήφιους βουλευτές.
- στ) Ο εκλογικός νόμος να είναι μεταβαλλόμενος κατά το δοκούν των κομμάτων.
- ζ) Η νομιμότητα των πράξεων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, να ελέγχεται από διοικητικούς παράγοντες και όχι από τη Δικαιοσύνη.
- η) Τα συνδικάτα να μην έχουν συνταγματική υπόσταση.
- θ) Να μην υπάρχουν θεσμοί συμμετοχής και πρωτοβουλιών πολιτών.
- ι) Να μην υφίσταται θεσμικά η κοινωνία πολιτών.

Αυτή είναι η σημερινή αντιδημοκρατική ελληνική πολιτειακή πραγματικότητα, που με τις συνεπιγινόμενες δυσάρεστες πολιτικές επιπτώσεις.

Όλες οι άλλες, όμως, ευρωπαϊκές κοινωνίες έχουν φροντίσει να συμπεριλάβουν θεσμούς στα Συντάγματά τους που να κατοχυρώνουν τη διάκριση των λειτουργιών.

Ως παραδείγματα έχουμε:

- α) Αυστρία, δύο Σώματα, Πρόεδρος εκλεγόμενος με άμεση ψηφοφορία και 9 Περιφέρειες με δική της Βουλή η κάθε μία.
- β) Βέλγιο: δύο Σώματα, Συνταγματικός Βασιλιάς – Πρωθυπουργός, και 9 ημιαυτόνομες Επαρχίες.
- γ) Γαλλία: δύο Σώματα, Πρόεδρος άμεσα εκλεγόμενο
- δ) Γερμανία: δύο Σώματα, Πρόεδρος, Καγκελάριος, δέκα κρατίδια με τοπικές Βουλές
- ε) Ιταλία: δύο Σώματα, Πρόεδρος-Πρωθυπουργός και 20 Περιφέρειες με τοπικές Βουλές.

Επισημαίνεται ότι, στις υπόλοιπες Δυτικοευρωπαϊκές χώρες, υπάρχει ακόμη μεγαλύτερη διασπορά της εξουσίας, αλλά με περισσότερο σύνθετες διαδικασίες.

Νομή της εξουσίας

Στην Ελλάδα της εκμηδενισμένης Λαϊκής Κυριαρχίας, της μιας Βουλής, της πλειοψηφίας που εκλέγει τον Ανώτατο Άρχοντα, που νομοθετεί, που κυβερνά, που ορίζει την ηγεσία της Δικαιοσύνης και καθιστά τον Πρωθυπουργό παντοδύναμο διαχειριστή της εξουσίας, κατά τη διάρκεια των 4 χρόνων της κυβερνητικής του θητείας, έχει έρθει ο καιρός για βασικές πολιτειακές αλλαγές.

Εννοείται ότι οι πολιτικοί είναι βασικοί υπεύθυνοι για την σημερινή κατάσταση. Ως ιδιαίτερη φυλή διαχειριστών της εξουσίας, φρόντισαν στις Αναθεωρήσεις, που πραγματοποίησαν, να αφήσουν άθικτο το υπάρχον καθεστώς της συγκέντρωσης της εξουσίας, το οποίο εκμηδενίζει την εταιρικότητα τού πολίτη με την εξουσία. Καμιά προσπάθεια διάκρισης, σκιώδους έστω, των λειτουργιών της, που να προστατεύει τούς πολίτες από την παντοδυναμία της κυβερνώσης πλειοψηφίας. Ισχύει, όμως, το χρέος, για τους πνευματικούς ανθρώπους, τούς δημοσιογράφους των Μ.Μ.Ε., τα στελέχη των κομμάτων και όλους εκείνους τούς ενεργούς πολίτες, που ενοχλούνται από την παραχαραγμένη δημοκρατία που βιώνουμε. Η παράδοση και η πίστη τού Ελληνικού λαού στη Δημοκρατία, επιτρέπει να αντληθεί όποιος δημοκρατικός θεσμός υπάρχει στα δυτικά πολιτεύματα και να γεννηθεί μια νέα αμεσότερη Δημοκρατία. Ένα νέο Πολίτευμα δομημένο πάνω στις στέρεες βάσεις των σύγχρονων δημοκρατιών, τη δυαδική αντιπροσώπευση και τη σαφή διάκριση των λειτουργιών.

Είναι διάχυτη η αίσθηση, ότι στην Ελλάδα απολαμβάνουμε ένα πρότυπο διακυβέρνησης της χώρας από μια κομματική νομεκλατούρα, με χαρακτηριστικά παρόμοια με της πρώην Κομμουνιστική ΕΣΣΔ. Νομενκλατούρα (ρωσικά: номенклатура) είναι προσδιορισμός από την Κεντρική Επιτροπή του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης, των ηγετικών θέσεων στα όργανα του κόμματος και του κράτους, στις οικονομικές επιχειρήσεις και στις κοινωνικές οργανώσεις, καθώς και του καταλόγου προσώπων κατάλληλων να τις αναλάβουν. Ο Μιχαήλ Βοσλένσκυ (Michael Voslensky) εκλαΐκευσε τον όρο στο βιβλίο του Νομενκλατούρα (Michael Voslensky, Nomenklatura, 1984), χρησιμοποιώντας τον για να περιγράψει την προνομιούχο τάξη στην ΕΣΣΔ, την οποία αποτελούσαν 3 εκατομμύρια άτομα. Ο όρος δηλώνει συνεκδοχικά την κοινωνική τάξη, η οποία συνδέεται με το κράτος και διαθέτει σημαντικά προνόμια, καθώς και το σύνολο των αξιωματούχων ενός καθεστώτος. Αρκεί να κοιτάξει κάποιος τους ανθρώπους που κατέχουν σημαντικές θέσεις και τις σχέσεις τους με την κυβέρνηση για να αποδείξει το αληθές της πρότασης - χαρακτηριστικό παράδειγμα η κατάληψη της θέσης του προέδρου της κρατικής ανώνυμης εταιρίας ΟΑΣΘ (Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών Θεσσαλονίκης) από τον πατέρα υπουργού, με μόνο προσόν την οικογενειακή του σχέση.

Βαθμός Οικονομικής Ελευθερίας

Σύμφωνα με μελέτη με τίτλο «Η Οικονομική Ελευθερία στον Κόσμο», του Ινστιτούτου Fraser του Καναδά για το 2016 η Ελλάδα συνεχίζει σταθερά να καταλαμβάνει τη χειρότερη θέση μεταξύ όλων των κρατών-μελών της ΕΕ, αλλά και όλων των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης καταλαμβάνοντας τελικά την θέση 117. Η Ελλάδα «υποβιβάστηκε» από τη δεύτερη στην τρίτη κατηγορία το 2010 και έκτοτε παραμένει σε αυτή. Από τη μελέτη, συνάγεται μάλιστα ότι στο φετινό δείκτη η χώρα μας σημείωσε άνοδο μόλις τριών θέσεων συγκριτικά με την περσινή, που αφορούσε τα στοιχεία του 2015, έτος δριμείας επιδείνωσης της οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης της χώρας λόγω των πολιτικών χειρισμών που οδήγησαν εντέλει στους κεφαλαιακούς ελέγχους και την αμφισβήτηση της συμμετοχής της χώρας στην ευρωζώνη.

Είναι χαρακτηριστικό ότι μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ, η χώρα με την αμέσως καλύτερη επίδοση από την Ελλάδα, η Κροατία, βρίσκεται στην 75η θέση, 33 θέσεις πάνω από τη χώρα μας. Ακόμη όμως και σε σύγκριση με τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που δεν είναι κράτη-μέλη της ΕΕ, η χώρα με την αμέσως καλύτερη επίδοση από την Ελλάδα, η Βοσνία και Ερζεγοβίνη, βρίσκεται στην 98η θέση, 10 θέσεις πάνω από την χώρα μας. Αναφέρεται επίσης ενδεικτικά ότι η Ρουμανία καταλαμβάνει την 20^η θέση, η Αλβανία την 34^η και η Βουλγαρία την 46^η θέση.

Δυστυχώς και στην τελευταία μελέτη του ίδιου ινστιτούτου για το 2018 ενώ αναβαθμίζει την χώρα μας στην θέση 107 (άνοδος 10 θέσεων) με σκορ 6,46, συνεχίζοντας να είναι στην 3^η κατηγορία χωρών.

Σημειώνεται ότι ο βαθμός οικονομικής ελευθερίας υπολογίζεται βάσει των θεσμών και των πολιτικών που εφαρμόζει κάθε χώρα σε πέντε πεδία:

- α) το μέγεθος του κράτους
- β) το κράτος δικαίου
- γ) την πρόσβαση σε ισχυρό νόμισμα
- δ) την ελευθερία στο διεθνές εμπόριο
- ε) και το ρυθμιστικό περιβάλλον στην τραπεζική πίστη, τα εργασιακά και την επιχειρηματικότητα.

Όπως έχουμε ήδη διδαχθεί στα οικονομικά, έρευνες επιβεβαιώνουν σταθερά ότι οι άνθρωποι που ζουν σε χώρες με μεγάλο βαθμό οικονομικής ελευθερίας απολαμβάνουν υψηλότερο επίπεδο ευημερίας, έχουν ευρύτερα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα καθώς και μεγαλύτερο προσδόκιμο ζωής. Στην αναφερθείσα μελέτη μάλιστα, έχουμε το δεδομένο ότι το κατά κεφαλήν εισόδημα στην πρώτη κατηγορία χωρών είναι στις 39.249\$ κατά μέσο όρο, για να κατακυλήσει στα μόλις 12,026\$ στην τελευταία κατηγορία χωρών (περίπου το 1/3!). Αυτό και μόνο το δεδομένο είναι αρκετό για καταδείξει τι θριαμβευτικό αποτέλεσμα επιφέρει στην οικονομία μιας χώρας η εφαρμογή των κανόνων Οικονομικής Ελευθερίας και κατά αντιδιαστολή τι φτωχό αποτέλεσμα επιφέρει η μη επιβολή του.

Τρέχουσα κατάσταση

Σαν αποτέλεσμα των παραπάνω η Ελληνική Οικονομία δεν έχει τα απαραίτητα συστατικά ώστε να εξασφαλίσει τον θρίαμβο της επιχειρηματικότητας. Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα και στην απουσία βασικών και ουσιαστικών υποδομών, όπως παντελής έλλειψη ή πεπαλαιωμένες σιδηροδρομικές γραμμές, πεπαλαιωμένο οδικό δίκτυο, μικρό βαθμό διείσδυσης σε γρήγορο ευρυζωνικό δίκτυο, πράγματα στα οποία είτε το κράτος είτε ιδιώτες θα έπρεπε να έχουν επενδύσει τα προηγούμενα χρόνια. Ενδεικτικό της όλης κατάστασης είναι ότι ήδη οι περισσότερες Ελληνικές επιχειρήσεις, δραστηριοποιούνται με ξένα ΑΦΜ (είτε Βουλγαρίας είτε Ρουμανίας), σε μια προσπάθεια να αποφύγουν την υπερ-φορολόγηση του Ελληνικού Κράτους. Μια απλή περιήγηση σε σελίδες του Facebook, θα εμφανίσει τουλάχιστον μια διαφήμιση για το πόσο χαμηλός είναι ο φορολογικός συντελεστής στην Ρουμανία – δεν χρειάζεται καν να αναφερθεί ο αντίστοιχος Ελληνικός – ενώ δίνονται οδηγίες για τις απαραίτητες ενέργειες για άνοιγμα εταιρίας εκεί.

Προτάσεις

Οι προτάσεις για βελτίωση είναι απλές. Όπως επισήμανε ο εκτελεστικός διευθυντής του ΚΕΦίΜ Νίκος Ρώμπαπας σχετικά με την έκθεση οικονομικής ελευθερίας *«για μια ακόμη φορά η Ελλάδα καταγράφει απογοητευτική θέση ως προς την οικονομική της ελευθερία, έχοντας ξανά τη χειρότερη επίδοση τόσο μεταξύ των χωρών της ΕΕ, όσο και μεταξύ όλων των βαλκανικών χωρών. Είναι τραγική ειρωνεία, την ώρα που κάποιοι στην Ελλάδα συνεχίζουν να κυνηγούν τον μπαμπούλα του νεοφιλελευθερισμού, η οικονομική ελευθερία της χώρας μας να είναι αντίστοιχη της Κίνας και της Σουαζιλάνδης. Όσο πιο γρήγορα ως κοινωνία αντιληφθούμε αυτή την αντίφαση, τόσο*

γρηγορότερα και θα αντιμετωπίσουμε τις πραγματικές και βαθιές αιτίες της κακοδαιμονίας μας».

Παραδοξότητα είναι επίσης, ότι ενώ επισήμως είμαστε μια φιλελεύθερη προοδευτική χώρα, μέλος κάθε διεθνούς οργανισμού (ΝΑΤΟ, ΟΗΕ, ΟΟΣΑ, ΔΝΤ), με αποκορύφωμα την συμμετοχή μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) πρώτη ονομασία)– την κορωνίδα της Ελεύθερης Οικονομίας – όλες οι κυβερνήσεις κάνουν τα πάντα για να μην έχουμε στην πραγματικότητα κανένα από τα προτερήματα και τις ευεργεσίες της ελεύθερης αγοράς.

Μόνο αν υπάρξει πολιτική βούληση από όλα τα κόμματα για εθνική συνεννόηση και κατάργηση του κομματικού κράτους με πλήρη αποδοχή των όρων της ελεύθερης αγοράς και της κοινωνικής ελευθερίας – μόνο τότε η χώρα μας θα μπορέσει να εκμεταλλευτεί τα γεωπολιτικά της προνόμια και να προσφέρει στους κατοίκους της όλα όσα ορίζει το Σύνταγμα της Ελλάδος.

Κεφάλαιο 2 - Το φαινόμενο brain drain

Προέλευση και ορισμός του φαινομένου της διαρροής επιστημονικού δυναμικού (Brain Drain)

Ο όρος διαρροή εγκεφάλων ή «brain drain» επινοήθηκε από το βρετανικό ίδρυμα Royal Society of London for Improving Natural Knowledge, για να περιγράψει τη μετανάστευση επιστημόνων και τεχνολόγων από τη μεταπολεμική Ευρώπη στη Βόρεια Αμερική το 1950 (Σεβρής, 2013). Λίγο αργότερα, ο ίδιος όρος χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει την εισροή Ινδών επιστημόνων και μηχανικών στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Τα βασικά αίτια που οδηγούν τόσο στη γέννηση όσο και εξέλιξη του φαινομένου, σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Σεβρή είναι δύο:

1. Οι συνθήκες ζωής στη χώρα προέλευσης του νέου επιστήμονα μετανάστη
2. Οι επιλογές που κάνει ο ίδιος επιστήμονας μετανάστης. Η τάση του για εξερεύνηση, τα όνειρα και οι φιλοδοξίες του για μια καλύτερη καριέρα, η προσδοκία του για καλύτερες οικονομικές απολαβές και συνθήκες ζωής.

Ο όρος διαρροή εγκεφάλων δεν χρησιμοποιείται μόνο για να περιγράψει την κίνηση των ανθρώπων - αλλά επίσης και για το οικονομικό και κοινωνικό κόστος που επιφέρει η μετανάστευση αυτή τόσο στην χώρα προέλευσης όσο και στην χώρα υποδοχής (Σεβρής, Μάιος 2013:207).

Σύμφωνα με τον Wickramasekara, Ο όρος «διαρροή εγκεφάλων» μπορεί να οριστεί ως «η μόνιμη ή μακροχρόνια διεθνή μετανάστευση ειδικευμένων ανθρώπων που έχουν αποτελέσει αντικείμενο σημαντικής επένδυσης στην εκπαίδευση από τις χώρες τους» (Wickramasekara, 2002:3).

Κατά τον Καραμήτρο, ο όρος «διαρροή επιστημονικού δυναμικού» (brain drain) αναφέρεται στη μαζική αποδημία ατόμων με υψηλή εκπαίδευση ή ειδίκευση (επιστήμονες, τεχνίτες ή εργάτες οι οποίοι είναι ειδικευμένοι σε ένα τομέα, ακόμα και οι άνθρωποι των γραμμάτων) από λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες προς σε ανεπτυγμένες χώρες (Καραμήτρος, 2014).

Ο Murro, την αντιμετωπίζει ως «εστιασμένη μετανάστευση» ή προώθηση ατόμων με υψηλό μορφωτικό επίπεδο από τις αναπτυσσόμενες χώρες προς της αναπτυγμένες

(Murro, 2008:158). Οι χώρες οι οποίες δέχονται ειδικευμένο εργατικό δυναμικό είναι και αυτές που κερδίζουν τους «εγκεφάλους». Οι μετανάστες στη χώρα υποδοχής αναζητούν καλύτερες συνθήκες εργασίας (καλύτερο μισθό και περιβάλλον εργασίας) και υψηλότερο βιοτικό επίπεδο.

Επιπλέον, διαρροή εγκεφάλων δεν έχουμε μόνο όταν οι νέοι εκπαιδεύονται στην πατρίδα τους και μεταναστεύουν είτε για καλύτερες συνθήκες εργασίας είτε για να στελεχώσουν θέσεις υψηλότερων απολαβών, αλλά και όταν οι νέοι μετά την ολοκλήρωση σπουδών, συνήθως μεταπτυχιακών, στο εξωτερικό δεν **επιστρέφουν** στην πατρίδα τους.

Το Brain Drain δεν αποτελεί αποκλειστικά μονόδρομο από τον τρίτο κόσμο προς τον πρώτο αλλά συμβαίνει και ανάμεσα στις χώρες του πρώτου. Κάθε χρόνο δεκάδες χιλιάδες επιστήμονες μεταναστεύουν από χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης στις ΗΠΑ για εύρεση καλύτερων συνθηκών εργασίας, αναδεικνύοντας και τις οικονομικές – πολιτισμικές και κοινωνικές διαφορές μεταξύ των ΗΠΑ και των υπολοίπων χωρών του πρώτου κόσμου. Οι ροές επιστημονικού προσωπικού, μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών αναφέρονται ως «κυκλοφορία εγκεφάλων» (brain circulation). Το φαινόμενο της διαρροής εγκεφάλων υφίσταται και στην Ελλάδα και είναι κυρίως αποτέλεσμα της χαμηλής ζήτησης για υψηλά εκπαιδευμένου προσωπικού στην ελληνική αγορά εργασίας (Καραμήτρος, 2014).

Λόγω της ποικιλομορφίας του φαινομένου, δεν υπάρχει κάποιος κοινά αποδεκτός ορισμός που μπορεί να αποδώσει το φαινόμενο της «διαρροής επιστημονικού δυναμικού». Έτσι έχουμε πολλούς και διαφορετικούς όρους. Συχνά αναφέρεται και ως «διαρροή επιστημονικού δυναμικού» («skilled international migration» - Frindlay, 1990), ως «εξαγωγή ευφυΐας», («intelligence export»), ως «διεθνής κυκλοφορία εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού» («skilled international labor circulation»- Cormode, 1994), ως «διεθνής μετανάστευση ταλέντων» («international migration of talents»), ως «προσωρινή μετακίνηση επαγγελματιών» («professional transients»- Appleyard, 1991), ως «μετανάστευση εξειδίκευσης» (migration of expertise»- Salt και Singleton, 1995), ως «ποιοτική μετανάστευση» («quality migration»- Todisco, 2000) κ.λπ. (Λαμπριανίδης, 2011:17)

Αν και μέχρι τώρα το φαινόμενο έχει περιγραφεί ως κακό για την χώρα που εξάγει επιστημονικό προσωπικό, μπορεί η επιτυχία των μεταναστών να δημιουργήσει

πρότυπο και μαθησιακό κίνητρο για τους συμπατριώτες τους που θα επιθυμήσουν να έχουν και αυτοί αντίστοιχη επιτυχία (Καραμήτρος 2014). Βέβαια, το μόνο σίγουρο που θα κερδίσει η χώρα εξαγωγής είναι τα εμβάσματα που θα στείλει ο επιστήμονας – κάτι που οδήγησε την ελληνική οικονομία στο παρελθόν. Χαρακτηριστικά διαβάζουμε *«Είναι, λοιπόν, βέβαιο ότι η μετανάστευση όχι μόνο δε συνεπιφέρει το ξεπούλημα ή την εγκατάλειψη της γης, αλλά η αδιάκοπη οικονομική ενίσχυση μειώνει αισθητά τα επιτόκια ενώ αυξάνει συγχρόνως την αξία της γης στις επαρχίες αυτές, κυρίως στην Πελοπόννησο όπου βρίσκονται οι αρχαιότερες κοιτίδες μετανάστευσης προς την Αμερική.»*, αναφερόμενος ο ερευνητής στην μετανάστευση μεταξύ 1880 – 1920, προς την Αμερική (Κ. Τσουκαλά, Εξάρτηση και αναπαραγωγή, σσ. 158-159).

Ιστορικά στοιχεία διαρροής επιστημονικού προσωπικού στον κόσμο

Όπως είπαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, οι Αγγλοσάξονες ερευνητές ασχολήθηκαν πρώτοι με το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού δυναμικού και ήταν οι επινοητές του «διαρροή εγκεφάλων» (brain drain) την δεκαετία του 1950. Την ίδια περίοδο περίπου πραγματοποιήθηκε και μετακίνηση Γερμανών επιστημόνων στις ΗΠΑ (Λαμπριανίδης, 2011:28)

Έως τα τέλη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, οι μετανάστες προέρχονταν κυρίως από φτωχότερες και λιγότερο μορφωμένες τάξεις των χωρών τους, ενώ οι μετανάστες με υψηλή ειδίκευση ήταν σπάνιοι (Anveduto και Brandi, 2001). Από τότε όμως, τα δεδομένα έχουν αλλάξει ριζικά και έτσι σήμερα ένα μεγάλο μέρος ανθρώπων με υψηλή ειδίκευση που προέρχονται από λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες εργάζονται στη Δυτική Ευρώπη και στη Βόρεια Αμερική (Λαμπριανίδης, 2011:28).

Οι πρώτες σαφείς ενδείξεις δημιουργίας αλλά και πορείας του φαινομένου της διαρροής εγκεφάλων εντοπίζονται κυρίως στη ναζιστική Γερμανία από το 1930 και μετά. Ένα μεγάλο κομμάτι των επιστημόνων της εποχής αναγκάστηκε να μεταναστεύσει εκτός της Γερμανίας εξαιτίας του χαρακτήρα που απέκτησε το 3ο Ράιχ και της γενικευμένης επίθεσης έναντι των Εβραίων. Ανάμεσα στους επιστήμονες που μετανάστευσαν ήταν ο Άλμπερτ Αϊνστάιν, ο Σίγκμουντ Φρόιντ (Εβραϊκής καταγωγής και οι δύο) αλλά ακόμα και ο διάσημος συγγραφέας Τόμας Μαν(Ο εθνικός συγγραφέας της Γερμανίας) και πλήθος ακόμα επιστημόνων. Μετά την κατάρρευση του 3^{ου} Ράιχ το φαινόμενο διογκώθηκε και μάλιστα είχαμε και έντονο συναγωνισμό μεταξύ Αμερικής και ΕΣΣΔ για το ποιος θα «αρπάξει» τους καλύτερους

επιστήμονες. Η προσπάθεια των ΗΠΑ είχε τον κωδικό όνομα «Επιχείρηση Συνδετήρας» (Operation Paperclip). Ενδεικτικό της φρενίρης προσπάθειας απόκτησης των επιστημόνων είναι η αμνηστία του «ναζιστικού παρελθόντος» για τον Βέρνερ φον Μπράουν, ο οποίος ηγήθηκε του διαστημικού προγράμματος των ΗΠΑ με κορύφωση την αποστολή ανθρώπων στην Σελήνη. Και οι 2 υπερδυνάμεις πήραν ως λάφυρα από την κατακτημένη Γερμανία τον ανθό της επιστημονικής κοινότητας και των γνώσεων τους με θετικά αποτελέσματα τόσο σε επιστημονικούς όσο και σε οικονομικούς σκοπούς.

Στα χρόνια της παγκοσμιοποίησης, δηλαδή την περίοδο μετά το 1991 παρατηρείται αύξηση του φαινομένου της διαρροής εγκεφάλων. Σε αυτό συντέινε η οικονομική κατάρρευση των χωρών του υπαρκτού σοσιαλισμού, αφήνοντας χιλιάδες επιστήμονες άνεργους και χωρίς καν βιοποριστικά μέσα, αλλά και η διαμόρφωση υποτυπωδών δομών εκπαίδευσης στον μέχρι τότε αποικιακό κόσμο.

Τη δεκαετία του '90 μέχρι αρχές του 2000 πολλοί νέοι επιστήμονες μετανάστευσαν μαζικά, από την Αφρική με κατεύθυνση κατά κύριο λόγο τις Η.Π.Α., φαινόμενο που συνεχίζεται μέχρι και στις μέρες μας. Χαρακτηριστικά, στο Σικάγο, τη δεκαετία του '90, εργάζονταν περισσότεροι Αιθίοπες σε καταγωγή γιατροί σε σχέση με τους γιατρούς της Αιθιοπίας. Ενώ, αντίστοιχα, τη χρονική περίοδο από το 1993 έως και το 2003, σύμφωνα με τις στατιστικές υπηρεσίες της Γκάνας, το 68% του ειδικευμένου υγειονομικού προσωπικού αποφάσισε να εγκαταλείψει τη χώρα με προορισμό την Αγγλία και τις Η.Π.Α. Υπολογίζεται ότι η μετανάστευση ειδικευμένων γιατρών κόστισε στην Νότιο Αφρική περίπου 1,41 δις. δολάρια.

Αντίστοιχα προβλήματα με τα κράτη της Αφρικής, έχουν και οι Ασιατικές χώρες. Έρευνα του Ο.Η.Ε έδειξε πως η Ινδία μόνο έχει απώλεια στα 2 δις. δολάρια το χρόνο, μόνο από τη μετανάστευση Ινδών με ειδικευση στην Πληροφορική. Συνολικά η απώλεια εισοδήματος της Ινδίας ανέρχεται στα 10 δις δολάρια το χρόνο για επαγγελματικούς και εκπαιδευτικούς λόγους. Αντίθετα, το φαινόμενο διαρροής εγκεφάλων δεν έλαβε και τόσο μεγάλες διαστάσεις στο γειτονικό Πακιστάν. Οι διαφορετικές πολιτικές οικονομικές ανάπτυξης καθώς και η έντονη επίδραση της θρησκείας (μουσουλμάνοι) είχαν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της απώλειας ανθρώπινου ειδικευμένου προσωπικού. Το μεγαλύτερο τμήμα των επιστημόνων που αποφάσισε να μεταναστεύσει εγκαταστάθηκε στα πετρελαιοπαραγωγά αραβικά κράτη, κυρίως λόγω της θρησκείας. Έντονη είναι και η μετανάστευση του

ειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού από την Κίνα. Ωστόσο, λόγω της πολιτικής αντιμετώπισης του φαινομένου και της εκρηκτικής ανάπτυξης της οικονομίας, τρεις στους δέκα μετανάστες Κινέζοι επιστρέφουν πίσω στη χώρα προέλευσής τους. Στην γείτονα χώρα το φαινόμενο απέκτησε διαστάσεις κυρίως από το 1960 έως το 2000. Από το 2000 και έπειτα, η Τουρκία βλέποντας την επικρατούσα κατάσταση αποφάσισε να εφαρμόσει πολιτικές περιορισμού της μετανάστευσης επιστημόνων, οι οποίες τελικά, σε συνδυασμό με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας να πετύχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Όπως είναι γνωστό η Λατινική Αμερική γειτνιάζει γεωγραφικά με τις Η.Π.Α οι οποίες για δεκαετίες αποτελούν το βασικό προορισμό των επιστημόνων μεταναστών. Είναι λογικό λοιπόν και αυτή η περιοχή και λόγω της εγγύτητας, να γνωρίσει με τη σειρά της το φαινόμενο αυτό. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε τη δεκαετία του '90, στην Λατινική Αμερική δείχνει πως η Αργεντινή έχασε το 19,1% των επιστημόνων της, η Χιλή το 15,6% και το Περού το 10%. Το φαινόμενο αυτό δε σταμάτησε αλλά συνεχίστηκε και κατά τη δεκαετία του 2000. Για παράδειγμα, Αργεντινή (2,2%), Βραζιλία(3,3%), η Χιλή (5,3%), στο Μεξικό (14,3%), στην Κολομβία (11%) και στο Εκουαδόρ (10,9%). Όπως γίνεται φανερό από τα ποσοστά σε κάποιες περιοχές το φαινόμενο περιορίστηκε, ενώ σε κάποιες άλλες αυξήθηκε κατά πολύ.

Ιδιάζουσα είναι η φύση του φαινομένου στην Κούβα. Η Κούβα λόγω του Αμερικάνικου Εμπάργκο, έχει έλλειψη σε χρήμα, πρώτες ύλες, φάρμακα, αυτοκίνητα, ανταλλακτικά και υψηλή τεχνολογία. Για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτό ανέπτυξε δική της βιομηχανία φαρμάκων ενώ ταυτόχρονα επένδυσε στην εκπαίδευση ιατρικού και παραϊατρικού προσωπικού. Έχοντας πλεονάζον ιατρικό προσωπικό έκανε συμφωνίες με διάφορες χώρες της Λατινικής Αμερικής για «παραχώρηση» ιατρικού προσωπικού με αντάλλαγμα είτε πρώτες ύλες είτε χρήματα. Για παράδειγμα, μετά από συμφωνία με την Βενεζουέλα, αποφασίστηκε η μετανάστευση 20.000 Κουβανών γιατρών στη Βενεζουέλα με αντάλλαγμα 100.000 βαρέλια πετρελαίου την ημέρα. Σε άλλες χώρες της Λατινικής Αμερικής όπως η Βραζιλία η Κούβα παρακρατεί ένα ποσοστό από τον μισθό του ιατρού.

Όπως καταλαβαίνουμε όσο η εκπαίδευση των νέων στις αναπτυσσόμενες χώρες, στοίχιζε σχετικά φθηνότερα από ότι στη Δύση, ήταν φυσικό να έχουμε το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού δυναμικού. Ωστόσο, το φαινόμενο σιγά-σιγά μεταφέρεται σε χώρες όπου το κόστος για την επιστημονική κατάρτιση και ειδίκευση

είναι αρκετά μεγάλο, αλλά όχι τόσο μεγάλο όσο στις χώρες υποδοχής. Επιπρόσθετα, η οικονομική κρίση στις Η.Π.Α. και η ανάδυση νέων οικονομικών δυνάμεων (BRICS) έχει μετασχηματίσει αρκετές από τις μεταβλητές της περίπλοκης εξίσωσης της διαρροής των εγκεφάλων. Έτσι, παρατηρούμε ότι και ο ευρωπαϊκός Νότος σταδιακά μετατρέπεται σε χώρα εξαγωγής εγκεφάλων. Τόσο η οικονομική κρίση όσο και η δημοσιονομική προσαρμογή αποτελούν τους βασικότερους λόγους για τους οποίους οι νέοι νέους επιστήμονες σκέφτονται να μεταναστεύσουν. *«Κοινός τόπος; Οι χώρες που δέχονται τις εισροές επιστημονικού προσωπικού πετυχαίνουν την ανάπτυξη της παραγωγής τους και συνάμα εξασφαλίζουν καλύτερο βιοτικό επίπεδο για τον γηγενή πληθυσμό. Από την άλλη μεριά, οι χώρες που στερούνται το επιστημονικό τους δυναμικό βιώνουν την παρακμή του μοντέλου και υποβαθμίζονται»* (Κωνσταντίνος Σεβρής, Μάιος 2013: 215-216).

Οπότε βλέπουμε, ότι ιστορικά, υπήρξαν δύο κύματα με αυξημένα ακαδημαϊκά προσόντα στη διαρροή εγκεφάλων. Η πρώτη φορά που η ανησυχία για την μετανάστευση ειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού ήταν υψηλή, ήταν στη δεκαετία του 1960 όπου πραγματοποιήθηκαν οι μεγάλες ροές από τις χώρες του Νότου προς το Βορρά. Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, η εντατικοποίηση των διαδικασιών της παγκοσμιοποίησης, η αύξηση της κίνησης προς την κατεύθυνση της τεχνολογικής ανάπτυξης και των υπηρεσιών, καθώς και της συνακόλουθης ζήτησης για ειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό στον ανεπτυγμένο κόσμο, έφερε το πρόβλημα των ειδικευμένων πλέον μεταναστών.

Ιστορικά στοιχεία της διαρροής επιστημονικού δυναμικού στην Ελλάδα

Αντίθετα με ότι πιστεύουμε, το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού δυναμικού δεν είναι νέο. Για την ακρίβεια, είναι τόσο παλιό όσο και η ίδια η επιστήμη αναφέρει ο S. Dejider στην έρευνά του σχετικά με τις «πρώιμες μεταναστεύσεις επιστημόνων» (Adams, 1968: 9-28). Για παράδειγμα, αν ανατρέξει κανείς στην ιστορία της αρχαίας Ελλάδας θα διαπιστώσει ότι μέχρι το 300 π.Χ. οι επιστήμονες μετακινούνταν στην Αθήνα, ειδικότερα λόγω της ύπαρξης της Ακαδημίας του Πλάτωνα (ιδρύθηκε το 388 π.Χ.) και του Λυκείου του Αριστοτέλη (ιδρύθηκε το 335 π.Χ.). Η Ακαδημία του Πλάτωνα και το Λύκειο του Αριστοτέλη αποτέλεσαν τα πρώτα ιδρύματα μάθησης και έρευνας στην Ευρώπη για μεγάλο χρονικό διάστημα. Βέβαια, αργότερα, από το 300 π.Χ. περίπου, το κέντρο υποδοχής άλλαξε και η Αλεξάνδρεια αναδείχθηκε ως πόλη

υποδοχής για τους επιστήμονες, οπότε η Ελλάδα μετατράπηκε σε χώρα διαρροής επιστημονικού προσωπικού (Λαμπριανίδης, 2011:27)

Η επόμενη χρονικά περίοδος που σημειώθηκε έντονα το φαινόμενο ήταν στην περίοδο του εμφυλίου πολέμου όπου είχαμε την έξαρση του φαινομένου για 2 λόγους:

1. Επιστήμονες, διανοούμενοι, άνθρωποι των γραμμάτων καθώς και καλλιτέχνες, οι οποίοι ήταν φιλικά προσκείμενοι προς την Αριστερά για να μην εξοριστούν, φυλακιστούν ή ακόμα και να εκτελεστούν αποφάσισαν να φύγουν από μόνιμοι τους. Πολλοί εγκαταστάθηκαν σε χώρες τις Ευρώπης, άλλοι πάλι έφτασαν και ως την Αμερική για να συνεχίσουν την καριέρα τους και να ακολουθήσουν τα όνειρά τους πράγμα που βοήθησε και στην αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα. (Λαμπριανίδης, 2011: 174). Παράδειγμα τέτοιας μαζικής φυγής ήταν και η περίπτωση του πλοίου *Mataora*, όπου πραγματοποιείται για πρώτη φορά η μεταφορά 145 Ελλήνων υποτρόφων του Γαλλικού Ινστιτούτου από τον Πειραιά στο Παρίσι το 1945 – όλων αριστερών με εντυπωσιακή καριέρα στην Γαλλία αργότερα.
2. Η πλήρης καταστροφή των υποδομών και του κράτους γενικότερα, με αποτέλεσμα την έλλειψη ευκαιριών για επιστημονική/επαγγελματική σταδιοδρομία στην χώρα μας με αποτέλεσμα την αναζήτηση σταδιοδρομίας στο εξωτερικό.

Εννοείται, ότι η πλειονότητα όσων έκαναν σπουδές στο εξωτερικό παρέμειναν στις χώρες των σπουδών τους πράγμα που συντέλεσε στην ανασυγκρότηση της κατεστραμμένης Ευρώπης.

Η Ελλάδα στα τέλη της δεκαετίας του 1950 έχανε το 21% των πτυχιούχων μηχανικών της κάθε χρόνο, όπως υποστηρίζουν οι Grubel και Scott (1966). Οι επιστήμονες αυτοί εγκατέλειπαν τη χώρα τους και κατευθύνονταν προς τις ΗΠΑ (Λαμπριανίδης, 2011:174).

Την χρονική περίοδο από το 1957 έως και το 1961 έχασε το 1/5 των πτυχιούχων μηχανικών της οι οποίοι κατευθύνθηκαν προς της ΗΠΑ, όπως αναφέρει ο Coutsoumaris (1968: 169). Η απώλεια φυσικά ήταν ακόμη μεγαλύτερη αν σκεφτεί κανείς και το ποσοστό των επιστημόνων που μετανάστευσαν προς άλλες χώρες (Καναδά, Δ. Ευρώπη).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ ότι την περίοδο του 1961-65 εγκατέλειψαν τη χώρα χωρίς να σκοπεύουν να γυρίσουν πίσω σε αυτή το 35% των πτυχιούχων μηχανικών, πάνω από το 27% των πτυχιούχων σε φυσικές επιστήμες και τέλος το 25% των πτυχιούχων σε ιατρικές σχολές, σύμφωνα με τον Κουβερτάρη (1973: 6-7). Αν σε αυτά τα ποσοστά προσθέσουμε και εκείνα όσων έφυγαν προσωρινά θα δούμε ότι οι διαστάσεις που έλαβε το φαινόμενο αυτά ήταν αρκετά μεγαλύτερες.

Στην συνέχεια, στα χρόνια της δικτατορίας 1964 – 1974, επιστήμονες έφευγαν εξαιτίας πολιτικών λόγων, ενώ το '90 το φαινόμενο πήρε μεγαλύτερες διαστάσεις. Ο βασικότερος λόγος φυγής εκείνη την περίοδο ήταν ο παραγωγικός τομέας της χώρας, από εκείνο το σημείο και μετά, αρχίζει να μετακινείται σε παραγωγικές δραστηριότητες εντάσεως εργασίας, δηλαδή σε εργασίες που απαιτούν εργάτες οι οποίοι είναι ανειδίκευτοι ενώ αποσυντίθενται οι δραστηριότητες που απαιτούν ένταση κεφαλαίου/γνώσης/τεχνολογίας. Η Ελλάδα λοιπόν χρειαζόταν κατά κύριο λόγο αναλώσιμους εργαζόμενους τους οποίους δε χρειαζόταν να πληρώσει ακριβά για την εργασία που προσέφεραν. Για αυτό το λόγο προσέλαβε περισσότερους μετανάστες για εργασία ενώ οι ειδικευμένοι επιστήμονες παρέμεναν άνεργοι (Ξένος, Μάρτιος 2012:198199).

Την χρονική περίοδο από το 1998 έως και το 2007 μετανάστευσαν 550.000 Έλληνες στο εξωτερικό για να ασχοληθούν σε εργασίες υψηλής επαγγελματικής ειδίκευσης, σύμφωνα με εκτιμήσεις του Ρομπόλη (Λαμπριανίδης, 2011:175).

Στην προ κρίσης εποχή, οι Χολέζας και Τσακλόγλου (2008) εκτιμούν ότι η « η μετανάστευση πτυχιούχων» στις μέρες μας αγγίζει όλους τους κλάδους. Περισσότεροι από 3000 Έλληνες εργάζονται ως καθηγητές σε αμερικανικά πανεπιστήμια και 5000 ως ερευνητές ή καθηγητές σε πανεπιστήμια χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η πιο πρόσφατη έρευνα του φαινομένου έγινε το 2011 από τον καθηγητή Οικονομικής Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Μακεδονίας Λόη Λαμπριανίδη. Στην έρευνα εκτιμάται ότι 110.000 έως 135.000 Έλληνες επιστήμονες εργάζονται στο εξωτερικό, αριθμός που αποτελεί το 10% του συνόλου των Ελλήνων επιστημόνων. Οι μισοί σχεδόν από αυτούς εργάζονται σε κάποιο πανεπιστήμιο ή ερευνητικό κέντρο και ένα σημαντικό ποσοστό σε πολυεθνικές (12%). Οι βασικότεροι λόγοι για τους οποίους οδηγούνται στη φυγή είναι η εύρεση εργασίας με βάση το αντικείμενό τους,

οι καλύτερες οικονομικές απολαβές και κάποιιοι για την απόκτηση περισσότερων γνώσεων. Ως προς το μισθό, ένα σημαντικό ποσοστό (46%) παίρνει πάνω από 60.000 δολ. το χρόνο, ένα 22% κινείται μεταξύ 40.000 με 60.000 δολ. και άλλοι τόσοι στην κλίμακα 20.000-40.000 και ένα 6% κάτω από 20.000 (Ξένος, Μάρτιος 2012: 199).

Στις αρχές της δεκαετίας του 21ου αιώνα, η πολιτική και οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα φαινόταν πιο σταθερή και καλή από ποτέ. Παρόλο αυτά, η πραγματικότητα της οικονομικής διάρθρωσης της χώρας, οδήγησε στην συνέχεια της διαρροής επιστημονικού δυναμικού. Με τον όρο οικονομική διάρθρωση εννοούμε τον πολύ χαμηλό μισθό για τις συνθήκες εργασίες σε σχέση με τις χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης. Η πολιτική και οικονομική κρίση που εμφανίστηκε τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, άλλαξε όλη την κατάσταση και τα δεδομένα και φυσικά αναμένεται να επιτείνει και τη διαρροή επιστημονικού δυναμικού από την Ελλάδα (Λαμπριανίδης, 2011: 174).

Το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού δυναμικού

Το φαινόμενο της «διαρροής εγκεφάλων» ή αλλιώς γνωστό ως «brain drain» τα τελευταία χρόνια έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις, με κορύφωση τα χρόνια της δημοσιονομικής κρίσης και την εισαγωγή της Ελλάδας και των υπόλοιπων χωρών του Ευρωπαϊκού νότου σε περίοδο μνημονιακών υποχρεώσεων προς τους δανειστές τους. Η μεταναστευτική ροή των νέων ταλαντούχων επιστημόνων προς τις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης ή την Αμερική, δεν αποτελεί ένα μεμονωμένο φαινόμενο, αλλά αντίθετα είναι άρρηκτα συνδεδεμένο όχι μόνο με τις δομικές και διαχρονικές αδυναμίες των ανίσχυρων οικονομιών των χωρών του Ευρωπαϊκού Νότου και την αδυναμία να εφαρμόσουν πολιτικές στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης. Η διατήρηση κλειστών επαγγελμάτων, ο φόροι υπερ τρίτων και η σε μεγάλο βαθμό δημόσια χρηματοδότηση των συνταξιοδοτικών υποχρεώσεων των ταμείων για παράδειγμα στην χώρα μας δεν αφήνουν περιθώρια για ανάπτυξη της οικονομίας.

Κατά συνέπεια, οφείλουμε να δούμε γύρω από το φαινόμενο του «brain drain», όρους όπως «κινητικότητα», «εκπαιδευτική πολιτική», «πολιτικές απασχόλησης», «οικονομική κρίση και ύφεση», σε μία προσπάθεια να διερευνήσουμε το «πώς και το γιατί» μιας γενικότερης κοινωνικής μετάλλαξης η οποία συντελείται σε πλανητικό

πλέον επίπεδο με τεράστιες μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες (Φωτόπουλος, 2015: 140)

Κατά τον Φωτόπουλο, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε πως, φαινόμενα όπως το «brain drain», δεν αποτελούν την αιτία, αλλά το σύμπτωμα και το αποτέλεσμα μιας διαχρονικής και δομικής παθογένειας η οποία εδράζεται σε κατηγορίες όπως το παραγωγικό μοντέλο της χώρας, οι πολιτικές απασχόλησης που η ίδια εφαρμόζει, η σχέση της εκπαίδευσης-κατάρτισης με την παραγωγή και την απασχόληση, ο ρόλος της δια βίου μάθησης και της πιστοποίησης των προσόντων, οι πολιτικές κινητικότητας μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας, ο ρόλος των υπερεθνικών οργανισμών και ειδικότερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο συσχετισμός των πολιτικών δυνάμεων σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο (Φωτόπουλος, 2015:141)

Το ζήτημα της κινητικότητας συνδέεται άμεσα με το φαινόμενο του «brain drain» το οποίο με τη σειρά του σχετίζεται με την εικόνα της απασχόλησης, την ανεργία των νέων και των θέσεων εργασίας. Η κινητικότητα των νέων ανάμεσα σε διάφορα έθνη συνδέεται άμεσα με την αναγκαστική μετακίνησή τους για την εύρεση μιας καλύτερης τύχης. Η ευκολία μετακίνησης και εργασίας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης διευκολύνει το όλο φαινόμενο. Η οικονομική κρίση που επικρατεί στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεγεθύνει το χάσμα μεταξύ των αναπτυσσόμενων και ανεπτυγμένων χωρών και οδηγεί στην πρόκληση του φαινομένου που ονομάζεται «brain drain». Έτσι, έχουμε την μετανάστευση ενός μεγάλου ποσοστού νέων οι οποίοι έχουν υψηλή εκπαίδευση, κατάρτιση και προσόντα. Η διαφορά σε σχέση με την μετανάστευση του 20ου αιώνα, είναι ότι τότε οι μεταναστευτικές ροές αφορούσαν κυρίως εργατικό δυναμικό με χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα και ανειδίκευτους εργαζόμενους (Briggs, 2005). Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μετακίνηση ενός σημαντικού τμήματος νέων προς τις ανεπτυγμένες χώρες με σκοπό να ακολουθήσουν τα όνειρά τους, να αποκτήσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και καλύτερο επαγγελματικό/εργασιακό περιβάλλον - ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο. Η κατάσταση αυτή διαμορφώνεται κυρίως λόγω της αδυναμίας των χωρών προέλευσης να παρέχουν στους νέους τα εχέγγυα για να πραγματοποιήσουν τα όνειρα και τις φιλοδοξίες τους στη χώρα τους, καθώς παρά τα προσόντα και τις δεξιότητες που διαθέτουν αδυνατούν να βρουν μια εργασία που να αντιστοιχεί στα προσόντα τους. Πρόσφατες έρευνες έχουν δείξει ότι το φαινόμενο

του «brain drain» αφορά τη μετακίνηση νέων με αυτά τα χαρακτηριστικά από τις λιγότερες ανεπτυγμένες χώρες προς τις βιομηχανικά και οικονομικά ανεπτυγμένες.

Αφορά κυρίως επιστήμονες οι οποίοι εκπαιδεύτηκαν κατά κανόνα στην πατρίδα τους και αποφάσισαν να μετακινηθούν σε χώρες του εξωτερικού για να αποκτήσουν θέσεις εργασίας με υψηλότερο μισθό και περισσότερα οφέλη (Φωτόπουλος, 2015 :140-143, 159-162)

Στις μέρες μας, χάρη στην ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ των κρατών, της εξέλιξης της τεχνολογίας και του διαδικτύου καθώς και της επικοινωνίας ανάμεσα στα κράτη, η μετακίνηση των νέων επιστημόνων γίνεται ολοένα και πιο εύκολη από ότι παλαιότερα. Με την χρήση νέων τεχνολογιών επικοινωνίας (κοινωνικά δίκτυα), οι νέοι έχουν πια τη δυνατότητα να ενημερωθούν για την κατάσταση που επικρατεί σε άλλες χώρες, να επικοινωνήσουν με τυχόν εταιρίες για εύρεση εργασίας και να συνεχίσουν τις μεταπτυχιακές τους σπουδές σε όποιο πανεπιστήμιο επιθυμούν. Παλαιότερα τα πράγματα ήταν πιο δύσκολα καθώς οι νέοι δεν είχαν γνώση ξένων γλωσσών, η επικοινωνία μέσω αλληλογραφίας ήταν αργή και γενικά δεν ήταν εύκολο να φύγουν μακριά από την πατρίδα, ειδικά χωρίς τη βοήθεια κάποιου φίλου ή συγγενικού προσώπου που ήταν ήδη εγκατεστημένο εκεί.. Αντίθετα, στις μέρες μας οι νέοι κυνηγούν το όνειρό τους με τόλμη και αποφασιστικότητα χωρίς να δίνουν τόσο σημασία σε πιθανούς κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσουν. Αυτό το γεγονός οφείλεται κυρίως στο ότι οι νέοι χάρη στο μορφωτικό τους επίπεδο, στην γνώση ξένων γλωσσών και στην άμεση επικοινωνία μέσω κοινωνικών δικτύων, νιώθουν αυτοπεποίθηση και έτοιμοι να πραγματοποιήσουν τα όνειρα και τις φιλοδοξίες τους (Φωτόπουλος, 2015:162).

Εννοείται ότι η παγκοσμιοποίηση παίζει σημαντικό ρόλο στη διεθνή μετανάστευση επιστημονικού προσωπικού και επηρεάζει ιδιαίτερα τις αποφάσεις των νέων. Αυτό γίνεται εύκολα αντιληπτό στις μέρες μας καθώς έχουμε πλήρης απελευθέρωση τόσο του εμπορίου όσο και της κινητικότητας ανθρώπων και υπηρεσιών. «Καθώς οι καλύτερα εκπαιδευμένοι ενθαρρύνονται να σκεφτούν παγκόσμια, τείνουν και να κινηθούν ανά τον κόσμο μέσα σε μια παγκόσμια κοινότητα». Χάρη στο διαδίκτυο και τα εξαιρετικά επιτεύγματα της εξέλιξης της τεχνολογίας έχουν πια τη δυνατότητα να έρχονται σε επαφή και να πουλούν την γνώση τους ανά τον κόσμο, χωρίς αυτό να σημαίνει την απαραίτητη μετακίνησή τους (Λαμπριανίδης, 2011: 29).

Αίτια διαρροής εγκεφάλων στον κόσμο

Στην οικονομική θεωρία έχουμε δύο διαφορετικές και αντικρουόμενες απόψεις σχετικά με τα αίτια της μετανάστευσης. Η πρώτη είναι η *νεοκλασική άποψη* (Sjastaad, 1962), σύμφωνα με την οποία οι αποφάσεις που σχετίζονται με τη μετανάστευση βασίζονται κατά κύριο λόγο σε αναλύσεις κόστους –οφέλους και πραγματοποιούνται στο πλαίσιο στόχων για τη μεγιστοποίηση των προσδοκώμενων κερδών κατά τη διάρκεια της ζωής. Ουσιαστικά, η μετανάστευση διορθώνει τις μισθολογικές και άλλες ανισορροπίες μεταξύ χωρών προέλευσης και προορισμού, με την απόφαση των ορθολογικά σκεπτόμενων ανθρώπων να μεταναστεύσουν.

Από την άλλη έχουμε την θεωρία «*Νέων Οικονομικών της Μετανάστευσης Εργαζομένων*» (Piore, 1979) που υποστηρίζει ότι η μετανάστευση είναι από τη μία αποτέλεσμα της αποτυχίας των αγορών στις χώρες προέλευσης και από την άλλη είναι προσχεδιασμένη, δεδομένου ότι οι μετανάστες μόλις καταφέρουν να πραγματοποιήσουν τους αρχικούς στόχους ή να συγκεντρώσουν τις επιθυμητές αποταμιεύσεις, επιστρέφουν πίσω στη χώρα τους (Λαμπριανίδης, 2011:44). Μια πιο μετριοπαθής άποψη αναφέρει ότι η απόφαση επιστροφής στην χώρα προέλευσης, εξαρτάται αποκλειστικά από τον ίδιο τον μετανάστη, τις οικονομικές δομές στις δύο χώρες, τους συγγενικούς δεσμούς, στοιχεία δηλαδή που δείχνουν ότι οι μετανάστες είναι μια ετερογενής ομάδα (Ghosh 2000, King, 2000).

Η διαρροή επιστημονικού δυναμικού σχετίζεται με τη μετανάστευση ατόμων με υψηλή ειδίκευση και προσόντα, από τις λιγότερο προς τις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες. Δεν αφορά την απώλεια οποιουδήποτε τμήματος της κοινωνίας, αλλά δυστυχώς του πιο καταρτισμένου και εξελιγμένου τμήματός της.

Σύμφωνα με τους Carrington και Detragiache (1999), οι μεταναστευτικές πολιτικές στις χώρες του ΟΟΣΑ, έχουν την τάση να ευνοούν κυρίως τα άτομα υψηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου. Το γεγονός αυτό από τη μία εξηγεί μεν τα μεγαλύτερα μερίδια της ομάδας αυτής στο σύνολο των ατόμων που μεταναστεύουν, αλλά δεν αποτελεί δικαιολογία για την απόφαση ενός τόσο μεγάλου αριθμού καταρτισμένου προσωπικού να μεταναστεύσει προς τις αναπτυγμένες χώρες. Η τάση αυτή πιθανώς να ερμηνεύεται στα διαφορετικά επίπεδα μισθών που επικρατούν στην αγορά εργασίας αλλά και πάλι παραμένει το ερώτημα της αιτίας αυτών των ανισοτήτων. Επιπροσθέτως, βασικοί παράγοντες που ίσως να επηρεάζουν την απόφαση των νέων

επιστημόνων είναι το διαφορετικό επίπεδο και η ποιότητα ζωής που προσφέρει το εξωτερικό. Ακόμη, το διαφορετικό εκπαιδευτικό σύστημα και οι διαφορετικές επαγγελματικές/εργασιακές συνθήκες παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στη μετανάστευση αυτή.

Τα βασικότερα αίτια που προκαλούν τη διαρροή επιστημονικού δυναμικού σε χώρες του εξωτερικού δείχνουν να οφείλονται πρωτίστως σε οικονομικούς και δευτερευόντως σε μη οικονομικούς παράγοντες.

Αρχικά, από την πλευρά της προσφοράς η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας αποτελεί έναν από τους βασικούς λόγους φυγής των νέων προς τις αναπτυγμένες χώρες. Αυτό συμβαίνει διότι συνέβαλε στο να συσσωρεύεται το ανθρώπινο κεφάλαιο εκεί που είναι ήδη αρκετό και οδήγησε στην αύξηση της θετικής επιλογής μεταξύ των διεθνών μεταναστών. Εξάλλου, το άτομο ενδιαφέρεται να συσσωρεύσει επιπλέον ανθρώπινο κεφάλαιο όσο υπάρχει η προσδοκία ότι το οριακό όφελος θα είναι μεγαλύτερο από το οριακό κόστος της επένδυσης που έχει κάνει στην εκπαίδευση του (Gia Van, 2008, p.724).

Από την πλευρά της ζήτησης, η διαρροή απέκτησε μεγαλύτερες διαστάσεις όταν οι χώρες υποδοχής εισήγαγαν επιλεκτικές μεταναστευτικές πολιτικές με βάση τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των ανθρώπων που δέχονταν για μετανάστευση, (όπως η Αυστραλία και ο Καναδάς από τη δεκαετία του '80) (ILO, 2006; Beine κ.ά., 2008: 631).

Η Επιτροπή για τη Διεθνή Μετανάστευση των Ταλέντων (Committee on International Migration of Talents, 1970: 46) σημειώνει τους ακόλουθους μη οικονομικούς παράγοντες που συμβάλλουν στη διαρροή επιστημονικού δυναμικού από κάποιες χώρες: Committee on International Migration of Talent, 1970:46, Λαμπριανίδης 2011:46):

- Ακαμψία των εργασιακών συστημάτων, ισχύς των καθηγητών πανεπιστημίου που κατέχουν μόνιμες θέσεις, ανεπαρκής αναγνώριση του ταλέντου στους νέους, έλλειψη επαγγελματικής κινητικότητας, επαγγελματική απομόνωση, νεποτισμός, αδράνεια των θεσμών, έλλειψη χρηματοδότηση της έρευνας.
- Έλλειψη ελπίδας για το μέλλον, προκατάληψη και διακρίσεις ανάλογα με τη φυλή, την εθνικότητα, την θρησκεία και την τάξη.

- Χαμηλή ποιότητα της πνευματικής, εκπαιδευτικής, επαγγελματικής και πολιτισμικής ζωής στη χώρα προέλευσης.
- Ένας ακόμη λόγος είναι η αίσθηση των πτυχιούχων, επιστημόνων ότι τόσο η εργασία όσο και η συμβολή τους δεν αναγνωρίζονται και δεν αμείβονται τόσο οικονομικά όσο όμως και κοινωνικά στη χώρα τους. Επιπρόσθετα, μέσα στα αίτια συμπεριλαμβάνεται και η διαμόρφωση της κοινωνίας με τέτοιο τρόπο που κυριαρχούν ιεραρχήσεις και στρωματοποίηση, που δεν βασίζεται σε κοινώς αποδεκτά κριτήρια επιτυχίας και αξιοκρατίας, αλλά δίνει ιδιαίτερη σημασία σε κριτήρια που έχουν σχέση με τη γέννηση, την ηλικία, το φύλο, τη θρησκεία, την οικογένεια, τις πολιτικές προτιμήσεις, την γεωγραφική περιοχή προέλευσης και άλλα. Με άλλα λόγια, κυριαρχούν οι προκαταλήψεις και οι κοινωνικές διακρίσεις στον τομέα της εργασίας.

Οι σπουδές συνιστούν μια ιδιαίτερα καθοριστική συνιστώσα για την ερμηνεία της διαρροής πτυχιούχων, υπό την έννοια ότι συνήθως οι φοιτητές παραμένουν, για μικρότερα ή μεγαλύτερα διαστήματα, στη χώρα που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους και μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους (Λαμπριανίδης, 2011:47).

Παράλληλα, σύμφωνα με την ιστορική εμπειρία, συγκεκριμένες οικονομικές - κοινωνικές και πολιτικές συγκυρίες μπορεί να προκαλέσουν μαζική εισροή εγκεφάλων σε κάποιες χώρες και μαζική διαρροή από κάποιες άλλες. Παράδειγμα αυτού μπορεί να αποτελέσουν οι ρατσιστικές και πολιτικές διώξεις που έγιναν από τα φασιστικά και ναζιστικά καθεστώτα την περίοδο των δεκαετιών 1920 έως και 1940 στην Ευρώπη (Brandi, 2001: 6-7). Περίπου 300.000 Γερμανοί και Αυστριακοί υπήκοοι, βρήκαν καταφύγιο στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι περισσότεροι από αυτούς προέρχονταν από μεσοαστικά και ανώτερα μεσοαστικά στρώματα και πολλοί υπήρξαν και διανοούμενοι (Pfanner, 1983). Παραδείγματα και άλλων τέτοιων μεταναστεύσεων έχουμε, από την Ελλάδα το 1945 (αρχές του Εμφυλίου Πολέμου) , τη Βραζιλία το 1964, τη Χιλή μετά από το πραξικόπημα του 1973 και την Αργεντινή το 1974 (Λαμπριανίδης, 2011:47)

Σύμφωνα με την αρθρογράφο Loredana Patrutiou –Batles, οι κυριότεροι λόγοι που οδηγούν στη διαρροή εγκεφάλων σχετίζονται με: την έλλειψη θέσεων εργασίας, την οικονομική υπανάπτυξη της χώρας, την επιθυμία για υψηλότερη πιστοποίηση και αναγνώριση προσόντων, την επιθυμία για ένα καλύτερο εκπαιδευτικό σύστημα και

για καλύτερες ευκαιρίες για τους νέους επιστήμονες (Dr. Loredana Patrutiou-Batles, 2014)

Ελληνική Πολιτική Μετανάστευσης

Η αναμενόμενη ελληνική πολιτική μετανάστευσης θα περιμέναμε να είναι απλώς η μη ύπαρξη πολιτικής. Δυστυχώς όμως στο παρελθόν τα πράγματα ήταν ακόμα χειρότερα με την πολιτική ηγεσία να θεωρεί την μετανάστευση ένα προσωρινό φαινόμενο και ευλογία για τον τόπο!

Η μετανάστευση ως ευλογία

Μια ακόμα ιδιαιτερότητα της ελληνικής κοινωνίας είναι ότι στο εγγύς παρελθόν είχε αντιμετωπίσει την μετανάστευση ως «ευλογία!». Όχι στο πολύ μακρινό παρελθόν, ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης – καθηγητής πανεπιστημίου και ακαδημαϊκός Παναγιώτης Κανελλόπουλος το 1960, αναφώνησε ότι η *«μετανάστευση είναι ευλογία για τον τόπο»*. Η δε μετανάστευση (προς την ακμάζουσα τότε Δυτική Γερμανία), έγινε μετά από διακρατική συμφωνία και όλοι οι υποψήφιοι μετανάστες εξετάζονταν από γερμανικό ιατρικό προσωπικό – δείχνοντας ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι ήξεραν τι γίνεται στην Ελληνική πραγματικότητα. Η πολιτική αυτή άρχισε να υλοποιείται στις 30/3/1960 με την υπογραφή σύμβασης *«περί επιλογής και τοποθέτησεως ελλήνων εργατών εις γερμανικές επιχειρήσεις»*, ακολουθώντας παρόμοιες συμβάσεις με άλλες χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου.

Επίσης άλλο ένα περίεργο χαρακτηριστικό της πολιτικής άποψης που είχε η τότε κυβέρνηση είναι η άρνηση 2 χρόνια πριν, της δημιουργίας γερμανικών εργοστασίων στην Ελλάδα(!), πρόταση που είχαν καταθέσει Γερμανικές Εταιρίες.

Η ελληνική κυβέρνηση προτίμησε να στείλει στο εξωτερικό στρατιές νέων ανθρώπων για να δουλέψουν για λογαριασμό γερμανικών εταιριών, αποστερώντας την Ελλάδα από νέο υγιές ανθρώπινο δυναμικό – έχοντας ως μόνο κέρδος την αποστολή εμβασμάτων. Επίσης με τον τρόπο αυτό κατάφερε να ελέγξει και τα πολιτικά φρονήματα των μεταναστών αφού βασική προϋπόθεση για να μεταναστεύσει κανείς ήταν το χαρτί των πολιτικών φρονημάτων.

Η δημιουργία βιομηχανικής παραγωγής στην Ελλάδα του 1960 που μόλις επούλωνε τις πληγές της από τον Β παγκόσμιο Πόλεμο και τον εμφύλιο που ακολούθησε, θα ήταν επωφελής για την χώρα μας σε πολύ μεγάλο βαθμό - ίσως σε τέτοιο βαθμό που θα άλλαζε την πορεία της χώρας μας. Ένα παράδειγμα είναι η παροχή πίστωσης 150

εκ. μάρκων και τεχνικής βοήθειας εκ μέρους της Γερμανίας το 1962, με την οποία κατασκευάστηκε το εργοστάσιο εκμετάλλευσης του λιγνίτη στη Μεγαλόπολη για την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος – βασικό κομμάτι της ανάπτυξης της χώρας μας την δεκαετία του 60. (Bulletin des Presse- und Informationsamtes der Bundesregierung, 1.8.1962, Nr. 139, σελ. 1196) και (Handelsblatt- 31.7.1962), (Die Welt- 31.7.1962) και (Frankfurter Allgemeine Zeitung - 31.7.1962). Η κατασκευή του εργοστασίου αυτού, ήταν δε παγκόσμια πρωτοτυπία την εποχή εκείνη λόγω του πολύ φτωχού σε περιεκτικότητα άνθρακα ελληνικού λιγνίτη.

Η μετανάστευση θα είναι προσωρινή

Η βασική δικαιολογία που προβάλλεται για την υποστήριξη της μετανάστευσης ως επίσημης κυβερνητικής πολιτικής είναι ότι οι μετανάστες θα έχουν προσωρινή μετανάστευση στις χώρες υποδοχής και ότι με την απόκτηση ειδικευσης στα εργοστάσια του εξωτερικού θα επιστρέψουν ως ειδικευμένοι εργάτες – τεχνίτες προς όφελος του κράτους. Δηλαδή οι μετανάστες μας και θα δούλευαν και θα μορφώνονταν / εκπαιδεύονταν στο εξωτερικό. Το μόνο που αμέλησε το επίσημο ελληνικό κράτος να πει είναι σε ποιες βιομηχανίες θα δούλευαν οι ειδικευμένοι βιομηχανικοί εργάτες με την επιστροφή τους στην Ελλάδα και τι προσπάθειες θα έκανε το ελληνικό κράτος προς ενίσχυση της Ελληνικής βιομηχανικής παραγωγής.

Σύμφωνα με τον υπουργό εσωτερικών κ. Δ. Μακρή το 1961: *«Δια τον περιορισμόν της μεταναστεύσεως εις υπερπόντιους Χώρας, ένθα υφίσταται κίνδυνος γενικωτέρας αποξενώσεως των και προς περιορισμόν της ανεργίας και υποαπασχολήσεως, προήλθεν Κυβέρνησις εις την υπογραφήν συμβάσεων μετά διαφόρων Κρατών Ευρωπαϊκών, δι απασχόλησιν Ελλήνων, εις εργασίας υπό ευνοϊκούς όρους, επιτευχθείσης ούτω της ανασχέσεως του μεταναστευτικού ρεύματος εις υπερπόντιους Χώρας. εις Ευρώπην μετάβασις δεν θεωρείται κατά νόμων μετανάστευσις, ουδέ δύναται να έχει τας δυσμενείς συνέπειας αίτινες είναι δυνατόν να υπάρχουν εις υπερπόντιους μεταναστεύσεις, ένθα, λόγω των αποστάσεων, δεν είναι δυνατόν να προληφθούν αύται. Κατά τους τελευταίους μήνας παρατηρούμενη κίνησις Ελλήνων εργατών προς Γερμανίαν, δεν πρέπει να χαρακτηρίζεται ως ανησυχιτικόν φαινόμενον, [...] και διότι, τέλος, είναι προσωρινή ούτως απομάκρυνσις των εργαζομένων. Επί τούτοις, θα αποκτήσουν ειδικεύσιν και εργατικότητα, ήτις θα αποβή επ' ωφελεία αυτών τούτων και του Έθνους γενικώτερον... »*, (Βεντούρα 1994, 1995 και 1999).

Ενδεικτικό της άρνησης για εκβιομηχάνιση της χώρας μας είναι ότι το φθινόπωρο του 1959, ο αντικαγκελάριος της Δυτικής Γερμανίας Έρχαρτ, (ο πιο ισχυρός άνδρας στην Γερμανία την εποχή εκείνη) έφτασε στην Ελλάδα προτείνοντας τη δημιουργία μικρομεσαίων βιομηχανικών μονάδων στην επαρχία προκειμένου να αξιοποιηθούν κατάλληλα τα γεωργικά προϊόντα και οι ιχθυοκαλλιέργειες. Όπως ξέρουμε από τα αποτελέσματα η πρόταση του Έρχαρτ δεν έγινε αποδεκτή από την Ελληνική κυβέρνηση.

Αίτια διαρροής επιστημονικού δυναμικού στην Ελλάδα και πρόσφατες έρευνες

Σύμφωνα με την αρθρογράφο Ευαγγελία Τσιλιμιγκρά (2011), η παρατεταμένη ύφεση, το υψηλό ποσοστό ανεργίας σε συνδυασμό με τις χαμηλές οικονομικές απολαβές έχει σαν αποτέλεσμα την μετανάστευση ενός σημαντικού τμήματος της κοινωνίας από τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες προς τις αναπτυγμένες. Δεν μιλάμε για ένα οποιοδήποτε τμήμα της κοινωνίας αλλά για το πιο καταρτισμένο και ειδικευμένο προσωπικό της. Τα συναισθήματα που κυριαρχούν στους νέους είναι η απογοήτευση για την οικονομική κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα και αγωνία για το τι θα συμβεί στο μέλλον.

Πρόσφατες έρευνες σε άνεργους εκπαιδευτικούς σχετικά με την αξιοποίηση του πτυχίου τους έχουν δείξει ότι ένας στους τέσσερις ήταν άνεργος για περισσότερο από δεκαοκτώ μήνες, οι μισοί ασχολούνταν σε δουλειές οι οποίες δεν είχαν καμία σχέση με τον κλάδο τους και ένας στους τέσσερις ασχολούνταν με κάποια εργασία «σχετική» με το πτυχίο του.

Πρόσφατη έρευνα της Οριζόντιας Δράσης των Γραφείων Διασύνδεσης των ελληνικών αναφέρει τα εξής:

Οι επιστημονικοί κλάδοι οι οποίοι κατέχουν την υψηλότερη επισφάλεια απασχόλησης είναι οι ξένες γλώσσες, η Ιατρική-Οδοντιατρική, η Φιλολογία, τα Μαθηματικά, η Ιστορία-Αρχαιολογία, η Φυσική, η Χημεία, η Φυσική Αγωγή. Αντίθετα, οι επιστημονικοί κλάδοι με τα χαμηλότερα ποσοστά επισφαλούς απασχόλησης είναι η Οικιακή Οικονομία, η Διαιτολογία, η Νομική, η Κτηνιατρική, η Νοσηλευτική, η Φαρμακευτική, οι επιστήμονες διοίκησης και οι μηχανικοί υπολογιστών-συστημάτων πληροφορικής-επικοινωνιών.

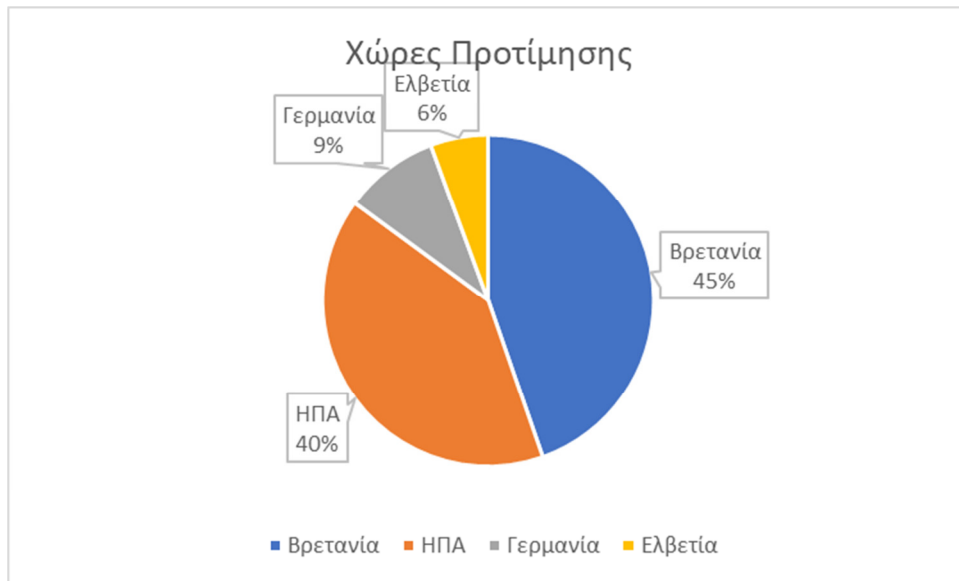
Σύμφωνα με πρόσφατους υπολογισμούς που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα, το ποσοστό των νέων πτυχιούχων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που παραμένει άνεργο αγγίζει τα 30%. Αντίθετα, ο ευρωπαϊκός μέσος όρος φτάνει μόλις στα 14%. Αξίζει να σημειωθεί ότι, το ποσοστό της ανεργίας των νέων μεταξύ της ηλικίας 15 και 25 είναι 29,8%, αρκετά υψηλότερο από το ευρωπαϊκό μέσο όρο που είναι 20%.

Έρευνα που πραγματοποίησε η Κάπα Research για το «Βήμα της Κυριακής» αναφέρει ότι 7 στους 10 Έλληνες που έχουν αποφοιτήσει επιθυμούν να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό για εργασιακή αποκατάσταση, ενώ 1 στους 10 ήδη ψάχνει να βρει κάποια δουλειά στο εξωτερικό ή προσπαθεί να συνεχίσει τις σπουδές με στόχο να αποκτήσει και άλλες προοπτικές στον εργασιακό/επαγγελματικό τομέα.

Αναλυτικότερα, από αυτούς που ψάχνουν δουλειά στο εξωτερικό, το 66,4% ισχυρίζεται ότι κάνει για να αποκτήσει καλύτερη ποιότητα ζωής, το 44,7% για να εύρεση μιας καλής δουλειάς και το 32,6% για να διασφαλίσει περισσότερο αξιοκρατία στην εξέλιξή του. Επιπρόσθετα, το 60,7% δηλώνει ότι θα προτιμούσε μια θέση εργασίας με προοπτική καριέρας στο εξωτερικό παρά μια μόνιμη θέση ιδιωτική ή δημόσια στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε σχετικά πρόσφατα από την ερευνητική Μονάδα Περιφερειακής Ανάπτυξης και Πολιτικής Πανεπιστημίου Μακεδονίας, οι χώρες πρώτης προτίμησης όπως φαίνεται και στο παρακάτω σχήμα είναι η Βρετανία με ποσοστό 31,7%, η Η.Π.Α 28,7%, ενώ η Γερμανία έρχεται τρίτη στη σειρά προτίμησης με 6.6% και τέταρτη η Ελβετία.

Επίσης, σχετικά με τους επιστημονικούς κλάδους στους οποίους απασχολούνται οι νέοι πτυχιούχοι στο εξωτερικό, το 81% ασχολείται σε τομείς όπως η οικονομία και η διοίκηση επιχειρήσεων και τα νομικά 33%, ο προγραμματισμός ηλεκτρονικών υπολογιστών, η φυσική και η χημεία 25%, ενώ αρκετοί είναι και μηχανικοί 23%.

Γράφημα 1 - Χώρες Προτίμησης

Τέλος, οι περισσότεροι νέοι που αποφασίζουν να μετακινηθούν στο εξωτερικό είτε για να εργαστούν είτε να συνεχίσουν τις σπουδές τους, είναι πτυχιούχοι και έχουν πολλά προσόντα (ξένες γλώσσες, μεταπτυχιακά). Ειδικότερα, το 73% από αυτούς έχει μεταπτυχιακό, το 51,2% έχει διδακτορικό, ενώ το 41% έχει πραγματοποιήσει τις σπουδές του στα εκατό καλύτερα πανεπιστήμια του κόσμου. Επίσης, το 68,4% των πτυχιούχων που εργάζονται στο εξωτερικό, έχει ετήσιο εισόδημα μεγαλύτερο από 40.000 €. Το ποσοστό των πτυχιούχων που κερδίζουν περισσότερα από 40.000 € είναι σχεδόν το μισό 34,4%.

Το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού δυναμικού αποτελεί πλέον ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας. Η Ελλάδα χάνει ένα από τα πιο καταρτισμένα και ειδικευμένα άτομα της κοινωνίας. Η απώλεια αυτή είναι διπλή. Αυτό συμβαίνει γιατί από τη μία χάνονται σημαντικά κεφάλαια τόσο ανθρώπινα όσο και οικονομικά τα οποία είχε επενδύσει η χώρα για την εκπαίδευση των νέων και από την άλλη μειώνεται η δυνατότητα ανάπτυξης των κοινωνιών καθώς φεύγουν οι νέοι και διευρύνεται το χάσμα που υπάρχει μεταξύ λιγότερο αναπτυγμένων και αναπτυγμένων χωρών. Ακολουθεί αναλυτική περιγραφή των βασικότερων λόγων της διαρροής επιστημονικού από την Ελλάδα προς το εξωτερικό:

- Αρχικά, ένας από τους βασικότερους λόγους διαρροής εγκεφάλων αποτελεί η κατάσταση που επικρατεί στην αγορά εργασίας. Πολλοί είναι οι νέοι που μετά την αποφοίτησή τους από κολέγια και πανεπιστήμια αδυνατούν να βρουν κάποια δουλειά κυρίως στο επάγγελμά τους. Συνήθως περιγράφουν την

κατάσταση με λόγια όπως: «το σύστημα στην Ελλάδα δεν ενθαρρύνει τους νέους», «εδώ δε μπορείς να ζήσεις μια αξιοπρεπή ζωή», «δε βρήκα δουλειά, γιατί δεν είχα γνωριμίες». Σύμφωνα με έρευνες, ο σημαντικότερος λόγος για την αναζήτηση εργασίας στο εξωτερικό η αξιοκρατία που υπάρχει στον τομέα της εργασίας, οι καλύτερες προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης, οι οικονομικές απολαβές, το ενδιαφέρον για την εργασία και η απόκτηση περισσότερων και εξειδικευμένων γνώσεων (Τσιλιμιγκρά, Μάρτιος 2011).

- Η επιδεινωμένη ύφεση επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την αγορά εργασίας οδηγώντας τους νέους απόφοιτους ανώτερων και ανώτατων ιδρυμάτων στη φυγή. Τα τελευταία χρόνια ο αριθμός των άνεργων νέων έχει αυξηθεί κατά πολύ, καθώς δεν υπάρχουν θέσεις εργασίας και η χώρα αντιμετωπίζει οικονομική κρίση. Το υψηλό ποσοστό ανεργίας σε συνδυασμό με τις χαμηλές οικονομικές απολαβές απογοητεύουν τους νέους και τους οδηγούν στην εγκατάλειψη της χώρας τους (Τσιλιμιγκρά, Μάρτιος 2011).
- Επιπρόσθετα, τόσο η διαφθορά όσο και η έλλειψη αξιοκρατίας στον τομέα της εργασίας παίζουν σημαντικό ρόλο στη φυγή των νέων. Αυτό συμβαίνει γιατί, από τα πρώτα χρόνια κιόλας της ίδρυσης του ελληνικού κράτους κυριαρχεί μια «κουλτούρα ρουσφετιού» που ωθεί τους νέους να στραφούν σε άλλες χώρες αναζητώντας ένα πιο δίκαιο επαγγελματικό/εργασιακό περιβάλλον (Τσιλιμιγκρά, Μάρτιος 2011).
- Μια επιπλέον αιτία σχετίζεται με την ελλιπή δημιουργία νέων θέσεων εργασίας από τις επιχειρήσεις. Πολλές επιχειρήσεις επενδύουν ολοένα και λιγότερο στην Ελλάδα, άλλες μεταφέρουν τα κεφάλαιά τους και τα επενδύουν σε άλλες χώρες καθώς κάποιες άλλες ξεκίνησαν ή σκέφτονται να μεταφέρουν είτε την παραγωγή τους είτε ακόμα και την έδρα τους σε άλλες χώρες με λιγότερο δυσβάσταχτο φορολογικό περιβάλλον. Παράλληλα, η εισροή ξένων κεφαλαίων στην Ελλάδα είναι πολύ μικρή (Τσιλιμιγκρά, Μάρτιος 2011).
- Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει αδυναμία πρόσβασης των νέων στην αγορά εργασίας. Διάφορες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί υπογραμμίζουν ότι η ανυπαρξία εργασιακής εμπειρίας είναι η βασική αιτία που οι επιχειρήσεις δεν προσλαμβάνουν νέους. Τα προγράμματα της πρακτικής άσκησης, απόκτησης εργασιακής εμπειρίας, επαγγελματικής ειδίκευσης κλπ δεν εμφανίζονται να έχουν την αποτελεσματικότητα και να

εφοδιάζουν τους νέους με τα προσόντα που απαιτούν οι επιχειρήσεις (Τσιλιμιγκρά, Μάρτιος 2011).

- Τέλος, η ανεργία των νέων τροφοδοτείται από την πολύ υψηλότερη ανεργία των πτυχιούχων ΑΕΙ-ΤΕΙ σε σύγκριση με τους απόφοιτους της βασικής και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Όπως δείχνουν όλες οι έρευνες της απορροφητικότητας των ΑΕΙ-ΤΕΙ, το παράδοξο αυτό φαινόμενο οφείλεται στην αντιστοιχία των προσόντων και των ειδικεύσεων των πτυχιούχων με αυτά που ζητά η αγορά εργασίας. Επίσης, τα περισσότερα προγράμματα των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων συνεχίζουν να είναι προσκολλημένα στη δεκαετία του '70 (Τσιλιμιγκρά, Μάρτιος 2011). Από όλους τους παραπάνω λόγους γίνεται κατανοητό ότι η κατάσταση που έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα είναι αρκετά δύσκολη. Δικαιολογημένα, λοιπόν, οι νέοι πτυχιούχοι σκέφτονται ή αποφασίζουν να μετακινηθούν στο εξωτερικό με απώτερο στόχο την αναζήτηση κάποιας εργασίας που θα αναλογεί στις σπουδές και στα προσόντα τους. Παρόλο που η φυγή «φαντάζει» λύση στο πρόβλημα των νέων πτυχιούχων, δεν αποτελεί την ορθότερη λύση για τη χώρα. Η φυγή των νέων και ιδιαίτερα των νέων πτυχιούχων στερεί από τη χώρα το σημαντικότερο και πιο καταρτισμένο κομμάτι της κοινωνίας στο οποίο θα μπορούσε να στηριχτεί η οικονομική ανάκαμψη της χώρας. Η Ελλάδα χάνει τα παιδιά της όχι μόνο λόγω δημοσιονομικών ελλειμμάτων αλλά εξαιτίας και της απαξίωσης από την πλευρά της κυρίαρχης πολιτικής. Με αυτόν τον τρόπο χάνεται μία ακόμα ευκαιρία να μετακινηθεί η χώρα στην αλυσίδα παραγωγής της αξίας, ώστε να παράγει πιο σύνθετα προϊόντα και υπηρεσίες έντασης γνώσης ή τεχνολογίας.

Χώρες υποδοχής μεταναστών

Ο παρακάτω Πίνακας 2 απεικονίζει τις χώρες που απορροφούν το μεγαλύτερο μέρος των νέων που μεταναστεύουν σε ξένες χώρες.

Πίνακας 2 Ποσοστό Ελλήνων εργαζομένων στο εξωτερικό κατά χώρα διαμονής και εργασίας

<u>Χώρα</u>	<u>Ποσοστό %</u>
Βρετανία	31,7%

ΗΠΑ	28,7%
Γερμανία	6,5%
Ελβετία	5,4%
Γαλλία	4,4%
Βέλγιο	4,3%
Καναδάς	3,3%
Ολλανδία	2,6%
Ιταλία	2,3%
Ισπανία	1,8%
Λοιπές χώρες (64)	9,0%
ΣΥΝΟΛΟ	100,0%

Πηγή: Λαμπριανίδης, 2011.

Ο σημαντικότερος λόγος για τον οποίο αναζητούν εργασία στο εξωτερικό οι νέοι είναι καθαρά επαγγελματικός. Όπως είναι γνωστό η ανεργία στην Ελλάδα του σήμερα (27,3% κατά το έτος 2013) αποτελεί φαινόμενο το οποίο μαστίζει πλατιές μάζες των χαμηλότερων κυρίως κοινωνικών στρωμάτων. Η οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2009 και συνεχίζει μέχρι και σήμερα ως χρηματοπιστωτική κρίση σε παγκόσμιο επίπεδο, έχει προκαλέσει τη ραγδαία επιδείνωση αυτού του φαινομένου. Το μεγαλύτερο πλήγμα της ανεργίας το έχει δεχτεί το πιο καταρτισμένο και εξειδικευμένο τμήμα της κοινωνίας, οι νέοι. Η υψηλή ανεργία των νέων (55,5% τον Δεκέμβριο του 2013 στις ηλικίες 15-24) και των πτυχιούχων (17,2 κατά το τρίμηνο του 2013) στη χώρα μας σε συνδυασμό με μια σειρά δομικών και ιστορικών παραγόντων που σχετίζονται με την ελληνική οικονομία είχαν σαν αποτέλεσμα να οδηγήσουν ένα μεγάλο τμήμα των νέων, με υψηλή ειδίκευση και εκπαιδευτικό επίπεδο, να εγκαταλείψουν τη χώρα τους με απώτερο σκοπό την εύρεση καλύτερης εργασίας στο εξωτερικό η οποία θα τους παρέχει καλύτερες οικονομικές απολαβές. Όλα αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα να γιγαντωθεί και ένα νέο φαινόμενο παγκοσμίως γνωστό ως «brain drain». Η Ελλάδα χάνει το σημαντικότερο εργατικό δυναμικό της χώρας και το πιο καταρτισμένο κομμάτι της κοινωνίας της. Άλλοι σημαντικοί λόγοι είναι οι σπουδές για την απόκτηση πτυχίου ή για την απόκτηση μεταπτυχιακού και διδακτορικού. Το τραγικό σε όλη την υπόθεση είναι ότι η μετανάστευση των νέων αυτή δεν είναι προσωρινή όπως τη δεκαετία του '50, αλλά οι νέοι στις μέρες μας όχι μόνο φεύγουν από την πατρίδα τους για σπουδές αλλά δεν σκέφτονται να γυρίσουν ξανά σε αυτή.

Συνέπειες της διαρροής επιστημονικού δυναμικού για τις χώρες αποστολής

Η διαρροή επιστημονικού δυναμικού ή αλλιώς διαρροή εγκεφάλων αφορά την μετανάστευση νέων που χαρακτηρίζονται από υψηλή εκπαίδευση και προσόντα από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες προς τις περισσότερο ανεπτυγμένες. Η χώρα αποστολής δεν χάνει απλώς ένα τμήμα του πληθυσμού της, αλλά το πιο καταρτισμένο και εκπαιδευμένο κομμάτι της κοινωνίας. Η χώρα αποστολής έχει επενδύσει ένα σημαντικό ποσό χρημάτων και έχει καταβάλει μεγάλη προσπάθεια την μόρφωση των νέων, οι οποίοι όμως αποφασίζουν να μεταναστεύσουν σε κάποια άλλη χώρα. Γίνεται λοιπόν εύκολα αντιληπτό πως η απώλεια για τη χώρα που «χάνει» ένα σημαντικό τμήμα της κοινωνίας της είναι διπλή. Από τη μία χάνονται σημαντικά κεφάλαια τόσο οικονομικά όσο και ανθρώπινα και από την άλλη διευρύνεται το χάσμα μεταξύ αναπτυσσόμενων και ανεπτυγμένων χωρών (Λαμπριανίδης 2011:44-45).

Οι «νέες» η εθνογενείς θεωρίες ανάπτυξης προβλέπουν ότι τα υψηλά ποσοστά μετανάστευσης εξειδικευμένου προσωπικού μειώνουν τους δείκτες οικονομικής ανάπτυξης (Barro και Sala-I-Martin, 1995) στις χώρες προέλευσης λόγω της μείωσης του μέσου επιπέδου εκπαίδευσης του εργατικού δυναμικού.

Η διαρροή επιστημονικού δυναμικού σηματοδοτεί δύο αλληλοσχετιζόμενες αρνητικές επιπτώσεις στις χώρες προέλευσης (Straubhaar, 2000: 16):

- Απώλειες σε ανθρώπινο κεφάλαιο και, άρα, στέρηση μιας από τις βασικές συνιστώσες της μελλοντικής οικονομικής ανάπτυξης. Παράλληλα, αν το φυσικό κεφάλαιο ακολουθεί τη ροή του ανθρώπινου κεφαλαίου, επέρχεται ακόμη μεγαλύτερη μείωση της εισροής φυσικού κεφαλαίου. Συνεπώς, μειώνεται η παραγωγικότητα στις χώρες προέλευσης και δημιουργούνται επιπλέον κίνητρα για μετανάστευση των ειδικευμένων στις αναπτυγμένες χώρες, με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται έτσι η διαρροή επιστημονικού δυναμικού.
- Απώλειες ενός σημαντικού μέρους του δημόσιου χρήματος που έχει επενδυθεί κατά τη διάρκεια σχηματισμού του ανθρώπινου κεφαλαίου των μεταναστευόντων, αφού αυτό θα αξιοποιηθεί από μια άλλη χώρα. Ενώ, αντίθετα, στις οικονομίες υποδοχής δημιουργούνται θετικές τεχνολογικές εξωτερικότητες από την εισροή μεταναστών λόγω του επιπρόσθετου

διαθέσιμου ανθρώπινου κεφαλαίου και εντείνεται, έτσι, το χάσμα πλούσιων-φτωχών χωρών. Δημιουργείται, δηλαδή, ένας «φαύλος κύκλος».

Οι χώρες αποστολής επενδύουν μεγάλο μέρος της δημόσιας κληρονομιάς για την εκπαίδευση των νέων. Ωστόσο, μερικοί από αυτούς θέλοντας να εξασκήσουν το επάγγελμά τους, εγκαταλείπουν τη χώρα τους μεταναστεύοντας σε κάποια άλλη. Σε αυτή την περίπτωση, οι χώρες αποστολής πέρα από το ότι χάνουν το πιο εξειδικευμένο τμήμα του πληθυσμού της χώρας το οποίο είναι απαραίτητο για την ανάπτυξή της, χάνουν και πολλά λεφτά για την εκπαίδευσή τους. Επιπρόσθετα, η μετανάστευση νέων επιστημόνων σε κάποια ξένη χώρα έχουν σαν αποτέλεσμα η χώρα αποστολής να χάνει τόσο τα κεφάλαια που έχει επενδύσει για την εκπαίδευσή τους όσο και το μελλοντικό εισόδημα που θα μπορούσε να προσφέρει ο νέος επιστήμονας αν παρέμενε σε αυτή (Loredana Patrutiu-Batles, 2014).

Μια σημαντική συνέπεια της διαρροής επιστημονικού δυναμικού είναι ότι η επένδυση στην εκπαίδευση σε μια χώρα προέλευσης ενδέχεται να μην οδηγήσει σε ταχύτερη οικονομική ανάπτυξη, όταν μεγάλο μέρος των υψηλά εκπαιδευμένων ατόμων φεύγει από τη χώρα (Λαμπριανίδης, 2011:49.).

Ο ερευνητής Emeagwali το 2001 (Λαμπριανίδης, 2011:51), σημειώνει ότι στην πραγματικότητα, τα αφρικανικά πανεπιστήμια εκπαιδεύουν το ένα τρίτο των αποφοίτων τους για εξαγωγή στις αναπτυγμένες χώρες (δηλ. για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες σε επιστημονικό προσωπικό χωρών, όπως η Βρετανία και οι ΗΠΑ). Ουσιαστικά η Αφρική προσφέρει αναπτυξιακή βοήθεια στα πλουσιότερα δυτικά κράτη, γεγονός το οποίο έχει ως αποτέλεσμα τα πλούσια κράτη να γίνονται πλουσιότερα και τα φτωχά φτωχότερα (Gia Van, 2008:729).

Πολύ ειδικευμένοι μετανάστες παίρνουν μαζί τους την εκπαίδευσή τους, η οποία χρηματοδοτήθηκε από τους φόρους των κατοίκων της χώρας τους και περαιτέρω αναφέρει ο Johnson, 1967 και οι Bhagwati και Hamada, 1974.

Ο Bhagwati (1976) πρότεινε τη φορολόγηση του εισοδήματος των εκπαιδευμένων εργαζομένων που μεταναστεύουν σε άλλη χώρα (φόρος του Bhagwati), ώστε τα έσοδα να αποτελέσουν την αποζημίωση της χώρας αποστολής για την απώλεια αυτού του δυναμικού (Λαμπριανίδης, 2011:51).

Έναν ακόμη λόγο ανησυχίας ανέδειξε η νέα θεωρία μεγέθυνσης (Lucas, 1988), δίνοντας έμφαση στις εξωτερικότερες που σχετίζονται με το ανθρώπινο κεφάλαιο, οι

οποίες έχουν σαν αποτέλεσμα την αύξηση της παραγωγικότητας των εργατών όταν εργάζονται κοντά σε άλλους ειδικευμένους (Λαμπριανίδης, 2011:52).

Επιπτώσεις του νέου μεταναστευτικού κύματος στην ελληνική κοινωνία

Το φαινόμενο «Brain drain» έχει λάβει τεράστια έκταση κυρίως τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα. Ολοένα και περισσότεροι νέοι αποφασίζουν να αναζητήσουν μια καλύτερη τύχη στο εξωτερικό εγκαταλείποντας την πατρίδα τους. Η απώλεια για την Ελλάδα είναι διπλή, διότι από τη μία χάνει το πιο εκπαιδευμένο προσωπικό της και από την άλλη σημαντικά οικονομικά και ανθρώπινα κεφάλαια. Επιπρόσθετα, μειώνεται η δυνατότητα ανάπτυξης της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας. Η ελληνική αγορά εργασίας χάνει τα καλύτερά της στοιχεία που θεωρούνται απαραίτητα για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Προκειμένου η Ελλάδα να αναπτυχθεί στην πρωτογενή και δευτερογενή οικονομία χρειάζεται τις νεαρές ηλικίες και η έλλειψη των παραγωγικών τάξεων γίνεται εντονότερη. Παράλληλα, εξαιτίας της έντασης του φαινομένου, δημιουργείται πρόβλημα στην εξωτερική και εσωτερική ασφάλεια της χώρας. Οι νέοι που αποφασίζουν να ξενιτευτούν ανήκουν στις ηλικίες 15 έως και 30, οδηγώντας τη χώρα σε πτώση του ποσοστού γάμων και σε γήρανση του πληθυσμού της χώρας.

Σύμφωνα με την οικονομολόγο Κυριακή Καυκά, (Μάρτιος 2015) η φυγή επιστημόνων οδηγεί τη χώρα σε ένα φαύλο κύκλο περιορισμένης ανάπτυξης και επισημαίνει το φαινόμενο της εξόδου πτυχιούχων από την Ευρώπη προς τις ΗΠΑ μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Οποιαδήποτε προσπάθεια της αποδοτικότητας του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, δεν πρόκειται να φέρει αποτελέσματα αν δεν λυθούν πρώτα τα προβλήματα που οδηγούν τους νέους επιστήμονες με υψηλή ειδίκευση στη μετανάστευση. Αυτός θα πρέπει να είναι ένας από τους πρώτιστους στόχους μεταξύ των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων της ελληνικής οικονομίας. Αυτό που πρέπει να γίνει είναι να αναζητηθούν εκείνα τα κίνητρα που θα κρατήσουν «τα καλύτερα μυαλά» στη χώρα. Και αυτό θα συμβάλει στην βελτίωση της ελληνικής οικονομίας. Είναι αναγκαίο πλέον να πραγματοποιηθεί στροφή της Ελληνικής οικονομίας στην παραγωγή πιο σύνθετων προϊόντων και υπηρεσιών, προκειμένου να βελτιωθεί η θέση της χώρας στο διεθνή ανταγωνισμό και να αξιοποιηθεί παραγωγικά το ανθρώπινο δυναμικό της. Μέσω αυτής της αλλαγής θα εξομαλυνθεί η σχέση προσφοράς ζήτησης και θα περιοριστεί η διαρροή εγκεφάλων. Μόνο με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσει να υπάρξει μια ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον στην Ελλάδα.

Θετικές επιπτώσεις της διαρροής επιστημονικού δυναμικού για τις χώρες αποστολής

Οι πρώτες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν σχετικά με το φαινόμενο «brain drain» (Bhagwati and Hamada, 1974; Grubel and Scott, 1966; McCulloch and Yellen, 1977), υποστηρίζουν ότι το οικονομικό και κοινωνικό κόστος της διαρροής εγκεφάλων είναι αρκετά υψηλό. Παράλληλα αναγνωρίζει και κάποιες θετικές συνέπειες του φαινομένου αυτού, όπως τα εμβάσματα, ο επαναπατρισμός με επιπλέον ικανότητες που αποκτήθηκαν στο εξωτερικό, η δημιουργία επιστημονικών και επιχειρηματικών δικτύων. Αυτές τις θετικές πτυχές του φαινομένου της διαρροής εγκεφάλων έρχεται να δείξει μία σειρά ερευνών που πραγματοποιήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του '90.

Στα τέλη της δεκαετίας του '90 πραγματοποιήθηκε μια σειρά ερευνών επιστημονικού δυναμικού έχει και θετικές συνέπειες. Ειδικότερα, σημειώνει ότι η διαρροή εγκεφάλων μπορεί τελικά να συμβάλλει στη δημιουργία ανθρώπινου κεφαλαίου στις χώρες προέλευσης. Οι θεωρίες αυτές έδωσαν έμφαση στην πιθανότητα αύξησης αποθέματος υψηλά εκπαιδευμένων ατόμων στις χώρες προέλευσης ακριβώς λόγω της διαρροής επιστημονικού δυναμικού. Στους «πρεσβευτές» αυτής της ιδέας ανήκουν οι Mountford (1997), Vidal (1998), Stark κ.ά. (1997 και 1998) και Beine κ.ά. (2001), Doquier και Rapoport (2005).

Η ουσία του επιχειρήματος είναι ότι εφόσον η απόδοση της εκπαίδευσης είναι μεγαλύτερη στο εξωτερικό, η προοπτική της μετανάστευσης μπορεί να αυξήσει την αναμενόμενη απόδοση του ανθρώπινου κεφαλαίου και να ωθήσει περισσότερο κόσμο στο να επενδύσει στην εκπαίδευση στη χώρα προέλευσης.

Υπό συγκεκριμένες θεωρητικές συνθήκες που αναλύονται σε αυτά τα μοντέλα, το αποτέλεσμα αυτού του κινήτρου (ή η εισροή εγκεφάλων) μπορεί να ενισχύσει του αποτελέσματος της μετανάστευσης και, σε αυτή την περίπτωση, προκύπτει ένα καθαρό κέρδος για τη χώρα προέλευσης (π.χ. μια ευεργετική εισροή εγκεφάλων-Beine κ.ά.,2008) .

Άλλη μια θετική επίδραση του φαινομένου αυτού είναι τα χρηματικά εμβάσματα, δηλαδή τα χρήματα που αποστέλλουν οι μετανάστες στη χώρα προέλευσής τους (Doquier και Raselort, 2005). Τα εμβάσματα, κατά κάποιον τρόπο, ισοδυναμούν με αποζημίωση της κοινωνίας για την απώλεια που υφίσταται από την έξοδο του πιο παραγωγικού της ανθρώπινου κεφαλαίου της και απόσβεση του κόστους για την

εκπαίδευση του. Σε φτωχότερες χώρες, τα εμβάσματα των μεταναστών από το εξωτερικό αποτελούν σημαντική πηγή εισοδήματος και μπορούν να περιορίσουν τα χρηματοπιστωτικά εμπόδια για τις επενδύσεις σε ανθρώπινο και φυσικό κεφάλαιο. Σύμφωνα με πρόσφατες εκτιμήσεις του ΔΝΤ, τα εμβάσματα που αποστέλλονται από τους μετανάστες υπολογίζονται ετησίως σε περισσότερα από 100 δις δολάρια και το 60% περίπου από αυτά καταλήγει σε λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Τα βασικότερα κίνητρα για την αποστολή εμβασμάτων από τους μετανάστες είναι η στήριξη της οικογένειας στην πατρίδα και η προετοιμασία της επιστροφής. (Λαμπριανίδης, 2011:55).

Πολλοί (π.χ. World Bank, 2006) υποστηρίζουν την άποψη ότι οι αρνητικές συνέπειες της διαρροής εγκεφάλων αντισταθμίζονται κατά κάποιον τρόπο από την εισροή εμβασμάτων που στέλνουν οι μετανάστες, δεδομένου ότι τα άτομα αυτά που βρίσκονται στο εξωτερικό είναι καλά εκπαιδευμένα, έχουν καλύτερες οικονομικές απολαβές με αποτέλεσμα να στέλνουν περισσότερα εμβάσματα από άλλους μετανάστες (Λαμπριανίδης, 2011:55).

Νεότερες έρευνες (Faini, 2003; Faini, 2007) δείχνουν ότι το επιχείρημα ότι η διαρροή επιστημονικού προσωπικού έχει και θετικά στοιχεία είναι αβάσιμο. Αυτό συμβαίνει γιατί θεωρούν ότι οι πιο εκπαιδευμένοι στέλνουν λιγότερα εμβάσματα. Παρά το γεγονός ότι έχουν υψηλότερο εισόδημα, ζουν συνήθως μαζί με την οικογένεια τους και η κατάσταση τους είναι πια μόνιμη. Επίσης η αύξηση των προσόντων αυτών που μεταναστεύουν δεν έχει θετική επίπτωση στις εκπαιδευτικές επιδόσεις στις χώρες προέλευσης, γιατί οι περισσότεροι θα τείνουν να κατευθύνονται για σπουδές στη χώρα όπου θέλουν να μεταναστεύσουν, ώστε να έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες απασχόλησης .

Ο Zweig (2006) επισημαίνει πολύ ορθά ότι η διαρροή δυναμικού μπορεί να μετατραπεί σε εκπαίδευση εγκεφάλων διαμέσου της επιστροφής των μεταναστών. Για παράδειγμα, οι Ινδοί γιατροί που αποφάσισαν να γυρίσουν πίσω στην πατρίδα τους από την Βρετανία, τις ΗΠΑ και τη Μ. Ανατολή συντέλεσαν στη δημιουργία κλινικών και λοιπών ιδιωτικών νοσηλευτικών υψηλού επιπέδου στην Ινδία. Συνέβαλαν τόσο στη μεταφορά ιατρικού εξοπλισμού τελευταίας τεχνολογίας όσο και στο να αποκτήσουν φήμη αυτά τα ιδρύματα για υψηλής ποιότητας παρεχόμενες υπηρεσίες στους ασθενείς λόγω της παρουσίας τους. Η εμπειρία εταιρειών υψηλής τεχνολογίας στο Ταϊβάν και στην Ινδία χρησιμοποιήθηκε για να υποστηριχθεί η άποψη

ότι οι δραστηριότητες διασποράς και των επαναπατρισμένων μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην παροχή κεφαλαίου επιχειρηματικού κινδύνου και στη δημιουργία μιας καινούργιας βιομηχανίας (Λαμπριανίδης, 2014:180).

Ο επαναπατρισμός των πτυχιούχων μεταναστών οδηγεί, σύμφωνα με τους McCormick και Wahba (2001) και Dustmann και Kirchkamp (2002), σε μειώσεις κόστους λόγω αυξημένης παραγωγικότητας και διοικητικών ικανοτήτων των παλιννοστούντων. Γενικότερα, ο επαναπατρισμός των μεταναστών εκτιμάται ότι ωφελεί τη χώρα προέλευσης συνεισφέροντας στη διάχυση της προηγούμενης τεχνολογίας με την οποία ήρθαν σε επαφή κατά την παραμονή τους στο εξωτερικό (Λαμπριανίδης, 2014:180).

Η κατάσταση στην Ελλάδα του σήμερα

Ένα από τα πιο σημαντικά φαινόμενα της εποχής μας είναι η μετανάστευση νέων με υψηλή ειδίκευση σε ξένες χώρες κυρίως για κοινωνικούς, πολιτικούς, οικονομικούς και εκπαιδευτικούς λόγους.

Η πολιτική κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στην Ελλάδα κυρίως τα τελευταία χρόνια αποτελεί έναν από τους λόγους για τους οποίους οι νέοι εγκαταλείπουν την χώρα τους αναζητώντας ένα καλύτερο μέλλον στο εξωτερικό. Η πολιτική διαφθορά σε συνδυασμό με την έλλειψη αξιοκρατίας στις ελληνικές κοινωνίες αποτελούν τις βασικές αιτίες του φαινομένου αυτού. Ένα ακόμη ισχυρό κίνητρο αποτελεί η δυνατότητα αποφυγής στράτευσης, για τους άνδρες.

Πολλοί είναι και οι κοινωνικοί παράγοντες που συμβάλλουν στη μετεγκατάσταση των νέων στο εξωτερικό. Οι νέοι εγκαταλείπουν τη χώρα τους με σκοπό να εκπληρώσουν τα όνειρά τους, να συνεχίσουν τις σπουδές τους και να προωθήσουν την καριέρα τους. Παράλληλα, οι περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες της Δύσης δείχνουν συνήθως μεγαλύτερη ανεκτικότητα απέναντι στο «διαφορετικό». Ακόμη είναι γνωστό ότι σε πολλές κοινωνίες της Ελλάδας κυριαρχούν ξεπερασμένες αντιλήψεις και προκαταλήψεις οι οποίες σχετίζονται με το φύλο, την ηλικία, την εθνικότητα, τη γλώσσα, το χρώμα, την κοινωνική τάξη και τα πολιτικά πιστεύω. Η ελληνική κοινωνία έρχεται ακόμα αντιμέτωπη με προβλήματα οργάνωσης και το υποβαθμισμένο αστικό περιβάλλον.

Η μετανάστευση των νέων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από το οικογενειακό περιβάλλον. Όπως είναι γνωστό οι γονείς θέλουν το καλύτερο για τα παιδιά τους,

βλέποντας όμως την παρούσα κατάσταση που κυριαρχεί στις ελληνικές κοινωνίες προτρέπουν τα παιδιά τους να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό για να αναζητήσουν ένα καλύτερο περιβάλλον εργασίας και καλύτερες συνθήκες ζωής. Κάποιοι νέοι επηρεάζονται και από τυχόν συγγενείς που έχουν στο εξωτερικό, οι οποίοι συνεχώς τείνουν να μεταδίδουν εμπειρίες από το εξωτερικό αναφέροντας τα θετικά στοιχεία και κάνοντας τη ζωή του εξωτερικού να φαντάζει σαν μία λύση στην κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα.

Ο βασικότερος όμως λόγος φυγής των νέων επιστημόνων είναι καθαρά οικονομικός. Στην Ελλάδα η ζήτηση για τους πτυχιούχους είναι περιορισμένη. Ακόμα οι συνθήκες εργασίας και ο μισθός των εργαζομένων είναι χειρότερος σε σχέση με αυτόν των ανεπτυγμένων χωρών. Εξίσου σημαντικός παράγοντας που ενισχύει τη διαρροή επιστημονικού δυναμικού από την Ελλάδα είναι η ενιαία αγορά εργασίας, δηλαδή η δυνατότητα να μετακινούνται και να εργάζονται σε όποια χώρα θέλουν χωρίς νομικούς περιορισμούς. Το φαινόμενο αυτό ενισχύεται και με τα πλεονεκτήματα της τεχνολογικής εξέλιξης, όπως η μείωση του χρόνου και του κόστους των επικοινωνιών και των μεταφορών.

Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που συμβάλλει στην αύξηση του φαινομένου, έχει σχέση με το επίπεδο των χωρών αποστολής των μεταναστών. Υποστηρίζεται δηλαδή ότι οι μεταναστευτικές ροές τείνουν να είναι μεγαλύτερες όσο υψηλότερο είναι και το εκπαιδευτικό επίπεδο μιας χώρας. Η ανώτερη εκπαίδευση πανεπιστημιακού τύπου προσφέρει πολλές φορές στους νέους περισσότερες ευκαιρίες εύρεσης καλύτερων θέσεων εργασίας στο εξωτερικό, ενώ παράλληλα οι ανεπτυγμένες δυτικές χώρες προσφέρουν καλύτερες εκπαιδευτικές ευκαιρίες για τους νέους. Μερικοί ακόμα παράγοντες που ενισχύουν την φυγή των νέων στο εξωτερικό είναι : η μη αναγνώριση των προσόντων και των ταλέντων των νέων, η αδράνεια των θεσμών, η δύναμη των καθηγητών και η αδυναμία των εκπαιδευτικών συστημάτων να κρατήσουν τους νέους.

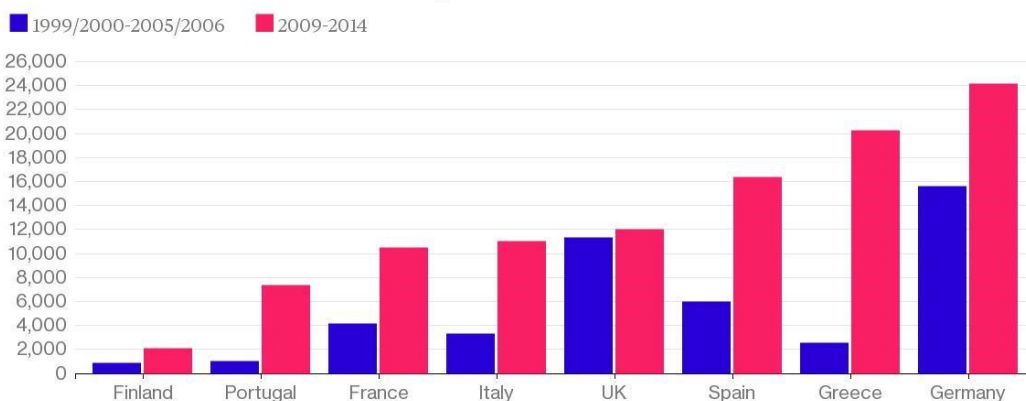
Χιλιάδες Έλληνες πτυχιούχοι εγκαταλείπουν κάθε χρόνο την πατρίδα τους με σκοπό να βρουν μια καλύτερη τύχη και περισσότερες ευκαιρίες επαγγελματικής αποκατάστασης στις χώρες της Δύσης. Αναμφίβολα, αυτό είναι ένα από τα πιο οδυνηρά προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει η χώρα μας. Οι συνέπειες του «brain drain» αναμένεται να είναι ολέθριες στο άμεσο μέλλον. Το Bloomberg σημειώνει χαρακτηριστικά, «καθώς τα κεφάλαια εγκαταλείπουν σταδιακά την Ελλάδα,

τα καλύτερα μυαλά της πηδούν σιγά-σιγά από το πλοίο που βουλιάζει». Αυτό το φαινόμενο, αποκαλείται από τους οικονομολόγους “φυγή ανθρώπινων κεφαλαίων” και είναι ό,τι χειρότερο για το μέλλον μιας χώρας, όπως αναφέρει το πρακτορείο (Reporter, 2015).

Αν κοιτάξει κανείς το παρακάτω γράφημα που δείχνει το ρυθμό των ατόμων που εγκατέλειψαν τη χώρα πριν και μετά την οικονομική κρίση, θα διαπιστώσει πολύ εύκολα πως και μόνο από αυτή την τάση φυγής, οι Έλληνες δεν μπορούν πια να ανακάμψουν γρήγορα. Αναλύοντας τα δεδομένα της Eurostat είναι φανερό πως μεταξύ του έτους 2009 και του 2014 ο αριθμός των εξειδικευμένων γηγενών επαγγελματιών που αναζητούσαν μόνιμη εργασία σε κάποια ξένη χώρα, ήταν 20281, ενώ στις αρχές της δεκαετίας του 2000, μόλις 2.552.

Crisis Drives Europeans to Leave Their Homes

Nowhere more than in Greece, which experienced a sevenfold rate of exodus

Source: Eurostat

* The chart shows the number of professionals seeking to leave the country in two different time periods, before and after the crisis.

Bloomberg

Όπως φαίνεται στο γράφημα, οι τάσεις φυγής των Ελλήνων, είναι σε απόλυτες τιμές ελάχιστα μικρότερες από τις αντίστοιχες των Γερμανών – λαμβάνοντας όμως υπόψη ότι ο πληθυσμός της Γερμανίας είναι οκτώ φορές μεγαλύτερος της Ελλάδας τότε βλέπουμε ότι στην πραγματικότητα οι τάσεις είναι σχεδόν 8 φορές μεγαλύτερες για την φυγή των Ελλήνων πτυχιούχων στο εξωτερικό. Επίσης παρά το γεγονός ότι η Γερμανία χάνει τους επιστήμονές της, καταφέρνει να τους αντικαθιστά με άλλους που έρχονται στη χώρα – ίσως και με τους Έλληνες που φεύγουν από την χώρα μας.

Συμπερασματικά, τα πρωτεία στο γράφημα τα κατέχει η Ελλάδα (Reporter, 2015).

Διαρροή ελληνικού επιστημονικού δυναμικού στη Γερμανία

Η νεανική ανεργία στην Ελλάδα αγγίζει το 60%, ενώ η μαύρη νεανική εργασία στην Ελλάδα διογκώνεται με γεωμετρική πρόοδο. Η ελληνική νεολαία τα τελευταία χρόνια έχει βρεθεί σε ένα ιδιόμορφο αδιέξοδο καθώς από τη μία μεριά ενώ έχουν δαπανηθεί τεράστια κεφάλαια για την πολυετή εκπαίδευσή της, ο κατώτερος μισθός αντιστοιχεί μόνο σε 390 ευρώ και από την άλλη μεριά, ο παρηκμασμένος οικονομικός ιστός και η μονοκαλλιέργεια του τουριστικού προϊόντος δεν επιτρέπουν την απορρόφηση των νέων οδηγώντας τους στη κατάθλιψη και την φυγή (Σεβρής, 2013:205)

Η Γερμανία είναι μια χώρα που στρέφει την προσοχή της στη φυγή των νέων επιστημόνων και στο φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού δυναμικού «brain drain», διαμορφώνοντας μια επιθετική πολιτική εισαγωγής ξένων νεαρών επιστημόνων. Προς αυτόν το σχεδιασμό, ενεργοποιεί το σύνολο των ευρωπαϊκών θεσμών. Ενώ, ταυτόχρονα, στήνει μηχανισμούς εξαγωγής εγκεφάλων από τις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου(Κωνσταντίνος Σεβρής, 2013: 205).

Η βιομηχανία εξαγωγής εγκεφάλων που έχει στήσει η Γερμανία στην Ελλάδα

«Ζητώ από τους πτυχιούχους των τεχνικών και τεχνολογικών σχολών σας να έρθουν να εργαστούν στη Γερμανία, γνωρίζοντας ότι θα φροντίσουμε εμείς να μάθουν τη γλώσσα και να βρουν εργασία», είχε υπογραμμίσει η Άνγκελα Μέρκελ κατά τη διάρκεια μιας εκ των επισκέψεων του Πάσος Κοέλιο (πρωθυπουργό της Πορτογαλίας) στο Βερολίνο.

« Σε σύγκριση με τον υπόλοιπο κόσμο, είμαστε μια μάλλον γερασμένη ήπειρος, η οποία δεν έχει το περιθώριο να χάσει τα παιδιά της από τους λαϊκιστές και τους εξτρεμιστές», έγραψε ο κ. Σόιμπλε στην εφημερίδα Der Tagesspiegel, όπου τόνιζε: «όσοι ενδιαφέρονται για εκπαίδευση ή όσοι είναι άνεργοι επαγγελματίες είναι ευπρόσδεκτοι εδώ» (Σεβρής, 2012:206).

Οι συγκεκριμένες δημόσιες τοποθετήσεις συνοψίζουν τη στρατηγική που προωθούν για την αρπαγή των «εγκεφάλων» του ευρωπαϊκού Νότου, προς χάριν της γερμανικής βιομηχανίας. Μια ολοκληρωμένη στρατηγική που υλοποιείται σε πολλαπλά επίπεδα. Βλέποντάς την ως σύνολο, μπορούμε να εντοπίσουμε τα «βιομηχανικά» χαρακτηριστικά που έχει αποκτήσει η «βιομηχανία εξαγωγής εγκεφάλων», και αποτελεί οργανικό κομμάτι των ευρύτερων σχεδιασμών της Γερμανίας, στην

προσπάθειά της να ποδηγετήσει τον ευρωπαϊκό κόσμο και να διαμορφώσει εκείνες τις συνθήκες που θα την αναδείξουν σε κραταιά υπερδύναμη (Σεβρής, 2012:206).

Σύμφωνα με τα στατιστικά μεγέθη οι Γερμανοί είναι ο πιο γερασμένος λαός της Ευρώπης. Για παράδειγμα, το 2012, το 20,4% του γερμανικού πληθυσμού ανήκε στην ηλικία των 65 ετών και άνω. Ανά 1000 κατοίκους γεννιούνται μόλις 8 παιδιά. Το ποσοστό αυτό σύμφωνα με έρευνες είναι το μικρότερο παγκοσμίως και εκτιμάται ότι όχι μόνο δε θα αλλάξει, αλλά αντίθετα, προβλέπεται η επιδείνωσή του. Σε αυτό το γεγονός παίζει σημαντικό ρόλο, ο συνδυασμός του υψηλού προσδόκιμου ζωής των Γερμανών και η μείωση των γυναικών σε ηλικία τεκνοποίησης. Οι οικονομικοί δείκτες της Γερμανίας, πλήττονται, εκτός από τους αρνητικούς δημογραφικούς δείκτες και από τη μειωμένη παρουσία ντόπιου επιστημονικού προσωπικού. Στις ηλικίες 15 έως 65 ετών των Γερμανών, μόλις το 26% διαθέτει πτυχίο από ανώτερη ή ανώτατη σχολή (Σεβρής, 2012:206).

Τα χαρακτηριστικά της γερμανικής δημογραφίας και της επιστημονικής της κατάρτισης οδηγούν τις γερμανικές ελίτ σε μια συγκεκριμένη επιλογή: στην εισαγωγή ξένου επιστημονικού προσωπικού, νεαρής ηλικίας. Μια τακτική που είχε εφαρμοστεί και τα προηγούμενα χρόνια, με στόχο, τότε κυρίως το ανειδίκευτο εργατικό προσωπικό από τις χώρες της τέως Σοβιετικής Ένωσης. Αξίζει να σημειωθεί, σε αυτή τη φάση πως, σύμφωνα με έρευνα του ιδρύματος Μπέρτελσμαν (<https://www.bertelsmann-stiftung.de/>), ήδη το 43% των νέων μεταναστών, από 15 έως 65 ετών στη Γερμανία, διαθέτει πτυχίο από ανώτερη ή ανώτατη σχολή (Σεβρής, 2012:206207).

Η Γερμανία είναι η μοναδική χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δίνει τη δυνατότητα στους ξένους νεαρούς φοιτητές που πραγματοποιούν τις σπουδές τους εκεί να αποκτήσουν το δικαιώματα του μόνιμου κατοίκου, εφόσον φυσικά οι γονείς τους είναι ασφαλισμένοι στη χώρα προέλευσης. Τα οφέλη που λαμβάνουν οι νεαροί επιστήμονες είναι τα εξής: ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, νομικά δικαιώματα. Ουσιαστικά, ο απώτερος στόχος της Γερμανίας είναι η γερμανοποίηση των ξένων νεαρών φοιτητών. Παράλληλα, αυτό φαίνεται και από τη διαμόρφωση ενός ιδιαίτερα δραστήριου συστήματος για την ένταξη των μεταναστών στον νέο τους τόπο. Οι τοπικές αρχές, οι μεταναστευτικές ομοσπονδίες και ενώσεις (π.χ. ελληνική κοινότητα του Βερολίνου) και διάφορες Μ.Κ.Ο ειδικευμένες στην ένταξη μεταναστών στο κοινωνικό ιστό, χρησιμοποιούνται μεθοδικά προς αυτήν την κατεύθυνση. Οι εν λόγω

φορείς βοηθούν τους νέους μετανάστες στην εύρεση κατοικίας, την ταχύρρυθμη εκμάθηση της γερμανικής γλώσσας και σε άλλα προγράμματα που αφορούν την επαγγελματική απασχόληση, ενώ συμβάλλουν καθοριστικά στην κατανόηση του κοινωνικού και νομικού πλαισίου στο οποίο εντάσσεται ο νέος επιστήμονας μετανάστη (Σεβρής, 2012:207).

Παράλληλα, η Γερμανία απλουστεύει τις διαδικασίες αναγνώρισης των βιογραφικών στοιχείων και επαγγελματικών δεξιοτήτων των νέων μεταναστών. Το γερμανικό υπουργείο Απασχόλησης συνέστησε ένα συμβούλιο από γνώστες και χρήστες πολλών ξένων γλωσσών, ώστε να είναι σε θέση να μεταφραστεί και να λάβει επίσημη γερμανική αναγνώριση το πτυχίο και το βιογραφικό που κρατά στα χέρια του ο νέος μετανάστης. Ενώ αναδιαμορφώθηκε ριζικά το μοντέλο πιστοποίησης της επιστημονικής κατάρτισης και ειδίκευσης, ώστε να είναι συμβατό με τους τίτλους που δίδονται στην υπόλοιπη Ευρώπη (Σεβρής, 2012:207).

Και όλα αυτά, την ίδια στιγμή που η γερμανική κυβέρνηση επιδοτεί εταιρείες για την πρόσληψη νεαρών επιστημόνων μεταναστών, αλλάζει τις ποσοστώσεις ξένων και ντόπιων σπουδαστών στα πανεπιστήμιά της και εκπονεί, σε μηνιαία βάση, νέα προγράμματα ειδίκευσης, πρακτικής άσκησης και εργασίας για τους νεαρούς μετανάστες (Σεβρής, 2012: 208).

Σε αυτή τη στρατηγική, προσπαθεί να αξιοποιήσει το ευρύτερο μπάχαλο που επικρατεί στην Ε.Ε. Με πρόσχημα τους δείκτες νεαρής ανεργίας του ευρωπαϊκού Νότου, εκπονεί ένα πανευρωπαϊκό πρόγραμμα κατά της νεανικής ανεργίας, της τάξης των 6. Δις. ευρώ, για την κατάρτιση και την πρακτική εργασία των νέων σε επιχειρήσεις της. Κύριος αποδέκτης ωστόσο των χρημάτων αυτών θα είναι η Γερμανία, διότι εκεί βρίσκεται ο κυριότερος όγκος των παραγωγικών εξαγωγικών βιομηχανικών μονάδων και αυτή έχει διαμορφώσει τις καλύτερες συνθήκες αξιοποίησης της νεανικής κινητικότητας (Σεβρής, 2012 : 208).

Αναπόσπαστο κομμάτι της γερμανικής στρατηγικής αποτελεί η επίδοση μαθημάτων της γερμανικής γλώσσας στο εσωτερικό των χωρών προέλευσης, ενώ, με τη χρήση άλλων προγραμμάτων, μπορεί κάποιος να εξασφαλίσει επιδοτούμενο ταξίδι προς τη Γερμανία για πρακτική ειδίκευση ή εργασία στη Γερμανία, αλλά ακόμη και για μια απλή συνέντευξη (Σεβρής, 2012 :208).

Πρόσφατη έρευνα για το νέο μεταναστευτικό κύμα

Πρόσφατη έρευνα πραγματοποιήθηκε από τον Απόστολο Λακασά σχετικά με το μεταναστευτικό φαινόμενο (brain drain) που πλήττει την ελληνική κοινωνία κυρίως τα τελευταία χρόνια. Το άρθρο δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Καθημερινή» την Κυριακή 17 Απριλίου του 2016 με τίτλο «Τα καλύτερα μυαλά της Ελλάδας φεύγουν με πρόθεση να εγκατασταθούν μόνιμα στο εξωτερικό».

Ο Απόστολος Λακασάς αναφέρει ότι την περίοδο που η Ελλάδα διανύει οικονομική κρίση χάνει παράλληλα και τα καλύτερά της μυαλά. Πολλοί είναι οι Έλληνες πτυχιούχοι που αναζήτησαν μια καλύτερη τύχη στο εξωτερικό τα τελευταία 25 χρόνια. Από τους οποίους, οι τρεις στους τέσσερις έφυγαν τα τελευταία έξι χρόνια πράγμα που δείχνει τις σημαντικές και κρίσιμες διαστάσεις που έχει λάβει το φαινόμενο αυτό. Το μεγαλύτερο όμως πλήγμα αυτής της τόσο σημαντικής απώλειας είναι ότι οι περισσότεροι μεταναστεύουν με πρόθεση να εγκατασταθούν στο εξωτερικό αναζητώντας μια δουλειά χωρίς να σκέφτονται το ενδεχόμενο να επιστρέψουν πίσω στην πατρίδα τους. Παρόλο αυτά, μια τέτοια απόφαση είναι αρκετά δύσκολη και ο δρόμος καθόλου εύκολος. Πολλοί είναι και εκείνοι που λόγω της αδυναμίας τους να βρουν κάποια δουλειά στο εξωτερικό συντηρούνται από τους γονείς τους που βρίσκονται στην Ελλάδα. Ο Απόστολος Λακασάς αναφέρει επίσης ότι τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της μετανάστευσης που πραγματοποιείται τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα είναι τελείως διαφορετικά από το τεράστιο κύμα μεταναστευτικού εξόδου που βίωσε η χώρα μας τις δύο πρώτες δεκαετίες μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

Στο άρθρο γίνεται και αναφορά στη μελέτη που πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας υπό την επιστημονική επίβλεψη του Λόη Λαμπριανίδη. Ο Λόης Λαμπριανίδης είναι καθηγητής και νυν γραμματέας Στρατηγικών και Ιδιωτικών Επενδύσεων. Από τη μελέτη αυτή του Λόη Λαμπριανίδη, σύμφωνα με τον Απόστολο Λακασά προκύπτουν τα ακόλουθα:

- Από το 1990 έως και σήμερα αποχώρησαν από τη χώρα μας 185.388 Έλληνες πτυχιούχοι, οι 139.041 από αυτούς μετανάστευσαν από το 2010 και μετά.
- Τις τελευταίες πέντε δεκαετίες τα ακαδημαϊκά χαρακτηριστικά των Ελλήνων μεταναστών έχουν αλλάξει δραματικά. Πιο αναλυτικά, έως τα τέλη της δεκαετίας του '80, οι περισσότεροι διέθεταν μόνο απολυτήριο γυμνασίου, τη

δεκαετία του '90 οι περισσότεροι ήταν απόφοιτοι λυκείου. Ωστόσο, από το 2000 μέχρι σήμερα τα δεδομένα άλλαξαν τελείως. Δηλαδή, το 75% όσων αποφάσισαν να αναζητήσουν μια καλύτερη τύχη στο εξωτερικό είναι απόφοιτη πανεπιστημίου ή TEI. Το 20% ανήκει σε απόφοιτους λυκείου ή τεχνικής μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και περίπου το 5% απόφοιτοι γυμνασίου.

- Μετά τη δεκαετία του 2000 τα άτομα που φεύγουν από την Ελλάδα προέρχονται από μεσαία και πάνω οικονομικά στρώματα. Η τάση αυτή παρατηρείται κατά την πρώτη περίοδο της οικονομικής κρίσης. Σύμφωνα με την μελέτη, την περίοδο του 2010-2015 το 9% του συνόλου από όσους μετανάστευαν ήταν Έλληνες που προέρχονταν από ανώτερα οικονομικά στρώματα, παρότι τα νοικοκυριά αυτά ήταν μόλις το 2% του δείγματος της μελέτης που χρηματοδοτήθηκε από το London School of Economics. Επειδή η μετανάστευση θεωρείται ακριβή διαδικασία, είναι πιο εύκολο να πραγματοποιηθεί από όσους διαθέτουν πόρους. Ωστόσο, το υψηλό ποσοστό ανεργίας και η μείωση των εισοδημάτων τα τελευταία χρόνια είχε σαν αποτέλεσμα την μεγάλη αύξηση του αριθμού ατόμων από χαμηλά εισοδήματα. Οι Έλληνες αυτοί αποτελούν το 28% της μεταναστευτικής ροής μετά το 2010.
- Πριν την οικονομική κρίση το ποσοστό των ανέργων που μετανάστευαν ήταν σχετικά χαμηλό, πλέον από το 2010 και μετά το 50% των Ελλήνων που μετανάστευσαν ήταν άνεργοι.
- Από τους Έλληνες που μεταναστεύουν στο εξωτερικό το 81% καταφέρνουν μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα περίπου έξι μήνες να βρουν δουλειά. Παρά το γεγονός αυτό, ο δρόμος για μια καλύτερη τύχη στο εξωτερικό δεν είναι εύκολος. Ένας από τους πέντε που αναζήτησαν ένα καλύτερο μέλλον στο εξωτερικό, επειδή δεν μπόρεσε να βρει δουλειά παρέμεινε άνεργος για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα με αποτέλεσμα να γυρίσει πίσω στην Ελλάδα ή να προσπαθεί ακόμα να βρει κάτι. Ο μετανάστης αυτός αυτό το χρονικό διάστημα που ήταν άνεργος συντηρείται με τη βοήθεια των γονέων του που ζουν στην Ελλάδα. Σε αυτή την περίπτωση η απώλεια είναι διπλή: η Ελλάδα δε χάνει απλώς τα καλύτερα μυαλά αλλά και ένα ποσοστό των

ελληνικών χρημάτων που είναι απαραίτητα για τη επιβίωσή του μετανάστη στην ξένη χώρα.

- Οι περισσότεροι Έλληνες που έφυγαν βρήκαν δουλειά πάνω στο στοιχείο τους, τις σπουδές και την ειδικότητά τους. Το ποσοστό αυτών αγγίζει το 72%. Ενώ παράλληλα, υπάρχουν και εκείνοι οι «άτυχοι» που εργάζονται σε δουλειές κατώτερες του μορφωτικού τους επιπέδου.
- Σύμφωνα με την μελέτη αυτή « οι μετανάστες της σημερινής εποχής πάνε παντού» : Μέση Ανατολή, Ασία, Αμερική. Τα πρωτεία ωστόσο κατέχουν οι χώρες της Ε.Ε. Αντίθετα, τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες το μεγάλο κύμα Ελλήνων μεταναστών κατευθύνθηκε προς Αυστραλία, Γερμανία, και Η.Π.Α.
- Μέχρι και το 2009 οι περισσότεροι που έφευγαν ήταν νέοι, κάτω των 30 ετών και χωρίς δεσμεύσεις (π.χ. οικογένεια). Για τους νέους χωρίς ιδιαίτερες υποχρεώσεις η μετανάστευση «φαντάζει» εύκολη διαδικασία. Το αποκορύφωμα ήταν τη δεκαετία του '70 όταν το σχετικό ποσοστό άγγιξε το 95%. Από το 2000 και έπειτα το ποσοστό όσων είναι 30 και πάνω με ή χωρίς υποχρεώσεις άρχισε σιγά-σιγά να αυξάνεται. Το 54% όσων μετανάστευαν ήταν κάτω από 30 την περίοδο του 2010 - 2015 και το 46% πάνω από 30 χρονών. Το γεγονός υποδηλώνει ότι οι περισσότεροι Έλληνες αντιμετωπίζουν τη φυγή σαν μία πόρτα εξόδου από την κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στη χώρα μας κυρίως τα τελευταία χρόνια.

Μόνο η αλλαγή του μοντέλου ανάπτυξης θα σταματήσει τη φυγή, υπογραμμίζει ο αρθρογράφος Απόστολος Λακασάς.

Αρχικά, αναφέρει ότι το ελληνικό κράτος δίνει έως και 95.000 ευρώ για τις σπουδές ενός φοιτητή στην Ιατρική Αθηνών. Ποσό που φανερώνει ότι είναι ένα από τα ακριβότερα πτυχία των ελληνικών πανεπιστημίων. Ακόμη, το κόστος ενός πτυχίου από ΕΜΠ ξεπερνά τις 50.000 ευρώ. Παρά την επένδυση που έχει κάνει η Ελλάδα για τις σπουδές των πτυχιούχων Ιατρικής, Πολυτεχνείου και άλλων ακριβών σχολών αναγκάζεται να χάσει τους επιστήμονές της οι οποίοι παίρνουν το δρόμο της ξενιτιάς. Το ποσοστό αυτό των επιστημόνων που φεύγουν εκτινάχθηκε την πενταετία 2010-2015 σε σχέση με την περίοδο του 1960-1990.

Σύμφωνα με τον Απόστολο Λακασά το ποσοστό των πτυχιούχων επί του συνόλου των απασχολούμενων στην Ελλάδα είναι μικρό, 13,7%. Ποσοστό αρκετά χαμηλό που δείχνει ότι υπάρχει κρίση του προτύπου ανάπτυξης της χώρας. Ο Λόης Λαμπριανίδης

μιλώντας στην «Κ» αναφέρει ότι « Η Ελλάδα είναι αδύνατον να ανταγωνιστεί τόσο τις χώρες χαμηλού κόστους (race to the bottom) όσο και τις χώρες με υψηλή τεχνολογία. Έτσι υπάρχουν υψηλά ποσοστά ανεργίας, υποαπασχόλησης, ετεροαπασχόλησης, κ.λπ. των εξειδικευμένων ατόμων (και όχι μόνο), ιδίως των επιστημόνων οι οποίοι και εγκαταλείπουν τη χώρα (brain drain)». Στη συνέχεια προσθέτει: «Το παραγωγικό μοντέλο της χώρας έφτασε στα όριά του». Τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της οικονομίας μας έχουν σημαντικό μερίδιο ευθύνης για την τωρινή κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα. Χαρακτηριστικά όπως :το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων, η χαμηλή καινοτομικότητα, η άρνηση συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων, η χαμηλή προστιθέμενη αξία και η χαμηλή εξωστρέφεια. «Χρειάζονται γενναία βήματα με τολμηρές αποφάσεις, που θα επιτρέψουν στη χώρα να μετακινηθεί στην αλυσίδα παραγωγής της αξίας, να παράγει πιο σύνθετα προϊόντα και υπηρεσίες και να εξασφαλίσει καλύτερη θέση στον Διεθνή Καταμερισμό Εργασίας. Αυτήν την περίοδο λοιπόν συντάσσεται η αναπτυξιακή στρατηγική της χώρας (Growth strategy), η οποία και θα ολοκληρωθεί μέχρι τον Ιούνιο, που θα αποτυπώνει την υπάρχουσα κατάσταση και κυρίως θα διατυπώνει την αναπτυξιακή στρατηγική για τη διέξοδο από την κρίση», αναφέρει ο κ. Λόης Λαμπριανίδης. Ένα από τα εργαλεία για την επίτευξη μιας νέας στρατηγικής είναι ο αναπτυξιακός νόμος « δεν μπορεί από μόνος του λόγω μεγέθους του (ύψος επενδύσεων και κυρίως αριθμός θέσεων εργασίας) να αλλάξει τη μοίρα της χώρας. Μπορεί ωστόσο να δώσει ένα σαφές στίγμα για την κατεύθυνση στην οποία θέλουμε και πρέπει να κινηθούμε» λέει ο κ. Λαμπριανίδης. Επιπροσθέτως, ο ίδιος αναφέρει ότι « έπρεπε να απαντήσει σε ένα κεντρικό δίλλημα :Να συνεχίσει τη λογική των παλαιών αναπτυξιακών “ ενισχύουμε τις υπάρχουσες τάσεις”, ή να προχωρήσει σε πολιτικές με στόχο την αναδιάρθρωση της οικονομίας όχι απλά με σκοπό την έξοδο από την κρίση αλλά τη σκιαγράφηση ενός βιώσιμου ανταγωνιστικού και δίκαιου μοντέλου ανάπτυξης. Αναμφίβολα, επιλέχθηκε η δεύτερη επιλογή, σε πλήρη εναρμόνιση και με την αναπτυξιακή στρατηγική της χώρας. Η Ελλάδα πρέπει να απομακρυνθεί από την στήριξη των παραδοσιακών κλάδων, έντασης εργασίας και χαμηλής καινοτομίας. Πρέπει να υπάρξουν διαρθρωτικές αλλαγές που θα βάλουν τη χώρα σε άλλη πορεία ανάπτυξης και θα την μετακινήσουν στην αλυσίδα παραγωγής της αξίας. Αυτό ακριβώς επιχειρεί ο νέος αναπτυξιακός νόμος, δίνοντας έμφαση στην καινοτομία, την εξωστρέφεια, κ.λπ. που μεσομακροπρόθεσμα θα βοηθήσουν τη χώρα να βρει ένα

πολύ καλύτερο ρόλο στον Διεθνή Καταμερισμό Εργασίας, κάτι που, μεταξύ των άλλων, θα περιορίσει και σταδιακά θα εξαλείψει τη «διαρροή εγκεφάλων».

Η Ελληνική κοινωνία δεν έχει ακόμη συνειδητοποιήσει τον τεράστιο προωθητικό ρόλο της ύπαρξη ανθρώπινου Δυναμικού υψηλού επιπέδου, καθώς και τη σημασία της βασικής αλλά και της εφαρμοσμένης έρευνας. Αυτό την κάνει να εξελίσσεται βαθμιαία σε χώρα εξαγωγής πτυχιούχων, χάνοντας αυτούς ακριβώς που χρειάζεται για την ανάπτυξή της».

Κεφάλαιο 3 - Οικονομική ανάλυση του φαινομένου

Η ανάληψη κάθε νέου επιχειρηματικού ρίσκου, υποβοηθείται από την χρήση μαθηματικών εργαλείων, έτσι ώστε ο επιχειρηματίας να είναι σε θέση να ξέρει τι μπορεί να περιμένει ως απόδοση από την νέα επιχειρηματική του δραστηριότητα, έτσι ώστε να λάβει το επιχειρηματικό ρίσκο με την μεγαλύτερη γνώση .

Η γέννηση και ανατροφή ενός παιδιού, μπορεί να θεωρηθεί ως επένδυση για κάθε οικογένεια, την πόλη που φιλοξενεί την οικογένεια αυτή και το κράτος στο οποίο διαβεί η οικογένεια. Στην περιοχή της σχολής μας άλλωστε (Νομός Αιτωλοακαρνανίας), όντας έως τώρα καθαρά αγροτική περιοχή ήταν αυτονόητο για κάθε οικογένεια να έχει μεγάλο αριθμό παιδιών, έτσι ώστε να συνεισφέρουν στην οικογενειακή οικονομία δουλεύοντας στις αγροτικές / κτηνοτροφικές εργασίες.

Κόστος ανατροφής παιδιού

Δυστυχώς στην Ελλάδα δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία αναφορικά με το κόστος ανατροφής ενός παιδιού, από την γέννησή του έως και την ενηλικίωσή του. Υπάρχουν όμως στοιχεία από άλλες χώρες για να λάβουμε υπόψη μας.

Αμερική

Στην χώρα που ο καπιταλισμός λατρεύεται ως θρησκεία δεν θα ήταν δυνατόν να μην υπάρχουν στοιχεία για το κόστος ανατροφής ενός παιδιού. Τέτοια οικονομικά στοιχεία, τηρεί το Τμήμα Γεωργίας της κεντρικής κυβέρνησης των ΗΠΑ, (το αντίστοιχο του δικού μας υπουργείου γεωργίας) το οποίο έχει κάνει μια αξιόλογη έρευνα που μάλιστα διατίθεται δωρεάν στο διαδίκτυο (Τμήμα Γεωργίας, 2015). Τα τελευταία στοιχεία που υπάρχουν είναι για το έτος 2015 προσφέροντας μάλιστα και ένα online εργαλείο με σκοπό να βοηθήσει / ενημερώσει κάθε ζευγάρι για το αναμενόμενο κόστος ανατροφής παιδιού με βασικούς παραμέτρους τον αριθμό και την ηλικία των παιδιών, το εισόδημα της οικογένειας και οπωσδήποτε την περιοχή (πολιτεία / πόλη) που ζουν. Αυτό προσφέρεται στον κάτωθι υπερσύνδεσμο (https://www.cnσελ.usda.gov/tools/CRC_Calculator/default.aspx)

Σύμφωνα με τα δεδομένα από την τελευταία έρευνα, μια τυπική οικογένεια 2 γονέων με 2 παιδιά και με μεσαίο ετήσιο εισόδημα (στο εύρος των \$59,200-\$107,400), αναμένεται να ξοδέψει για κάθε παιδί που γεννιέται το 2015, \$233,610 (\$284,570 αν γίνει αναπροσαρμογή λόγω πληθωρισμού) για φαγητό, στέγη και ότι άλλο απαιτείται

για να φτάσει το παιδί στην ηλικία των 17 ετών. Στον υπολογισμό αυτό δεν περιλαμβάνονται έξοδα σπουδών.

Ανάλυση εξόδων

Πού πηγαίνουν τα χρήματα; Για μια οικογένεια μεσαίου εισοδήματος, η στέγαση αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο μερίδιο στο 29% του συνολικού κόστους ανατροφής τέκνου. Το φαγητό είναι το δεύτερο στο 18%, ενώ η παιδική φροντίδα / εκπαίδευση (για όσους έχουν έξοδα) είναι τρίτη στο 16%. Τα έξοδα ποικίλλουν ανάλογα με την ηλικία του παιδιού.

Καθώς οι οικογένειες συχνά χρειάζονται περισσότερο χώρο για να φιλοξενήσουν παιδιά, η στέγαση είναι η μεγαλύτερη δαπάνη.

Η ανάλυση έγινε, με βάση το εισόδημα των νοικοκυριών, την ηλικία του παιδιού και την περιοχή διαμονής. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι όσο υψηλότερο ήταν το εισόδημα μιας οικογένειας, τόσο περισσότερο ποσό δαπανήθηκε για κάθε παιδί, ιδιαίτερα για τη φροντίδα των παιδιών και την εκπαίδευσή του.

Τα έξοδα αυξάνονται επίσης καθώς το παιδί μεγαλώνει. Τα συνολικά ετήσια έξοδα ήταν κατά μέσο όρο περίπου 300 δολάρια λιγότερο για τα παιδιά από τη γέννηση έως 2 ετών και κατά μέσο όρο 900 δολάρια για τους εφήβους μεταξύ 15-17 ετών. Οι έφηβοι έχουν υψηλότερο κόστος διατροφής καθώς και υψηλότερο κόστος μεταφοράς, καθώς αυτά είναι τα χρόνια που αρχίζουν να οδηγούν, ώστε να συμπεριλαμβάνεται η ασφάλιση ή ίσως να αγοράζεται ένα δεύτερο αυτοκίνητο για αυτούς

Γερμανία

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία (Statistisches Bundesamt), το αναμενόμενο κόστος ανατροφής των παιδιών που κατανέμονται ανά ηλικιακή ομάδα, έχει ως εξής:

Ηλικιακή Ζώνη	Ποσό
0-6 έτη:	6000 € / έτος
6-12 έτη:	7000 € / έτος
12-18 ετών:	8500 € / έτος

Συνολικά, το μέσο κόστος ενός παιδιού μέχρι τα 18α γενέθλιά του στη Γερμανία είναι ~ 129.000 €.

Αγγλία / Ηνωμένο Βασίλειο

Επίσης στο Ηνωμένο Βασίλειο, έχουμε καθαρά φιλελεύθερη οικονομία και στοιχεία για το κόστος ανατροφής παιδιού μας δίνει μια τράπεζα(!) και πιο συγκεκριμένα η τράπεζα NatWest. Στον διαδικτυακό της τόπο, μας παρέχει ένα εργαλείο υπολογισμού, από τον οποίο εξάγονται τα εξής ετήσια κόστη:

Ηλικιακή Ζώνη	Ποσό
0-1 έτη:	9.364,85 £
1-3 έτη:	37.701,97£
4-12 έτη:	111.308,09£
13-17 ετών:	33.812,13 £

Συνολικά, το μέσο κόστος ενός παιδιού μέχρι τα 17α γενέθλιά του στην Αγγλία είναι περίπου 192.187,03 £ που ισοδυναμούν με 223.660,32€, χωρίς να συμπεριληφθούν έξοδα για σπουδές ή φοίτηση σε πανεπιστήμιο πάλι.

Άλλη μελέτη που έχει γίνει από το Centre of Economic and Business Research (CEBR) για λογαριασμό της ασφαλιστικής εταιρίας, Liverpool Victoria, (cebr 2014), εκτιμά το βασικό κόστος ανατροφής ενός παιδιού (χωρίς σπουδές) στο Ηνωμένο Βασίλειο από την γέννησή του έως και την ηλικία των 21 στο ποσό των 229,251£ ήτοι 266.794,03€.

Ελλάδα

Όπως είναι αναμενόμενο στην Ελλάδα, δεν υπάρχει κάποια επίσημη στατιστική είτε από δημόσιο είτε από ιδιωτικό φορέα -οπότε θα πρέπει να κάνουμε μια εκτίμηση λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα των άλλων Ευρωπαϊκών Χωρών.

Κόστος σπουδών

Αμερική

Ένα τυπικό ετήσιο κοστολόγιο σπουδών με έξοδα διαβίωσης και μεταφοράς υπολογίζεται ως εξής για προπτυχιακούς φοιτητές το 2017-18:

\$17.580 (community college) διάρκειας 2 ετών

\$25.290 (Δημόσιο κολλέγιο τεταρτοετής φοίτησης για φοιτητές της πολιτείας)

\$40.940 (Δημόσιο κολλέγιο τεταρτοετής φοίτησης για φοιτητές από άλλη πολιτεία)

\$50.900 (Ιδιωτικό μη κερδοσκοπικό κολλέγιο τεταρτοετής φοίτησης)

Το αντίστοιχο κόστος για μεταπτυχιακούς φοιτητές υπολογίζεται σε \$68.144 ανά έτος.

Όπως είναι εύκολο να καταλάβει ο αναγνώστης, η ετήσια χρέωση αποτυπώνει και το κύρος του εκάστοτε πανεπιστημίου - οπότε για την απόκτηση βασικού πτυχίου σε ένα Ιδιωτικό μη κερδοσκοπικό πανεπιστήμιο, που θα έχει απήχηση στην αγορά εργασίας, θα απαιτηθούν τουλάχιστον 203.600\$ (181,080.05€).

Ηνωμένο Βασίλειο

Τα δίδακτρα στο Ηνωμένο Βασίλειο διαφέρουν ανάλογα την χώρα προέλευσης των φοιτητών. Για τους κατοίκους του Ηνωμένου Βασιλείου και της Κοινοπολιτείας τα πανεπιστήμια στην Αγγλία χρεώνουν από 0£ έως και 9.250£ ετησίως για σπουδές βασικού πτυχίου, ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα της οικογένειας. Αντίστοιχα τα πανεπιστήμια της Ουαλίας χρεώνουν έως και 9.000£ αντίστοιχα, ενώ τα αντίστοιχα της Ιρλανδίας έως 4.030£, ενώ τα πανεπιστήμια της Σκωτίας είναι δωρεάν για τους Σκωτσέζους.

Έξοδα Διαβίωσης

Το 2017, το μέσο μηνιαίο ενοίκιο κατοικίας για φοιτητές ανήρθε στο ποσό των 535£, με μεγαλύτερη διακύμανση για διαμονή σε ακριβές πόλεις όπως το Λονδίνο. Αυτό μας δίνει ετήσιο κόστος διαμονής 4.875£ (για συμβόλαια 39εβδομάδων). Τα περισσότερα συμβόλαια ενοικίασης σπιτιού περιλαμβάνουν και άλλες παροχές π.χ. γκάζι αλλά στην πραγματικότητα το 1/3 των φοιτητών θα αναγκαστεί να πληρώσει επιπρόσθετους λογαριασμούς. Έτσι, για την απόκτηση βασικού πτυχίου τριετούς διάρκειας το κόστος στέγασης θα απαιτήσει συνολικά 14.625£.

Οπότε έχουμε ένα μέσο κόστος σπουδών και διαβίωσης για 3 χρόνια σπουδών, στα 3 * 9,250£ + 14.625£, δηλαδή 42.375£ (49.288,88 €) για απόκτηση βασικού τίτλου σπουδών τριετούς διάρκειας.

Ευρωπαϊκή Ένωση

Σύμφωνα με στοιχεία του περιοδικού Times Higher Education, (www.timeshighereducation.com – ειδική έκδοση της εφημερίδας The Times), έχουμε μια λίστα από τις πιο οικονομικές χώρες για σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ευρώπη. Ο πίνακας έχει ως εξής:

Κατάταξη	Χώρα	Μέσο κόστος Διδάκτρων e	Μέσο κόστος Διαβίωσης	Σύνολο	Επιπλέον Κόστος φοιτητές εκτός ΕΕ
1	Ιταλία	0€	0€	0€	0€
2	Γερμανία	442€	€7.936	8.377€	814€
3	Σουηδία	0€	8.677€	8.677€	14.371€
4	Φινλανδία	104€	8.767€	8871€	15.883€
5	Αυστρία	40€	9.954€	9994€	1.480€
6	Βέλγιο	904€	9.800€	10.704€	1.500€
7	Λουξεμβούργο	825€	11.128€	11.953€	0€
8	Ισπανία	2.158€	10.108€	12.266€	3.140€
9	Νορβηγία	150€	12.130€	12.280€	0€
10	Ολλανδία	2.070€	10.775€	12.845€	10.300€

Πίνακας 1 – Οι πιο οικονομικές χώρες στην ΕΕ, για σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Άξιο προσοχής είναι ότι δεν υπάρχει η παραμικρή αναφορά της χώρας μας και των σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που διαθέτει στις καταστάσεις αυτές, κυρίως λόγω της έλλειψης κάθε είδους αξιολόγησης των πανεπιστημίων της.

Συνολικό Κόστος Ανατροφής και Σπουδών

Όπως είδαμε από τα στοιχεία που παραθέσαμε προηγουμένως το κόστος ανατροφής και σπουδών (επιπέδου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) είναι διαφορετικό για κάθε χώρα και εξαρτάται από το οικονομικό επίπεδό της και την έμμεση ή άμεση παρέμβαση του κράτους σε αυτήν. Το μεγαλύτερο κόστος αναφέρεται σε χώρες με ελάχιστη ή ανύπαρκτη κρατική παρέμβαση όπως είναι οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο ενώ σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπως η Γερμανία το κόστος είναι αρκετά μικρότερο.

Επίσης και το κόστος σπουδών επηρεάζεται από την επιδότηση ή μη από το κράτος: στα ελληνικά πανεπιστήμια όχι μόνο δεν υπάρχουν δίδακτρα αλλά δίνονται και δωρεάν συγγράμματα στους φοιτητές ενώ προβλέπεται και δωρεάν διαμονή / σίτιση για τους οικονομικά ασθενέστερους. Έτσι το κόστος σπουδών μπορεί να φαίνεται είτε

μηδενικό είτε πολύ μικρό ιδίως αν συγκριθεί με το κόστος σπουδών σε Αμερικάνικο πανεπιστήμιο, όμως υπάρχει και επιβαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό.

Αναμενόμενα έσοδα

Τα αναμενόμενα έσοδα της υποτιθέμενης επένδυσης απόκτησης / ανατροφής παιδιών είναι:

1. Δημιουργία οικογένειας και απόκτηση παιδιών για διαίωνιση.
2. Δημιουργία ετήσιου οικονομικού αποτελέσματος από οικονομική επιχειρηματική δραστηριότητα είτε ως μισθωτός είτε ως επιχειρηματίας.

Το πρώτο έσοδο είναι μη μετρήσιμο σε οικονομικούς όρους αλλά είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την συνέχιση ύπαρξης της κοινωνίας και κατά συνέπεια του κράτους μας.

Το δεύτερο έσοδο είναι μετρήσιμο σε οικονομικούς όρους και η έλλειψή του επηρεάζει μια σειρά οικονομικών μεγεθών, όπως μείωση του ΑΕΠ, έλλειψη πόρων για συνταξιοδοτικά / ασφαλιστικά ταμεία, απώλεια φόρων εισοδήματος, απώλεια έμμεσων φόρων όπως ΦΠΑ / φόρος καυσίμων.

Υπάρχουσα κατάσταση

Κανένας επιχειρηματίας ή εταιρία δεν θα προχωρούσε σε μια επένδυση με αναμενόμενο ROI επένδυσης 0%. Το φαινόμενο της μετανάστευσης σε άλλες χώρες νέων ανθρώπων και ειδικότερα νέων επιστημόνων που έχει δαπανηθεί ένα τεράστιο χρηματικό ποσό για την ανατροφή και εκπαίδευσή τους είναι μια απόλυτη οικονομική καταστροφή για την χώρα αυτή. Στην παρούσα δεν έχουμε συμπεριλάβει και το κόστος κατασκευής υποδομών εκπαίδευσης από την χώρα π.χ. το κόστος κατασκευής και λειτουργίας μιας ιατρικής σχολής ή μιας πολυτεχνικής σχολής με ιδιαίτερα αυξημένο κόστος – κάτι που απλώς χειροτερεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική κατάσταση.

Απεναντίας όλες οι χώρες υποδοχής, απολαμβάνουν ένα μνημειώδες ROI, μιας και δεν έχουν επενδύσει ούτε ένα λεπτό του ευρώ για το άτομο που δέχονται: η μόνη επένδυση που κάνουν, είναι η επένδυση που ήδη έχουν κάνει στις υποδομές τους για να μπορούν να εκμεταλλευτούν το ταλέντο / ικανότητες του κάθε ατόμου που προσελκύουν.

Κεφάλαιο 4 - Δημογραφική - κοινωνική ανάλυση του φαινομένου

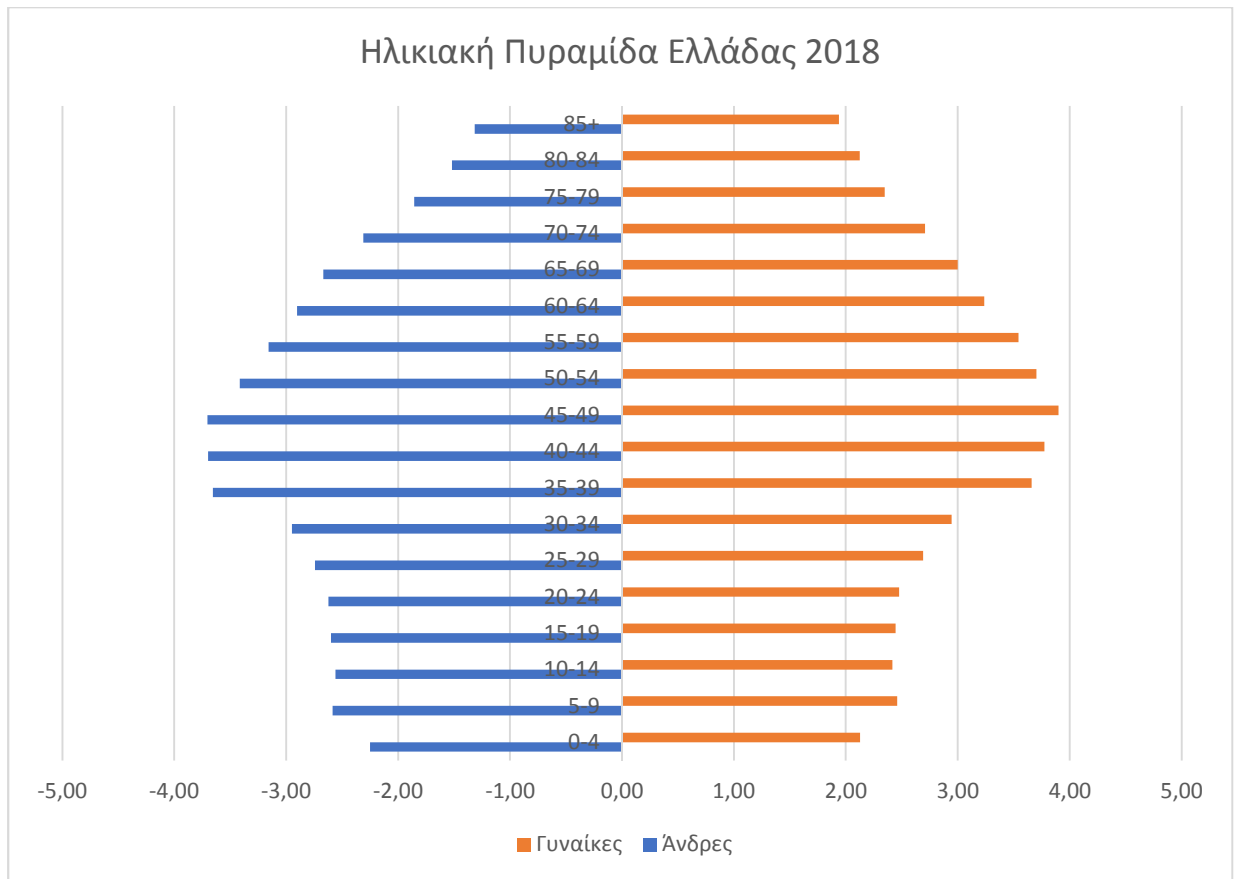
Ηλικιακές κατηγορίες

Η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ) μας δίνει στοιχεία για τον ελληνικό πληθυσμό σε ηλικιακές κατηγορίες χωρισμένες ανά πενταετία. Όπως καταλαβαίνουμε όλοι η πιο παραγωγική πληθυσμιακή κατηγορία είναι από 20 έως και 34 ετών, ηλικίες που μπορεί εύκολα να δημιουργηθεί οικογένεια με αυξημένες προοπτικές τεκνοποίησης. Αυτή είναι και η κατηγορία που έχει πληγεί από το φαινόμενο του brain drain στην χώρας μας. Τα στοιχεία που παραθέτουμε στην συνέχεια με τις πυραμίδες ηλικιών (ύλη φυσικής Α' Γυμνασίου!) είναι αμείλικτα για την εξέλιξη του φαινομένου και είναι από τα λίγα ενημερωμένα στοιχεία που μας παρέχει η ΕΛ.ΣΤΑΤ (2018).

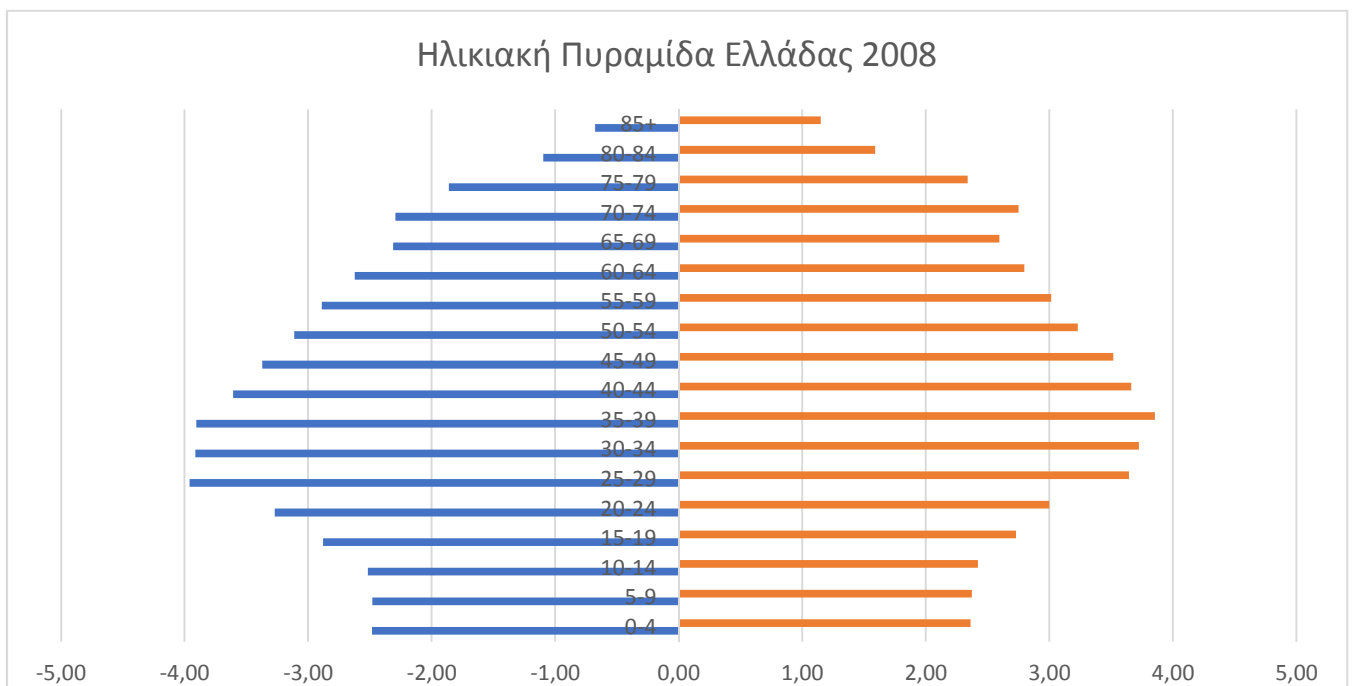
Το 2001 είχαμε συνολικό πληθυσμό 10.835.989 κατοίκων, το 2008 11.060.937 και το 2018 10.741.165. Στα πλαίσια του γενικού πληθυσμού δεν είχαμε μεγάλη διαφορά – εξαιτίας της αναπλήρωσης του αριθμού των Ελλήνων μεταναστών με ξένους μετανάστες στην χώρα μας. Η διαφορά είναι όμως τεράστια ως προς την κατανομή τους στις αντίστοιχες ηλικιακές κατηγορίες.

Πυραμίδα ηλικιών στην Ελλάδα

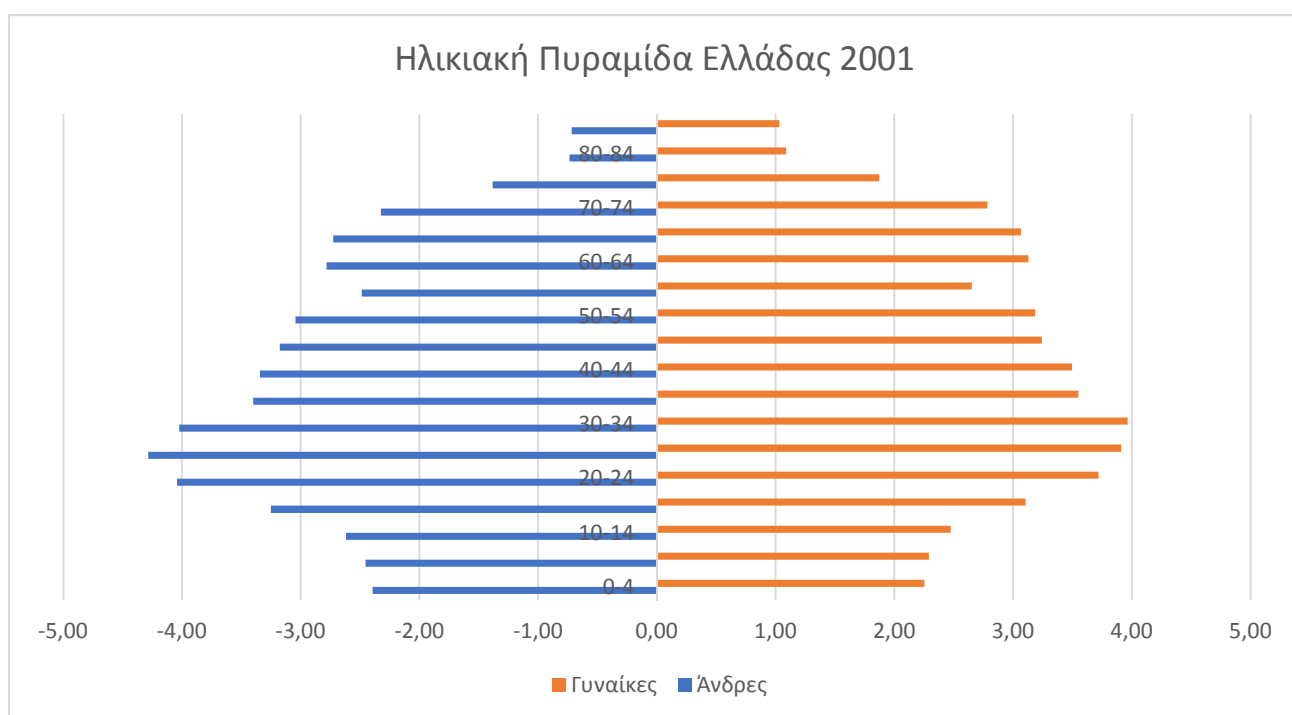
Σύμφωνα με τα τελευταία ηλικιακά στοιχεία της ΕΛ ΣΤΑΤ για το έτος 2018 έχουμε την εξής ηλικιακή πυραμίδα:

Όπως βλέπουμε από το σχήμα η πυραμίδα είναι σαφέστατα ελλιποβαρής: υπάρχει μια δραματική υστέρηση στις ηλικιακές ομάδες μέχρι και 34 ετών ενώ υπάρχει μια τεράστια συγκέντρωση στις ομάδες από 35 έως και 54 ετών η οποία συνεχίζεται και στις υπόλοιπες γηραιότερες ομάδες. Το όλο σχήμα δεν έχει καμία σχέση με την ηλικιακή πυραμίδα μιας υγιούς κοινωνίας

Παραθέτουμε επίσης την Ηλικιακή πυραμίδα της Ελλάδας για το έτος 2008 όπου τα δεδομένα σαφώς ήταν καλύτερα, με μεγαλύτερα ποσοστά επί του πληθυσμού σε μικρότερες ηλικιακά κατηγορίες πληθυσμού, ενώ στο επόμενο γράφημα από τα στοιχεία του 2001 φαίνεται μια ακόμα καλύτερη κατάσταση.

Η υποχώρηση των ποσοστών είναι τρομακτική! Στις ηλικίες από 20 έως 34 είχαμε πάνω από 24% στο 2001, σχεδόν 22% το 2008, για να καταλήξουμε το 2018 στο 16,42%. Μιλάμε για απώλεια σχεδόν 8 ποσοστιαίων μονάδων μέσα σε 17 χρόνια, στην πιο παραγωγική ηλικιακή ομάδα του πληθυσμού της χώρας μας.

Στέρηση μελλοντικών γενεών

Ο παρακάτω πίνακας γεννήσεων και θανάτων από το 2008 έως και το 2018, προήρθε από στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής και είναι κατατοπιστικός στο όλο θέμα.

Έτος	Γεννήσεις	Θάνατοι	Ισοζύγιο Γεννήσεων / Θανάτων
2008	118.302	107.979	10.323
2009	117.933	108.316	9.617
2010	114.766	109.084	5.682
2011	106.428	111.099	-4.671
2012	100.371	116.668	-16.297
2013	94.134	111.794	-17.660
2014	92.149	113.740	-21.591
2015	91.847	121.183	-29.336
2016	92.898	118.788	-25.890
2017	88.553	124.501	-35.948
2018	86.440	120.297	-33,857
Σύνολο	1.103.821	1.263.449	-159.628

Πίνακας 2 – Στοιχεία γεννήσεων και θανάτων από το 2008 έως και το 2018: Πηγή ΕΛΣΤΑΤ 1/10/2019

Ήδη από το 2011 το ισοζύγιο γεννήσεων / θανάτων είναι αρνητικό, με συνολική απώλεια 159.628 ανθρώπων τα 11 αυτά χρόνια. Στα νεότερα στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ, έχουμε μόλις 86.000 γεννήσεις για το έτος 2018 – πράγμα τελείως απογοητευτικό που ρίχνει το επίπεδο γεννήσεων σε πρωτόγνωρα χαμηλά επίπεδα. Δεν υπάρχουν αντίστοιχα δεδομένα από την περίοδο της κατοχής – εμφυλίου πολέμου για να συγκρίνουμε άμεσα την κατάσταση. Από τα επίσημα στοιχεία της ίδιας της Στατιστικής Υπηρεσίας προκύπτει ότι κατά το σχολικό έτος 1954-1955 σε όλα τα δημοτικά σχολεία της Ελλάδος φοιτούσαν 943.813 μαθητές. Οι μαθητές αυτοί είχαν γεννηθεί κατά τα έτη 1943-έως και 1948. Εάν γίνει η διαίρεση του αριθμού των έξι ετών που γεννήθηκαν τα παιδιά, προκύπτει ο αριθμός των **157.302** παιδιών

ανά έτος. Σε αυτά τα νούμερα όμως, σίγουρα περιλαμβάνονται και μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά που παρακολουθούσαν τάξεις του δημοτικού σχολείου – αλλά εύκολα αντιλαμβανόμαστε ότι ακόμα και εκείνη την περίοδο, οι γεννήσεις ήταν τουλάχιστον της τάξης μεγέθους των **100.000** παιδιών το χρόνο.

Με σταθερό αριθμό θανάτων στο μέγεθος των **120.000** και άνω ετησίως, έχουμε μια συνεχόμενη μείωση του πληθυσμού, οπότε η συρρίκνωση του Ελληνικού Πληθυσμού είναι κάτι αναμενόμενη.

Μάλιστα στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, το 2018 έχουμε τα εξής :

Περιφερειακή Ενότητα	Γεννήσεις	Θάνατοι
Αιτωλοακαρνανία	1.493	2.456
Αχαΐα	2.533	3.257
Ηλεία	976	1.852

Πίνακας 3 - Θάνατοι και Γεννήσεις στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας το 2018

Στην περιφερειακή ενότητα της Αιτωλοακαρνανίας οι θάνατοι είναι κατά **54%** περισσότεροι από τις γεννήσεις για το έτος 2018!

Τα αποτελέσματα είναι ήδη ορατά στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση – έχουμε κλείσιμο νηπιαγωγείων και κλείσιμο / υποβάθμιση δημοτικών σχολείων, με τα νούμερα του μαθητικού δυναμικού να δείχνουν το δυσοίωνα μέλλον. Συνολικά στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, έχουμε τα εξής:

Μαθητικό Δυναμικό Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας 2019

- 2020

Τάξη	Αιτωλοακαρνανία	Αχαΐα	Ηλεία
ΣΤ'	1.983	3.260	1.474
Ε'	1.831	3.317	1.422
Δ'	1.806	3.176	1.349
Γ'	1.724	3.161	1.359
Β'	1.693	2.952	1.261
Α'	1.512	2.841	1.198

Πίνακας 4 - Μαθητικό Δυναμικό Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά τάξη : Πηγή Myschool 9/9/2019

Η ιδιαιτερότητα της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας είναι ότι λόγω της γεωγραφικής της θέσης δεν λαμβάνει προσφυγική ροή – οπότε έχουμε μια όσο το πιο αληθή

αποτύπωση. Από τα δεδομένα βλέπουμε στην Αιτωλοακαρνανία μια σταθερή μείωση του μαθητικού δυναμικού κάθε έτος, με συνολικό αποτέλεσμα την μείωση κατά **24%** από την Στ' τάξη σε σχέση με την Α' τάξη. Δυστυχώς παραμένει ακόμα και σήμερα μια από τις πιο υποβαθμισμένες περιοχές της χώρας μας, ακόμα και στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας σε σχέση με τις άλλες δύο περιφερειακές ενότητες.

Διαιώνιση των Ελλήνων

Συντελεστής γονιμότητας

Ένα άλλο στοιχείο ενδεικτικό του δημογραφικού προβλήματος που αντιμετωπίζει η χώρα μας είναι ο συντελεστής γονιμότητας. Με τον συντελεστή αυτό, ουσιαστικά πόσα παιδιά γεννάει κάθε γυναίκα. Στην συνέχεια παραθέτουμε έναν πίνακα με συντελεστή γονιμότητας ανά χώρα για την Ε.Ε. (Στατιστικά Στοιχεία Πληθυσμού 2019).

Χώρα	Συντελεστής γονιμότητας	Χώρα	Συντελεστής γονιμότητας
Μάλτα	1,26	Εσθονία	1,59
Ισπανία	1,31	EU-28	1,59
Κύπρος	1,32	Ολλανδία	1,62
Ιταλία	1,32	Σλοβενία	1,62
ΕΛΛΑΔΑ	1,35	Λιθουανία	1,63
Πορτογαλία	1,38	Βέλγιο	1,65
Λουξεμβούργο	1,39	Τσεχία	1,69
Κροατία	1,42	Λετονία	1,69
Πολωνία	1,48	Ρουμανία	1,71
Φιλανδία	1,49	Ηνωμένο Βασίλειο	1,74
Αυστρία	1,52	Δανία	1,75
Σουηδία	1,52	Ιρλανδία	1,77
Ουγγαρία	1,54	Σλοβακία	1,78
Βουλγαρία	1,56	Γαλλία	1,90
Γερμανία	1,57		

Σύμφωνα με το τμήμα πληθυσμού των Ηνωμένων Εθνών, **γονιμότητα σε επίπεδο αντικατάστασης** ονομάζεται το συνολικό ποσοστό γονιμότητας (TFR) τουλάχιστον 2,1 παιδιών ανά γυναίκα. Εάν η γονιμότητα του επιπέδου αντικατάστασης διατηρηθεί σε επαρκώς μακρά περίοδο, κάθε γενιά θα αντικατασταθεί ακριβώς. Σε αντιδιαστολή,

υπάρχει ο όρος χαμηλότερος χαμηλός συντελεστής γονιμότητας που ορίζεται για τιμή ίση ή μικρότερη του 1,3.

Εμείς ως χώρα δυστυχώς, έχουμε συντελεστή 1,35 ακολουθώντας τις τιμές του Ευρωπαϊκού Νότου με αποτέλεσμα την μείωση του πληθυσμού από 10,7 εκατομμύρια το 2018 σε μόλις 8,3 εκατομμύρια το 2060 (πρόβλεψη). Απέχουμε πολύ ακόμα και από το ευρωπαϊκό μέσο όρο που είναι στα 1,59 όταν παρατηρούμε ότι οι ανεπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν τιμές μεγαλύτερες του 1,7 με πρωταθλήτρια την Γαλλία με 1,90!

Κεφάλαιο 5 - Δυνατότητες αναστροφής του φαινομένου / υπάρχει λύση;

Αντιμετώπιση των αιτιών

Αφού περιγράψαμε αναλυτικά το φαινόμενο και τις γενεσιουργός αιτίες θα πρέπει να προτείνουμε και μερικές λύσεις στο πρόβλημα αυτό. Η εύκολη λύση ότι με την ανάπτυξη θα έρθει και η αναστροφή του φαινομένου, είναι απλώς λόγια που δεν αντιμετωπίζει το πρόβλημα στην πηγή του. Μερικές ιδέες για την αντιμετώπιση του προβλήματος παρατίθενται στην συνέχεια.

Αποπληρωμή σπουδών.

Στην υπάρχουσα κατάσταση οι σπουδές στην Ελλάδα είναι δωρεάν για τους Έλληνες φοιτητές (σπουδές, εργαστήρια και παροχή δωρεάν βιβλίων). Το μόνο που κοστίζει άμεσα στον φοιτητή, είναι η διαμονή στην πόλη σπουδών και βεβαίως η προετοιμασία για την εισαγωγή τους στην σχολή προτίμησης.

Λόγω της συμμετοχής της χώρας μας στην ΕΕ, δεν τίθεται κανένα εμπόδιο ως προς την αναζήτηση εργασίας είτε στο εσωτερικό είτε στις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ, με αποτέλεσμα στην χώρα μας να μένει το βαρύ φορτίο της διατήρησης (ακριβών στην λειτουργία τους) πανεπιστημιακών σχολών, με ωφέλεια των γνώσεων των αποφοίτων να απολαμβάνουν ξένες χώρες. Έτσι, αυτή την στιγμή έχουμε το παράδοξο, λόγω της παγκοσμιοποίησης και της ελεύθερης μετακίνησης ανθρώπων και υπηρεσιών, η χώρα μας να είναι τροφοδότης της μετακίνησης αυτής, αναλαμβάνοντας όλο το κόστος απόκτησης γνώσεων των ανθρώπων της.

Οι θιασώτες της ελεύθερης οικονομίας και δη της παγκοσμιοποίησης, συχνά αναφέρονται στο δόγμα ότι η «αγορά» αυτορυθμίζεται και κάποια στιγμή επέρχεται μια ισορροπία. Είναι δε υπέρμαχοι της ακριβούς κοστολόγησης προϊόντων ή υπηρεσιών με ανάλυση μέχρι χιλιοστού του σεντς ή δέκατα του δευτερολέπτου για την κοστολόγηση προϊόντων ή υπηρεσιών, ενώ πάντα εκφέρουν τη ρήση «ότι πληρώνεις παίρνεις» όταν αναφέρονται σε ακριβά καταναλωτικά αγαθά όπως αυτοκίνητα.

Ξεχνάνε όμως να αναφέρουν το κόστος των σπουδών των επιστημόνων που θέλουν να προσλάβουν για να έχουν περαιτέρω ανάπτυξη των εταιριών τους – δίνοντας

απλώς μισθό στον εργαζόμενο τους. Η φορολογία των εταιριών αυτών καλύπτει τα έξοδα των βασικών σπουδών του επιστημονικού δυναμικού στην χώρα που αυτή δραστηριοποιείται και πολύ συχνά το κόστος της διδακτορικής έρευνας ενός επιστήμονα καλύπτεται στο ακέραιο από ιδιωτικές εταιρίες, οι οποίες χρησιμοποιούν και την έρευνα που διεξάγεται. Η συμμετοχή της εταιρίας όμως στο κόστος απόκτησης γνώσης ξένων επιστημόνων είναι σταθερά μηδενική.

Βασικό συστατικό της ελεύθερης αγοράς, είναι η ελεύθερη μετακίνηση εργατικού δυναμικού αλλά το πιο περιζήτητο εργατικό δυναμικό είναι το δυναμικό με ιδιαίτερες σπουδές ή προσόντα τα οποία και πληρώνονται αναλόγως, σύμφωνα με τον θεμελιώδες νόμο περί προσφοράς και ζήτησης, σημείο αναφοράς για όλους τους θιασώτες της ελεύθερης αγοράς.

Άρα, θα ήταν σκόπιμο να θεσπιστεί ένα ανάποδο κουπόνι (reversed voucher), ας το ονομάσουμε σε αντιδιαστολή με τα περίφημα κουπόνια που πρώτη θέσπισε η κα Θάτσερ στην εκπαίδευση της Μεγάλης Βρετανίας, ως υλοποίηση πρότασης του μεγάλου οικονομολόγου και Νομπελίστα, Milton Friedman (θεωρητικού και υποστηρικτή του νέο φιλελευθερισμού) και έχουν γίνει παγκόσμιο σημείο αναφοράς. Με το σύστημα του κουπονιού καταργήθηκε η αποκλειστική χρηματοδότηση των σχολείων από το κράτος και δόθηκε η δυνατότητα στους γονείς να επιλέγουν σε ποιο σχολείο θα φοιτούν τα παιδιά τους. Τα σχολεία για κάθε παιδί που γράφεται σε αυτά, λαμβάνουν αντίστοιχη οικονομική επιταγή (το κουπόνι – voucher) από το κράτος / τοπικό δήμο – οπότε υπάρχει και η ελευθερία της επιλογής στον γονέα και η άμεση χρηματοδότηση για όσα παιδιά παρακολουθούν στο σχολείο αυτό.

Με το ανάποδο κουπόνι, οι απόφοιτοι των σχολών με υψηλά μόρια πρόσβασης θα υποχρεούνται να δίνουν ένα συγκεκριμένο ποσό ως αντιστάθμισμα του κόστους των σπουδών τους όταν αυτοί δουλεύουν στο εξωτερικό, αντισταθμίζοντας το κόστος των σπουδών τους. Αυτό μπορεί να γίνει με την αποδοχή εκ μέρους των φοιτητών στην εγγραφή της στην σχολή αντίστοιχων όρων. Αν ο φοιτητής αρνηθεί να υπογράψει την σύμβαση θα είναι υποχρεωμένος να καλύψει και το κόστος σπουδών.

Το ποσό αυτό μπορεί να είναι είτε σταθερό είτε κλιμακούμενο και να αυξάνει ανάλογα με τα χρόνια που ο απόφοιτος δουλεύει στο εξωτερικό. Στόχος, είναι στην διάρκεια της δεκαετίας να μαζευτεί ένα ποσό που να αντιστοιχεί στο σύνολο ή σε

μέρος του κόστους ακριβών πανεπιστημιακών σπουδών όπως Ιατρικών και πολυτεχνικών σχολών.

Μετακυλώντας το κόστος των σπουδών στον απόφοιτο της κάθε σχολής θα έχουμε τα εξής αποτελέσματα:

1. Η σχολή θα μπορεί να λαμβάνει σημαντική επιχορήγηση από τους απόφοιτους της που δουλεύουν στο εξωτερικό, μειώνοντας το κόστος λειτουργίας της από τον κρατικό προϋπολογισμό. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι διαπρεπή πανεπιστήμια του εξωτερικού με επαυξημένο κύρος βασίζονται τόσο σε χορηγίες όσο και σε δωρεές πρώην αποφοίτων τους για την κάλυψη των εξόδων τους.
2. Οι απόφοιτοι ξέροντας ότι με την εργασία τους στο εξωτερικό θα έχουν και την ανάλογη επιβάρυνση κόστους σπουδών τους, θα είναι πολύ πιο προσεκτικοί στην αναζήτηση εργασίας με αποτέλεσμα είτε την αποθάρρυνση μετανάστευσης και εργασιακή παραμονή στην Ελλάδα, είτε την μετανάστευση εν τέλει, αλλά σε πολύ καλά πληρωμένες θέσεις εργασίας με όφελος τόσο για τους ίδιους όσο και για την σχολή τους.
3. Η γνωστοποίηση της πολιτικής αυτής στις ξένες εταιρίες θα μεταβάλλει την πολιτική του ως προς την στελέχωσή τους με Έλληνες επιστήμονες, κάνοντας ίσως πιο δύσκολη την πρόσβαση σε απλές θέσεις εργασίας με μειωμένες αποδοχές.

Διασύνδεση με τους απόφοιτους

Ένα κύριο πρόβλημα των ελληνικών πανεπιστημίων είναι η απροθυμία του ακαδημαϊκού προσωπικού τους για διατήρηση σχέσεων με τους απόφοιτούς τους, όταν αυτοί αποφοιτήσουν και βγουν στην αγορά εργασίας. Άλλη μια στρέβλωση των ελληνικών πανεπιστημίων που κατά κύριο λόγο οφείλεται στην άρνηση των πανεπιστημιακών να έχουν σχέση με ιδιωτικές εταιρίες και στο ότι η λειτουργία των πανεπιστημιακών σχολών είναι τελείως αποκομμένη από την οικονομία – ένα απομονωμένο νησί ουσιαστικά, χωρίς επαφές με «άλλες χώρες» - χωρίς να έχει καμία σχέση με έρευνα για λογαριασμό ιδιωτικών επιχειρήσεων και αποφυγή κάθε σχέσης με ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Αυτό όμως αντιτάσσεται στον κύριο λόγο ύπαρξης των πανεπιστημίων, που είναι η εκπαίδευση νέων επιστημόνων μα για να συμμετάσχουν στην παραγωγική – ερευνητική - επιστημονική διαδικασία της χώρας. Για αυτόν τον λόγο σε όλο τον κόσμο τα πανεπιστήμια έχουν στενούς και άρρηκτους δεσμούς με ιδιωτικές

επιχειρήσεις, πρώτα απ' όλα διεξάγοντας έρευνα για αυτές και δεύτερον αφού σε αυτές θα δουλέψουν και θα διαπρέψουν οι απόφοιτοί τους.

Μια πρόταση θα είναι η ίδρυση / λειτουργία γραφείων διασύνδεσης στα πανεπιστήμια με σκοπό την διασύνδεση των πανεπιστημιακών τμημάτων με ιδιωτικές εταιρίες τόσο για εκπόνηση ερευνητικών προγραμμάτων όσο και για απορρόφηση των αποφοίτων της σχολής, όπως επίσης και η παρακολούθηση της επαγγελματικής αποκατάστασης των αποφοίτων του τμήματος και προώθηση των πιο ικανών από αυτών είτε σε ακαδημαϊκές θέσεις είτε σε ερευνητικά προγράμματα.

Προσωπικό παράδειγμα γιός συναδέλφου – άριστος απόφοιτος της Ιατρικής Σχολής Αθηνών με βαθμό πτυχίου 9,99 (! Ναι δεν είναι ορθογραφικό λάθος) ο οποίος στην τελετή αποφοίτησης είχε μια τελείως απίστευτη κουβέντα με τον πρόεδρο του τμήματος ο οποίος τον ρώτησε με περιέργεια τι θα κάνει στην συνέχεια, αντί να του προσφέρει μια θέση για έρευνα ή για απόκτηση διδακτορικού διπλώματος κάτι που άμεσα έκανε μεγάλο πανεπιστήμιο της Αμερικής.

Είναι γνωστό ότι τα περισσότερα πανεπιστήμια διαθέτουν ήδη γραφεία διασύνδεσης – αυτό που λείπει όμως είναι η αντιμετώπιση των αποφοίτων του πανεπιστημίου ως περιουσιακό στοιχείο το οποίο πρέπει να διαχειριστεί αναλόγως για να αποφέρει κέρδος στο πανεπιστήμιο είτε σε χρηματικό ποσό είτε σε γνωριμίες με ιδιωτικές εταιρίες είτε ακόμα και ως φήμη για προσέλκυση μελλοντικών φοιτητών και ερευνητικών προγραμμάτων. Σημαντικό στοιχείο είναι και η αλλαγή νοοτροπίας του διδακτικού / ερευνητικού προσωπικού προς αυτή την κατεύθυνση και να μην αντιλαμβάνονται τον χώρο του πανεπιστημίου ως ένα νησί στον ωκεανό αλλά ως έναν κόμβο που ενώνει επιχειρήσεις, δημόσιες υπηρεσίες με σκοπό την βελτίωση των παρεχόμενων προγραμμάτων σπουδών και έρευνας με επιθυμητά αποτελέσματα την αύξηση της απασχολιμότητας των αποφοίτων τους.

Κυβερνητικές προσπάθειες

Ένα τόσο σημαντικό φαινόμενο με τέτοια χαρακτηριστικά δεν μπορεί να αφήσει αδιάφορο την οποιαδήποτε Ελληνική Κυβέρνηση. Στα πλαίσια αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού, η νέα κυβέρνηση εκπόνησε σχέδιο αντιμετώπισης με το όνομα **Rebrain Greece**, το οποίο παρουσίασε στις 9/12/2019 (ΑΠΟ ΤΟ BRAIN DRAIN ΣΤΟ BRAIN GAIN, Rebrain Greece: Το πρόγραμμα επαναπατρισμού 500

επιστημόνων -Με μισθό τουλάχιστον 3.000 ευρώ, iefemerida) υπουργός Εργασίας Γιάννης Βρούτσης.

Το πρόγραμμα αποτελείται από 4 άξονες ως εξής:

1. **-Δράση «Ελλάδα Ξανά»** με το πιλοτικό πρόγραμμα επαναπατριsmού 500 Ελλήνων του εξωτερικού υψηλής ειδίκευσης και επιστημονικής εμπειρίας, ηλικίας 28-40 ετών με την συμμετοχή ελληνικών επιχειρήσεων μέσω χρηματοδότησης τους (70%) και με ελάχιστη μηνιαία αμοιβή 3.000 ευρώ με την υποχρέωση να εργαστούν για άλλους 12 μήνες στην επιχείρηση.
2. Σύσταση φορέα **REBRAIN GREECE** με τη μορφή Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου μη Κερδοσκοπικού Χαρακτήρα που θα παρέχει τεχνική βοήθεια και θα έχει συμβουλευτικό χαρακτήρα στους τομείς παρακολούθησης και ανάλυσης της αγοράς εργασίας και σχεδιασμού ενεργητικών πολιτικών.
3. Ανάπτυξη πλατφόρμας **REBRAIN GREECE CoLab** στην οποία θα δημιουργηθεί ψηφιακό μητρώο καταγραφής των Ελλήνων του εξωτερικού και θα ενσωματωθούν δεδομένα καταγραφής των αναγκών των ελληνικών επιχειρήσεων.
4. Το σχέδιο **Δράσης Ευφυών Πολιτικών** για την Αγορά Εργασίας το οποίο θα περιλαμβάνει έξυπνες δράσεις στοχευμένων δημόσιων πολιτικών για την αγορά εργασίας αξιοποιώντας τις σύγχρονες τεχνολογίες απεικόνισης δεδομένων και τις αρχές της συλλογικής νοημοσύνης.

Όπως μπορούμε εύκολα να διαπιστώσουμε, η κυβέρνηση αποφεύγει να δει την αιτία και προσπαθεί να θεραπεύσει το αιτιατό – αυτό όμως μπορεί να γίνει μόνο τυχαία και αποσπασματικά, χωρίς εχέγγυα για βελτίωση ή λύση του προβλήματος είτε μεσοπρόθεσμα είτε μακροπρόθεσμα. Δεν γίνεται αναφορά σε καμία «δράση» για την βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος στην χώρα μας, απλώς μια καταγραφή ανθρώπων- δεξιοτήτων μια δικτύωση μεταξύ τους, και η «κλασική» πλέον, επιχορήγηση «εργασίας» για επιστροφή επιστημόνων στην Ελλάδα. Πουθενά δεν αντιμετωπίζεται, είτε καν αναφέρεται το πραγματικό πρόβλημα – η έλλειψη αντίστοιχων επιχειρήσεων για απασχόληση των επιστημόνων και ανάπτυξη της οικονομίας. Μάλλον θα δημιουργηθούν μερικοί φορείς για να απασχοληθεί εργατικό δυναμικό, να γίνει μια πρωτογενής συλλογή στοιχείων και μια πρώτη δικτύωση επιστημόνων, δημοσίου και επιχειρήσεων. Μακάρι αυτό να αποτελέσει το πρώτο βήμα και όχι το τελευταίο.

Στις εφημερίδες έχει ήδη σχολιαστεί το όλο επιχείρημα με ποιο καταπληκτικό σχόλιο το 'έχει την αξία που θα είχε και μια εκστρατεία με σλόγκαν «Γύρνα στην Ελλάδα, έχει περισσότερο ήλιο», από τον κο Βουλαρινό (Athens Voice. Gr 11.12.2019), όπου κατατίθενται όλες οι αμφιβολίες του δημοσιογράφου για το εγχείρημα αυτό.

Σε άρθρο για το ίδιο θέμα του κου Μανδραβέλη Πάσχου «*Rebrain Greece*», *κυριολεκτικώς...*, αναφέρονται: «Το να «ξαναβάλουμε μυαλό στην Ελλάδα» (που θα φέρει πίσω και χωρίς έξοδα τα μυαλά που έφυγαν) είναι μεγάλη υπόθεση. Ειδικώς αν έχουμε αυτόν τον δημόσιο τομέα. Δεν εννοούμε μόνο ότι από τις 3.000 ευρώ που υπόσχεται το υπουργείο Εργασίας σε όσους επαναπατριστούν, το υπουργείο Οικονομικών θα **πάρει τα 1.500**. Αναφερόμαστε σε άλλες τραγελαφικές λεπτομέρειες στη λειτουργία του Δημοσίου, που κάνουν όσους έμειναν να θέλουν να φύγουν.» - καταδεικνύοντας ποιο είναι το πραγματικό πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί από την κυβέρνηση.

Ενδεικτικό της όλης αντιμετώπισης του τεραστίου αυτού προβλήματος από την Ελληνική πολιτεία είναι η δήλωση του καθηγητή Λόη Λαμπριανίδη, που θεωρείται αυθεντία στην Ελλάδα για το θέμα αυτό, σε συνέντευξη που έδωσε στην εφημερίδα στον αρθρογράφο Γιάννη Παλαιολόγο, στην Καθημερινή(24/7/2019), ότι: «*Η αλήθεια είναι ότι δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία – η τελευταία δική μου έρευνα έγινε το 2015. Υπάρχουν όμως ανεκδοτολογικού τύπου ενδείξεις που μου έχουν δημιουργήσει αυτή την αίσθηση....*». Μόνο και μόνο η παραδοχή από ακαδημαϊκό ότι δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία αλλά ανεκδοτολογικού τύπου ενδείξεις, καταδεικνύει την αμέλεια αντιμετώπισης του όλου θέματος. Το ζήτημα γιγαντώνεται αν προσθέσουμε στο όλο πλαίσιο ότι ο Καθηγητής Λαμπριανίδης υπηρέτησε ως **γενικός γραμματέας στρατηγικών επενδύσεων**, στην προηγούμενη κυβέρνηση!

Μια τελευταία ανακοίνωση του υπουργείου παιδείας δείχνει το πώς αντιλαμβάνεται η Ελληνική Κυβέρνηση το πρόβλημα και το πώς θα το λύσει. Διαβάζουμε στην 31/1/2020 ανακοίνωση του υπουργείου Παιδείας «31-01-20 Νέο ξεκίνημα για το ΔΟΑΤΑΠ – Τέλος στην ταλαιπωρία των πολιτών – Ο ΔΟΑΤΑΠ ως φορέας ενίσχυσης της εκπαίδευσης, της εξωστρέφειας, ως εργαλείο ανάσχεσης του “brain drain”». Το υπουργείο θεωρεί ότι η ορθή λειτουργία του ΔΟΑΤΑΠ, του πρώην ΔΙΚΑΤΣΑ, θα είναι εργαλείο ανάσχεσης του “brain drain”! Αντιγράφοντας από το άρθρο «*«Σήμερα είναι μια πολύ αισιόδοξη ημέρα για τον ΔΟΑΤΑΠ. Σηματοδοτούμε ένα νέο, ελπιδοφόρο ξεκίνημα για έναν φορέα που θέλουμε να μετατρέψουμε σε*

πολύτιμο εργαλείο στην υπηρεσία των πολιτών, της εκπαίδευσης, της εξωστρέφειας, ένα καίριο εργαλείο ανάσχεσης του “brain drain”.

Θέλουμε η επόμενη ημέρα του ΔΟΑΤΑΠ να σημάνει και την απαλλαγή των πολιτών από τη γραφειοκρατία, την ταλαιπωρία, καθώς και από άδικους αποκλεισμούς που συνεπάγεται η μεγάλη καθυστέρηση ακαδημαϊκής αναγνώρισης των τίτλων σπουδών εξωτερικού.

Ταυτόχρονα, επιθυμούμε έναν φορέα που θα λειτουργήσει στην κατεύθυνση προσέλκυσης νέων και ταλαντούχων ανθρώπων αλλά και αποτροπής της διαρροής εγκεφάλων (brain drain) στο εξωτερικό που τόσο πολύ έχει πληγώσει τη χώρα μας. Δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση στην υπεύθυνη ενημέρωση και εξυπηρέτηση των πολιτών, στους γρήγορους μηχανισμούς και τις σαφείς διαδικασίες, με την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρουν και οι εξελίξεις στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.»

Με την ανακοίνωση αυτή πρώτα απ’ όλα η υπουργός αναγνωρίζει ένα υπαρκτό γραφειοκρατικό πρόβλημα που εμποδίζει και ουσιαστικά τιμωρεί τους ανθρώπους που έχουν κάνει σπουδές στο εξωτερικό με την ουσιαστικά άρνησή του να τους αναγνωρίσει την ισοτιμία των τίτλων σπουδών τους είτε με την πολύμηνη καθυστέρηση είτε με την απόρριψη της ισοτιμίας με απίστευτες δικαιολογίες. Το απίστευτο στην όλη υπόθεση είναι ότι η αλλαγή στον οργανισμό αυτό θα γίνει μόνο και μόνο με τον διορισμό ενός νέου Προέδρου! Ούτε αλλάζει το πλαίσιο λειτουργίας ούτε προσλαμβάνεται προσωπικό – μόνο και μόνο ο πρόεδρος!

Ας υποθέσουμε όμως ότι ο νέος πρόεδρος έχει μαγικές δυνατότητες και καταφέρνει και πράγματι «μεταμορφώνει» τον ΔΟΑΤΑΠ έτσι ώστε να δουλεύει όπως πραγματικά πρέπει να δουλέψει χωρίς να καθυστερεί την αναγνώριση πτυχίων ή να τα απορρίπτει με εξωφρενικές αιτιολογήσεις. Που θα γίνει η ανάσχεση του “brain drain”; Ουσιαστικά το ΔΟΑΤΑΠ έχει «ανασχετικό» ρόλο μόνο για εργασιακούς χώρους που απαιτείται πτυχίο, όπως ή άσκηση του Ιατρικού επαγγέλματος ή του επαγγέλματος του Φαρμακοποιού, για τις οποίες διενεργούνται εξετάσεις – στους υπόλοιπους εργασιακούς χώρους κανείς ασχολείται – εκτός αν ελέγχονται από το Ελληνικό Δημόσιο. Στην σχετική λίστα εξετάσεων Ιατρικής, περιόδου Οκτωβρίου 2019 (http://www.doatap.gr/gr/docs_iatrikis/kat_2_2019_iat.htm) παρατηρούμε υποψήφιο με αριθμό πρωτοκόλλου 17439/1997, ναί αίτηση από το 1997(!) ενώ

υπάρχουν αιτήσεις από το 2000 , 2005, 2010 και 2011. Δεν νομίζουμε ότι όσο και να καθυστερεί ο ΔΟΑΤΑΠ να κάνει την γραφειοκρατική του εργασία, αυτό είναι το πρόβλημα των ανθρώπων αυτών να περάσουν τις εξετάσεις για να αναγνωρισθεί το πτυχίο ιατρικής που τους έχει απονεμηθεί σε χώρα του εξωτερικού.

Όπως βλέπουμε και από σχετική ανακοίνωση της ΟΛΜΕ (Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης – ανώτατο συνδικαλιστικό όργανο των καθηγητών), με τίτλο «29-01-20: Καθυστέρηση αναγνώρισης από τον ΔΟΑΤΑΠ πτυχίων και μεταπτυχιακών και διαγωνισμός του ΑΣΕΠ», το θέμα αναφέρεται στην αδυναμία συμμετοχής καθηγητών (χωρίς αναγνωρισμένο τίτλο σπουδών, λόγω της καθυστέρησης του ΔΟΑΤΑΠ), στις διαδικασίες διαγωνισμού του ΑΣΕΠ για πρόσληψη μόνιμων καθηγητών στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση! Μάλιστα επειδή και ο συνδικαλισμός στην Ελλάδα είναι πάντα μαχητικός και προοδευτικός, προτείνουν και λύσεις: «Να γίνουν δεκτές οι αιτήσεις αυτών των συναδέλφων και να ενταχθούν στους πίνακες, με την προϋπόθεση ότι θα προσκομίσουν την πράξη αναγνώρισης πριν την κύρωση των πινάκων και την έναρξη της διαδικασίας των ενστάσεων.»! Αλλιώς είναι απολύτως σίγουρο ότι οι καθηγητές αφού δεν θα μπορέσουν να κάνουν καν αίτηση στον ΑΣΕΠ, θα στραφούν στην εργασία στο εξωτερικό διατηρώντας το φαινόμενο του “brain drain”. Αν ρίξουμε μια ματιά στους 28.907 υποψηφίους του διαγωνισμού αυτού (3ΕΑΕ/2019 - ΦΕΚ 12/24-4-2019 Τεύχος Προκηρύξεων ΑΣΕΠ), θα δούμε ότι υπάρχουν 15 αιτήσεις της ειδικότητας ΠΕ40 ΙΣΠΑΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ- και 24 της ειδικότητας ΠΕ34 ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ. Τίποτα το παράξενο θα πει κανείς – απλώς μικρός αριθμός αιτήσεων και αναμενόμενο για προκήρυξη θέσεων ειδικής αγωγής. Το μόνο πρόβλημα είναι ότι τα ισπανικά, ΔΕΝ διδάσκονται καν ως ξένη γλώσσα στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση ενώ τα ιταλικά διδάσκονται απλώς γιατί κάποια στιγμή είχε διοριστεί αριθμός μονίμων εκπαιδευτικών Ιταλικής Φιλολογίας και κάπως πρέπει να αξιοποιηθούν! Μάλιστα στα λύκεια δεν γίνεται καν αναφορά σε Ιταλική ξένη γλώσσα γιατί οι καθηγητές ιταλικής φιλολογίας είχαν διοριστεί σε γυμνάσια!

Προτάσεις για αύξηση γονιμότητας

Στα πλαίσια αντιμετώπισης του προβλήματος της υπο-γεννητικότητας της χώρας μας η κυβέρνηση έχει ασχοληθεί με το όλο θέμα

Η Υφυπουργός Εργασίας, αρμόδια για θέματα Πρόνοιας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, κ. Δ. Μιχαηλίδου, (ΤΟ ΒΗΜΑ, 22/7/2019) δήλωσε πρόσφατα ότι: «Χρειαζόμαστε τώρα μια Εθνική Στρατηγική για το δημογραφικό. Μια στρατηγική η οποία να υπερβαίνει κόμματα και πολιτικές Ο στόχος είναι εθνικός, η αποτελεσματική και δίκαιη αντιμετώπισή του είναι υποχρέωση όλων μας για να ενισχύσουμε το σύστημα προνοίας και υγείας, την κοινωνική συνοχή, το συνταξιοδοτικό, αλλά και το παραγωγικό μας δυναμικό, αναπτύσσοντας την αγορά εργασίας», επισημαίνοντας ταυτόχρονα ότι το δημογραφικό πρόβλημα δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί παρά μόνο μέσα από την κεντρική κυβερνητική οικογενειακή πολιτική. Ειδικότερα, η αρμόδια υπουργός θέτοντας σαν στόχο την ενδυνάμωση του θεσμού της οικογένειας, ανέφερε ότι το υπουργείο κινείται σε δύο άξονες λαμβάνοντας μέτρα ποιοτικού και ποσοτικού χαρακτήρα. Τα μέτρα ποσοτικού χαρακτήρα που ελήφθησαν περιλαμβάνουν:

- α) την καθιέρωση επιδόματος 2.000 ευρώ για κάθε παιδί που γεννιέται στην Ελλάδα με «εξαιρετικά διευρυμένα εισοδηματικά κριτήρια» - Με αυτό το μέτρο αντιμετωπίζουμε τις αυξημένες ανάγκες του πρώτου καιρού μετά τη γέννηση, ώστε τα έξοδα αυτά να μην αποτελούν ανασχετικό παράγοντα, ειδικά για κάθε νέο ζευγάρι, όπως δήλωσε η υφυπουργός
- β) την αύξηση του ορίου αφορολόγητου κατά 1.000 ευρώ για κάθε παιδί,
- γ) τη μείωση του ΦΠΑ στα βρεφικά είδη από 24% στο 13%
- δ) την αύξηση των δικαιούχων voucher παιδικών σταθμών.

Στα μέτρα ποιοτικού χαρακτήρα εντάσσονται:

- α) Η διασφάλιση πως όλα τα παιδιά έχουν θέση σε βρεφονηπιακούς σταθμούς με την ενίσχυση του προγράμματος. «Ενισχύουμε το πρόγραμμα "Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής" έτσι ώστε όχι μόνο να αυξηθεί το διαθέσιμο εισόδημα των οικογενειών, αλλά και στοχεύοντας να αυξηθεί η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας και να ενισχυθεί η κοινωνικοποίηση των παιδιών σε νεαρότερη ηλικία μιας και όλες οι έρευνες δείχνουν πως αυτό είναι κλειδί για την ανάπτυξη όλου του ανθρώπινου κεφαλαίου της χώρας»

Ο υπουργός Εσωτερικών κ. Τ. Θεοδωρικάκος, σε ημερίδα της ΑΣΠΕ του 2011 (ΑΣΠΕ 2011), εξέθεσε ακόμη μια φορά τα προαναφερθέντα μέτρα δηλώνοντας

ταυτόχρονα ότι: «οι δημογραφικές εξελίξεις υπονομεύουν το μέλλον το έθνους... η στήριξη της οικογένειας αποτελεί αδιαπραγμάτευτη προτεραιότητα για την νέα κυβέρνηση, η δε στήριξη της πολύτεκνης οικογένειας, δεν μπορεί παρά να είναι η αιχμή του δόρατος αυτής της πολιτικής» καταλήγοντας ότι «η αποσπασματική επιδοματική πολιτική και τα κάθε λογής φιλοδωρήματα δεν λύνουν το πρόβλημα. Μπορεί προσωρινά να ανακουφίζουν αλλά δεν αντιστρέφουν τη δημογραφική τάση. Η οικονομική ανάπτυξη και η ευημερία του λαού, η ασφάλεια για το μέλλον που μπορεί να νιώσει κάθε πολίτης, είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη δημογραφική τάση»

Όπως αναφέρει ο καθηγητής Βύρων Κοτζαμάνης σε πρόσφατο άρθρο του στο Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων, ΤΜΧΠΠΑ, Παν Θεσσαλίας – ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΝΕΑ - ΕΔΚΑ Τεύχος 37, 2019. Τις τελευταίες δεκαετίες ο αριθμός των γεννήσεων στην χώρα μας (Πίνακας 1, σελίδα ;) έχει μειωθεί σημαντικά (155 χιλ. την δεκαετία του '50, 141 χιλ. το 1981, 102 το 2001 και 86,5 το 2018) , ενώ ένα τμήμα των γεννήσεων αυτών (το 15% περίπου την τελευταία εικοσαετία) προέρχεται από αλλοδαπές μόνιμα εγκατεστημένες στην χώρα μας. Ταυτόχρονα, μετά το 1950 αυξάνεται συνεχώς και ο αριθμός των θανάτων λόγω της γήρανσης του πληθυσμού μας. Οι αλλαγές αυτές οδήγησαν στην δημιουργία αρνητικών φυσικών ισοζυγίων (γεννήσεις –θάνατοι), ισοζυγίων που δεν αναμένεται να μετατραπούν σε θετικά τις αμέσως επόμενες δεκαετίες. Κατ' επέκταση, αν τα μεταναστευτικά ισοζύγια στο μέλλον είναι ουδέτερα (δηλ. μηδενικά), ο πληθυσμός της χώρας μας θα μειώνεται συνεχώς ενώ ταυτόχρονα το πλήθος και το ποσοστό των ηλικιωμένων (άνω των 65 ετών) και των υπερηλίκων (άνω των 85 ετών) θα αυξηθεί ακόμη περισσότερο.

Ταυτόχρονα, όπως και στο σύνολο σχεδόν των άλλων ευρωπαϊκών χωρών έτσι και στη χώρα μας, η μέση ηλικία στην απόκτηση του πρώτου παιδιού από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 ακολουθεί σταθερά ανοδική πορεία (από 24 έτη στα 30,5) ενώ οι συγχρονικοί δείκτες γονιμότητας (ΣΔΓ), σχετικά υψηλοί μέχρι και το 1979 (>2,25 παιδιά/γυναίκα) καταρρέουν τις δυο επόμενες δεκαετίες (από 2,2 το 1979-80 στα 1,25 παιδιά/ γυναίκα γύρω από το 2000), αυξάνονται ελαφρώς στη συνέχεια και μειώνονται εκ νέου (1,35 παιδιά/γυναίκα) τα τελευταία χρόνια. Έτσι, η Ελλάδα έχει έτσι σήμερα-όπως οι άλλες χώρες του Ευρωπαϊκού νότου και οι περισσότερες από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες-από τους χαμηλότερους δείκτες συγχρονικής γονιμότητας στην ΕΕ, όπου ο μέσος όρος το 2017 ανέρχεται σε 1,6 παιδιά/γυναίκα.

Αναλύοντας το παράδοξο της αύξησης του ΣΔΓ την δεκαετία του 2000 και στα χρόνια της κρίσης ο κος Κοτζαμάνης αναφέρει: «*Η προσωρινή άνοδος του δείκτη την δεκαετία του 2000 δεν σημαίνει ότι ανακόπηκαν οι πτωτικές τάσεις της γονιμότητας στις διαδοχικές γενεές, καθώς οι γενεές αυτές συνεχίζουν να κάνουν όλο και λίγο λιγότερα παιδιά. Οφείλεται κυρίως στην αναπλήρωση των γεννήσεων (στο ότι δηλαδή οι γυναίκες που ανέβαλαν συνεχώς τις γεννήσεις τους τα προηγούμενα χρόνια τις έκαναν τελικά σε μεγαλύτερη ηλικία τα επόμενα χρόνια) και Η μικρή μείωση του δείκτη την περίοδο της κρίσης (1,48 το 2010, 1,35 παιδιά/γυναίκα το 2017), μείωση που θα ήταν μεγαλύτερη χωρίς τις αλλοδαπές οφείλεται στην συνεχιζόμενη αύξηση της μέσης ηλικίας στην απόκτηση των παιδιών στις νεότερες γενεές και στην συνεχιζόμενη μείωση της γονιμότητας τους (οι δυο αυτοί παράγοντες δύνανται να συσχετισθούν με την κρίση)».*

Τι μπορεί όμως να γίνει για να ανακοπεί σε μια πρώτη φάση η φθίνουσα πορεία της γονιμότητας και στην συνέχεια αυτή να αυξηθεί. Απαιτείται προφανώς μια προοδευτική αλλαγή των αναπαραγωγικών μας συμπεριφορών και κυρίως η δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος που σήμερα δεν υπάρχει, περιβάλλοντος που θα επιτρέψει την υλοποίηση από τις νεότερες γενεές του επιθυμητού μεγέθους οικογένεια (γύρω από τα δύο παιδιά κατά μέσο όρο). Σε τι συνίσταται όμως το ευνοϊκότερο αυτό περιβάλλον, ποιες είναι οι συνθήκες εκείνες που θα επιτρέψουν στα νέα ζευγάρια να κάνουν τον επιθυμητό αριθμό παιδιών στον χρόνο που επιθυμούν και ποια μέτρα θα βοηθήσουν στην δημιουργία των συνθηκών αυτών; Τα μέτρα αυτά πρέπει να είναι επικεντρωμένα στο παιδί και την οικογένειά του, ανεξαρτήτως της μορφής της (συμβίωση με/χωρίς σύμφωνο, γάμος, μονογονεϊκή οικογένεια) και ταυτόχρονα, εκτός των άλλων, να στοχεύουν και στη μέγιστη δυνατή μείωση των διαφορών του επιπέδου διαβίωσης των οικογενειών μεσαίων και χαμηλών εισοδημάτων που απορρέουν από την έλευση ενός παιδιού. Μέτρα επομένως που δεν στοχεύουν μόνον στη μείωση του οικονομικού κόστους (άμεσου/έμμεσου) που προκύπτει από την γέννηση και το μέγαλωμα κάθε παιδιού, αλλά που θα στοχεύουν και:

- α) στην εναρμόνιση της οικογενειακής με την επαγγελματική ζωή,
- β) στην άρση των έμφυλων διακρίσεων και
- γ) στην αύξηση των διαθέσιμων εισοδημάτων ως και στην μερική κάλυψη βασικών κινδύνων που μπορεί να αντιμετωπίσουν στο μέλλον οι γονείς

(στήριξη στην περίπτωση απώλειας της εργασίας, ενεργές πολιτικές για τη επανένταξη στην αγορά εργασίας, υψηλό σχετικά ελάχιστο διασφαλισμένο κατώτατο εισόδημα.....).

Στόχος θα πρέπει να είναι κατά την γνώμη μας η αύξηση της τελικής γονιμότητας των νεότερων γυναικών από 1,5 (γενεά 1975) σε 1,8 παιδιά και η σταθεροποίηση μακροπρόθεσμα των γεννήσεων πάνω από τις 90.000 ανά έτος. Ειδικότερα δε μεγαλύτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην ανακοπή της αύξησης της τελικής ατεκνίας, της αύξησης δηλαδή του ποσοστού των γυναικών χωρίς παιδιά (περισσότερο από 20% στις γενεές 1970-75, 14% στις γενεές 1935-39).

Οφείλουμε τέλος ταυτόχρονα να υπενθυμίσουμε ότι τα όποια μέτρα ληφθούν, δεν θα αλλάξουν ριζικά τις υφιστάμενες τάσεις άμεσα, αλλά σε κάποιο βάθος χρόνου και όπως το έχει δείξει και η διεθνής εμπειρία οι επιδοματικές πολιτικές έχουν άκρως περιορισμένη εμβέλεια και δεν έχουν ιδιαίτερα αποτελέσματα εάν δεν υπάρχει ένα γενικότερο ευνοϊκό περιβάλλον

Συνεχίζοντας αναφέρει ότι: *«Στο ερώτημα επομένως εάν τα μέτρα που ελήφθησαν θα έχουν επίπτωση στην διαγενεακή γονιμότητα, στον μέσο δηλ. αριθμό παιδιών/γυναίκα των νεότερων γενεών- η απάντηση είναι αρνητική: τα μέτρα αυτά δεν αναμένεται να οδηγήσουν σε αύξηση την τελική γονιμότητά τους, και ως εκ τούτου ορθώς κατά τη γνώμη μας ο υπουργός Εσωτερικών σε πρόσφατη παρέμβαση του σε ημερίδα της ΑΣΠΕ δηλώσει ότι «η αποσπασματική επιδοματική πολιτική και τα κάθε λογής φιλοδομήματα δεν λύνουν το πρόβλημα».*

Συνεχίζοντας στο ίδιο άρθρο *«Οφείλουμε τέλος να υπενθυμίσουμε ότι ακόμη και η όποια -ελάχιστα πιθανή- μικρή αύξηση των γεννήσεων κάποια από τα επόμενα χρόνια δεν πρόκειται να αλλάξει το αρνητικό πρόσημο του φυσικού ισοζυγίου την δεκαετία 2020-29 καθώς οι θάνατοι αναμένεται να αυξηθούν και αυτοί (οι γεννήσεις δεν είναι δυνατόν να ξεπεράσουν- στην ευνοϊκότερη των περιπτώσεων-τις 900.000 χιλιάδες, ενώ οι θάνατοι, λόγω της γήρανσης του πληθυσμού μας, θα υπερβούν πιθανότατα τους 1.200.000. Για να μετατραπεί σε θετικό το ισοζύγιο αυτό στο τέλος της επόμενης δεκαετίας απαιτείται η προοδευτική αύξηση των συγχρονικών δεικτών από τα 1,35 παιδιά/γυναίκα σήμερα στα τιμές μεγαλύτερες των 2,25! Τόσο υψηλές τιμές όμως του ΣΔΓ δεν έχουμε όμως σε καμιά ευρωπαϊκή χώρα σήμερα (το 2017 π.χ. στην ΕΕ ο ΣΔΓ ήταν 1,6 παιδιά /γυναίκα, στην δε Γαλλία 1,85). Αναφέρουμε δε ότι, με δεδομένο το πλήθος και την κατανομή των γυναικών 20-44 ετών ανά ηλικία το 2018 στη χώρα μας,*

ακόμη και αν ο δείκτης γονιμότητας ήταν, όπως στην Γαλλία, πολύ κοντά στο όριο αναπαραγωγής (1,85 παιδιά/γυναίκα αντί του 1,35) οι γεννήσεις που θα είχαμε το 2018 θα ήταν πάλι λιγότερες από του θανάτους του ιδίου έτους...»

Ουσιαστικά, αυτό που θέλει να πει ο καθηγητής Κοτζαμάνης στο άρθρο του είναι ότι η απώλεια έμψυχου δυναμικού λόγω μετανάστευσης δεν μπορεί να αντικατασταθεί από την αυξημένη γονιμότητα όσα μέτρα και να παρθούν, γιατί πρέπει να ληφθεί υπόψη και το δεδομένο της γήρανσης του υπάρχοντος πληθυσμού.

Το πρόβλημα αυτό θα λυθεί μόνο επιτυγχάνοντας 2 στόχους ταυτόχρονα:

1. την επιστροφή του μεταναστευτικού πληθυσμού, που είναι ακόμα σε νεαρή και παραγωγική ηλικία και
2. ταυτόχρονα επιτύχουμε αύξηση της γονιμότητας

Έλλειψη Ταλέντου στο εσωτερικό

Μια ιδιομορφία της όλης κατάστασης είναι ότι ενώ αυτή τη στιγμή βιώνουμε μια πρωτοφανή φυγή Ελληνικού επιστημονικού προσωπικού, το οποίο αδυνατεί να βρει κατάλληλη εργασία στην Ελλάδα, Ελληνικές εταιρίες «υποφέρουν» από έλλειψη ταλέντου.

Σύμφωνα με πρόσφατη (29/1/2020) έρευνα της εταιρίας διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού manpower, οι εργοδότες στην Ιαπωνία εξακολουθούν να καταγράφουν τη μεγαλύτερη δυσκολία εύρεσης ταλέντου, με 88%, ακολουθεί η Ρουμανία με 86%, η Ταϊβάν με 77% και η Ελλάδα εξίσου με 77%, η οποία βρίσκεται στην 3η θέση στην παγκόσμια κατάταξη — μετακίνηση κατά 4 θέσεις (αρνητικά!) συγκριτικά με την 8η θέση που κατείχε το 2018. Αντιθέτως, ευρωπαϊκές χώρες που φαίνεται να μην αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα προσέλκυσης ταλέντων είναι η Ιρλανδία (27%), το Ηνωμένο Βασίλειο (23%).

Σύμφωνα με την έρευνα της εταιρίας έχουμε την εξής λίστα των 10 θέσεων εργασίας με τη μεγαλύτερη δυσκολία κάλυψης για το 2019:

1. Τεχνικοί
2. **Πτυχιούχοι Μηχανικοί**
3. Επαγγελματίες Πωλητές και Μάρκετινγ
4. **Προσωπικό υπηρεσιών IT (Πληροφορικής)**
5. **Προσωπικό για Λογιστήρια και Οικονομικά Τμήματα**
6. Εργάτες Κατασκευαστικού κλάδου

7. Υψηλόβαθμα Στελέχη

8. Προσωπικό για Διοικητική και Γραμματειακή Υποστήριξη
9. Εξειδικευμένοι Τεχνίτες
10. Προσωπικό Εξυπηρέτησης και Υποστήριξης Πελατών.

Στην λίστα βλέπουμε να αναφέρονται οι Πτυχιούχοι Μηχανικοί, Προσωπικό πληροφορικής, Προσωπικό με Οικονομικές σπουδές και υψηλόβαθμα στελέχη.

Όπως είναι αναμενόμενο με τις συνθήκες εργασίας, την αβεβαιότητα και την έλλειψη σταθερότητας της Ελληνικής Οικονομίας, έχουμε μια αποθάρρυνση ανθρώπων που θα μπορούσαν να καλύψουν τις θέσεις αυτές- προτιμώντας να παραμένουν στο εξωτερικό σε πιο σταθερά οικονομικά περιβάλλοντα.

Δεν βλέπουμε στην λίστα αυτή καθόλου γιατρούς, νομικούς – ειδικότητες που υπάρχουν εν αφθονία στην Ελληνική αγορά εργασίας.

Όπως αναφέρει για την έρευνα ο πρόεδρος του Δ.Σ. κος Χαράλαμπος Καζαντζίδης, «*Η δυσκολία κάλυψης ταλέντων με τα απαιτούμενα προσόντα δεν αποτελεί μόνο εγχώρια πρόκληση για τους εργοδότες, αλλά και παγκόσμια. Συγκεκριμένα, στην Ελλάδα καταγράφεται η μεγαλύτερη έλλειψη ταλέντου από το 2008 (έναρξη της έρευνας), με σχεδόν 8 στους 10 εργοδότες να δηλώνουν πως αντιμετωπίζουν δυσκολία. Οι ανάγκες σε δεξιότητες αλλάζουν πιο γρήγορα από ποτέ. Οι τεχνολογικές εξελίξεις, η ψηφιοποίηση και η αυτοματοποίηση επιδρούν καταλυτικά στην ταχεία αλλαγή των απαραίτητων τεχνικών προσόντων. Θέσεις εργασίας όπως των Τεχνικών και των Μηχανικών που εμφανίζουν υψηλή ζήτηση στην Ελλάδα δεν μπορούν να καλυφθούν λόγω έλλειψης προσφοράς των κατάλληλων δεξιοτήτων. Από την άλλη πλευρά, οι διευθύνσεις ανθρώπινου δυναμικού οφείλουν να επικεντρωθούν στην αναζήτηση και υλοποίηση μιας πολυεπίπεδης στρατηγικής εντοπισμού, προσέλκυσης και διακράτησης των ταλέντων. Στην ManpowerGroup στηρίζουμε τους πελάτες μας εφαρμόζοντας καινοτόμες λύσεις ανθρώπινου δυναμικού μέσα από την **ολιστική μας στρατηγική** που βασίζεται σε 4 πυλώνες: το **Χτίσιμο Δεξαμενής Ταλέντων** (επένδυση στην ανάπτυξη ταλέντου εσωτερικά στους οργανισμούς), την **Απόκτηση** (Προσέλκυση ταλέντων που δεν μπορούν να αναπτύξουν τις απαραίτητες δεξιότητες εντός του οργανισμού), τις **Ευέλικτες Μορφές Απασχόλησης** και την **Πλαισίωση Ταλέντων** (υποστήριξη των εργαζομένων ώστε να συνεχίσουν την καριέρα τους εντός του οργανισμού αναλαμβάνοντας νέους ρόλους)».*

Διαβάζοντας προσεκτικά την δήλωση αυτή, μπορεί εύκολα να καταλάβει κανείς, ότι η εταιρία έχει δουλέψει πολύ προσεκτικά μια ορθολογική πολιτική προσέλκυσης και διατήρησης στελεχών στις επιχειρήσεις που παρέχει τις συμβουλευτικές της υπηρεσίες – ολιστική στρατηγική την χαρακτηρίζει – δείχνοντας τον τρόπο στην Ελληνική Κοινωνία και πολιτεία. Τα 4 σημεία / πυλώνες που εντοπίζει και ασχολείται είναι ακριβώς τα προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπίσει κανείς για να λύσει το πρόβλημα της έλλειψης προσφοράς κατάλληλων δεξιοτήτων για επιχειρήσεις.

<https://www.manpowergroup.gr/ereuna-eleipsis-talentou-manpowergroup-2019/>

Ο ιδιωτικός τομέας δείχνει τον τρόπο

Είναι ιδιαιτέρως ενθαρρυντικό ότι και την στιγμή αυτή, μετά από 10 χρόνια «μνημονίου» και νέας Ελληνικής κρίσης, υπάρχουν εταιρίες που δείχνουν ζωντανές, ισχυρές και με αίσθηση του με ποιο τρόπο πρέπει να αναπτυχθούν.

Διαβάζουμε στο άρθρο της καθημερινής με τίτλο *«ΗΠΑ: Για πρώτη φορά συμμετοχή ελληνικών εταιρειών στις ευρωπαϊκές ημέρες καριέρας του MIT»*, στις 26/2/2020, την συμμετοχή τριών ελληνικών εταιριών και πιο συγκεκριμένα τις εταιρείες ElvalHalcor (Ο συγγραφέας του άρθρου δεν έκανε καν το κόπο να ελέγξει τα ονόματα των εταιριών και αντέγραψε από το αρχικό άρθρο του *ΑΠΕ-ΜΠΕ*, το λάθος ElvalHalkor!), Epexyl και Raycap, στο European Career Fair του MIT. Το «φεστιβάλ» αυτό το MIT, απευθύνεται σε νέους επιστήμονες που θέλουν να συνεχίσουν την καριέρα τους στην Ευρώπη και διεξήχθη μεταξύ 21 και 24 Φεβρουαρίου 2020 στις εγκαταστάσεις του πανεπιστημίου. Οι εταιρίες αυτές, με καθαρά εξαγωγικό προσανατολισμό, συμμετείχαν στο «φεστιβάλ» αυτό λόγω του ενδιαφέροντος τους να ενισχύσουν το ανθρώπινο δυναμικό τους και που αλλού θα βρουν επιστημονικό δυναμικό υψηλής ποιότητας, παρά σε ένα από τα καλύτερα πανεπιστήμια του κόσμου.

Ακόμα πιο ενθαρρυντικό είναι ότι όπως διαβάζουμε *«η συγκεκριμένη πρωτοβουλία ανήκει στον Ελληνικό Σύλλογο Φοιτητών του MIT και υποστηρίχθηκε ενεργά από τον Σύνδεσμο Βιομηχανιών Ελλάδας (ΣΕΒ), το Υπουργείο Παιδείας και το Γενικό Προξενείο της Ελλάδας στη Βοστώνη»* - έχουμε δηλαδή την πλήρη σύμπραξη τόσο των Ελλήνων φοιτητών που όπως φαίνεται επιθυμούν να επιστρέψουν στην πατρίδα, των Ελλήνων Βιομηχάνων που θέλουν να αναπτύξουν τις εταιρίες τους (με σκοπό το

κέρδος) και το Ελληνικό κράτος όπως αυτό αντιπροσωπεύεται από το υπουργείο παιδείας και το γενικό προξενείο.

Οπότε αν εκμεταλλευτούμε όλες τις δυνάμεις, των Ελλήνων επιστημόνων που θέλουν να γυρίσουν στον τόπο μας, την θέληση των Ελλήνων Βιομηχάνων για πραγματική ανάπτυξη των επιχειρήσεών τους και μια μικρή βοήθεια – περισσότερο σε οργάνωση και υποστήριξη από το Ελληνικό κράτος, μπορούμε να ανάψουμε μια σπίθα για να εκκινήσουμε την αντίδραση αντιστροφής του φαινομένου του brain drain στην χώρα μας και την πραγματική ανάπτυξη της οικονομίας μας.

Θερμοκοιτίδες και επιταχυντές νεανικής επιχειρηματικότητας

Ιδιαίτερο ρόλο στην αντιστροφή του brain drain και στην ανάπτυξη τόσο της έρευνας αλλά και πολύ περισσότερο της νεανικής επιχειρηματικότητας είναι οι διάφορες εταιρίες – οργανισμοί «Θερμοκοιτίδες και επιταχυντές νεανικής επιχειρηματικότητας». Σκοπός των εταιριών αυτών είναι να δώσουν σε νέες startup εταιρίες τον κατάλληλο χώρο με όλες τις αναγκαίες υποδομές και το know how για να ξεκινήσουν και να θριαμβεύσουν.

Είναι μια σχετικά νέα κίνηση που εμφανίστηκε και στην χώρα μας με κυριότερους εκπροσώπους την **Corallia** (<http://www.corallia.org/el/>), **the egg** (<https://www.theegg.gr/el>) (σύμπραξη Eurobank – Corallia), Πρόγραμμα **Aeiphoria**, (www.aeiphoria.net) (πρωτοβουλία της περιβαλλοντικής ΜΚΟ Οργάνωση Γη), **IQbility**, (<http://www.iqbility.com/>), (πρωτοβουλία του Quest Group), **Innovation Farm**,(<https://innovationfarm.eu/>) στην πόλη της Θεσσαλονίκης και **COSMOTE StartUp!** (<http://cosmotestartup.gr/>) (ενέργεια που υλοποιεί η COSMOTE σε συνεργασία με το φορέα StartIgniter)

Ειδικότερη αναφορά θα πρέπει να γίνει για την πρώτη εξ' αυτών την Corallia, που είναι και ΝΠΙΔ, πνευματικό παιδί του ομότιμου καθηγητή κου Βασίλη Μακιού, ενός ακαδημαϊκού που «δείχνει» τον δρόμο και στους υπόλοιπους συναδέλφους του. Στοιχεία για τον καθηγητή Μακίό και την δράση του, μπορούμε να διαβάσουμε στο αφιέρωμα που του κάνει η Ιωάννα Φωτιάδη, στην εφημερίδα Καθημερινή στις 18/4/2017, ενώ αν διαβάσουμε το βιογραφικό του στο πανεπιστήμιο θα πρέπει να εστιάσουμε στο γεγονός ότι ο ίδιος *«...και κατέχει πολυάριθμα διπλώματα ευρεσιτεχνίας στις ανωτέρω περιοχές.»*. Αυτό το σημείο είναι πολύ σημαντικό, γιατί δεν περιορίστηκε απλώς στην διδασκαλία και την έρευνα, αλλά κατοχύρωσε και διπλώματα ευρεσιτεχνίας αξιοποιώντας εμπορικά την ερευνά του, κάτι πολύ σύνηθες στα πανεπιστήμια του εξωτερικού αλλά όχι και τόσο στα Ελληνικά.

Κεφάλαιο 6 – Διερεύνηση απορρόφησης Ελλήνων Ιατρών

Ιατρικές σχολές

Όπως όλοι καταλαβαίνουμε (δυσκολία εισόδου, τεράστιες απαιτήσεις από τους φοιτητές, πολύχρονες περιόδοι σπουδών και ειδικοτήτων), η πιο περιζήτητη κατηγορία αποφοίτων είναι οι απόφοιτοι ιατρικών σχολών (Ιατροί) – άρα κατ' επέκταση και οι Ιατρικές Σχολές. Θα εξετάσουμε πρώτα το ύψος των φοιτητών στην χώρα μας και στο εξωτερικό και μετά την απώλεια στο εξωτερικό.

Αριθμός εισακτέων στις ιατρικές σχολές

Τα στοιχεία εισακτέων που έχουμε από το υπουργείο παιδείας (και που δημοσιεύονται σε όλες τις σελίδες σχετικές με θέματα παιδείας) είναι:

Ιατρική Σχολή	Έτος				
	2015	2016	2017	2018	2019
Αθήνας	190	190	165	165	165
Θεσσαλονίκης	180	180	155	155	155
Πάτρας	170	170	160	160	160
Ιωαννίνων	140	140	130	130	130
Ηρακλείου	125	125	110	110	110
Λάρισας	100	100	90	90	90
Αλεξανδρούπολης	150	150	135	135	135
Σύνολο:	1055	1055	945	945	945

Άρα το σύνολο των φοιτητών στις ιατρικές σχολές της χώρας μας είναι 945, σταθερά τα τελευταία 3 χρόνια ενώ πριν ήταν 110 περισσότεροι στους 1055.

Το 2019, στις εξετάσεις Ιουνίου για αναγνώριση πτυχίων ιατρικών σχολών του εξωτερικού στο ΔΟΑΤΑΠ, είχαμε 76 αιτήσεις περίπου μια ιατρική σχολή στο μέγεθος της Ιατρικής Θεσσαλίας στην Λάρισα (http://www.doatap.gr/gr/docs_iatrikis/kat_1_iat_2019.htm).

Στοιχεία για φοιτητές ιατρικής σε ευρωπαϊκές χώρες που δεν χρειάζεται να δώσουν εξετάσεις στον ΔΟΑΤΑΠ, είναι δύσκολο να βρεθούν άμεσα αλλά έμμεσα μπορούμε να έχουμε μια εικόνα.

Σε άρθρο εταιρίας που ειδικεύεται στην αποστολή Ελλήνων υποψήφιων φοιτητών ιατρικής στην Βουλγαρία γίνεται λόγος για απόρριψη τουλάχιστον 180 υποψηφίων ενώ σε ένα μόνο πανεπιστήμιο από τα 5 που διαθέτει η γειτονική χώρα (Ιατρική Σχολή του St. Kliment της Σόφιας) γίνεται λόγος για απορρόφηση «μόνο» 50 Ελλήνων φοιτητών! Οπότε με πολύ απλούς και λογικούς υπολογισμούς, μπορούμε να υποθέσουμε ότι μόνο στην γειτονική Βουλγαρία έχουμε περίπου 200 Έλληνες φοιτητές Ιατρικής. Εδώ θα πρέπει να προστεθούν και χώρες όπως η Κύπρος, η Σλοβακία και η Ρουμανία.

Όπως καταλαβαίνουμε έχουμε 945 φοιτητές ιατρικής στα Ελληνικά Πανεπιστήμια (χωρίς τις μετεγγραφές!) και μάλλον ο πληθυσμός αυτός τουλάχιστον διπλασιάζεται με τους φοιτητές στα πανεπιστήμια του εξωτερικού είτε της ΕΕ είτε εκτός.

Φυγή ιατρών στο εξωτερικό

Μόνιμα χαρακτηριστικά έχει λάβει η «αιμορραγία» Ελλήνων γιατρών προς το εξωτερικό, ενώ οι χρόνιες παθολογίες του συστήματος υγείας της χώρας μας δεν επιτρέπουν να γίνει ελκυστικό, καθώς λείπουν προς το παρόν τα «κίνητρα επανόδου». Έτσι, ο αριθμός των γιατρών που επέλεξαν και εφέτος να αναζητήσουν επαγγελματικές ευκαιρίες στο εξωτερικό παραμένει υψηλός, διευρύνοντας ακόμα περισσότερο το brain drain υψηλού επιστημονικού δυναμικού που βιώνει την τελευταία δεκαετία η χώρα μας.

Χαρακτηριστικό του φαινομένου είναι ότι ο Ιατρικός Σύλλογος Αθηνών, έχει στην σελίδα του πληροφορίες για εργασία Ιατρών στο εξωτερικό, τόσο για θέσεις εργασίας (<https://www.isathens.gr/ergasia/grafeio-pliroforisis-apasxolisis-isa/62-isa/ergasia-se-exswteriko/863-ergasia-exswteriko.html>), όσο και για νομικά θέματα (<https://www.isathens.gr/ergasia/grafeio-pliroforisis-apasxolisis-isa.html>).

Σύμφωνα με πρόσφατα άρθρο της κας Μπουλούτζα (2019) στην εφημερίδα Καθημερινή, έχουμε τα εξής δεδομένα για την φυγή Ελλήνων Ιατρών στο εξωτερικό.

«Είναι ενδεικτικό ότι μόνο από το λεκανοπέδιο Αττικής, έχουν αναζητήσει την τύχη τους στο εξωτερικό τα τελευταία εννέα χρόνια 12.226 γιατροί, ενώ συνολικά ο αριθμός των Ελλήνων γιατρών που έφυγαν για το εξωτερικό τα χρόνια της κρίσης,

έχει ξεπεράσει κατά πολύ τις 18.000. Ο Ιατρικός Σύλλογος Αθηνών (ΙΣΑ), από τις αρχές του 2019 έως και τις 16 Δεκεμβρίου 2019, έχει εκδώσει **1.097** πιστοποιητικά σε γιατρούς που προγραμματίσαν να φύγουν στο εξωτερικό, εκ των οποίων τα 348 αφορούσαν ανειδίκευτους γιατρούς και τα 749 σε ειδικευμένους. Ο αριθμός των γιατρών που ζήτησαν εφέτος έγγραφα για να φύγουν στο εξωτερικό είναι λίγο μικρότερος σε σχέση με τον περυσινό, αλλά επ' ουδενί δεν φτάνει τα προ κρίσης επίπεδα, όταν τα πιστοποιητικά για εξωτερικό που εξέδιδε ο ΙΣΑ δεν ξεπερνούσαν σε ετήσια βάση τα 600. Πέρυσι εκδόθηκαν από τον ΙΣΑ **1.191** πιστοποιητικά, το 2017 **1.297** και το 2016 **1.168** πιστοποιητικά. Η χειρότερη χρονιά από πλευράς μετανάστευσης γιατρών της Αθήνας παραμένει το 2012, όταν ο ΙΣΑ εξέδωσε **1.808** πιστοποιητικά. Η πλειονότητα των γιατρών επιλέγει ευρωπαϊκές χώρες, ενώ ο πιο δημοφιλής προορισμός είναι το Ηνωμένο Βασίλειο. Είναι ενδεικτικό ότι σχεδόν το 45% των σχετικών πιστοποιητικών για το εξωτερικό που έχει εκδώσει ο ΙΣΑ την τελευταία επταετία είναι για γιατρούς που αναζήτησαν εργασία στο Ηνωμένο Βασίλειο.»

Όπως βλέπουμε μόνο από τον Ιατρικό Σύλλογο Αθηνών έχουμε την ετήσια φυγή 1.000 ιατρών – ακριβώς τόσων όσων και η ετήσια «παραγωγή» από τα Ελληνικά Πανεπιστήμια. Ουσιαστικά έχουμε το απόλυτο ισοζύγιο : η παραγωγή ιατρών στις ιατρικές σχολές των Ελληνικών Πανεπιστημίων καλύπτει τις ανάγκες χωρών του εξωτερικού και μόνο. Άρα, από αριθμητικής άποψης, ο μόνος λόγος ύπαρξης των ελληνικών ιατρικών σχολών είναι η κάλυψη της ζήτησης Ελλήνων ιατρών στις χώρες του εξωτερικού και μάλιστα δεν αρκούν επακριβώς – ο αριθμός είναι λίγο μεγαλύτερος περίπου στα 100 άτομα το χρόνο! Οπότε αν υποθέσουμε (αυθαίρετα) ότι όλοι οι απόφοιτοι των Ελληνικών Πανεπιστημίων φεύγουν στο εξωτερικό απαιτείται και η συμμετοχή Ελλήνων φοιτητών των πανεπιστημίων του εξωτερικού για την κάλυψη των αναγκών Ιατρών των ξένων χωρών! Έχουμε καταφέρει ως χώρα, να απασχολούμε πλήρως τις ιατρικές σχολές της χώρας μας και να χρηματοδοτούμε την λειτουργία ιατρικών σχολών του εξωτερικού μόνο και μόνο για να προμηθεύουμε με Έλληνες Ιατρούς χώρες του εξωτερικού.

Αίτια φυγής

Όπως αναφέρει στο ίδιο άρθρο η πρόεδρος της Ένωσης Ιατρών Νοσοκομείων Αθηνών - Πειραιώς και αντιπρόεδρος της Ομοσπονδίας Ενώσεων Νοσοκομειακών

Γιατρών Ελλάδος Ματίνα Παγώνη, οι βασικοί λόγοι για τους οποίους οι γιατροί επιλέγουν να μεταναστεύσουν είναι δύο:

1. Δυσκολία εύρεσης εργασίας στην Ελλάδα και
2. πολύ χαμηλές αποδοχές.

Ο πρώτος λόγος, βασικά είναι η ουσιαστικά «άρνηση» προσλήψεων μόνιμων γιατρών στο ΕΣΥ σε βάθος δεκαετίας, με αποτέλεσμα η μόνη τροφοδότηση των νοσοκομείων και των κέντρων υγείας με ιατρικό δυναμικό να γίνεται **με μονοετείς συμβάσεις** (επικουρικοί γιατροί), οι οποίες στην καλύτερη περίπτωση ανανεώνονται, χωρίς όμως να υπάρχουν εχέγγυα για προοπτική εξέλιξης ενώ η επαγγελματική ανασφάλεια για την μελλοντική απασχόληση να είναι στο ζενίθ. Ένας επικουρικός γιατρός στο ΕΣΥ, ουσιαστικά δεν έχει καμία βαθμολογική και μισθολογική εξέλιξη. Οι αποδοχές του είναι οι ίδιες με ενός επιμελητή Β΄ και ο βασικός μισθός δεν ξεπερνά τα 1.200 €.

Όσον αφορά τις αποδοχές, στην Ελλάδα, ο βασικός μισθός ενός επιμελητή Β΄ στο ΕΣΥ είναι περίπου 1.200€ και ενός διευθυντή με τουλάχιστον 15 χρόνια προϋπηρεσία, περίπου 1.900 €. «Την ίδια ώρα ένας μισθός νέου γιατρού σε χώρα της Δυτικής Ευρώπης είναι τουλάχιστον 4.000 €. Όσο υψηλό και να είναι το κόστος ζωής και πάλι ο μισθός είναι καλύτερος σε σχέση με την Ελλάδα», τονίζει η κ. Παγώνη στο ίδιο άρθρο. Εδώ μάλιστα, πρέπει να ληφθεί υπόψη και το ειδικό φορολογικό καθεστώς της χώρας μας, που τιμωρεί φορολογικά τα «υψηλά» εισοδήματα των μισθωτών (όσων τουλάχιστον τα δηλώνουν στην εφορία) και που απαξιοί τελείως το μισθολογικό καθεστώς των Ιατρών.

Όπως όλοι καταλαβαίνουμε ένας επιστήμονας που έχει διαθέσει 6 χρόνια για βασικές σπουδές, 1 χρόνο για υπηρεσία υπαίθρου και τουλάχιστον 4 με 5 χρόνια για απόκτηση ειδικότητας, ξεκινώντας το ιατρικό λειτούργημα στα 30 του χρόνια, απαιτεί πλέον την επαγγελματική του αποκατάσταση τόσο στο οικονομικό επίπεδο όσο και στην επαγγελματική του εξασφάλιση και ηρεμία για όλη την διάρκεια του επαγγελματικού του βίου.

«Ένα τυπικό παράδειγμα»

Ο κ. Χρήστος Τσιρώνης, χειρουργός με εξειδικεύσεις στη χειρουργική του ανώτατου πεπτικού και τη βαριατρική χειρουργική, εργάζεται από τον Μάρτιο του 2014 στο νοσοκομείο St Mary's στο βορειοδυτικό Λονδίνο (ανήκει στο νοσοκομειακό δίκτυο του Imperial College Healthcare NHS Trust). Σήμερα είναι διευθυντής του τμήματος

Επείγουσας Χειρουργικής του νοσοκομείου, και δεν σκέφτεται προς το παρόν να επιστρέψει στην Ελλάδα.

Η πρώτη εμπειρία του με το εξωτερικό ήταν όταν στο πλαίσιο της ειδικότητας δούλεψε στο συγκεκριμένο νοσοκομείο για έξι μήνες το 2013. «Την απόφαση να φύγω την έλαβα το καλοκαίρι του 2012. Πάντα ήθελα να εργαστώ στο εξωτερικό για κάποιο διάστημα για να προχωρήσω την καριέρα μου, με δεδομένες τις περιορισμένες δυνατότητες που προσέφερε το ΕΣΥ. Όμως η κρίση επέσπευσε την απόφαση αυτή».

Μιλώντας για τη δική του εμπειρία σε ένα μεγάλο νοσοκομείο, τονίζει ότι οι συνθήκες εργασίας στο Λονδίνο είναι πολύ καλύτερες σε σχέση με τα νοσοκομεία της Ελλάδας. «Το νοσοκομείο στο οποίο εργάζομαι είναι στην αιχμή της έρευνας, είναι πανεπιστημιακό και έχει καλή χρηματοδότηση, που σημαίνει ότι ο τελευταίος γενιάς τεχνολογικός εξοπλισμός είναι συνήθως διαθέσιμος για να τον δοκιμάσουμε, ενώ υπάρχει εμπειρία και γνώση για την εφαρμογή καινοτόμων θεραπευτικών μεθόδων. Το σύστημα σου δίνει τη δυνατότητα να έχεις πολύ υψηλότερες αποδοχές ακόμα και εάν το κόστος ζωής είναι μεγαλύτερο. Από την άλλη και οι απαιτήσεις που υπάρχουν από εμάς είναι μεγαλύτερες, με περισσότερες ώρες εργασίας σε σχέση με το τι ισχύει τουλάχιστον όπως το θυμάμαι στα νοσοκομεία του ΕΣΥ», σημειώνει ο κ. Τσιρώνης και συνεχίζει: «Αυτό που είναι πολύ σημαντικό αποτελεί το γεγονός ότι έχεις τη δυνατότητα να εξελίξεις την καριέρα σου και την επιστήμη σου περισσότερο εδώ. Όταν δουλεύεις με καλούς, γίνεσαι κι εσύ καλός. Εάν είσαι καλός, γίνεσαι καλύτερος. Το ίδιο το σύστημα σε τραβάει προς τα πάνω. Επιπλέον, υπάρχει καλό επίπεδο περίθαλψης των ασθενών και αισθάνεσαι ικανοποίηση όταν βλέπεις τους ασθενείς σου να δέχονται σωστές υπηρεσίες».

Στην ερώτηση εάν τελικά είχε μείνει στην Ελλάδα, σε τι θέση θα βρισκόταν σήμερα, ο κ. Τσιρώνης απαντά «πιστεύω ότι θα είχα καταφέρει να πάρω μία θέση επιμελητή γιατρού στο ΕΣΥ και θα προσπαθούσα να τελειώσω την εξειδίκευση για τη χειρουργική του ανώτατου πεπτικού. Δεν θα είχα θέση διευθυντή, και οι αποδοχές μου θα ήταν σαφώς χειρότερες. Αλλά θα δούλευα λιγότερο».

Το μόνο «κέρδος» ενός ιατρού από την παραμονή και εργασία του ως επιστήμονας στην Ελλάδα, εντοπίζεται στις λιγότερες ώρες εργασίας! Δηλαδή περιμένουμε από έναν επιστήμονα, που αφιέρωσε τεράστιο ποσό χρόνου και ενέργειας για τις σπουδές

του να μείνει σε μια εργασία κακοπληρωμένη και χωρίς κάποιο επιστημονικό ή επαγγελματικό πρόσφορο, μόνο και μόνο για να δουλεύει λιγότερο!

Η ανάγκη κάλυψης των κενών στο τραγικά υπο στελεχωμένο ΕΣΥ

«Είναι λυπηρό να έχουν φύγει τόσες χιλιάδες Έλληνες γιατροί στο εξωτερικό. Εάν αναλογιστεί κανείς πόσο υψηλές είναι οι βάσεις εισαγωγής στις Ιατρικές Σχολές των ελληνικών πανεπιστημίων, μιλάμε για τα καλύτερα μυαλά της χώρας», σημειώνει στην «Κ» η πρόεδρος της Ένωσης Ιατρών Νοσοκομείων Αθηνών - Πειραιώς (ΕΪΝΑΠ) και αντιπρόεδρος της Ομοσπονδίας Ενώσεων Νοσοκομειακών Γιατρών Ελλάδος (ΟΕΝΓΕ) Ματίνα Παγώνη.

Στην Ελλάδα ο αριθμός των γιατρών παραμένει υψηλός και είναι, σε αναλογία με τον πληθυσμό, ο μεγαλύτερος μεταξύ των χωρών-μελών του ΟΟΣΑ. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, το 2018, στην Ελλάδα υπήρχαν ως εγγεγραμμένοι σε Ιατρικούς Συλλόγους συνολικά 65.513 γιατροί, αριθμός ελαφρά αυξημένος σε σχέση με το 2017 (64.851 γιατροί), αλλά πάντα σε χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με μία δεκαετία πριν (περίπου 70.000 γιατροί). Οι σημαντικότερες αριθμητικά ειδικότητες είναι της Παθολογίας (4.617 παθολόγοι), της Παιδιατρικής (3.688 γιατροί), της Βιοπαθολογίας (3.543) και της Καρδιολογίας (3.493). Στην Ελλάδα αναλογούν 6,1 γιατροί ανά 1.000 κατοίκους (έκθεση ΟΟΣΑ, Health at a Glance 2019), γεγονός που μας κατατάσσει στην πρώτη θέση των χωρών-μελών του ΟΟΣΑ σε «πυκνότητα» ιατρικού προσωπικού στη χώρα και ακολουθούν η Αυστρία και η Πορτογαλία. Ο μέσος όρος στις χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ είναι 3,5 γιατροί ανά 1.000 κατοίκους, ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι σε κάποιες χώρες υπολογίζονται μόνο όσοι ασκούν την ιατρική και όχι το σύνολο των γιατρών που έχουν άδεια άσκησης επαγγέλματος.

Παρά την πληθώρα γιατρών, το ΕΣΥ είναι τραγικά υπο-στελεχωμένο σε ιατρικό προσωπικό. Μόνο οι κενές οργανικές θέσεις γιατρών ανέρχονται σε 6.000, ωστόσο κάποιοι υπολογίζουν ότι οι πραγματικές επείγουσες ανάγκες είναι περισσότερες. Όπως ανέφερε στην «Κ» ο γενικός γραμματέας της ΟΕΝΓΕ, νευροχειρουργός στο Κρατικό Νίκαιας Πάνος Παπανικολάου, «εάν συνυπολογίσουμε την Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας, το ΕΚΑΒ αλλά και την επαρκή στελέχωση ειδικά των μονάδων της Περιφέρειας, οι πραγματικές ανάγκες μπορεί να φτάνουν και τους 8.500 γιατρούς».

Απαιτούνται κίνητρα

«Ως Ενώσεις Ιατρών ΕΣΥ πιέζουμε το υπουργείο για να βρεθούν τρόποι να μείνουν οι γιατροί στην Ελλάδα και να καλύψουν τα τεράστια κενά που υπάρχουν. Στις συναντήσεις μας με την ηγεσία του υπουργείου Υγείας έχουμε επανειλημμένως προτείνει να γίνει μία Επιτροπή που θα εξετάσει κίνητρα, μισθολογικά ή άλλου είδους, που θα πρέπει να δοθούν σε νέους γιατρούς για να στελεχώσουν τις υπηρεσίες υγείας σε νησιά και άγονες περιοχές, όπου οι κάτοικοι και οι επισκέπτες είναι σε μεγάλο βαθμό ακάλυπτοι», επισημαίνει η κ. Παγώνη και συνεχίζει, «πάγιο αίτημά μας είναι και να προκηρυχθούν οι κενές οργανικές θέσεις των γιατρών ΕΣΥ, ώστε να ενσωματωθούν στο σύστημα και οι επικουρικοί γιατροί που σήμερα εργάζονται σε καθεστώς ανασφάλειας».

Τρέχουσα κατάσταση

Από τα δεδομένα που συλλέξαμε βλέπουμε ότι έχουμε κάθε χρόνο περίπου 3.000 νέους Έλληνες φοιτητές Ιατρικής (945 στην Ελλάδα και οι υπόλοιποι στο εξωτερικό). Μόνο οι γιατροί που έχουν αναζητήσει εργασία στο εξωτερικό τα τελευταία 9 χρόνια ξεπερνούν τις 18.000 – περίπου 6 χρονιές φοιτητών.

Ήδη για το 2019 , ο ΙΣΑ έχει εκδώσει **1.097** πιστοποιητικά σε γιατρούς που προγραμμάτισαν να φύγουν στο εξωτερικό, εκ των οποίων τα 348 αφορούσαν ανειδίκευτους γιατρούς και τα 749 σε ειδικευμένους.

Οπότε βλέπουμε ότι φεύγουν από την χώρα μας τουλάχιστον όσοι γιατροί σπουδάζουν σε αυτοί και απαιτείται και ο επιπλέον αριθμός των Ελλήνων φοιτητών στο εξωτερικό για να περισσέψουν και γιατροί για την Ελληνική αγορά εργασίας! Μάλιστα οι μισοί από αυτούς καλύπτουν τις ανάγκες σε Ιατρούς της Μεγάλης Βρετανίας.

Έτσι μπορούμε να πούμε ότι οι Ιατρικές σχολές της χώρας μας παράγουν ένα καθαρό εξαγωγίμο «προϊόν», χωρίς η χώρα μας να κερδίζει κάτι από αυτό.

Κεφάλαιο 7 - Έρευνα πεδίου

Σκοπός της Έρευνας

Το φαινόμενο αυτής της συνεχιζόμενης διαρροής Ελλήνων επιστημόνων αποτελεί αντικείμενο μελέτης καθώς έχει σοβαρότατες συνέπειες για την ανάπτυξη και την οικονομία της χώρας μας

Στην χώρα μας, ενώ υπάρχει αρκετή θεωρητική βιβλιογραφία, οι εμπειρικές μελέτες για τη διαρροή επιστημονικού δυναμικού είναι σχετικά περιορισμένες. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξεταστούν και να ερμηνευτούν οι λόγοι που ωθούν τους νέους πτυχιούχους Έλληνες στη μετανάστευση κατά την τελευταία δεκαετία, χρονικό διάστημα, κατά το οποίο η οικονομική κρίση μαστίζει την ελληνική κοινωνία.

Ερευνώνται οι προσδοκίες τους και οι εμπειρίες τους από την άσκηση του επαγγέλματός στο εξωτερικό, οι συνθήκες διαβίωσης αλλά και ο βαθμός ικανοποίησής τους από τη χώρα υποδοχής. Τέλος γίνεται προσπάθεια ανίχνευσης των διαθέσεων και των προϋποθέσεων, κάτω από τις οποίες θα ήταν εφικτό να επιστρέψουν οι επιστήμονες της νέας γενιάς στην Ελλάδα.

Παρά τους περιορισμούς που τίθενται από τη μεθοδολογία που ακολουθήσαμε, τα αποτελέσματα της έρευνας αναμφίβολα θα βοηθήσουν στην καλύτερη κατανόηση του φαινομένου και στην εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το προφίλ των νέων αυτών μεταναστών, τις χώρες που επιλέγουν, τις συνθήκες διαβίωσης και τις προθέσεις τους.

Ερευνητικά Ερωτήματα

Από τα ευρήματα της έρευνάς μας αναμένεται να προκύψουν στοιχεία σχετικά με τους λόγους φυγής των νέων επιστημόνων, το εκπαιδευτικό προφίλ των Ελλήνων μεταναστών και τις ειδικότητες που εμφανίζουν μεγαλύτερες τάσεις φυγής. Θα προκύψουν στοιχεία σχετικά με τα κριτήρια επιλογής χώρας υποδοχής, τους δημοφιλέστερους προορισμούς, τις εμπειρίες των Ελλήνων του δείγματος στη χώρα υποδοχής και τις εργασιακές τους συνθήκες. Ακόμη, θα καταγραφούν οι προτεραιότητες που θέτουν, οι φιλοδοξίες τους, οι πεποιθήσεις τους σχετικά με το μέλλον της χώρας και οι όροι υπό τους οποίους θα εξέταζαν μία ενδεχόμενη επιστροφή στην πατρίδα τους. Αναλυτικά, τα ερευνητικά ερωτήματα είναι:

1. Ποιο είναι το προφίλ των Ελλήνων πτυχιούχων του εξωτερικού;
2. Σε ποιες ειδικότητες και επιστημονικά πεδία σπουδών ανήκουν;
3. Για ποιους λόγους επέλεξαν να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό;
4. Με ποια κριτήρια έκαναν την επιλογή χώρας - ποιες χώρες του εξωτερικού αποτελούν τους δημοφιλέστερους προορισμούς για τους πτυχιούχους;
5. Ποιες εμπειρίες έχουν από την εργασία τους στην Ελλάδα (όσοι εργάστηκαν) και ποια η σύγκριση της εργασίας στη χώρα υποδοχής με τη χώρα αποστολής;
6. Ποιο είναι το βιοτικό επίπεδο στη χώρα του εξωτερικού;
7. Ποιες είναι οι συνθήκες εργασίας στη χώρα υποδοχής;
8. Ποιες οι πεποιθήσεις και οι στάσεις των Ελλήνων επιστημόνων μεταναστών σχετικά με το μέλλον της χώρας;
9. Ποια η πιθανότητα επαναπατριsmού των Ελλήνων επιστημόνων του εξωτερικού;
10. Πολιτιστικοί δεσμοί των Ελλήνων επιστημόνων με την Ελλάδα

Δείγμα της Έρευνας

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι Έλληνες, κάτοικοι εξωτερικού με επιστημονική κατάρτιση και εργασιακή εμπειρία στο εξωτερικό. Απαραίτητες προϋποθέσεις για τη συμμετοχή στην έρευνα ήταν:

- α) η ελληνική καταγωγή του συμμετέχοντα
- β) η κατοχή πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και
- γ) η διαμονή και εργασία του στο εξωτερικό καθώς, σύμφωνα με τον ορισμό της διαρροής εγκεφάλων, έχουμε διαρροή εγκεφάλων όταν τα άτομα με τριτοβάθμια εκπαίδευση που γεννήθηκαν και εκπαιδεύτηκαν σε μία χώρα (στις περισσότερες περιπτώσεις) συνεχίζουν την επαγγελματική τους καριέρα σε μια άλλη.

Από τις προϋποθέσεις φαίνεται πως δεν πρόκειται για μια τυχαία δειγματοληψία αλλά για επιλογή από τους συγγραφείς της μελέτης αυτής, ενός ομοιογενούς δείγματος με ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, δηλαδή μία σκόπιμη/στοχευμένη δειγματοληψία. Μάλιστα, για να γίνει και πιο ευρεία και στοχευμένη, ζητήθηκε από τα υποκείμενα της έρευνας να προσκαλέσουν σε αυτή και γνωστούς τους Έλληνες επιστήμονες που ζουν στο εξωτερικό, παίρνοντας χαρακτηριστικά δειγματοληψίας «χιονοστιβάδας» (Snowball Sampling). Στην περίπτωση της σκόπιμης δειγματοληψίας ο ερευνητής

επιλέγει εκ προθέσεως άτομα και τοποθεσίες για να μάθει ή να κατανοήσει το κεντρικό φαινόμενο. Το κριτήριο που χρησιμοποιείται για την επιλογή συμμετεχόντων και τοποθεσιών είναι το αν εξασφαλίζουν «πλούτο πληροφοριών» (Patton, 1990: 169). Με τη σκόπιμη δειγματοληψία ο ερευνητής συνήθως επιλέγει περιπτώσεις που θεωρεί ότι είναι χαρακτηριστικές του θέματος που θέλει να ερευνήσει και επικεντρώνεται σε κάποιες περιπτώσεις που θεωρεί ότι είναι τυπικές του πληθυσμού και μπορούν να δώσουν απαντήσεις στα ερωτήματά του (Κυριαζή, 2011).

Προς διευκόλυνση των συμμετεχόντων για την παροχή δεδομένων, λόγω της γεωγραφικής απόστασης, χρησιμοποιήθηκε ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο, το οποίο διευκόλυνε τη συμμετοχή των Ελλήνων του εξωτερικού και έδωσε τη δυνατότητα συλλογής μεγάλου αριθμού δεδομένων. Παράλληλα, η ηλεκτρονική του μορφή διευκόλυνε τη συγκέντρωση των δεδομένων και συνέβαλε στην ασφαλέστερη διεξαγωγή της διαδικασίας. Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε σε google forms, μια πολύ διαδεδομένη πλατφόρμα που προσφέρει δωρεάν η εταιρία google, ειδικά για τον σκοπό αυτό. Ο κάθε συμμετέχων, λάμβανε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου τον υπερσύνδεσμο της φόρμας που σχεδιάσαμε και συμπλήρωνε το ερωτηματολόγιο ηλεκτρονικά. Με την λήξη της καταχώρησης των στοιχείων η πλατφόρμα google forms, άμεσα ενημέρωνε την βάση με τα στοιχεία που μόλις καταχωρήθηκαν.

Η αρχική αποστολή του υπερσυνδέσμου (hyperlink) του ερωτηματολογίου έγινε μέσω email σε γνωστούς μας Έλληνες που διαμένουν σε χώρες του εξωτερικού, κυρίως στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ. Στη συνέχεια, νέοι συμμετέχοντες προσκλήθηκαν με τη μέθοδο της «χιονοστιβάδας», αφού ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να αποστείλουν το μήνυμα με το σύνδεσμο του ερωτηματολογίου, σε άλλους γνωστούς τους. Τέλος, αναρτήθηκε ο ηλεκτρονικός σύνδεσμος και ένα μήνυμα σχετικό με την έρευνα σε ομάδες στις οποίες συμμετέχουν Έλληνες του εξωτερικού, ενώ, το μήνυμα ανταλλάχθηκε και μεταξύ μελών σε σελίδες κοινωνικής και επαγγελματικής δικτύωσης.

Στην τελική ανάλυσή, από το σύνολο των ερωτηματολογίων, λάβαμε υπόψη μόνο τα πλήρη ερωτηματολόγια, δηλαδή αυτά τα οποία συμπληρώθηκαν μέχρι τέλους. Έτσι καταφέραμε να έχουμε σταθερό δείγμα για κάθε ερώτηση που απευθύνεται στο σύνολο των ερωτώμενων. Το δείγμα μας έφτασε να αριθμεί 95 συμμετέχοντες – με πλήρη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Το Ερευνητικό Εργαλείο - Σχεδιασμός

Για τους σκοπούς αυτής της μελέτης χρησιμοποιήσαμε τη μεθοδολογία του ερωτηματολογίου, η οποία είναι κατάλληλη για την άμεση και εμπειριστατωμένη ανάδειξη των απόψεων των υποκειμένων. Μερικά από τα πλεονεκτήματα της χρήσης του, που το διακρίνουν από άλλα ερευνητικά εργαλεία, είναι η συλλογή πολλών παρατηρήσεων και πληροφοριών σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, η αποτελεσματική μελέτη των προβλημάτων που απαιτούν τεράστιες και μακροπρόθεσμες παρατηρήσεις και η άμεση ευρετηρίαση (Βαμβούκας, 2002).

Η διανομή του ερωτηματολογίου έγινε ηλεκτρονικά. Λαμβάνοντας ένα σύνδεσμο, οι συμμετέχοντες είχαν τη δυνατότητα να επισκεφτούν την πλατφόρμα google forms και να απαντήσουν στις ερωτήσεις. Το ερωτηματολόγιο, πριν κυκλοφορήσει, δοκιμάστηκε πιλοτικά σε 4 συμμετέχοντες, οι οποίοι υπέδειξαν λάθη και παραλείψεις που λήφθηκαν υπόψη στην τελική διαμόρφωσή του.

Το ερωτηματολόγιο έχει δημιουργηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχει αντιστοιχία μεταξύ των ερευνητικών ερωτημάτων και των ερωτήσεων. Το ερωτηματολόγιο απαρτίζεται από 22 ερωτήσεις και χωρίζεται σε 4 ενότητες. Ο κορμός των ερωτήσεων είναι σταθερός και ίδιος για όλους τους συμμετέχοντες.

Το ερωτηματολόγιο διαρθρώνεται με ερωτήσεις κλειστού τύπου πολλαπλής επιλογής με τη δυνατότητα επιλογής μονής αλλά και πολλαπλών απαντήσεων, χωρίς τη δυνατότητα εισαγωγής άλλης, ελεύθερης, απάντησης. Η δυνατότητα αυτή αποκλείστηκε για να γίνει πιο εύκολη η όλη έρευνα, να είναι πιο εύκολα ελεγχόμενη, απαλείφει την ανάγκη για ειδικά εκπαιδευμένους και έμπειρους ερευνητές, και τελικά να μπορεί να γίνει πιο εύκολα η διαπίστωση της αξιοπιστίας της και εγκυρότητά της (Ζαφειρόπουλος, 2015).

Στην ηλεκτρονική πλατφόρμα έγιναν τέτοιες ρυθμίσεις ώστε η απάντηση του συμμετέχοντα σε κάθε ερώτηση να αποτελεί προϋπόθεση προκειμένου αυτός να μπορέσει να προχωρήσει στην επόμενη ερώτηση και να ολοκληρώσει το ερωτηματολόγιο.

Τα ερευνητικά ερωτήματα οδήγησαν στη δημιουργία των 10 ερευνητικών αξόνων. Η πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου (ερευνητικά ερωτήματα 1 και 2) αποτελείται από γενικές ερωτήσεις (ερωτ. 1-5) που αποσκοπούν στη συλλογή στοιχείων σχετικά με τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος όπως το φύλο, η ηλικία, η οικογενειακή

κατάσταση, το επίπεδο εκπαίδευσης, ο τομέας βασικών σπουδών, ο τομέας εξειδίκευσης και ο τόπος διαμονής. Η δεύτερη ενότητα ερωτήσεων (ερευνητικά ερωτήματα 1 έως και 10) του ερωτηματολογίου αφορά την εργασία στην Ελλάδα, εάν αναζήτησαν εργασία στην Ελλάδα οι Έλληνες πτυχιούχοι του δείγματος πριν φύγουν για το εξωτερικό, εάν κατάφεραν τελικά να εργαστούν και ποιες είναι οι εμπειρίες όσων εργάστηκαν από το χώρο εργασίας τους στην Ελλάδα, προγενέστερη εμπειρία των ερωτώμενων στο εξωτερικό, τους λόγους για τους οποίους αποφάσισαν να μεταναστεύσουν και τις χώρες προτίμησής τους με βάση τα κριτήρια που έχουν θέσει, ποια είναι τα κριτήρια επιλογής της χώρας, την ικανοποίηση των Ελλήνων μεταναστών από το βιοτικό επίπεδο, τις συνθήκες διαβίωσης στη χώρα υποδοχής τους, τις παροχές του κράτους (ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, δημόσια συγκοινωνία, δημόσιες υπηρεσίες, κ.α.) και το κόστος ζωής (κόστος στέγασης, σίτισης, ψυχαγωγίας). Οι τελευταίες ερωτήσεις είναι σχετικές τις συνθήκες εργασίας, την ικανοποίηση των Ελλήνων πτυχιούχων από την εργασία στη χώρα υποδοχής (το ωράριο, την αμοιβή, το εργασιακό περιβάλλον), τη δυνατότητα ανταπόκρισης στο κόστος ζωής της χώρας, τη δυνατότητα αποταμίευσης, και την αποστολή ή λήψη εμβασμάτων προς και από την Ελλάδα. Τελειώνοντας το ερωτηματολόγιο έχουμε ερωτήσεις, που αποσκοπούν στη διερεύνηση των πεποιθήσεων και των στάσεων των Ελλήνων πτυχιούχων μεταναστών σχετικά με το μέλλον της χώρας και την πιθανότητα επαναπατριsmού.

Ο αριθμός των ερωτήσεων κρατήθηκε εσκεμμένα στον μικρότερο δυνατό επίπεδο, για να μην έχουμε το φαινόμενο της κούρασης του συμμετέχοντα και να υπάρχει και η δυνατότητα να συστηθεί το ερωτηματολόγιο και σε άλλους από αυτόν. Ο απαιτούμενος χρόνος για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου μετρήθηκε στους δειγματοληπτικούς χρήστες του στα 8 με 10 λεπτά. Το πλήρες ερωτηματολόγιο παρατίθεται στο Παράρτημα.

Ανάλυση των Αποτελεσμάτων της Έρευνας

Εισαγωγή

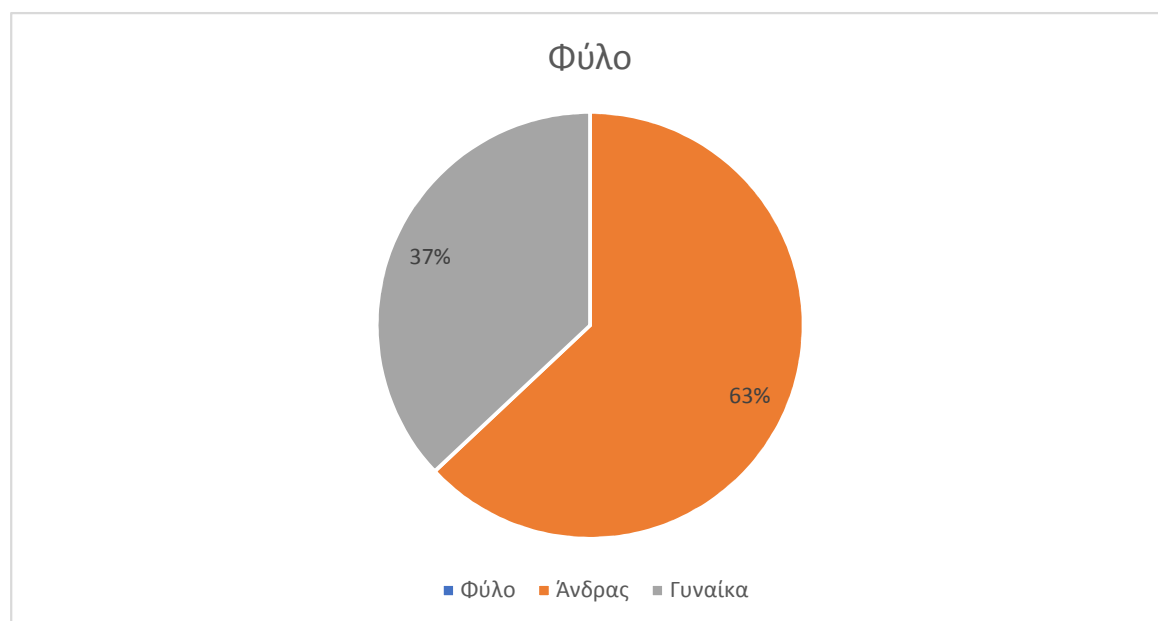
Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής, η οποία διεξήχθη στο διάστημα μεταξύ Οκτωβρίου 2019 και Ιανουαρίου 2020. Στην έρευνα συμμετείχαν 95 Έλληνες πτυχιούχοι, διαφόρων ηλικιών και ειδικοτήτων, που κατοικούν και εργάζονται σε χώρες του εξωτερικού. Στην ανάλυση δεδομένων, έχουν

συμπεριληφθεί μόνο τα ολοκληρωμένα ερωτηματολόγια και όχι αυτά που απαντήθηκαν εν μέρει.

Παρουσίαση ερευνητικών δεδομένων

Φύλο

Το πιο συνηθισμένο ερώτημα σε κάθε έρευνα είναι το φύλο του συμμετέχοντα σε αυτήν.

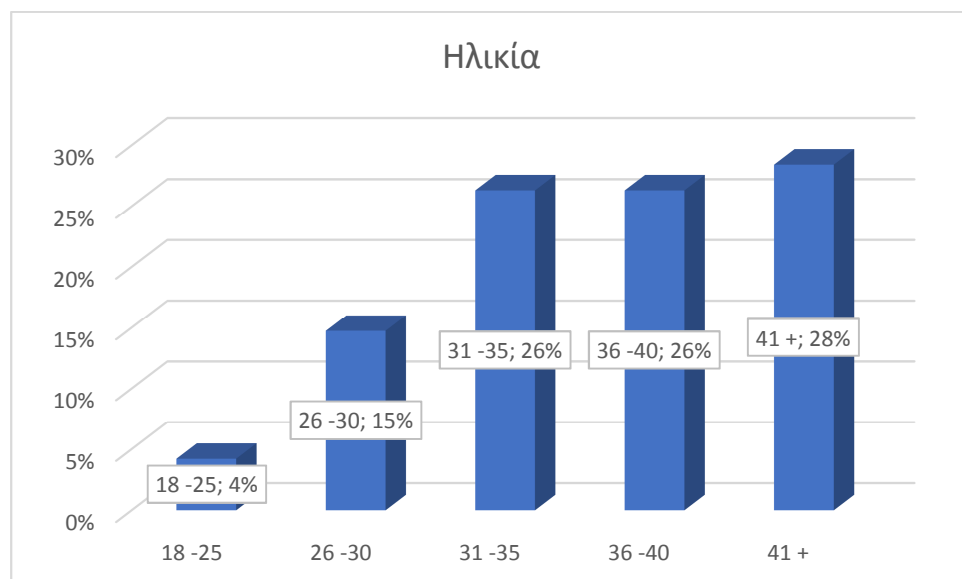

Γράφημα 2 - Φύλο

Από τα στοιχεία και την ανωτέρω γραφική παράσταση, φαίνεται ότι το φαινόμενο του brain drain, είναι εντόνως σεξιστικό φαινόμενο και σαφώς πιο έντονο στους άντρες, που στην συντηρητική Ελληνική Κοινωνία πρέπει να είναι οι «κυνηγοί», αυτοί που θα πιάσουν δουλειά για να φέρουν το φαγητό στο τραπέζι της οικογένειας. Οι απαιτήσεις είναι σαφώς λιγότερες για τις γυναίκες – για τις οποίες είναι πιο αποδεκτός ο ρόλος της μητέρας και προσκολλημένη στην οικογένεια.

Ηλικία

Το δεύτερο πιο τυπικό ερώτημα είναι η ηλικία των συμμετεχόντων στην έρευνα, όπως αυτές απεικονίζονται στο ακόλουθο γράφημα σε ηλικιακές ζώνες.

Γράφημα 3 - Ηλικία

Βλέπουμε σαφώς, ότι οι ηλικίες από 31 και πάνω, είναι το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό των ανθρώπων που έχουν πληγεί από το φαινόμενο του brain drain. Δυστυχώς οι ηλικιακές ζώνες αυτές είναι αυτές που συνεισφέρουν περισσότερο στην οικονομική και κοινωνική ζωή μιας χώρας, αν υπολογίσει κανείς ότι για την απόκτηση πτυχίου και μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου σπουδών φέρνουν έναν συνηθισμένο άνθρωπο στην 3^η δεκαετία της ζωής του έτοιμο να συνεισφέρει στην οικονομία με την εργασία του αλλά παράλληλα είναι και η κατάλληλη ηλικία για την δημιουργία οικογένειας και απογόνων.

Οπότε σε αυτό το ερευνητικό δεδομένο έχουμε την περιγραφή της απώλειας μιας από τις πιο δυναμικές και απαραίτητες δημογραφικής ομάδας ανθρώπων για τον τόπο.

Οικογενειακή Κατάσταση

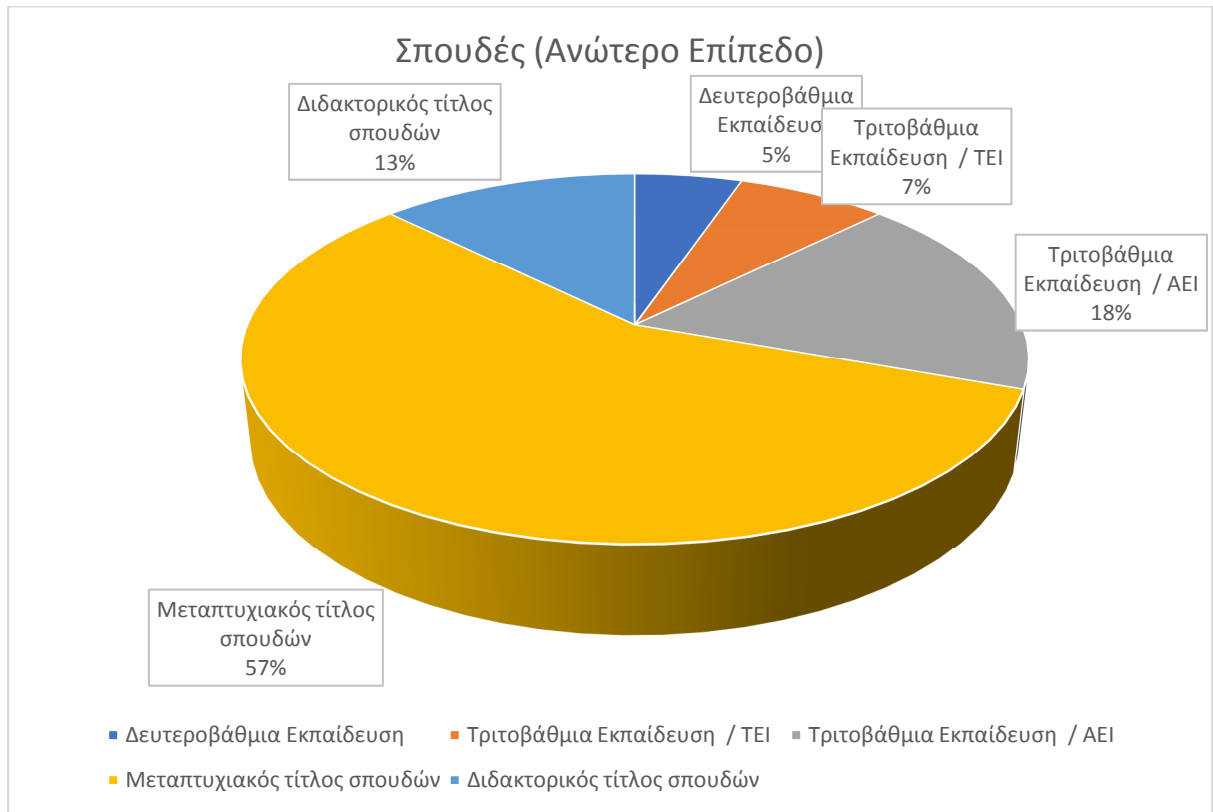

Γράφημα 4 - Οικογενειακή Κατάσταση

Όπως είναι αναμενόμενο και από το προηγούμενο ερώτημα, ο πληθυσμός βρίσκεται στην κατάλληλη ηλικία για δημιουργία οικογένειας και απόκτηση απογόνων.

Από τα στοιχεία βλέπουμε ότι οι μισοί είναι ακόμα ανύπαντροι, ενώ οι υπόλοιποι μισοί είναι είτε παντρεμένοι είτε έχουν και παιδιά. Το βασικό πρόβλημα από αυτό το δεδομένο είναι ότι και οι ανύπαντροι βρίσκονται στην κατάλληλη ηλικία για γάμο / απόκτηση απογόνων, οπότε αυτό θα γίνει στο εξωτερικό, αποστερώντας από την Ελληνική Κοινωνία την διαιώνισή της, με τα αποτελέσματα που βλέπουμε ήδη στην ηλικιακή πυραμίδα.

Επίπεδο Σπουδών

Γράφημα 5 - Επίπεδο Σπουδών

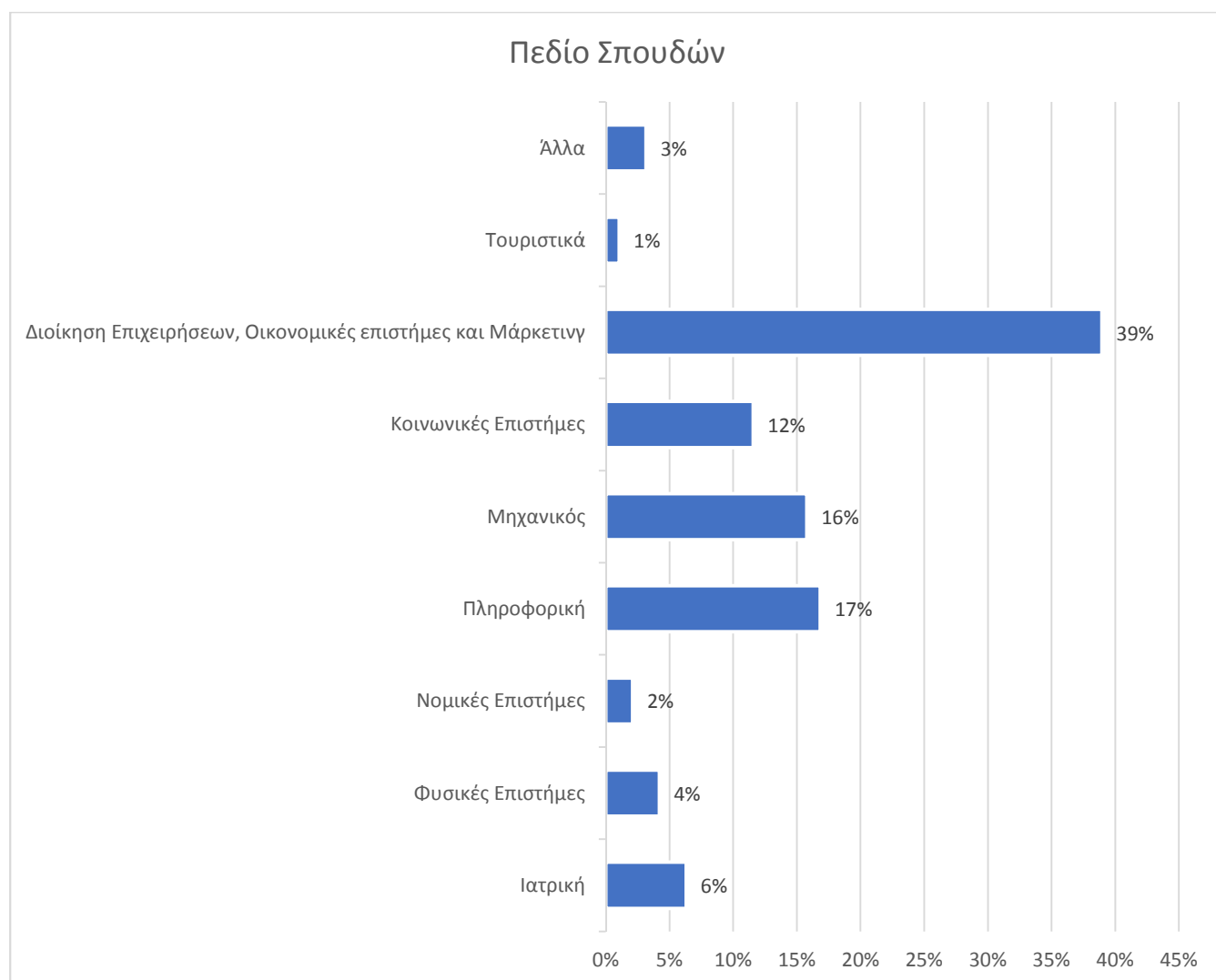
Από τα δεδομένα του ερωτήματος αυτού προκύπτει η πληροφορία ότι ο Ελληνικός Πληθυσμός που είναι στο εξωτερικό είναι ιδιαιζόντως μορφωμένος – με μόλις το 5% του να έχει τελειώσει μόνο την δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Στην απόκτηση του βασικού πτυχίου σπουδών έχει μείνει το 18% κάτι που δεν πρέπει να μας εκπλήσσει γιατί αρκετοί από αυτούς έχουν πτυχία αυξημένης δυσκολίας όπως ιατρικής, και φαρμακευτικής.

Το 56% των ανθρώπων έχουν κάνει και μεταπτυχιακές σπουδές ενώ το 13% των ανθρώπων αυτών έχει εκπονήσει και διδακτορική διατριβή.

Ουσιαστικά το 69% των Ελλήνων Επιστημόνων του δείγματος, που εργάζεται αυτήν την στιγμή στο εξωτερικό έχει μεταπτυχιακού επιπέδου τίτλου σπουδών – ποσοστό που καταδεικνύει την μεγάλη επιστημονική κατάρτιση τους.

Πεδίο Σπουδών

Γράφημα 6 - Πεδίο Σπουδών

Το πεδίο σπουδών των Ελλήνων Επιστημόνων που εργάζονται στο εξωτερικό, από ότι φαίνεται στο σχετικό γράφημα αγγίζει όλα τα επιστημονικά πεδία.

Την μερίδα του λέοντος καταλαμβάνει η Διοίκηση Επιχειρήσεων, Οικονομικά και Marketing με το γενναίο 38%, πράγμα που αποδεικνύει το υψηλό επίπεδο των Ελλήνων Επιστημόνων αφού σε αυτό το τόσο ανταγωνιστικό κομμάτι σπουδών και αγοράς εργασίας έχουμε τέτοια συμμετοχή.

Οι διάφορες ειδικότητες Μηχανικού καταλαμβάνουν το 16% ενώ και το επιστημονικό πεδίο της Πληροφορικής καταλαμβάνει το 17%.

Αναπάντεχο είναι το 12% των Κοινωνικών Επιστημών, πράγμα που επίσης αποδεικνύει τόσο την ποιότητα των Ελλήνων Επιστημόνων όσο και τις δυνατότητες

και δεξιότητες καθόσον οι κοινωνικές επιστήμες απαιτούν και άριστο χειρισμό της γλώσσας της χώρας διαμονής.

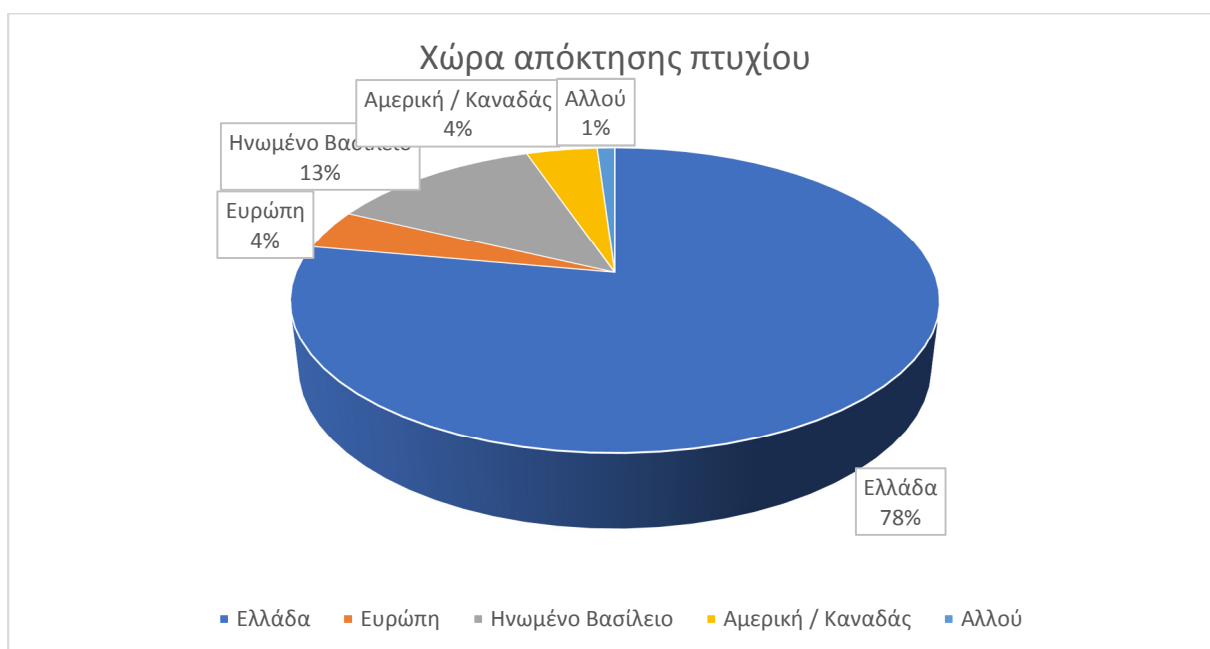
Το πεδίο της Ιατρικής καταλαμβάνει το 6% του συνόλου, ποσοστό που αρχικά φαίνεται μικρό, μιας και όλοι έχουμε ακούσει για την απίστευτη διαρροή Ελλήνων Ιατρών στο εξωτερικό. Για να μπορέσουμε να κάνουμε την σύγκριση θα πρέπει να δούμε και ποιο είναι το αντίστοιχο ποσοστό των φοιτητών Ιατρικής σε σχέση με τους υπόλοιπους. Από τα δεδομένα το ποσοστό αυτό είναι περίπου 1% - άρα έχουμε 6 φορές περισσότερους ιατρούς στο εξωτερικό από ότι θα έπρεπε να είχαμε αν ακολουθούσαν οι αριθμοί την ανάλογη πορεία με τον φοιτητικό πληθυσμό. Η τεράστια αυτή απόκλιση δικαιολογείται ήδη στο προηγούμενο κεφάλαιο, όπου υπολογίσαμε ότι όλη η παραγωγή των Ελληνικών Ιατρικών σχολών δεν φθάνει για να καλύψει την ζήτηση στο Εξωτερικό.

Οι νομικές επιστήμες καταλαμβάνουν μόλις το 2% κάτι που θα πρέπει να θεωρείται αναμενόμενο λόγω της δυσκολίας ένταξης αποφοίτων νομικών σπουδών άλλης χώρας στο νομικό σύστημα μιας άλλης.

Οι φυσικές επιστήμες καθώς και οι Περιβαλλοντικές Επιστήμες καταλαμβάνουν από 4% η καθεμία, συνεχίζοντας να μας δίνουν θετικά στοιχεία για το υψηλό επίπεδο των Ελλήνων Επιστημόνων.

Ακολουθούν τα τουριστικά στο 1% και τα άλλα (διάφορα πεδία σπουδών) που είναι στο 3%.

Χώρα απόκτησης πτυχίου

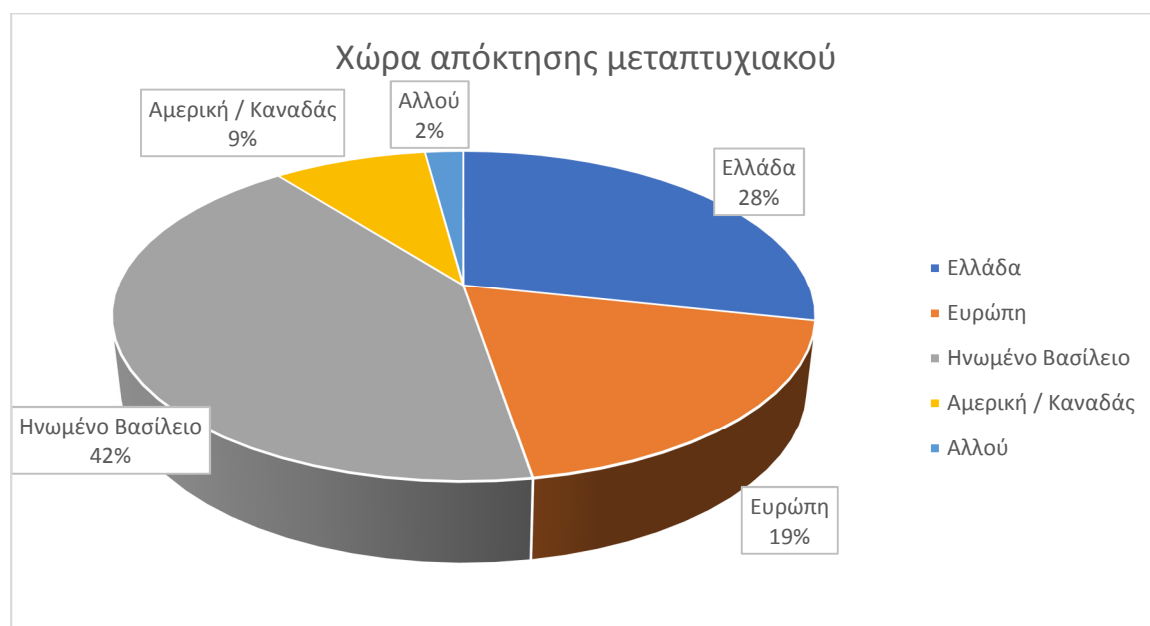

Γράφημα 7 - Χώρα απόκτησης πτυχίου

Όπως ήταν αναμενόμενο η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων επιστημόνων έχει κάνει βασικές σπουδές στην Ελλάδα, με δεύτερη επιλογή (πολύ μακριά σε ποσοστό όμως) το Ηνωμένο Βασίλειο.

Είναι πραγματικά πολύ λυπηρό και μεγάλο δυστύχημα ότι τα Ελληνικά Πανεπιστήμια δουλεύουν παράγοντας επιστήμονες, μόνο και μόνο για τους οδηγήσουν είτε σε πανεπιστήμια του εξωτερικού για μεταπτυχιακές σπουδές είτε και για εργασία, χωρίς η χώρα να απολαμβάνει την απόδοση της γνώσης των ανθρώπων αυτών.

Χώρα απόκτησης μεταπτυχιακού

Γράφημα 8 - Χώρα απόκτησης μεταπτυχιακού

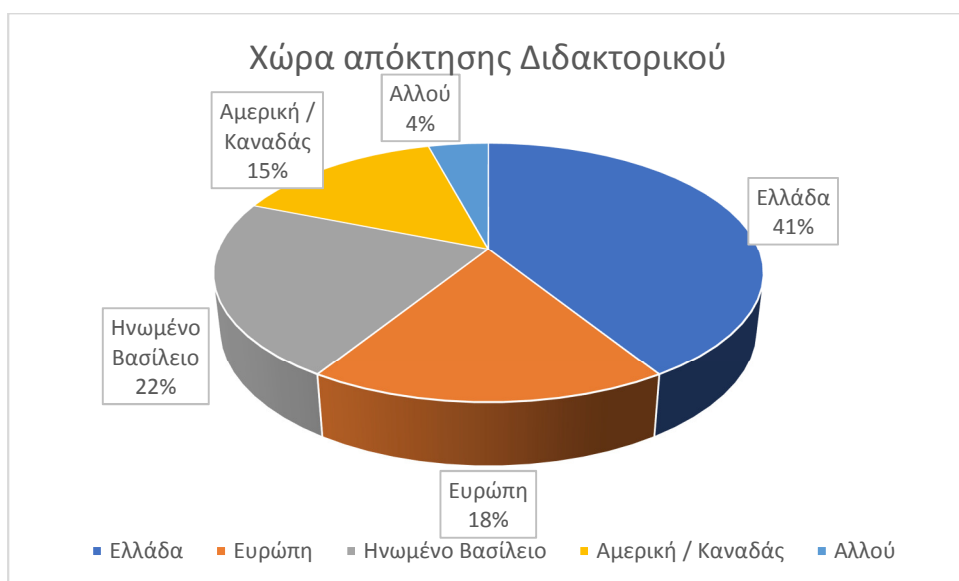
Από το γράφημα είναι φανερό, ότι το Ηνωμένο Βασίλειο είναι η επικρατούσα χώρα για μεταπτυχιακές σπουδές, αγαπημένη επιλογή των Ελλήνων για σπουδές κάτι που καταδεικνύει το πόσο αποτελεσματική είναι η Βρετανική βιομηχανία εκπαίδευσης και το κύρος που κατέχει την στιγμή αυτή τόσο στους επιστήμονες που θέλουν να αποκτήσουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών από Βρετανικό πανεπιστήμιο αλλά και την επαγγελματική καθιέρωση που έχουν πετύχει τα πανεπιστήμια αυτά για τους απόφοιτους τους.

Τα ελληνικά πανεπιστήμια από το 78% των προπτυχιακών φοιτητών πέφτουν στο 28% των μεταπτυχιακών, χάνοντας σχεδόν τα 2/3 των αποφοίτων τους. Αυτό εξηγείται πολύ απλά αν κανείς σκεφτεί τι επικρατεί σήμερα σε συνθήκες Ελεύθερης Οικονομίας / Αγοράς.

Στην ελεύθερη αγορά το να έχεις έναν οποιοδήποτε μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών από οποιοδήποτε πανεπιστήμιο δεν έχει και μεγάλη επιτυχία στην πρόσβαση αγοράς εργασίας – αυτό που παίζει μεγαλύτερο ρόλο είναι η αναγνωρισιμότητα του κάθε καθηγητή που διδάσκει στο πρόγραμμα σπουδών και τις διασυνδέσεις που έχουν τα πανεπιστήμια με τις εταιρίες που θα αναζητήσουν δουλειά οι απόφοιτοί τους. Μόνο και μόνο αν παραβρεθεί κανείς σε μια open day ενός τμήματος Βρετανικού πανεπιστημίου και μιλήσει με εκπροσώπους εταιριών μπορεί να καταλάβει πως πραγματικά δουλεύει η παραγωγή επιστημόνων με σκοπό την απορρόφησή τους από

την αγορά εργασίας και όχι η αποστειρωμένη κακώς εννοούμενη ακαδημαϊκού τύπου
απόκτηση γνώσεων και τίτλου σπουδών

Χώρα απόκτησης διδακτορικού

Γράφημα 9 - Χώρα απόκτησης διδακτορικού

Από το γράφημα είναι φανερό, ότι η Ελλάδα είναι η επικρατούσα χώρα εκπόνησης διδακτορικής διατριβής με δεύτερη χώρα το Ηνωμένο Βασίλειο, μια αγαπημένη επιλογή των Ελλήνων για σπουδές.

Από το 28% των μεταπτυχιακών σπουδαστών, έχουμε μια αύξηση στο 41% για εκπόνηση διδακτορικής διατριβής. Αυτό είναι ένα πολύ ενθαρρυντικό στοιχείο για την εργασία που λαμβάνει χώρα στα Ελληνικά Πανεπιστήμια στον τομέα της Έρευνας, που είναι και το πιο σημαντικό κομμάτι για την ανάπτυξη της γνώσης και της οικονομίας.

Επιστροφή στην Ελλάδα

Γράφημα 10 - Επιστροφή στην Ελλάδα

Όπως καταφαίνεται η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων δεν έχει μπορέσει να επιστρέψει στην πατρίδα, αφήνοντας μόνο ένα πολύ φτωχό 5% για αυτούς που κατάφεραν να επιστρέψουν.

Είναι η τραγική απόδειξη και παραδοχή του ισχύος του «brain drain» φαινομένου, που δεν έχει αντιμετωπιστεί ακόμα .

Λόγοι Επιστροφής

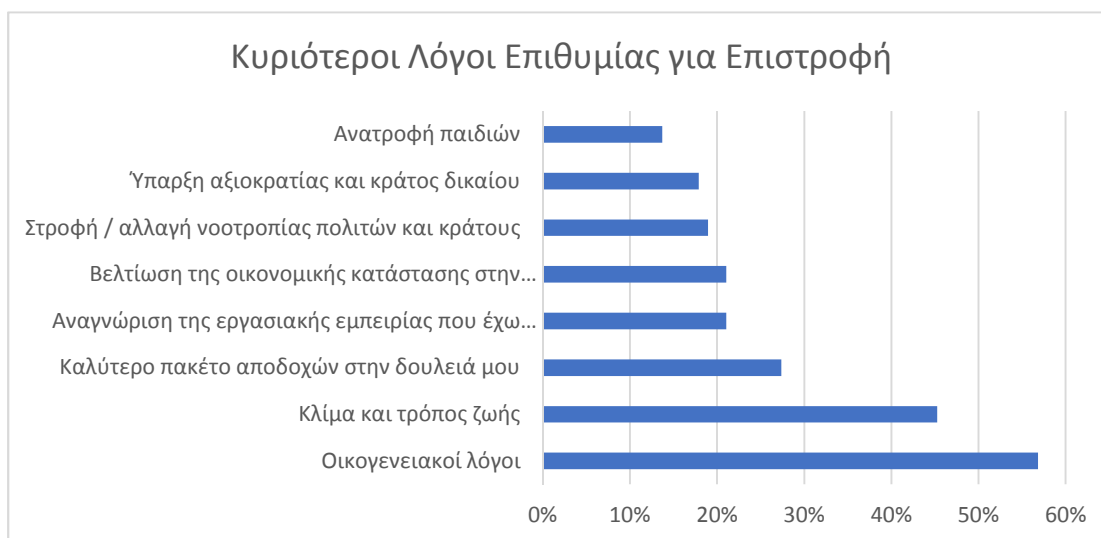

Γράφημα 11 - Λόγοι Επιστροφής

Στους ελάχιστους που κατάφεραν να επιστρέψουν στην πατρίδα, αντιστρέφοντας το brain drain (μόλις το 5%), το μεγαλύτερο ποσοστό στον λόγο επιστροφής είναι το αναμενόμενο αγάπη για την πατρίδα καθώς και τα αναμενόμενο για την Ελληνική ιδιοσυγκρασία: δημιουργία οικογένειας/ Φροντίδα ηλικιωμένων/ αξιοποίηση υπάρχουσας περιουσίας

Η ελληνική οικονομία φαίνεται ανίσχυρη να δώσει στους επιστήμονες τα απαραίτητα μέσα και εφόδια για την χρήση των γνώσεων τους και των δεξιοτήτων τους στην χώρα μας, με αποτέλεσμα την απογύμνωση της οικονομίας από αυτούς.

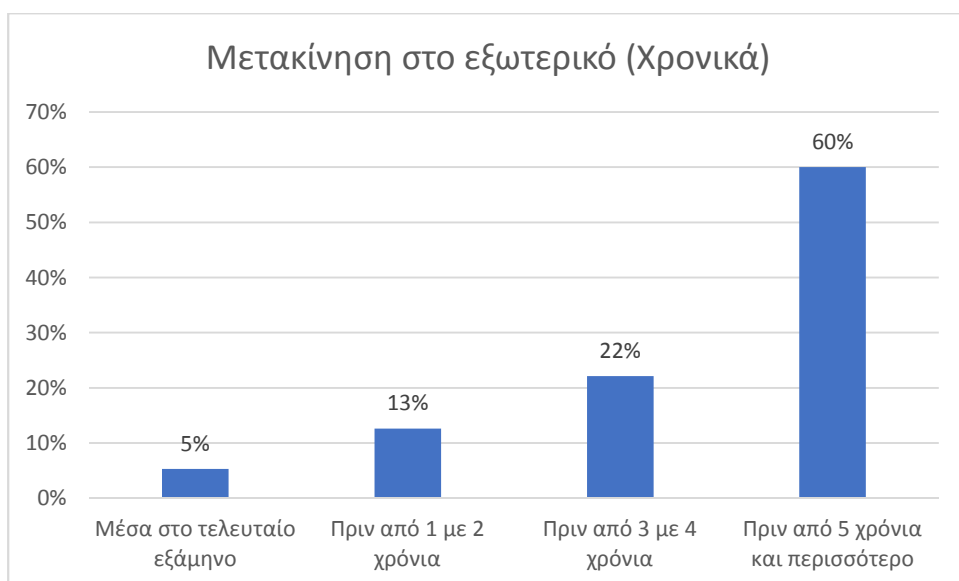
Λόγοι επιθυμίας για επιστροφή στην Ελλάδα

Γράφημα 12- Κυριότεροι Λόγοι επιθυμίας για επιστροφή στην Ελλάδα

Οι απαντήσεις του ερευνητικού ερωτήματος είναι ενδεικτικές του ότι οι άνθρωποι αυτοί θα ήθελαν γυρίσουν πίσω στην πατρίδα τους ουσιαστικά μόνο και μόνο για οικογενειακούς λόγους, εκτός και τα πράγματα αλλάξουν άρδην και έχουμε όχι μόνο ανάπτυξη στην χώρα μας αλλά και βελτίωση της κρατικής οντότητας κάτι που κατά την κρίση των ερωτηθέντων τους ανάγκασε στην μετανάστευση εξ' αρχής.

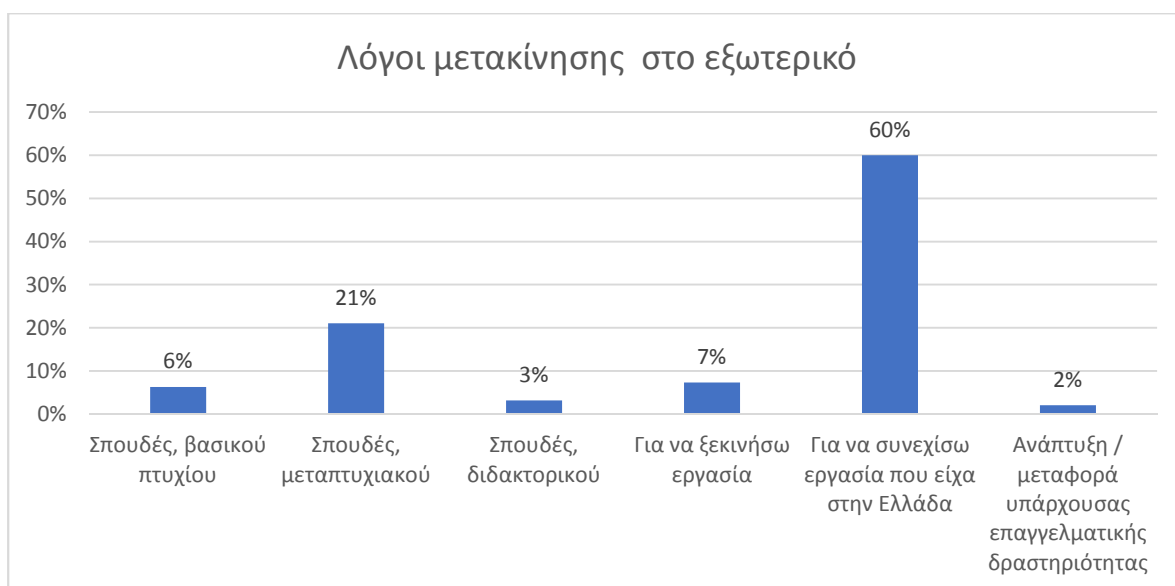
Χρόνος μετακίνησης στο εξωτερικό

Γράφημα 13 - Χρόνος μετακίνησης στο εξωτερικό

Η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων επιστημόνων έχει φύγει 5 χρόνια ή και περισσότερο πριν (60%) και το μικρότερο ποσοστό το τελευταίο εξάμηνο (μόλις 5%), δείχνοντας ότι το έγκλημα του brain drain έχει ολοκληρωθεί, χωρίς όμως και να έχει αναχαιτιστεί. Το τελευταίο είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο που μας δείχνει την αδήριτη ανάγκη άμεσης λήψης μέτρων από την Ελληνική Κυβέρνηση και την Ελληνική κοινωνία για την αναχαίτιση του φαινομένου αυτού.

Λόγοι μετακίνησης στο εξωτερικό

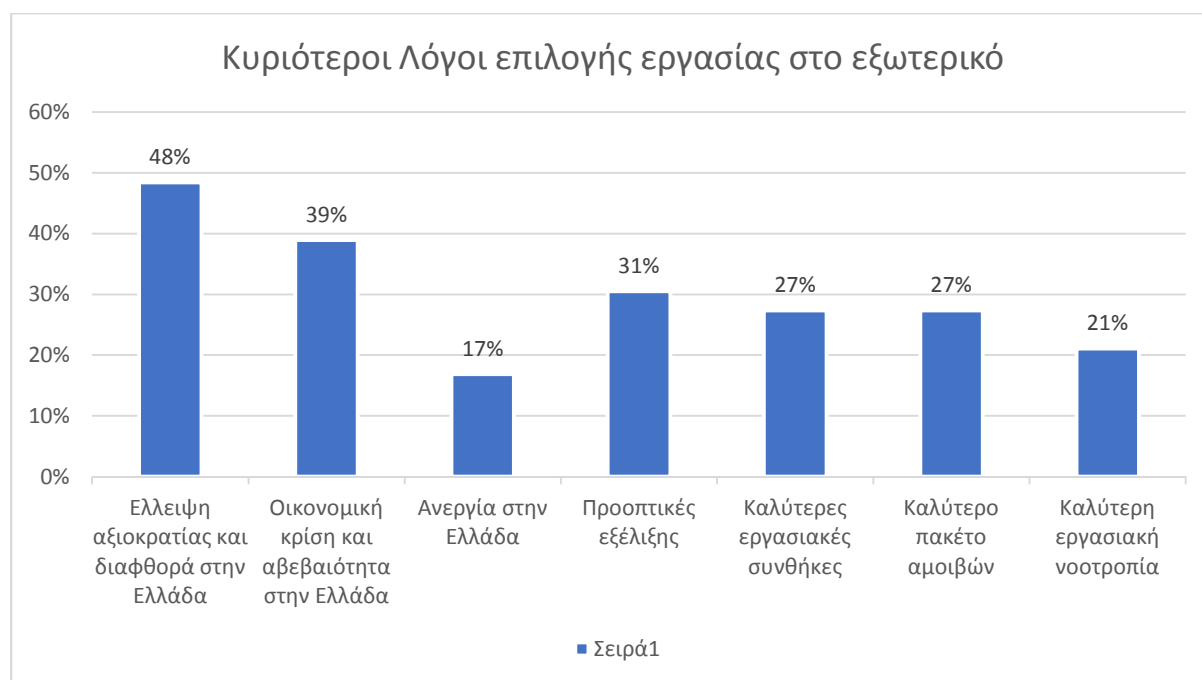
Γράφημα 14 - Λόγοι μετακίνησης στο εξωτερικό

Στο ερώτημα αυτό φαίνεται και η καρδιά του προβλήματος καθώς την μερίδα του λέοντος με ποσοστό 60%, καταλαμβάνει ο λόγος «Για να συνεχίσω εργασία που είχα στην Ελλάδα», καταδεικνύοντας με τον καλύτερο τρόπο γιατί το brain drain είναι τόσο κακό για τον τόπο μας.

Η απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών έρχεται ως δεύτερη αιτία με ποσοστό 21%, ενώ η εκπόνηση Διδακτορικής Διατριβής είναι μόλις στο 3% ακολουθώντας τα αντίστοιχα ποσοστά απόκτησης διδακτορικού στην Ελλάδα και μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο εξωτερικό. Η απόκτηση βασικού πτυχίου είναι και αυτή στο 6%, ανάλογη με τα αντίστοιχα ποσοστά στο προηγούμενο ερώτημα.

Η Ανάπτυξη / μεταφορά υπάρχουσας επαγγελματικής δραστηριότητας, είναι μόλις στο 2% ενώ ο λόγος «Για να ξεκινήσω εργασία», είναι στο 7%.

Λόγοι επιλογής εργασίας στο εξωτερικό

Γράφημα 15 - Λόγοι επιλογής εργασίας στο εξωτερικό

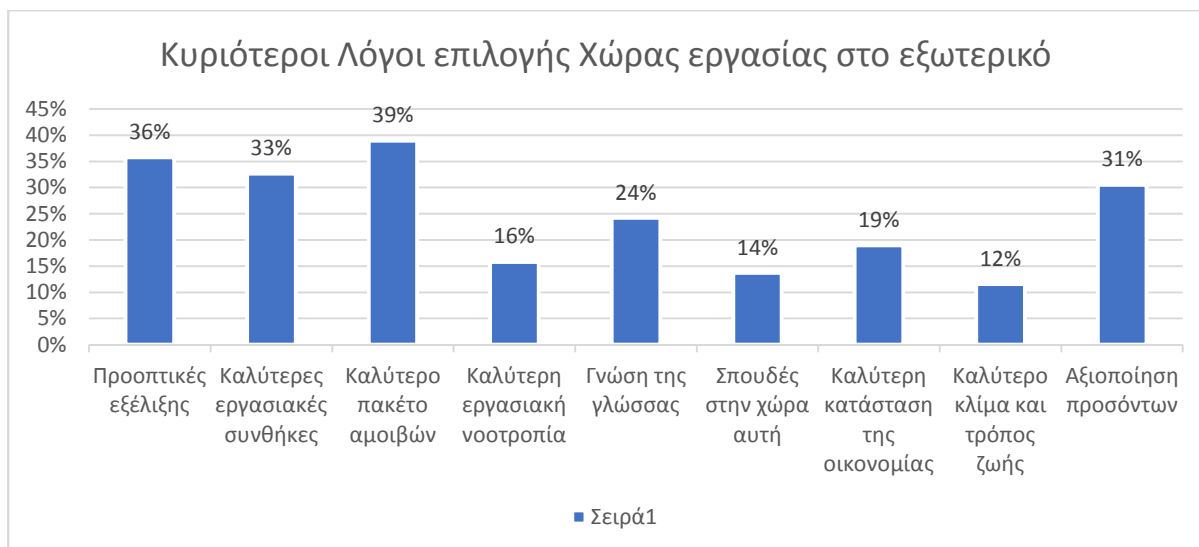
Ένα ακόμα κρίσιμο ερώτημα είναι οι λόγοι επιλογής εργασίας στο εξωτερικό. Πρώτος λόγος στην λίστα το αναμενόμενο «*Ελλειψη αξιοκρατίας και διαφθορά στην Ελλάδα*» με το τερατώδες 48% ακολουθούμενο με το «*Οικονομική κρίση και αβεβαιότητα στην Ελλάδα*» με το επίσης τεράστιο 39%. Υπενθυμίζουμε ότι το ερώτημα μπορούσε να είχε πολλαπλές απαντήσεις για αυτό και συνολικό ποσοστό υπερβαίνει το 100%.

Ακολουθούν οι λόγοι «*Προοπτικές εξέλιξης*», «*Καλύτερες εργασιακές συνθήκες*», «*Καλύτερο πακέτο αμοιβών*», και «*Καλύτερη εργασιακή νοοτροπία*» με ποσοστά κοντά στο 30%

Τελευταίος λόγος η «*Ανεργία στην Ελλάδα*», με μόλις 17%.

Όπως βλέπουμε από τις απαντήσεις στο ερώτημα αυτό, η βασική αιτία του brain drain είναι η μη λειτουργία των θεσμών της Ελεύθερης Αγοράς, αναγκαία συνθήκη που θα οδηγήσει και στην καλυτέρευση των επόμενων λόγων – άρα φαίνεται σταθερά η ανάγκη άμεσων και ριζικών μεταρρυθμίσεων προς τον άξονα της απελευθέρωσης της οικονομίας.

Λόγοι επιλογής χώρας εργασίας στο εξωτερικό

Γράφημα 16 – Κυριότεροι λόγοι επιλογής χώρας εργασίας στο εξωτερικό

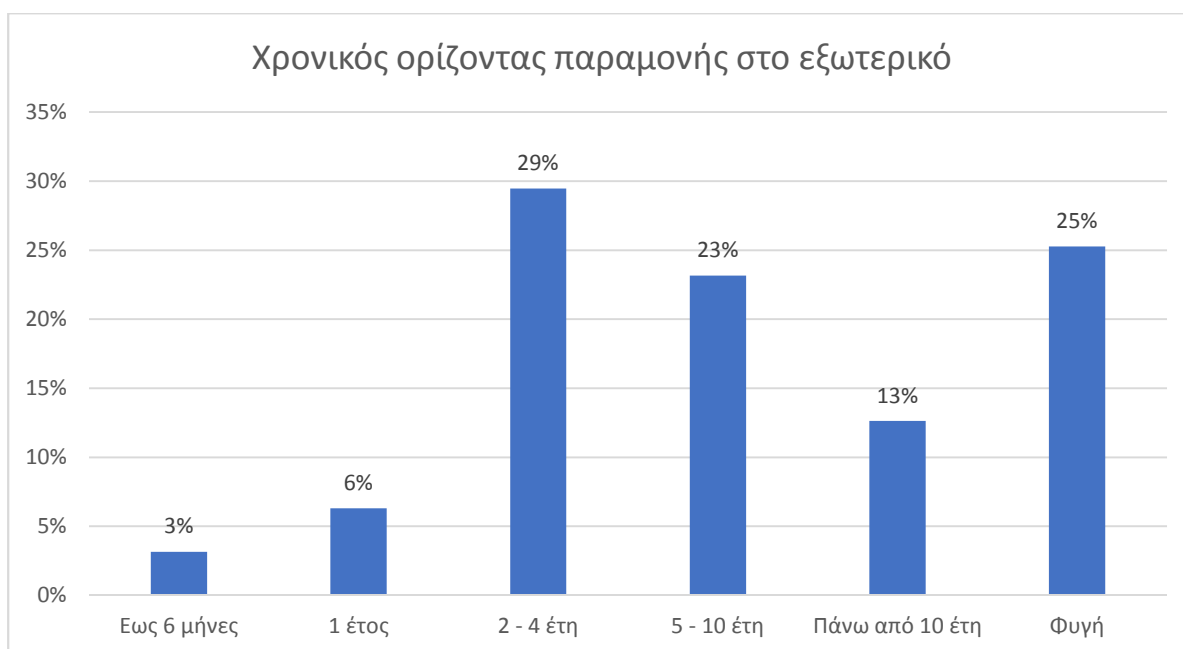
Στο ερώτημα «Κυριότεροι λόγοι επιλογής χώρας στο εξωτερικό, όπως ήταν αναμενόμενο έχουμε την απόλυτη επικράτηση των «Καλύτερο πακέτο αμοιβών», «Προοπτικές εξέλιξης», «Καλύτερες εργασιακές συνθήκες», «Αξιοποίηση προσόντων», με ποσοστά άνω του 30% για την κάθε επιλογή.

Υπενθυμίζουμε ότι και σε αυτό το ερώτημα είχαμε την δυνατότητα πολλαπλής επιλογής γι' αυτό και τα συνολικά ποσοστά είναι άνω του 100%

Η «Γνώση της γλώσσας», και οι «Σπουδές στην χώρα αυτή», ακολουθούν με ποσοστά 24% και 14% αντίστοιχα δείχνοντας ότι τελικά δεν υπάρχουν εμπόδια στην κατάκτηση εργασιακού χώρου αν κάποιος το επιθυμεί ούτε καν η γλώσσα και η μη πρότερη ακαδημαϊκή εμπειρία στην χώρα αυτή – η επιθυμία για εργασία και διάκριση υπερνικά όλα τα εμπόδια.

Οι επιλογές «Καλύτερη εργασιακή νοοτροπία» και «Καλύτερη κατάσταση της οικονομίας» λαμβάνουν 16% και 19% αντίστοιχα ενώ η επιλογή «Καλύτερο κλίμα και τρόπος ζωής» λαμβάνει μόλις 12% δείχνοντας ότι η χώρα μας λόγω της γεωγραφικής της θέσης κατέχει πολύ υψηλό επίπεδο στο κλίμα και τον τρόπο ζωής.

Χρονικός ορίζοντας παραμονής στο εξωτερικό

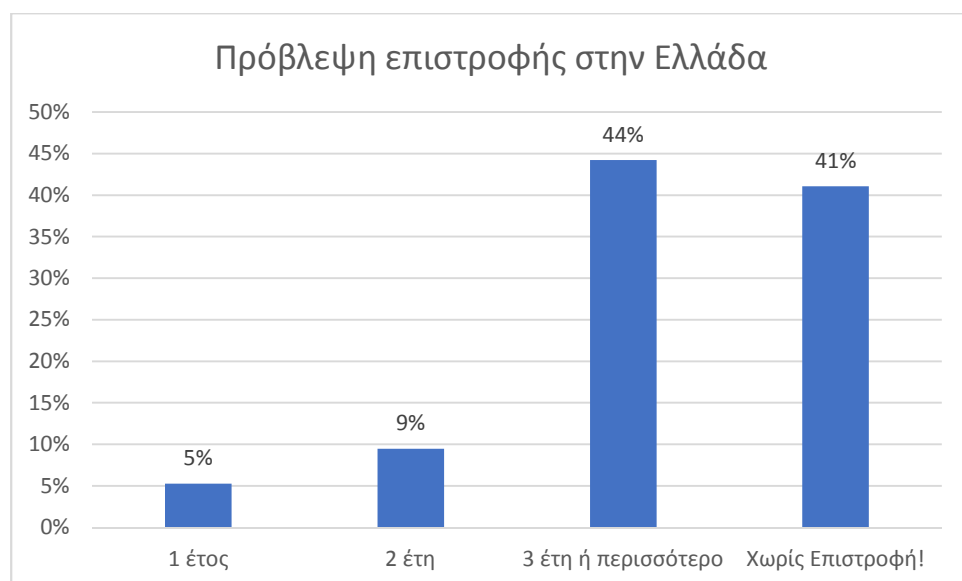
Γράφημα 17 - Χρονικός ορίζοντας παραμονής στο εξωτερικό

Ένα από τα πιο κρίσιμα ερωτήματα της όλης έρευνας – Ο χρονικός ορίζοντας παραμονής στο εξωτερικό. Εδώ τα στοιχεία -είναι αμείλικτα: Η «φυγή» ως χρονικός ορίζοντας παραμονής στο εξωτερικό, έχει ποσοστό 25% καταδεικνύοντας το ευρήματα από τα προηγούμενα ερωτήματα: αν δεν αλλάξουμε ριζικά πράγματα στην χώρα μας δεν πρόκειται να γυρίσει ο επιστημονικός κόσμος πίσω και να δούμε την πολυπόθητη ανάπτυξη σε όλους τους τομείς είτε οικονομικούς είτε κοινωνικούς.

Η επιλογή πάνω από 10 έτη συγκεντρώνει 13% ενώ η επιλογή από 5 έως 10 έτη 23%. Αρκετά αισιόδοξο φαίνεται ένα μεγάλο ποσοστό των συμμετεχόντων, δίνοντας στην επιλογή 2 έως 4 έτη ποσοστό 29%, ενώ για παραμονή ενός έτους έχουμε ποσοστό 6% και για έξη μήνες μόλις 3%.

Θα ήταν πολύ ευχάριστο για την χώρα μας να επαληθευθούν οι επιλογές για παραμονή έως και 4 έτη και να έχουμε επιστροφή στην χώρα μας του πληθυσμού αυτού, αλλά μάλλον πρόκειται για επιλογή με γνώμονα περισσότερο την επιθυμία και όχι την πραγματική δυνατότητα.

Πρόβλεψη επιστροφής στην Ελλάδα

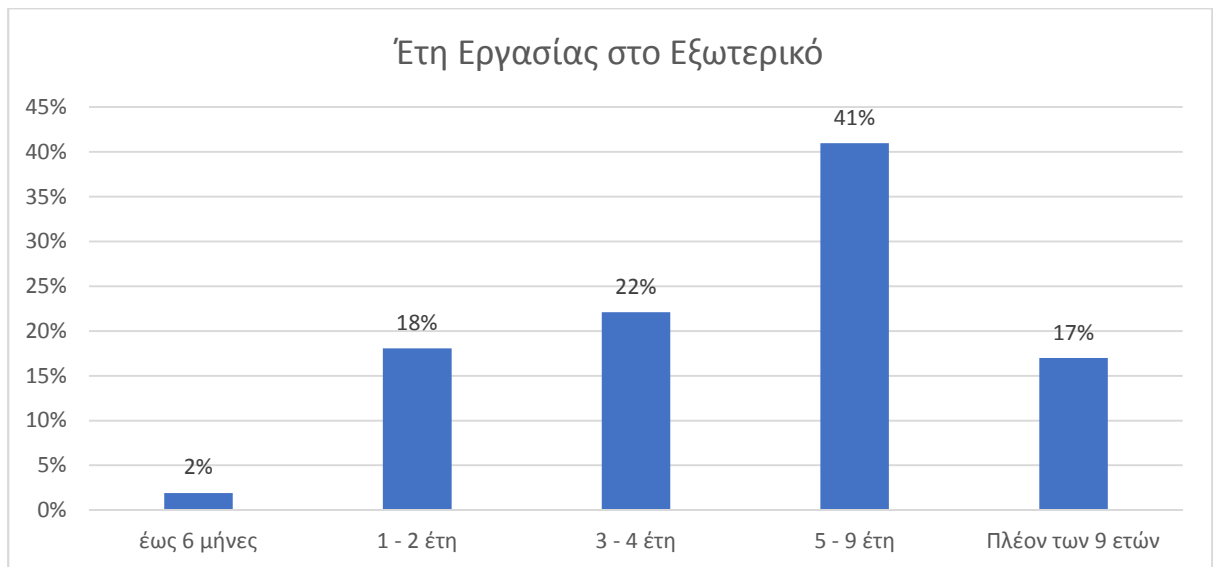

Γράφημα 18 - Πρόβλεψη επιστροφής στην Ελλάδα

Η απογοήτευση συνεχίζεται και σε αυτό το ερώτημα, για την πρόβλεψη επιστροφής στην Ελλάδα. Η απάντηση «Χωρίς Επιστροφή!», καταλαμβάνει το τεράστιο ποσοστό του 41%, ενώ οι πιο αισιόδοξοι προβλέπουν επιστροφή σε 3 έτη ή περισσότερο με ποσοστό 44%. Μάλλον πάλι έχουμε την επιθυμία να υπερτερεί της αληθινής δυνατότητας για επιστροφή.

Υπάρχουν και αρκετοί πιο αισιόδοξοι με επιστροφή στο επόμενο έτος με ποσοστό 5% ή μέσα στα επόμενα 2 έτη με ποσοστό 9% - μακάρι να επαληθευθούν και να μην είναι προσδοκίες.

Έτη Εργασίας στο εξωτερικό

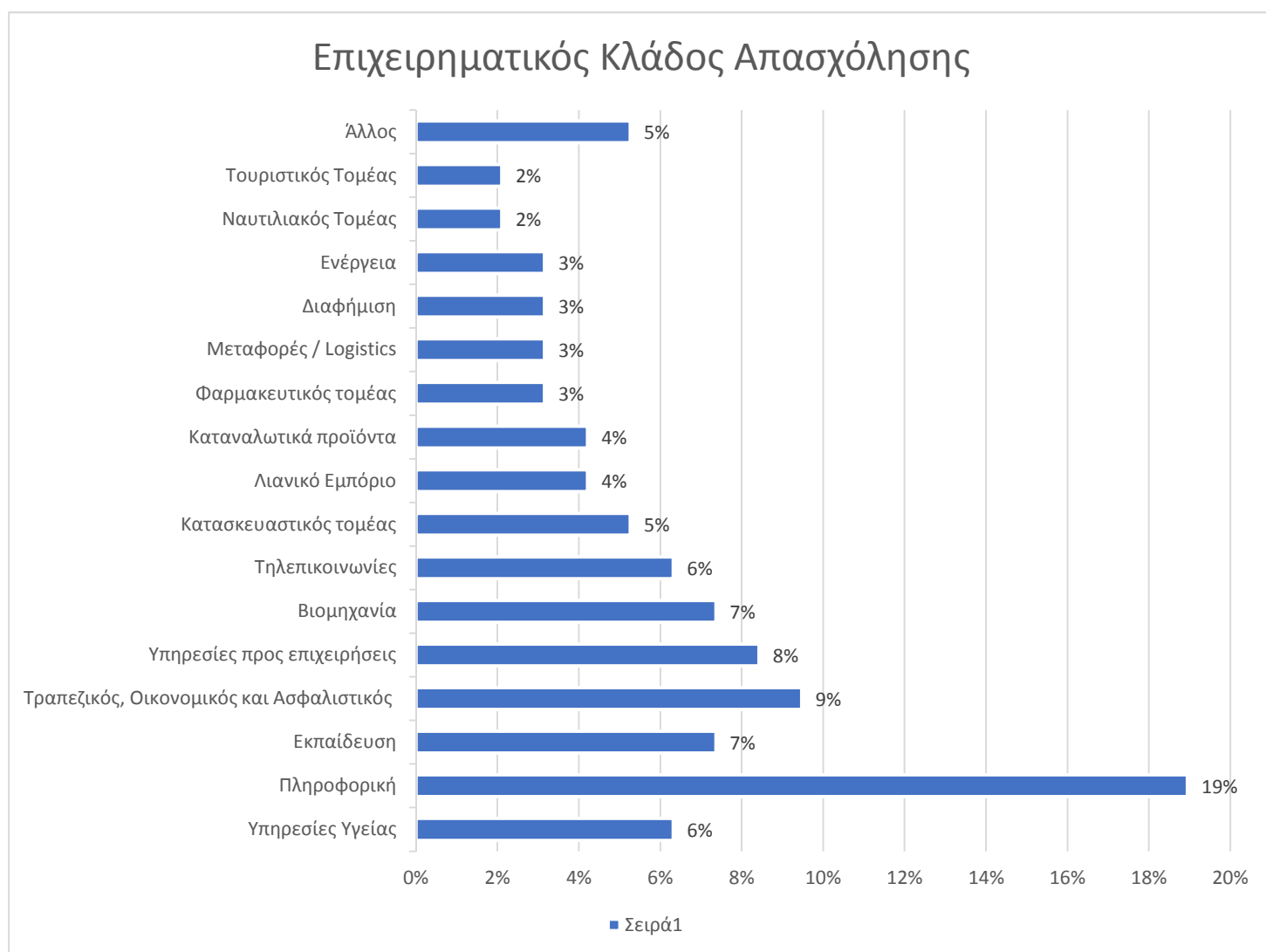

Γράφημα 19- Έτη Εργασίας στο εξωτερικό

Από τις απαντήσεις στο συγκεκριμένο ερώτημα έχουμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων επιστημόνων στο εξωτερικό 58%, εργάζονται εκτός Ελλάδας για περισσότερο από 5 έτη, καταδεικνύοντας την ζημιά που έγινε στα πρώτα χρόνια που εκδηλώθηκε η τρέχουσα Ελληνική Κρίση.

Το υπόλοιπο 40% εργάζεται από 1 έως και 4 έτη, δείχνοντας ότι δεν έχει ανασχεθεί ακόμα το κύμα του brain drain, ενώ μόλις το 2% δηλώνει φρέσκο στο εξωτερικό με εργασία έως 6 μήνες.

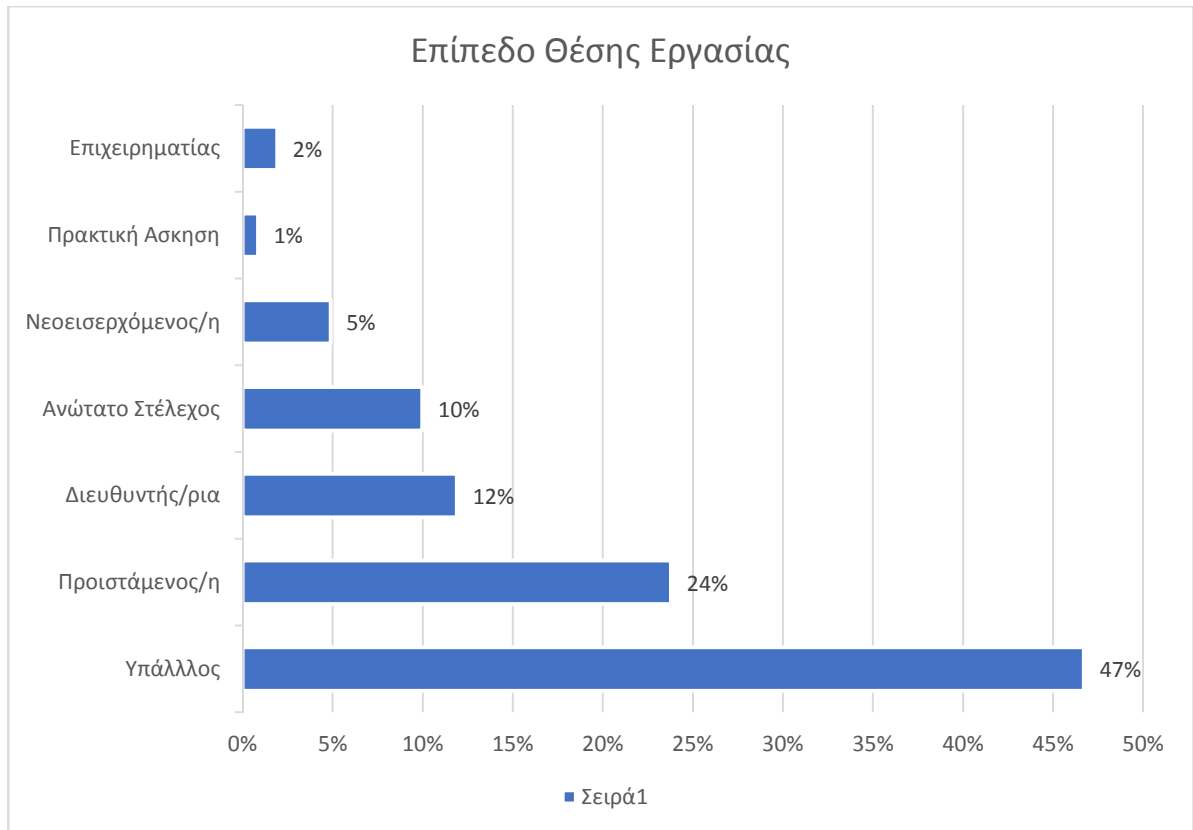
Έπιχειρηματικός κλάδος απασχόλησης

Γράφημα 20 – Έπιχειρηματικός κλάδος απασχόλησης

Μια πολύ σημαντική ερώτηση που δείχνει και την διασπορά και την διείσδυση των Ελλήνων επιστημόνων σε όλους τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, καταλαμβάνοντας θέσεις εργασίας σε όλο το φάσμα των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Εδώ υπάρχει και η επαλήθευση ότι οι Έλληνες επιστήμονες, μπορούν να σταδιοδρομήσουν σε κάθε τομέα που αυτοί επιθυμούν, αρκεί να τους δοθεί η ευκαιρία.

Επίπεδο θέσης εργασίας στο εξωτερικό

Γράφημα 21 - Επίπεδο θέσης εργασίας στο εξωτερικό

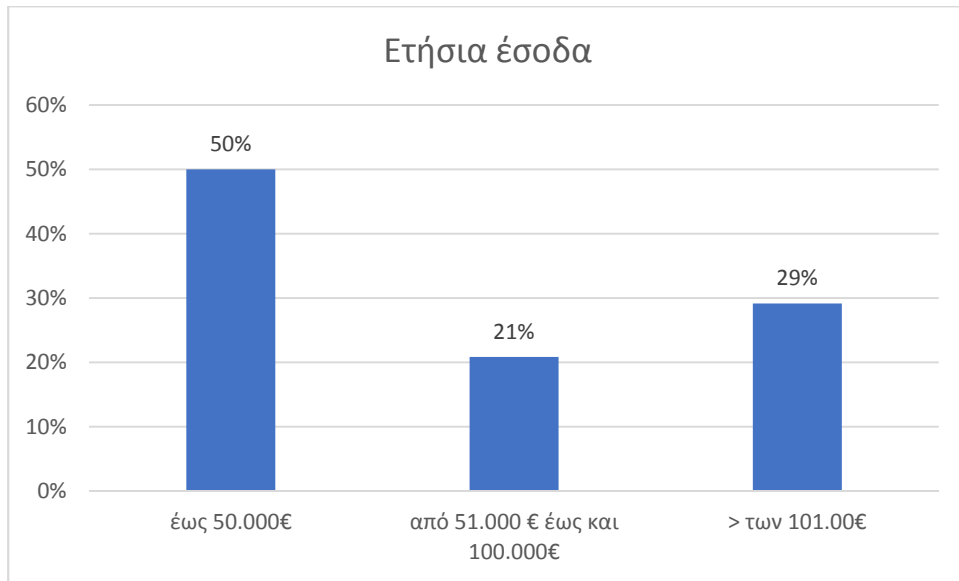
Οι μισοί περίπου από τους Έλληνες Επιστήμονες που εργάζονται στο εξωτερικό καταλαμβάνουν θέση υπαλλήλου, ο ένας στους τέσσερις θέση προϊσταμένου, ο ένας στους 10 κατέχει θέση Διευθυντή και ο ένας στους 10 κατέχει θέση ανώτατου στελέχους. Το πάρα πολύ υψηλό ποσοστό θέσεων ευθύνης που καταλαμβάνουν οι Έλληνες Επιστήμονες σε επιχειρήσεις του εξωτερικού δείχνει και την ποιότητα, προσόντα και ικανότητες των Ελλήνων Επιστημόνων – ιδιαίτερος δύσκολο αν σκεφτεί κανείς το πληθυσμιακό ποσοστό των Ελλήνων στην παγκόσμια ανθρώπινη κοινότητα.

Αυτόματα δημιουργείται το ερώτημα τι θα μπορούσαν αυτοί οι άνθρωποι να κάνουν στην Ελλάδα αν στελέχωναν αντίστοιχες Ελληνικές Επιχειρήσεις και τι ώθηση θα έδιναν στην οικονομία και την επιστήμη.

Μόλις το 2% δηλώνει επιχειρηματίας ο ίδιος, καταδεικνύοντας ότι οι απόγονοι του Οδυσσέα πλέον δεν τολμούν επιχειρηματικά, αλλά προτιμούν την πεπατημένη οδό της επαγγελματικής ανέλιξης σε υπάρχουσες εταιρίες ως προσωπικό. Εδώ είναι ένα

άλλο σημείο που πρέπει να προσέξει η εκπαιδευτική κοινότητα – η απόκτηση δεξιοτήτων στο επιχειρείν.

Επίπεδο αμοιβής στο εξωτερικό

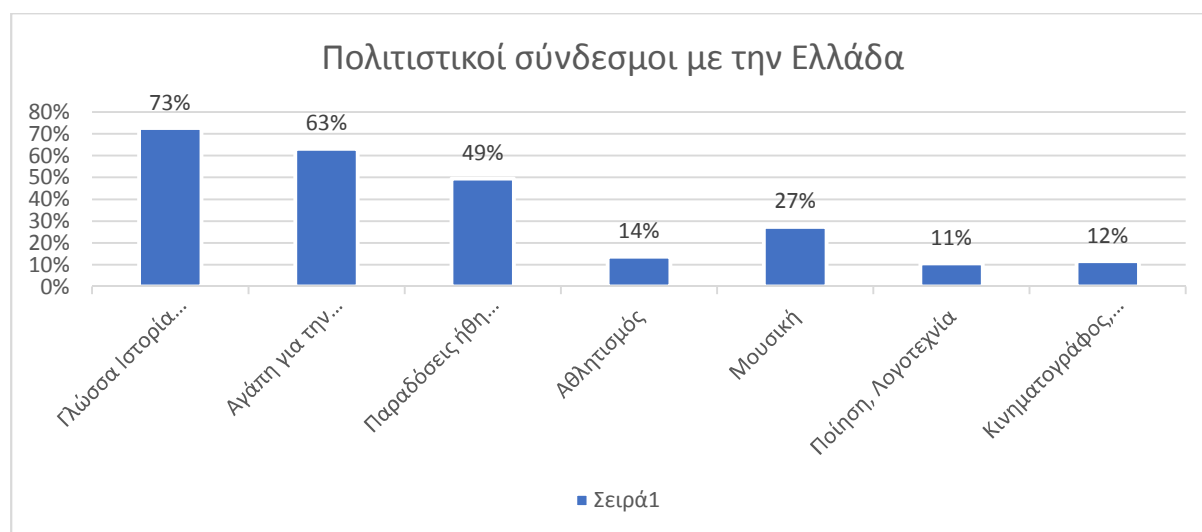
Γράφημα 22 - Επίπεδο αμοιβής στο εξωτερικό

Το επίπεδο αμοιβών στο εξωτερικό είναι σαφώς ανώτερο από το αντίστοιχο Ελληνικό, με μεγάλο ποσοστό (29%) να κερδίζουν άνω των 100.000 € ετησίως. Εννοείται ότι εκτός των αμοιβών που λαμβάνει ο κάθε εργαζόμενος και που φαίνονται άμεσα κάθε μήνα στο πορτοφόλι του πρέπει να ληφθεί υπόψη και τα έμμεσα πλεονεκτήματα αυτού του επιπέδου αμοιβής. Η πρόβλεψη για σύνταξη είναι σίγουρη και το ποσό της σύνταξης είναι σαφώς ανώτερη από τα ελληνικά επίπεδα ενώ και η ιατροφαρμακευτική κάλυψη είναι αντίστοιχη των αμοιβών αυτών και δεν έχει καμιά σχέση με την τελείως ανύπαρκτη ιατροφαρμακευτική κάλυψη που έχουν οι εργαζόμενοι στην χώρα μας.

Ο μόνος σκεπτικισμός που δεν πρέπει να μας διαφεύγει, είναι τα αντίστοιχα έξοδα διαβίωσης που υπερβαίνουν τα αντίστοιχα Ελληνικά και που είναι τελείως διαφορετικά για κάθε περιοχή (Ελεύθερη Οικονομία γαρ!). Για παράδειγμα με μια μικρή αναζήτηση στο διαδίκτυο μας δείχνει ότι το μηνιαίο ενοίκιο κατοικίας ενός δωματίου στο Λονδίνο υπερβαίνει τις 1.500£ (περίπου 1800€!). Με αυτά τα δεδομένα εύκολα καταλαβαίνει κανείς ότι ο μηνιαίος μισθός κάτω των 2.500£, είναι απλώς ανεπαρκής ενώ ικανοποιητικός θα είναι ο μηνιαίος μισθός της τάξης των 4.000£ έως 6.000£, περίπου στις 55,000€ έως 85.000€ / ετησίως. Το παράδειγμα του Λονδίνου θα πρέπει να θεωρείται από τα ανώτερα στην κλίμακα κόστους ζωής αλλά είναι ενδεικτικό ότι το κόστος ζωής εύκολα ξεφεύγει από το καθιερωμένο στην Ελλάδα

σύνηθες και πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί όταν συγκρίνουμε έσοδα ως απόλυτους αριθμούς και όχι ως σχετικούς με το εκεί κόστος / επίπεδο ζωής.

Πολιτιστικοί σύνδεσμοι με την Ελλάδα

Γράφημα 23 – Πολιτιστικοί σύνδεσμοι με την Ελλάδα.

Η τελευταία ερώτηση της έρευνάς μας, φαίνεται λίγο «ξεκομμένη» από τις υπόλοιπες. Υποκρύπτει όμως το πιο βασικό συναίσθημα - την επιθυμία επιστροφής των Ελλήνων επιστημόνων. Βλέπουμε από τα δεδομένα ότι οι σύνδεσμοι είναι πολλοί και πολύ γεροί – κάτι που θα ευνοήσει την απόφαση επιστροφής στην πατρίδα στο μέλλον – όταν οι συνθήκες θα είναι ώριμες για αυτό. Δεν υπάρχει διακοπή του αρραγούς δεσμού με την πατρίδα, παρότι μεγάλο ποσοστό των συμμετεχόντων δηλώνει κατηγορηματικά, ότι δεν θα επιστρέψει πίσω.

Φθάνει όμως η επίκληση του συναισθήματος έτσι ώστε να επιτευχθεί η επιστροφή στην Πατρίδα; Όταν πρέπει να μετρηθούν όλα τα δεδομένα μάλλον όχι – είναι όμως ένα πολύ δυνατό στοιχείο που μπορεί να αποτελέσει την βάση για να κτιστεί το οικοδόμημα της επιστροφής.

Κεφάλαιο 8 - Συμπεράσματα

Σκοπός της εργασίας

Σκοπός της παρούσας επιστημονικής εργασίας είναι να μελετήσει και να παρουσιάσει το φαινόμενο της απορρόφησης Ελλήνων Πτυχιούχων στο εξωτερικό, το διάστημα 2010 – 2018, του, να διαγνώσει και να αναλύσει τις αιτίες που το δημιουργούν, να διαπιστώσει τα αποτελέσματα του και ως επιστημονική εργασία να προτείνει λύσεις του προβλήματος αυτού.

Επίσης, δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι η εργασία αυτή εκπονείται στα πλαίσια του προγράμματος σπουδών του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας στο Μεσολόγγι, οπότε έχει τον διττό ρόλο:

1. Να εισάγει τους φοιτητές στην διαδικασία της ανάπτυξης μιας εργασίας στα πλαίσια των γνώσεων και δεξιοτήτων που απέκτησαν κατά την διάρκεια των σπουδών τους και
2. Να παραχθεί ένα επιστημονικό έργο σύμφωνο με τα ακαδημαϊκά κριτήρια και απαιτήσεις ενός τριτοβάθμιου ιδρύματος.

Δεδομένα

Βασικό πρόβλημα κάθε επιστημονικής έρευνας/ εργασίας που γίνεται στην Ελλάδα είναι, είτε η απόλυτη έλλειψή τους, είτε η ύπαρξη μεν, δεδομένων αλλά σκόρπια σε διάφορες μεριές, χωρίς καμία οργάνωση και βέβαια ακατάλληλες για επεξεργασία. Ήδη ο καθηγητής Λόης Λαμπριανίδης, ειδικός για το θέμα της διαρροής επιστημονικού προσωπικού, αναφέρει σε άρθρο (Λακασάς Καθημερινή 2016), ότι μετά την δική του μεγάλη έρευνα για την δημοσίευση του βιβλίου του το 2011 δεν έχει γίνει κάτι αντίστοιχο. Το πιο περίεργο όμως και ταυτόχρονα ανησυχητικό, είναι, ότι κάνει την δήλωση αυτή, όντως μέλος της κυβέρνησης και υπεύθυνος για την αντιμετώπιση του φαινομένου!

Για αυτό τον λόγο και έγινε μια ανάλογοι μεγέθους με το επίπεδο της εργασίας, έρευνα πεδίου, έτσι ώστε να συγκεντρωθούν επικαιροποιημένα δεδομένα του προβλήματος και να είναι δυνατή η επιστημονική ανάλυση του προβλήματος. Παρόμοιες έρευνες γίνονται και από ιδιωτικούς φορείς στην Ελλάδα ή και από άλλους φοιτητές σε εργασίες τους στα πλαίσια των σπουδών τους- απουσιάζει όμως παντελώς το επίσημο Ελληνικό κράτος.

Μια τέτοια έρευνα πραγματοποιεί κάθε χρόνο η Ελληνική εταιρία ICAP και μάλιστα η τελευταία παρουσιάστηκε στο 5^ο Human Capital Summit από την κα Ηλιοπούλου Γαλήνη. (<https://www.icap.gr/Default.aspx?id=11162&nt=18&lang=1>).

Τα επιστημονικά δεδομένα της κας Ηλιοπούλου επιβεβαιώνουν και ισχυροποιούν την εγκυρότητα των δεδομένων της δικής μας έρευνας.

Απορρόφηση των Ελλήνων επιστημόνων

Από τα δεδομένα των ερευνητικών ερωτημάτων προς τους Έλληνες επιστήμονες του εξωτερικού έχουμε τα εξής:

Επίπεδο σπουδών

Το επίπεδο σπουδών του πληθυσμού είναι κατά 57% απόφοιτοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, με το 13% να είναι και κάτοχος διδακτορικού διπλώματος. Άρα ο πληθυσμός έχει υψηλά ακαδημαϊκά προσόντα και αναμένεται να καταλάβει και θέσεις αντίστοιχου επιπέδου στις επιχειρήσεις που θα εργαστεί.

Πεδίο σπουδών

Από το αντίστοιχο ερευνητικό ερώτημα, έχουμε τα δεδομένα ότι οι Έλληνες επιστήμονες που εργάζονται στο εξωτερικό έχουν διασπορά γνώσεων σε όλα τα πεδία σπουδών. Αναμενόμενα μεγάλο ποσοστό αυτών έχουν σπουδές Ιατρικής, ενώ ξεχωρίζουν οι σπουδές Διοίκησης επιχειρήσεων, διάφορες ειδικότητες Μηχανικών και επιστήμονες Πληροφορικής – πεδία σπουδών που έχουν και μεγάλη ζήτηση αλλά και αναβαθμισμένο ρόλο μέσα στις επιχειρήσεις.

Έτη εργασίας στο εξωτερικό

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων Ελλήνων επιστημόνων δηλώνουν ότι ήδη δουλεύουν περισσότερων των 5 ετών(58%), ενώ μόλις το 20% δηλώνει εργασία για χρονικό διάστημα λιγότερο των 2 ετών.

Αυτό δείχνει ότι οι επιστήμονες αυτοί έχουν ήδη διανύσει ένα μεγάλο στάδιο της καριέρας τους και αν αναλογιστούμε ότι οι σύγχρονες αντιλήψεις περί εργασίας στην ίδια εταιρία αναφέρονται σε πενταετείς κύκλους – ήδη έχουν διανύσει τουλάχιστον 2 ή 3 κύκλους εργασίας σε εταιρίες του εξωτερικού οπότε και έχουν ήδη αποδείξει την αξία τους, έχουν και την ανάλογη τεχνογνωσία στην παραμονή σε εργασία, και μπορούν να προωθηθούν σε ανώτερα κλιμάκια στις επιχειρήσεις που δουλεύουν.

Επιχειρηματικός κλάδος απασχόλησης

Ένα πολύ κρίσιμο ερευνητικό δεδομένο, που μας δείχνει την διασπορά και την διείσδυση των Ελλήνων επιστημόνων σε όλους τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, καταλαμβάνοντας θέσεις εργασίας σε όλο το φάσμα των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Εδώ ακριβώς υπάρχει η τελική απόδειξη, ότι οι Έλληνες επιστήμονες, μπορούν να σταδιοδρομήσουν σε κάθε τομέα που αυτοί επιθυμούν, αρκεί να τους δοθεί η ευκαιρία – κάτι που όπως βλέπουμε έχουν στο εξωτερικό.

Επίπεδο θέσης εργασίας στο εξωτερικό

Το πιο κρίσιμο από όλα τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας, όπου έχουμε τα εξής δεδομένα:

Θέση	Ποσοστό
1. Υπάλληλος	47%
2. Προϊστάμενος/η	24%
3. Διευθυντής/ρια	12%
4. Στέλεχος	10%
5. Επιχειρηματίας	2%

Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούνται ως υπάλληλοι στις εταιρίες τους αλλά έχουμε πολύ μεγάλα ποσοστά σε ανώτερες θέσεις με το 24% των επιστημόνων να καλύπτει θέση προϊσταμένου, το 12% θέση διευθυντή και ένα αξιολύβαστο 10% θέση στελέχους. Έτσι έχουμε σχεδόν τους μισούς Έλληνες Επιστήμονες με ποσοστό 46% να κατέχουν ανώτερη θέση στην ιεραρχία των εταιριών που εργάζονται. Σε αυτό θα πρέπει να προσθέσουμε και το 2% που δηλώνουν ότι έχουν δική τους επιχείρηση.

Η κατάληψη σχεδόν από τους μισούς θέσης ευθύνης στις εταιρίες που δουλεύουν, δείχνει ότι είναι όχι μόνο άτομα με πολύ καλή γνώση του αντικειμένου εργασίας αλλά και την άριστη προσαρμογή τους στις συνθήκες εργασίας / καθημερινής απασχόλησης/ κουλτούρα της χώρας παραμονής, έτσι ώστε να προωθηθούν στην θέση που έχουν καταλάβει. Αυτό έρχεται και σε επιβεβαίωση με την πεποίθηση των περισσότερων ότι στην Ελλάδα επικρατεί κλίμα αναξιοκρατίας, γιατί σίγουρα η σταδιοδρομία τους στο εξωτερικό υπήρξε καθαρά αποτέλεσμα αξιοκρατικής κρίσης.

Επίπεδο αμοιβών

Ένας σημαντικός δείκτης είναι και το επίπεδο αμοιβών που λαμβάνουν οι Έλληνες επιστήμονες του εξωτερικού.

Το 1/3 εξ αυτών δηλώνει ετήσιο εισόδημα άνω των 100.000€ ενώ το 21% δηλώνει ετήσιο εισόδημα μεταξύ 50.000€ και 100.000€.

Έτσι έχουμε τους μισούς Έλληνες επιστήμονες να έχουν ετήσιες απολαβές από την εργασία τους άνω των 50.000€ - ποσό που απλώς φαντάζει απλησίαστο όνειρο για αντίστοιχη εργασία στην Ελλάδα.

Εδώ δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι εκτός από τις χρηματικές αμοιβές που λαμβάνουν οι Έλληνες επιστήμονες, βασικό ρόλο παίζουν και οι μη χρηματικές απολαβές τους. Έτσι οι κάτοικοι Γερμανίας, Αγγλίας, Ηνωμένων Πολιτειών, απολαμβάνουν στην καθημερινότητά τους τις υποδομές που έχουν δημιουργήσει όλα αυτά τα προηγμένα κράτη, είτε σε επίπεδο μετακίνησης (δρόμοι ταχείας κυκλοφορίας, μετρό, πολύ γρήγορη και ασφαλή μετακίνηση με τρένο), είτε σε παροχές υγείας (νοσοκομεία, σύστημα υγείας), πρόνοιας, συνταξιοδότησης, εκπαίδευσης τόσο για τα παιδιά τους όσο και για τους ίδιους.

Όλα αυτά τα μικρά, καθημερινά θέματα που μας πληγώνουν στην Ελλάδα, κάνουν πιο εύκολη την ζωή και αφήνουν χώρο να αφοσιωθούμε και να στοχεύσουμε, τόσο στην δουλειά μας όσο και στην προσωπική ζωή μας. Τα θέματα παροχών υγείας, πρόνοιας και συνταξιοδότησης, όσο μεγαλώνει η ηλικία των Ελλήνων επιστημόνων στο εξωτερικό, θα αποκτούν και μεγαλύτερη βαρύτητα στην επιλογή περί επιστροφής ή μη στην πατρίδα.

Το τελευταίο, δε περί της εκπαίδευσης, μπορεί να μην ακούγεται τόσο σοβαρό στην αρχή, αλλά είναι πολύ σημαντικό για τους Έλληνες επιστήμονες, γιατί ο κάθε Έλληνας γονιός θέλει πάντα το καλύτερο για τα παιδιά του. Οι συγγραφείς έχουν και προσωπική ανάλογη εμπειρία αντίστοιχου γεγονότος, από φιλικό ζευγάρι Ελλήνων επιστημόνων, που μετανάστευσε για εργασία στην Αυστραλία, κυρίως λόγω επαγγελματικών σχέσεων που ήδη είχε, ο ένας σύζυγος. Το ένα παιδί τους, έχοντας κινητικό πρόβλημα, κατατασσόταν στη κατηγορία των μαθητών με ειδικής δεξιότητας και είχε μεγάλο πρόβλημα στο Ελληνικό σχολείο που παρακολουθούσε στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα άρνηση μάλιστα του ιδίου να παρακολουθήσει. Προς μεγάλη έκπληξη των γονιών, διαπίστωσαν μια πολύ επιτυχημένη ένταξη του παιδιού

τους στο αντίστοιχο σχολείο στην Αυστραλία, το οποίο αντιμετώπισε άμεσα και επιστημονικά το πρόβλημα που είχε το παιδί τους και διαπίστωσαν για πρώτη φορά την ζέση του παιδιού του για το σχολείο. Όπως εύκολα μπορεί να καταλάβει κανείς και οι δυο γονείς έχουν πλέον διαγράψει από το μυαλό τους την επιστροφή στην Ελλάδα, ακόμα και ενώ ένας από τους δύο παραμένει άνεργος και δεν φαίνεται να υπάρχει ελπίδα να έχει, επίπεδο εργασιακής ανέλιξης παρόμοιο με αυτό που είχε στην Ελλάδα.

Συμπεράσματα περί της απορρόφησης

Από την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας στις προηγούμενες παραγράφους, εύκολα συμπεραίνουμε τον μεγάλο βαθμό απορρόφησης των Ελλήνων επιστημόνων στις χώρες του εξωτερικού.

Οι Έλληνες επιστήμονες μπορούν να παρομοιαστούν με το μικρό φυντάνι καπνού που αφού σπάρθηκε στο προστατευμένο χώρο ενός μικρού θερμοκηπίου όπου και πήρε τα απαραίτητα για να μετατραπεί από σπόρος σε μικρό φυτό καπνού, πλέον όταν μεταφυτεύεται στο κατάλληλο χωράφι, βρίσκει την ευκαιρία χρησιμοποιώντας τα απαραίτητα στοιχεία, να ανθίσει και να μετατραπεί σε ένα μεγάλο και ωραίο φυτό καπνού (καπνόριζα στην ντοπιολαλιά) με τελικό αποτέλεσμα να μας δώσει τα ωραία του φύλλα ως ανταμοιβή των κόπων και των προσπαθειών του καλλιεργητή. Αντίθετα, αν το φυντάνι μεταφυτευτεί σε ακατάλληλο χωράφι χωρίς τα απαραίτητα στοιχεία για ανάπτυξη θα μετατραπεί σε ένα καχεκτικό φυτό, το οποίο θα μας δώσει αμφιβόλου ποιότητας φύλλα – απλώς μια μικρή πρασινάδα προς απογοήτευση του καλλιεργητή. Για αυτόν τον λόγο η καλλιέργεια του καπνού άνθισε στον νομό μας, λόγω των εδαφολογικών και κλιματικών συνθηκών.

Έτσι σε αντιστοιχία με το φυτό του καπνού, οι νέοι Έλληνες επιστήμονες για να θριαμβεύσουν στην ζωή τους πρέπει να βρουν τις κατάλληλες συνθήκες. Ως παιδιά / μαθητές / φοιτητές έχουν πάρει από την οικογένειά τους όλη την απαραίτητη φροντίδα και εφόδια έτσι ώστε να είναι έτοιμοι για την μελλοντική τους ανάπτυξη. Τώρα το μόνο που μένει βγαίνοντας στην αγορά εργασίας, είναι να βρουν το κατάλληλο επαγγελματικό περιβάλλον για να αναπτυχθούν πρώτα απ' όλα επαγγελματικά και για να ακολουθήσει και η προσωπική / οικογενειακή ανάπτυξη.

Δυστυχώς όμως αυτό το περιβάλλον λείπει από την χώρας μας – οπότε αναζητήθηκε και δυστυχώς συνεχίζει να αναζητείται στο εξωτερικό από τους συμπατριώτες μας, έτσι ώστε να μην διαταραχτεί η περαιτέρω ανάπτυξη τους.

Όπως και στο καπνό του φυτού δεν είναι εύκολη (ουσιαστικά είναι μάλλον αδύνατη) η μεταφύτευση ως φυτό σε άλλο χωράφι έτσι για έναν επιστήμονα που έχει αναπτυχθεί επαγγελματικά και προσωπικά, οικογενειακά και κοινωνικά σε μια ξένη χώρα είναι είτε αδύνατον είτε πολύ δύσκολο να επανέλθει στην χώρα του και να προσπαθήσει να συνεχίσει την ζωή του σε ένα όχι μόνο τελείως διαφορετικό περιβάλλον αλλά και εντελώς εχθρικό και αφιλόξενο.

Αίτια του προβλήματος

Τα βασικά αίτια του προβλήματος όπως έχουν ήδη αναφερθεί και αναλυθεί διεξοδικώς στα προηγούμενα κεφάλαια της εργασίας αυτής είναι:

1. Λάθος πολιτικής δόμησης του Ελληνικού Κράτους
2. Υιοθέτηση ενός οικονομικού μοντέλου με ασφυκτικό έλεγχο της οικονομίας από το (κομματικό) κράτος - μακριά από ελεύθερα οικονομικά μοντέλα – τα μόνα που εγγυούνται την ανάπτυξη μιας χώρας είτε σε οικονομικό είτε σε κοινωνικό επίπεδο
3. Υιοθέτηση από πλευράς των Ελλήνων βιομηχάνων και επιχειρηματιών ,λογικές στείρας επικράτησης σε συνθήκες κλειστής αγοράς με ανύπαρκτο εξωτερικό ανταγωνισμό: όπως ακριβώς ήταν πριν την ένταξη της χώρας μας στην ΕΕ το 1981, με αποτέλεσμα την μη ύπαρξη ανταγωνιστικής βιομηχανίας και την άρνηση επένδυσης σε νέες τεχνολογίες.
4. Μη σύνδεση των Ελληνικών πανεπιστημίων με την παραγωγή / βιομηχανία της χώρας, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει κάποια κατεύθυνση ως προς τις σπουδές
5. Παραγωγή πληθώρας επιστημόνων από τα Ελληνικά και όχι μόνο πανεπιστήμια λόγω της Ελληνικής ιδιομορφίας που θέλει κάθε Έλληνα γονιό να σπουδάσει τα παιδιά του και να τους παρέχει όσο περισσότερα εφόδια γίνεται.

Προτεινόμενες λύσεις

Το μέγεθος του προβλήματος φαίνεται από την στιγμή που όλες οι Ιατρικές Σχολές της Ελλάδας δουλεύουν για να προμηθεύσουν / καλύψουν με τους απόφοιτους τους,

ως επιστήμονες ιατρούς, τις ιατρικές ανάγκες ξένων χωρών και μάλιστα και ανεπτυγμένων (μάλιστα, αυτή δεν φθάνει ο αριθμός για να καλύψει τις τρέχουσες ανάγκες!).

Σαν να μην έφθανε η «εξαφάνιση» των παραγόμενων ιατρών, οι σχολές επιβαρύνουν τον κρατικό προϋπολογισμό για την λειτουργία τους, χωρίς να έχουν την παραμικρή πρόσοδο από την απασχόλησή τους σε άλλες χώρες. Το φαινόμενο να χρηματοδοτεί μια χώρα τις σπουδές μιας ολόκληρης επιστημονικής ομάδας για να τους εξάγει σε άλλες χώρες χωρίς καμία απολύτως πρόσοδο πρέπει να είναι μοναδικό στον κόσμο. Ακόμα και η οικονομικά εξαθλιωμένη Κούβα (λόγω του αμερικάνικου εμπάργκο), με την εξαγωγή ιατρών και φαρμάκων σε χώρες της Λατινικής Αμερικής, λαμβάνει ως αντιστάθμισμα λεφτά ή πετρέλαιο, ικανά να χρηματοδοτήσουν τόσο την εκπαιδευτική διαδικασία και την λειτουργία δομών του κράτους.

Οι λύσεις θα πρέπει να κινηθούν σε 2 κατευθύνσεις:

1. Αντιστάθμισμα της εξαγωγής επιστημόνων σε άλλες χώρες.
2. Παραμονή των Ελλήνων επιστημόνων στην χώρα μας.

Αντιστάθμισμα της εξαγωγής επιστημόνων σε άλλες χώρες

Λόγω του ότι θα είναι δύσκολο όχι μόνο να αποκοπεί το ρεύμα της μετανάστευσης των Ελλήνων επιστημόνων σε χώρες του εξωτερικού αλλά και να δημιουργηθούν οι συνθήκες που θα αυξήσουν την παραμονή τους στον Ελλαδικό χώρο, θα πρέπει ως πρώτο βήμα να επιβληθεί κάποιου είδους αντιστάθμισμα στην εξαγωγή Ελλήνων επιστημόνων σε άλλες χώρες.

Το παράδειγμα της Κούβας είναι ενδεικτικό και δείχνει τον τρόπο – όμως η Ελλάδα έχει αστική δημοκρατία και όχι Σοσιαλιστική, οπότε δεν είναι εύκολο να γίνει κάτι παρόμοιο με τον ίδιο τρόπο.

Όπως έχουμε ήδη προτείνει στο κεφάλαιο 5, θα πρέπει να υπάρχει κάποια ρήτρα στα Ελληνικά Πανεπιστήμια, ειδικότερα σε σχολές αυξημένης ζήτησης και αυξημένου κόστους εκπαίδευσης όπως Ιατρικές Σχολές, Πολυτεχνεία, για τους φοιτητές που γράφονται σε αυτά που να «κοστολογούν» ανά σχολή το κόστος φοίτησης, έτσι ώστε σε περίπτωση που ο απόφοιτος εργαστεί στο εξωτερικό να υπάρχει η υποχρέωση «αποπληρωμής» του κόστους σπουδών του στην Ελλάδα.

Έτσι τα ελληνικά πανεπιστήμια θα λάβουν από τους απόφοιτους τους που εργάζονται στο εξωτερικό μια χρηματοδότηση που μπορεί να καλύψει μέρος των εξόδων τους, ίσως και παραπάνω από το όλο αν το «ρεύμα» μετανάστευσης συνεχίσει αμείωτο, οπότε οι απόφοιτοι που δουλεύουν στο εξωτερικό θα συνεισφέρουν με τα χρήματα που κερδίζουν στην διαδικασία της εκπαίδευσης των νέων επιστημόνων είτε να γίνει δυσκολότερη η μετανάστευση λόγω του κόστους αυτού.

Μετεξέλιξη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Το τόσο έντονο φαινόμενο του brain drain και η μεγάλη ζήτηση που έχουν και απολαμβάνουν οι Έλληνες Επιστήμονες στο εξωτερικό, μας καταδεικνύει την **ποιότητα** της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας μας είτε σε προπτυχιακό επίπεδο είτε σε μεταπτυχιακό / διδακτορικό.

Ως σήμερα, η τριτοβάθμια εκπαίδευση θεωρείται στην χώρα μας περισσότερο ως ένα ιδανικό που πρέπει να μείνει αμόλυπτο από εξωτερικούς παράγοντες όπως επιχειρήσεις και κυρίως μακριά από κάθε έννοια κέρδους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την απομόνωση του ακαδημαϊκού κόσμου από τον επιχειρηματικό και την πλήρη στήριξη της λειτουργίας του, τόσο διδασκαλίας όσο και παραγωγής έρευνας στο δημόσιο ταμείο ή και στα Ευρωπαϊκά Προγράμματα στήριξης/ έρευνας/ καινοτομίας, λόγω της κατάρρευσης των οικονομικών της χώρας μας.

Εδώ πρέπει να κάνουμε πράξη το ρητό του John W. Gardner, «κάθε πρόβλημα είναι μια μεταμφιεσμένη ευκαιρία». Έτσι το πρόβλημα της χρηματοδότησης μιας πράγματι πολύ καλής και αποτελεσματικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να αντιμετωπιστεί ως μια ευκαιρία μετασχηματισμού του τομέα αυτού. Είναι πλέον καιρός να μετασχηματιστεί από έναν *ιδιάζων τομέα* σε μια **βιομηχανία**: κάτι που έγινε μερικά χρόνια πριν στο Ηνωμένο Βασίλειο με πολύ θετικά αποτελέσματα. Το μοντέλο δεν είναι ανάγκη να είναι ακριβώς το ίδιο –θα πρέπει να σχεδιαστεί και υλοποιηθεί από τους ανθρώπους της ακαδημαϊκής κοινότητας με την βοήθεια ειδικών, λαμβάνοντας υπόψη την πραγματικότητα που ισχύει παγκοσμίως και βεβαίως την απαγκίστρωση από αγκυλώσεις του παρελθόντος.

Με τον τρόπο αυτό θα έχουμε τα εξής οφέλη:

1. Εισροή απαραίτητου κεφαλαίου για την ανάπτυξη των ίδιων των πανεπιστημίων.

2. Άνθιση των πανεπιστημίων, αφού θα μπορούν να προσφέρουν καλύτερα πακέτα αποδοχών στους καθηγητές τους με αποτέλεσμα να ανέβει η ζήτηση για μια θέση σε αυτά.
3. Ανατροφοδότηση από τις επιχειρήσεις για την καλύτερη εκπαίδευση των αποφοίτων των τμημάτων.
4. Άμεση αξιοποίηση της έρευνας από Ελληνικές επιχειρήσεις και ανάπτυξη νέων **καινοτόμων** Ελληνικών επιχειρήσεων.

Παραμονή / επιστροφή των Ελλήνων επιστημόνων στην χώρα μας

Ίσως το πιο δύσκολο κομμάτι, γιατί απαιτεί ριζικά μέτρα και αλλαγή νοοτροπίας από την πλευρά της Ελληνικής Κυβέρνησης, Καθηγητών πανεπιστημίων και των κάθε λογής επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται στον Ελληνικό χώρο.

Βασικό μέλημα της Ελληνικής Κυβέρνησης είναι η απελευθέρωση της οικονομίας από κάθε είδους προστατευτισμό και αγκύλωση που υπάρχει, η αύξηση της οικονομικής ελευθερίας της χώρας μας έτσι ώστε όλοι μας να ωφεληθούμε από την ανάπτυξη που αυτή θα φέρει. Επίσης θα πρέπει να υπάρξει μια ριζική αλλαγή στο νομικό καθεστώς, με βασικό άξονα την απλοποίηση των νόμων και την ταχύτατη απονομή δικαιοσύνης – κάτι που φαντάζει σαν τον άθλο του Ηρακλή “*Κόπρος του Αυγείου*”, του καθαρισμού δηλαδή των στάβλων του Αυγεία. Αυτό για να θυμίσουμε την μυθολογία θεωρούταν έργο σχεδόν αδύνατο γιατί είχε μαζευτεί κοπριά από 3.000 βόδια για 30 χρόνια και κανείς δεν μπορούσε να την καθαρίσει, χρησιμοποιώντας απλώς ανθρώπους και φτυάρια. Ο Ηρακλής όμως έδωσε μια πολύ λύση: την χρησιμοποίηση των νερών του ποταμών Πηνειού και Αλφειού, για το καθαρισμό! Αυτό που έκανε ο Ηρακλής ήταν να σκάψει δύο χαντάκια στα θεμέλια των στάβλων και στρέφοντας μέσα από αυτά τα νερά του Πηνειού και του Αλφειού προς τους στάβλους. Τα νερά των δύο αυτών ποταμών παρέσυραν όλη την κοπριά. Με αυτό τον τρόπο και ο καθαρισμός έγινε ταχύτατα μόλις σε μια ημέρα και πολύ αποτελεσματικά ενώ πλέον θα ήταν εύκολο να επαναληφθεί και να μην αφεθούν βρώμικοι οι στάβλοι για άλλα 30 χρόνια.

Επιδίωξη θα πρέπει να είναι και η ανάπτυξη της ελληνικής παραγωγής είτε βιοτεχνικής είτε βιομηχανικής σε όλα τα επίπεδα από την πιο απλή τεχνολογία έως την πιο υψηλή. Θα πρέπει βεβαίως να προσπεραστούν σκόπελοι που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση για αθέμιτο ανταγωνισμό – αυτός όμως είναι και ο αγώνας που

πρέπει να κάνει η χώρα μας και εντέλει, at the end of the day όπως το ορίζουν οι Αγγλοσάξονες θα πρέπει και οι διάφοροι πρεσβευτές και νομικοί σύμβουλοι να αποδείξουν ότι αξίζουν τον μισθό τους! Θα πρέπει να αξιοποιηθεί βέβαια και η χρήση κονδυλίων για αμυντικές δαπάνες σε αυτό τον σκοπό – τα διάσημα αντισταθμιστικά οφέλη όπως λέγονται επίσημα – για την ανάπτυξη της παραπαιούσας αμυντικής βιομηχανίας. Ένα απλό παράδειγμα είναι η ΕΛΒΟ που κατασκεύαζε διάφορα οχήματα για τον Ελληνικό Στρατό και ταυτόχρονα κατασκεύαζε και πούλμαν για πολιτική χρήση. Θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως όχημα ανάπτυξης της εταιρίας η ανακατασκευή / κατασκευή στρατιωτικών οχημάτων και να της δοθεί από τις συγκοινωνίες Αττικής και Θεσσαλονίκης η κατασκευή των νέων λεωφορείων που από ότι διαβάζουμε στις εφημερίδες οι απαιτήσεις κινούνται σε τετραψήφια νούμερα: αριθμοί ικανοί να διατηρήσουν μια μεγάλη γραμμή παραγωγής, αν γίνουν οι κατάλληλες κινήσεις έτσι ώστε να κατασκευαστούν τα νέα λεωφορεία των αστικών συγκοινωνιών από την Ελληνική Βιομηχανία.

Στην σχετική αρθρογραφία από τους Λιάρο Αλέξανδρο, Λυκεσά Απόστολο και Protagon team, έχουμε την παράθεση των αριθμών που καταδεικνύουν την ανάγκη προμήθειας νέων λεωφορείων για τις αστικές συγκοινωνίες Αθήνας και Θεσσαλονίκης, ο αρμόδιος υπουργός δηλώνει ότι θα ληφθούν όλα τα μέτρα για την αντιμετώπιση του προβλήματος (αυτό άραγε δεν κάνει πάντα η Ελληνική Κυβέρνηση;), μάλιστα δηλώνει και την επιθυμία του η παραγωγή να γίνει στην Ελλάδα αλλά δεν λέει ούτε πως θα το κάνει ούτε πως θα βρει τα λεφτά για να γίνει το έργο.

Τι θα γίνει αν δεν ληφθούν μέτρα

Το πιο εύκολο είναι να μην κάνει κανείς τίποτα και μετά να απορεί γιατί έχουμε το πρόβλημα. Η αποφυγή του προβλήματος και η μεταβίβασή του στον επόμενο (ή πιο σωστά στην επόμενη κυβέρνηση) είναι μια γνωστή, δοκιμασμένη και δυστυχώς πολύ επιτυχημένη τακτική στον Ελληνικό δημόσιο βίο. Μια απλή αναφορά σε απλά θέματα καθημερινότητας θα δώσει μια γεύση της τακτικής αυτής, είτε πρόκειται για την διαχείριση των απορριμμάτων μια περιοχής είτε για την μεταρρύθμιση του ήδη προβληματικού αν όχι χρεοκοπημένου συστήματος συντάξεως η κατάσταση είναι η ίδια. Το μόνο που ακούγεται είναι «αν η τάδε κυβέρνηση 20 χρόνια πριν είχε αντιμετωπίσει τότε το πρόβλημα – σήμερα η κατάσταση θα ήταν τελείως διαφορετική».

Τραγικό παράδειγμα της λογικής αυτής είναι και πολύ πρόσφατη «αλλαγή» νόμου ώστε ποδοσφαιρικές ΠΑΕ που παραβίασαν τον νόμο να «τιμωρηθούν» με πιο ήπιες ποινές – με το τραγικό αποτέλεσμα και οι οπαδοί των ομάδων αυτών και οι οπαδοί αντίπαλων ομάδων να δηλώνουν αγανακτισμένοι για την υπόθεση αυτή και όλοι μαζί αγανακτισμένοι κατά της κυβέρνησης και του αρμόδιου υπουργού. Βεβαίως για την παραβίαση της νομοθεσίας ούτε κουβέντα δεν γίνεται και αν κάποιος σόφρων προσπαθήσει να αναπτύξει επιχειρήματα βασιζόμενος στην παραβίαση του νόμου αντιμετωπίζεται από όλους ως τουλάχιστον γραφικός και εκτός Ελληνικής πραγματικότητας.

Η κυβέρνηση (και αυτή και οι προηγούμενες) συνεχώς αναφέρουν ότι κοιτάζουν το πρόβλημα αυτό και εργάζονται σκληρά για να το λύσουν. Οι λύσεις όμως που φέρνουν όπως έχουμε ήδη αναφέρει στο κεφάλαιο 5 - κυβερνητικές προσπάθειες, δεν δίνουν καμία λύση στο πρόβλημα και προσπαθούν απλώς να θεραπεύσουν προσωρινά κάποια από τα συμπτώματα που παρουσιάζονται.

Το φαινόμενο του brain drain αυτή την στιγμή επηρεάζει όλους τους τομείς της Ελληνικής κοινωνίας και ειδικότερα:

1. Δημογραφικό
2. Οικονομικό
3. Επιστημονικό

Στο δημογραφικό ήδη η βόμβα έχει ενεργοποιηθεί και απλώς περιμένουμε να ενεργοποιηθεί χρονικά ο πυροκροτητής για να εκραγεί. Ήδη όπως έχουμε αναλύσει διεξοδικά σε προηγούμενο κεφάλαιο έχουμε ένα τεράστιο έλλειμα ανθρώπων στο ισοζύγιο γεννήσεων/ θανάτων και μια τελείως στρεβλή ηλικιακή πυραμίδα που μας δείχνει την απουσία ανθρώπων σε μικρή ηλικία (παιδιά) και ανθρώπων στην παραγωγική ηλικία οι οποίοι θα δημιουργήσουν τις οικογένειές τους και θα μεγαλώσουν τα παιδιά τους στις χώρες που εργάζονται. Τα νούμερα είναι τόσο αμείλικτα που ότι και να κάνουμε θα πρέπει να περάσουν τουλάχιστον 2 δεκαετίες για να ανακάμψει.

Στο οικονομικό όταν λείπει το ανθρώπινο δυναμικό που έχει τελειώσει τις σπουδές του, άρα και τα έξοδα μάθησης, και πλέον έχει περάσει στο παραγωγικό κομμάτι της ζωής του, μιλάμε για την τέλεια αποτυχία. Το φαινόμενο γίνεται πιο εκρηκτικό όταν αυτό το ανθρώπινο δυναμικό συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη ξένων χωρών,

ανταγωνιστικών προς την Ελλάδα διευρύνοντας ακόμα περισσότερο το χάσμα της χώρας μας από τις ξένες ανεπτυγμένες.

Στο επιστημονικό όλη η έρευνα που διεξάγεται από το ανθρώπινο δυναμικό καθώς και η τεχνογνωσία που αναπτύσσεται μένει στις χώρες που εργάζονται, ενώ στην Ελλάδα δεν υπάρχει η δυνατότητα να μεταφερθεί η επιστημονική γνώση αυτή – διευρύνοντας περαιτέρω το χάσμα που μας χωρίζει από τις ανεπτυγμένες χώρες.

Η ελληνική πραγματικότητα πρέπει να αλλάξει. Όπως πολύ σοφά είπε, πριν μερικά χρόνια στην αρχή της νέας Ελληνικής κρίσης, γνωστός Έλληνας πολιτικός ή αλλάζουμε ή βουλιάζουμε! (Παπανδρέου Γεώργιος, πρωθυπουργός της Ελλάδας, συνέντευξη στο Ζάππειο, στις 27/5/2009). Βεβαίως ούτε ο ίδιος ούτε ο υπόλοιπος πολιτικός κόσμος έχει προσπαθήσει το ελάχιστο προς την κατεύθυνση αυτή: κάθε φορά έχουμε την αέναη επανάληψη των ίδιων αναχρονιστικών πρακτικών και μια ακόμα χαμένη ευκαιρία να προστίθεται στον σωρό των χαμένων ευκαιριών από την αρχή της δημιουργίας του Ελληνικού κράτους.

Τυπικό παράδειγμα της νέας Ελληνικής νοοτροπίας, της άρνησης να κατανοήσουμε απλά και βασικά θέματα σε κάθε έκφρασή τους, είναι και οι προετοιμασίες για τον εορτασμό της επετείου των 200 ετών από την κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. Αν ρωτήσουμε τον «μέσο» Έλληνα ποιο το αποτέλεσμα της θα πάρουμε ως απάντηση *την απελευθέρωση από τους Τούρκους, με τον ηρωικό αγώνα των Ελλήνων βοηθούσης της Εκκλησίας*. Το σωστό όμως, είναι ο εμφύλιος πόλεμος του 1823 – 1825, η άφιξη του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο και τον πλήρη αφανισμό της από αυτόν, η έξοδος του Μεσολογγίου (πλήρη καταστροφή της πόλης του Μεσολογγίου) και **μόνο αφού** οι 3 μεγάλες δυνάμεις (Αγγλία, Ρωσία και Γαλλία) συμφώνησαν και υπέγραψαν την Συμφωνία του Λονδίνου τον Ιούλιο του 1827 (Ιουλιανή συμφωνία), μετά από άρνηση του Ιμπραήμ να συμμορφωθεί με τα νέα δεδομένα οδηγήθηκαν στην ναυμαχία του Ναβαρίνου όπου συνέτριψαν τον Τούρκικο στόλο του Ιμπραήμ και έτσι τελικά επιβλήθηκε ουσιαστικά η δημιουργία του νεότερου Ελληνικού Κράτους! Μάλιστα, για να γίνει και ποιο κατανοητός ο ρόλος της Ελληνικής Εκκλησίας, το 1828 ο Πατριάρχης συνέταξε ένα σχέδιο για την επιστροφή στην κατάσταση όπως είχε πριν την επανάσταση: οι επαναστάτες θα ζητούσαν συγχώρεση από το Σουλτάνο και σε αντάλλαγμα θα τους δινόταν χάρη για τις πράξεις τους και θα εξαιρούνταν από την καταβολή του οφειλόμενου φόρου για τα προηγούμενα χρόνια, ενώ αφηνόταν να εννοηθεί ότι θα διατηρούσαν τις περιουσίες τους. Το σχέδιο δεν

έγινε γνωστό γιατί ούτε, οι επαναστάτες, επιθυμούσαν να υπαχθούν και πάλι στην οθωμανική εξουσία, ούτε και οι Οθωμανοί θα δέχονταν εξωτερική διαμεσολάβηση!

Τώρα όμως, στο πρόβλημα αυτό δεν μπορούμε να ελπίζουμε πάλι σε έξωθεν παρέμβαση – θα πρέπει να ωριμάσουμε πολιτικά ως λαός και να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα παίρνοντας υπόψη όλα τα δεδομένα και αντικειμενικά επιβάλλουμε τις απαραίτητες αλλαγές όσο επώδυνες και να είναι πριν είναι πάλι πολύ αργά.

Επίλογος

Όπως έχει ήδη καταδείξει η εργασία αυτή, το πρόβλημα της μετανάστευσης των Ελλήνων επιστημόνων σε χώρες του εξωτερικού, γνωστό και ως «brain drain», ουσιαστικά αφανίζει τον τόπο μας και εξασφαλίζει με μαθηματική βεβαιότητα την εξάλειψη της κοινωνίας και της χώρας μας στο άμεσο μέλλον. Επιπλέον λόγος ανησυχίας, ο μεγάλος βαθμός απορρόφησης των Ελλήνων πτυχιούχων στο εξωτερικό, πράγμα που δυσκολεύει τον επαναπατρισμό. Επιπλέον κάθε άνθρωπος εγωιστικά φερόμενος, ενδιαφέρεται πρώτα απ' όλα για το δικό του καλό, πρόοδο και ευτυχία. Η πρόοδος και ευτυχία της κοινωνίας που ανήκει ή της πατρίδας του, αναγκαστικά περνάνε σε 2^η μοίρα και στην περίπτωση των ξενιτεμένων που νοιώθουν και την αντίστοιχη πικρία, είναι ακόμα χαμηλότερα στην ιεραρχία των στόχων του.

Δυστυχώς, ο άνθρωπος ως οντότητα αρνείται να σκεφτεί τι θα γίνει στο μέλλον, ακόμα και αν αυτό είναι το δικό του. Ειδικότερα στην Ελληνική πραγματικότητα, λόγω της ιδιάζουσας κουλτούρας η σκέψη και ο προγραμματισμός για το αύριο είναι άγνωστη λέξη αν όχι και λόγος για άσχημη κριτική από τους υπόλοιπους. Όμως ως οργανωμένο κράτος και κοινωνία, πρέπει να αναλάβουμε τις ευθύνες μας. Είναι επιτακτική ανάγκη να το κάνουμε τώρα – αφήνοντας στη άκρη όλα τα βαρίδια που μας κρατάνε στην κατάσταση που είμαστε τώρα. Η θεραπεία του προβλήματος είναι γνωστή – ο έχων το πρόβλημα όμως πρέπει να αποφασίσει να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις της θεραπείας και να εφαρμόσει τις απαραίτητες πολιτικές.

Ήδη, ως χώρα έχουμε πετάξει πολλές ευκαιρίες στον κάλαθο των αχρήστων, χωρίς να θελήσουμε να εκμεταλλευτούμε κανένα από τα αναρίθμητα συγκριτικά πλεονεκτήματα που παρουσιάζει η χώρα μας είτε ως τοποθεσία είτε ως ανθρώπινο δυναμικό. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στα διάφορα κεφάλαια της εργασίας αυτής η μετανάστευση έχει αντιμετωπιστεί από το Ελληνικό κράτος ακόμα και ως ευλογία, πάντα θεωρητικά χωρίς καμία προσπάθεια να ωφεληθεί από αυτή. Η παντελής έλλειψη σχεδιασμού για την αντιμετώπιση του φαινομένου πρέπει να είναι εφελθτήριο για την πολιτική ηγεσία, έτσι ώστε να καταστρωθεί επιτέλους στρατηγικό σχέδιο, με την συμμετοχή όλων των πολιτικών δυνάμεων και των κοινωνικών δυνάμεων και (το πιο δύσκολο) να ανατεθεί σε έναν manager η εκτέλεσή του, με τακτικές αναφορές και έλεγχο από ειδική επιτροπή που θα συστήσει η βουλή των Ελλήνων. Καλό μάλιστα θα ήταν ο υπεύθυνος του έργου αυτού να είναι μη πολιτικό πρόσωπο, με εμπειρία

στην διοίκηση επιχειρήσεων του εξωτερικού, και κατά προτίμηση αμόλυντος από την παραποιούσα Ελληνική επιχειρηματική κουλτούρα. Το όλο σχέδιο θα έχει καθορισμένο χρονοδιάγραμμα και στόχους, καθώς και έλεγχο αποτυχίας σε κάθε στάδιο. Δε ο μισθός του υπεύθυνου να είναι 1€ τον χρόνο και με ρήτρα επιπλέον αποζημίωσης σε ποσοστό της αύξησης του ΑΕΠ της χώρας - μοντέλο αμοιβής που έχει ήδη εφαρμοστεί στην γνωστή εταιρία ηλεκτρονικών συσκευών Apple, για τον CEO Steve Jobs (Wall Street Survivor, 2014), με τα γνωστά αποτελέσματα για την εταιρία.

Μάλιστα το όλο θέμα γίνεται ακόμα πιο επιτακτικό αν συνειδητοποιήσουμε ότι η κρίση ήδη μετράει μια δεκαετία – οπότε για να αναστραφούν όλα τα δεινά που μας προκάλεσε θα χρειαστεί πολλαπλάσιος χρόνος. Οπότε το αίσθημα ευθύνης προς την χώρα μας θα πρέπει να σταθεί πιο υψηλά από κάθε άλλο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας δημιουργήθηκε με την χρήση του web 2.0 εργαλείου google forms, το παρακάτω ερωτηματολόγιο για την αναζήτηση στοιχείων από Έλληνες πτυχιούχους που δουλεύουν στο εξωτερικό.

ΜΕΛΕΤΗ ΑΠΟΡΡΟΦΗΣΗΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΤΥΧΙΟΥΧΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ 2010-2018

Γιιά σας. Είμαστε οι Γεώργιος Κομπορόζος και Ζαρκανίτη Ευθυμία φοιτητές στο τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας / Μεσολόγγι και στο πλαίσια του πτυχίου μας εκπονούμε πτυχιακή εργασία με τον παραπάνω τίτλο.

Βασικό και αναπόσπαστο κομμάτι της πτυχιακής εργασίας είναι και η μελέτη πεδίου, κάτι που θα γίνει με την παροχή εκ μέρους σας πληροφοριών σχετικά με την απορρόφηση Ελλήνων πτυχιούχων στο εξωτερικό το διάστημα 2010 - 2018.

Η παροχή των πληροφορικών, συλλογή και αρχική επεξεργασία θα γίνει μέσω των google forms, κάτι που είναι πολύ διαδεδομένο πλέον λόγω της ευκολίας συμπλήρωσης των στοιχείων από πλευράς των συμμετεχόντων και της επεξεργασίας από τον ερευνητή.

Το παρόν ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και η συμπλήρωσή του προαιρετική. Δεν απαιτείται να δώσετε κανένα προσωπικό σας στοιχείο ή email επικοινωνίας. Οι απαντήσεις σας είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την εργασία και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για το σκοπό της έρευνας αυτής.

Ευχαριστούμε θερμά για το χρόνο σας και ευχόμαστε καλή επάνοδο στην πατρίδα.

Με εκτίμηση,

Γεώργιος Κομπορόζος και Ζαρκανίτη Ευθυμία

Email: upw842132@upnet.gr

ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Φύλο *

- Άνδρας
- Γυναίκα

Ηλικία *

- 18 - 25 ετών
- 26 - 30 ετών
- 31- 35 ετών
- 36 - 40 ετών
- 41 και άνω

Οικογενειακή Κατάσταση *

- Ανύπαντρος/η
- Παντρεμένος/η
- Παντρεμένος/η με παιδί/παιδιά
- Άλλο

Σπουδές (ανώτερο επίπεδο) *

- Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
- Τριτοβάθμια Εκπαίδευση / ΤΕΙ
- Τριτοβάθμια Εκπαίδευση / ΑΕΙ
- Μεταπτυχιακός τίτλος σπουδών
- Διδακτορικός τίτλος σπουδών

Πεδίο σπουδών *

- Ιατρική
- Φυσικές Επιστήμες
- Νομικές Επιστήμες
- Πληροφορική
- Μηχανικός
- Κοινωνικές Επιστήμες
- Διοίκηση Επιχειρήσεων, Οικονομικές επιστήμες και Μάρκετινγκ
- Τουριστικά
- Άλλα

Χώρα απόκτησης πτυχίου *

- Ελλάδα
- Ευρώπη
- Ηνωμένο Βασίλειο
- Αμερική / Καναδάς
- Άλλου

Χώρα απόκτησης Μεταπτυχιακού *

- Ελλάδα
- Ευρώπη
- Ηνωμένο Βασίλειο
- Αμερική / Καναδάς
- Άλλου
-

Χώρα απόκτησης Διδακτορικού *

- Ελλάδα
- Ευρώπη
- Ηνωμένο Βασίλειο

- Αμερική / Καναδάς
- Άλλου

Έχετε επιστρέψει στην Ελλάδα; *

- Ναι
- Όχι

Κυριότεροι λόγοι επιστροφής (αν έχετε επιστρέψει) *

- Αγάπη για την Πατρίδα
- Δημιουργία Οικογένειας
- Εύρεση Εργασίας
- Φροντίδα ηλικιωμένων γονέων
- Αξιοποίηση υπάρχουσας οικογενειακής Περιουσίας / επιχείρησης
- Φοίτηση παιδιών σε Ελληνικά σχολεία
- Χαμηλό κόστος Διαβίωσης
- Ύπαρξη φιλικού περιβάλλοντος για ανάπτυξη καινοτομίας και επιχειρηματικότητας
- Άλλο:

Κυριότεροι λόγοι επιστροφής (επιθυμητοί για να επιστρέψετε) *

- Οικογενειακοί λόγοι
- Κλίμα και τρόπος ζωής
- Καλύτερο πακέτο αποδοχών στην δουλειά μου
- Αναγνώριση της εργασιακής εμπειρίας που έχω αποκτήσει στο εξωτερικό
- Βελτίωση της οικονομικής κατάστασης στην Ελλάδα
- Στροφή / αλλαγή νοοτροπίας πολιτών και κράτους
- Ύπαρξη αξιοκρατίας και κράτος δικαίου
- Ανατροφή παιδιών

Μετακίνηση στο εξωτερικό *

- Μέσα στο τελευταίο εξάμηνο
- Πριν από 1 με 2 χρόνια
- Πριν από 3 με 4 χρόνια
- Πριν από 5 χρόνια και περισσότερο

Λόγοι μετακίνησης στο εξωτερικό *

- Σπουδές, βασικού πτυχίου
- Σπουδές, μεταπτυχιακού
- Σπουδές, Διδακτορικού
- Για να ξεκινήσω εργασία

- Για να συνεχίσω εργασία που είχα στην Ελλάδα
- Ανάπτυξη / μεταφορά υπάρχουσας επαγγελματικής δραστηριότητας

Κυριότεροι Λόγοι επιλογής εργασίας στο εξωτερικό *

- Ελλειψη αξιοκρατίας και διαφθορά στην Ελλάδα
- Οικονομική κρίση και αβεβαιότητα στην Ελλάδα
- Ανεργία στην Ελλάδα
- Προοπτικές εξέλιξης
- Καλύτερες εργασιακές συνθήκες
- Καλύτερο πακέτο αμοιβών
- Καλύτερη εργασιακή νοοτροπία

Κυριότεροι Λόγοι επιλογής Χώρας εργασίας στο εξωτερικό *

- Προοπτικές εξέλιξης
- Καλύτερες εργασιακές συνθήκες
- Καλύτερο πακέτο αμοιβών
- Καλύτερη εργασιακή νοοτροπία
- Γνώση της γλώσσας
- Σπουδές στην χώρα αυτή
- Καλύτερη κατάσταση της οικονομίας
- Καλύτερο κλίμα και τρόπος ζωής
- Αξιοποίηση προσόντων

Χρονικός ορίζοντας Παραμονής στο εξωτερικό *

- Έως 6 μήνες
- 1 έτος
- 2 - 4 έτη
- 5 - 10 έτη
- Πάνω από 10 έτη
- Φυγή

Πρόβλεψη επιστροφής στην Ελλάδα *

- 1 έτος
- 2 έτη
- 3 έτη ή περισσότερο
- Χωρίς Επιστροφή!

Έτη εργασίας στο εξωτερικό *

- έως 6 μήνες
- 1 - 2 έτη
- 3 - 4 έτη
- 5 - 9 έτη
- Πλέον των 9 ετών

Επιχειρηματικός Κλάδος απασχόλησης *

- Υπηρεσίες Υγείας
- Πληροφορική
- Εκπαίδευση
- Τραπεζικός, Οικονομικός και Ασφαλιστικός
- Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις
- Βιομηχανία
- Τηλεπικοινωνίες
- Κατασκευαστικός τομέας
- Λιανικό Εμπόριο
- Καταναλωτικά προϊόντα
- Μεταφορές / Logistics
- Ενέργεια
- Ναυτιλιακός Τομέας

○

Επίπεδο Θέσης Εργασίας *

- Υπάλληλος
- Προιστάμενος/η
- Διευθυντής/ρια
- Ανώτατο Στέλεχος
- Νεοεισερχόμενος/η
- Πρακτική Άσκηση
- Επιχειρηματίας

Ετήσια Εσοδα *

- έως 50.000€
- από 51.000 € έως και 100.000€
- > των 101.00€

Πολιτιστικοί σύνδεσμοι με την Ελλάδα

- Γλώσσα Ιστορία και Πολιτισμός
- Αγάπη για την Πατρίδα
- Παραδόσεις ήθη και έθιμα
- Αθλητισμός
- Μουσική

○

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

1. **Αριστοτέλης**, ΠΟΛΙΤΙΚΑ W.D. Ross, εκδ. 1957. Aristotelis Politica. Οξφόρδη: Clarendon Press. Ανατ. 1964.
2. **Βαμβούκας Μιχαήλ**. (2002). Εισαγωγή στην Ψυχοπαιδαγωγική Έρευνα και Μεθοδολογία, εκδόσεις «Γρηγόρη».
3. **Βεντούρα Λίνα**. (1999) Έλληνες μετανάστες στο Βέλγιο, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1999.
4. **Βεντούρα Λίνα**. (1995) διάσωση των αρχείων των αποδήμων Ελλήνων και μελέτη της ιστορίας της μετανάστευσης, Τα Ιστορικά τ. 23, Δεκέμβριος 1995
5. **Βεντούρα Λίνα**. (1994). Μετανάστευση και Έθνος. Μετασχηματισμοί στις συλλογικότητες και τις κοινωνικές θέσεις, εκδόσεις Ε.Μ.Ν.Ε- Μνήμων, Αθήνα 1994
6. **Ζαφειρόπουλος Κ.** (2015). Πως γίνεται μια επιστημονική εργασία , Εκδόσεις Κριτική.
7. **Καραμήτρος, Ι.** (2008). Οι Έλληνες επιστήμονες διαπρέπουν στο εξωτερικό.
8. **Καυκά, Κ.** (Μάρτιος, 2015). Η φυγή των νέων επιστημόνων στο εξωτερικό. Διαθέσιμο στο <http://www.indeepanalysis.gr/analyseis/arthra/h-fygh-newn-episthmonwn-sto-exwteriko>
9. **Λαμπριανίδης, Λ.** (2011). Επενδύοντας στη φυγή, η διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα την εποχή της παγκοσμιοποίησης, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα
10. **Λαμπριανίδης, Λ.** (2014). Η Ελλάδα «διώχνει» τους επιστήμονές της, στο Δαμανάκης, Μ. και Κωνσταντινίδης, Σ.και Τάμης, Α. (επιμ.), ΝΕΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ από και προς την Ελλάδα (177-206), Πανεπιστήμιο Κρήτης, Κ.Ε.ΜΕ, Αθήνα.
11. **Μανιτάκης, Ν.** (2010). Ξένες κρατικές υποτροφίες: Η φοιτητική μετανάστευση την περίοδο του Εμφυλίου, στο Χατζηιωσήφ, Χ. (επιμ.), Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αιώνα, τόμος Δ2 σσ.133 - 157, Βιβλιόραμα, Αθήνα
12. **Ξένος, Γ.** (2012). Ε΄ διαρροή εγκεφάλων: Μένουμε ή φεύγουμε ; Φυγή στο εξωτερικό ή διέξοδος στην επαρχία;, στο Καραμπέλιας, Γ. (επιμ.), Παγκοσμιοποίηση και μετανάστευση, Η Ελλάδα ανάμεσα στο μεταναστευτικό και τη δημογραφική κατάρρευση σσ 197-204, Εναλλακτικές εκδόσεις /σειρά : Αντιπαραθέσεις 33
13. **Παρασκευόπουλος, Ι.** (1985) . Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας, Αθήνα
14. **Πλάτων**, Πολιτεία ,μετάφραση Σκουτερόπουλος, εκδόσεις Πόλις, 2002
15. **Πλάτων**, Νόμοι, απόδοση Βασίλη Μοσκοβή, Νομική Βιβλιοθήκη Καρατζάς, 1968

16. **Σεβρής, Κ.** (2013). Ε΄ διαρροή εγκεφάλων: Διαρροή εγκεφάλων στη Γερμανία, στο Καραμπέλιας, Γ. (επιμ.), Παγκοσμιοποίηση και μετανάστευση, Η Ελλάδα ανάμεσα στο μεταναστευτικό και τη δημογραφική κατάρρευση σσ 205-216, Εναλλακτικές εκδόσεις /σειρά : Αντιπαραθέσεις 33
17. **Τσιλιμιγκρά, Ε.** (2011). Η μετανάστευση των νέων "φαντάζει" διέξοδος στην ανεργία. Διαθέσιμο στο <https://ρασελanna.files.wordpress.com/2013/08/metanasteusi.pdf>
18. **Τσουκαλάς Κ.** (2014). Εξάρτηση και αναπαραγωγή, Εκδόσεις ΘΕΜΕΛΙΟ, μετάφραση από την Πετροπούλου Ιωάννα (DEPENDANCE ET REPRODUCTION. LE ROLE SOCIAL DES ΑΣΕΛΛΑΡΕΙΛS SCOLAIRES EN GRECE), 2006
19. **Φωτόπουλος, Ν.** (2015). Κινητικότητα, εκπαίδευση, απασχόληση και το φαινόμενο «brain drain»: στοιχεία από την Ελλάδα και την Ευρώπη, στο Μιχαήλ, Δ. και Χρήστου, Α. (επιμ.), ΕΝΔΟ-ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΝΕΑΝΙΚΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ /ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ σσ.139-170, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις, Κ.&Μ. ΑΝΤ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
20. **Χολέζας και Τσακλόγλου.** (2008). Η απασχολησιμότητα των αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, Μορφωτική και Αναπτυξιακή Πρωτοβουλία, Αθήνα. <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/oikodelt201005.pdf>

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

1. **Avveduto και Brandi.** (2001), The evolution of "skilled migration studies". Brain drain and mobility.
2. **Appleyard, R.** (1991). International Migration, Geneva, IOMBarro, R. and Sala-I-Martin, X. (1995). Economic Growth, McGraw-Hill, N.York.
3. **Beine, M. Docquier, F, Rapoport, H.** (2001). Brain Drain and economic growth, Journal of Development Economics, Vol. 64, pp. 275–289.
4. **Beine, M. Docquier, F, Rapoport, H.** (2008). Brain Drain and Human Capital Formation in Developing Countries: Winners and Losers, Economic Journal, 118, σελ. 631-652.
5. **Bhagwati, J. and Hamada, K.** (1974). The brain drain, international integration of markets for professionals and unemployment: a theoretical analysis, Journal of Development Economics, 1(1-2), σελ.19-42.
6. **Bhagwati, J.** (1976). The Brain Drain and Taxation II: Theory and Empirical Analysis, North Holland, Amsterdam.
7. **Briggs J,** 2005, The use of indigenous knowledge in development: problems and challenges, <https://doi.org/10.1191/1464993405ps105oa>.
8. **Carrington, W. and Detragiache, E.** (1998). How big is the brain drain?, IMF Working paper, 98/102.
9. **Carrington, W.J. και Detragiache, E.** (1999). «How extensive is the brain drain?», Finance and Development, 36 (2): 46-49
10. **Coutsoumaris, G.** (1968). Greece, in Adams (ed.) The brain drain, McMillan, σελ.166-182, N. York.
11. **Cormode, L.** (1994). Japanese foreign direct investment and the circulation of personnel from Japan to Canada. In population migration and the changing world order, eds A.Frindaly and W.T.S. Gould, 67-89 Chichester:Wiley
12. **Dejider S.** (1968). Greece, in Adams (ed.) The brain drain, McMillan, σελ.166-182, N. York.
13. **Dustmann και Kirchkamp.** (2002), The optimal migration duration and activity choice after re-migration, Journal of Development Economics, Vol. 67 (2002) 351 – 372.
14. **Docquier, F. και Rapoport, H.** (2005). « How does skilled emigration affect developing countries?».
15. **Faini, R.** (2003). Is the brain drain an unmitigated blessing?, Discussion Paper 2003/64, WIDERWorld Institute for Development Economics Research, United Nations University . Διαθέσιμο στο http://www.dagliano.unimi.it/media/WP2003_173.pdf
16. **Faini, R.** (2007). Remittances and the Brain Drain: Do more Skilled Migrants Remit More?, World Bank Economic Review, 21 (2), pp.177-191

17. **Findlay A.M. , F. L. N. Li, A. J. Jowett and R. Skeldon.** (1996). Skilled International Migration and the Global City: A Study of Expatriates in Hong Kong. Transactions of the Institute of British Geographers Vol. 21, No. 1 (1996), pp. 49-61.
18. **Voslensky Michael.** (1984). Nomenklatura: The Soviet Ruling Class (1st ed.). Doubleday.
19. **Vidal, J.** (1998). The effect of emigration on human capital formation, Journal of Population Economics, 11 (4), pp.589-600.
20. **Gia Van, B.** (2008). «Brain drain a management or a property problem?», American Journal of Economics and Sociology, 67(4):724,729.
21. **Grubel και Scott.** (1966), «The International Flow of Human Capital», American Economic Review.
22. **Ghosh, B.** (2000). Return Migration; reshaping policy approaches, in Chosh B.(ed.), Return Migration: Journey of hope or Despair?, Geneva: IOM/UN σελ.181-225.
23. **Johnson H.** (1967). Some economic aspects of the brain drain, Pakistan Development Review, 7 (3), σελ.379-411.
24. **King, R.** (2000). Generalizations from the history of return migration, in Chosh B.(ed.), Return Migration: Journey of hope or Despair?, Geneva: IOM/UN σελ.7-55.
25. **Kouvertaris, G.** (1973). “brain drain” and international migration of scientists: the case of Greece, The Greek Review of Social Research, 15-16, σελ.2-13.
26. **Lucas, R.** (1988), On the mechanics of economic development, Journal of Monetary Economics, 22, σελ. 3-42.
27. **McCormick and Wahba.** (2001), Overseas Work Experience, Savings and Entrepreneurship Amongst Return Migrants to Ldcs, Scottish Journal of Political Economy, Vol. 28, No. 2, May 2001.
28. **Mountford, A.** (1997. Can a brain drain be good for growth in the source economy?, Journal of Development Economics, 53 (2), σελ.287-303.
29. **Murro, M.** (2008). Globalization, migration and brain drain: a reality check. Διαθέσιμο στο <http://www.bioline.org.br/pdf?hp08018>.
30. **Panourgia, N.** (2009). Dangerous citizens: the Greek Left and the Terror of the state, Fordham University Press, USA.
31. **Patrutiu- Batles, L.** (2014). The Brain Drain Phenomenon within the European Union, διαθέσιμο στο <http://one-europe.info/brain-drain-eu>
32. **Piore M.** (1979). Reviewed Works: Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies.
33. **Pfanner, H.** (1983). Exile in New York: German and Austrian Writers after 1933, Wayne State University Press, Detroit.☒

34. **Reporter (2015)**. Bloomberg: Το αιματηρό «brain drain» της Ελλάδας, Διαθέσιμο στο <http://www.reporter.gr/Eidhseis/Politikh/262023-Bloomberg-H-Ellada-matwnei-toys-piotalantoychoys-ergazomenoys-ths> (τελευταία ανάκτηση 24/2/2020).
35. **Salt, J., & Singleton, A.** (1995). The international migration of expertise: The case of the United Kingdom. *Stuzi Emigrazione* 117, 12-19.
36. **Sjaastad, L.** (1962). The costs and returns of human migration, *Journal of Political Economy*, Vol. 70, No. 5, Part 2: Investment in Human Beings (Oct., 1962), σελ. 80-93.
37. **Stark, O. Helmenstein, C. and Prskawetz, A.** (1997). A brain gain with a brain (1drain, *Economic Letters*, 55, pp.227-234.
38. **Stark, O. Helmenstein, C. and Prskawetz, A.** (1998). Human capital formation, human capital depletion and migration, *Economic Letters*, 60, σελ. 363-367.
39. **Straubhaar, T.** (2000). «International mobility of highly skilled : brain gain, brain drain or brain echange».
40. **Todisco, E.** (2000). Mobilità dei cervelli e mobilità delle conoscenze. In the Proceedings of the International Conference on Migrazioni, scenari per il XXI secolo, Session of Florence, Florence, 27-30 September.
41. **Wickramasekara, P.** (2002). Policy Responses to Skilled Migration: Retention, Return, and Circulation.
42. **Μοντεσκιέ** , Το πνεύμα των νόμων, μετάφραση Κωστής Παπαγιώργης, εκδόσεις Γνώση, 1994

ΑΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΠΟ ΤΟ BRAIN DRAIN ΣΤΟ BRAIN GAIN, Rebrain Greece: Το πρόγραμμα επαναπατρισμού 500 επιστημόνων -Με μισθό τουλάχιστον 3.000 ευρώ Πηγή: [iefimerida.gr - https://www.iefimerida.gr/ellada/rebrain-greece-programma-epanapatrismoy-epistimonon10/12/2019](https://www.iefimerida.gr/ellada/rebrain-greece-programma-epanapatrismoy-epistimonon10/12/2019), τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- **Βουλαρινός Μάνος**, Rebrain Greece: Πονάνε τα μυαλά μας, https://www.athensvoice.gr/politics/604261_rebrain-greece-ponane-ta-myala-mas, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- **Μανδραβέλης Πάσχος**, «Rebrain Greece», κυριολεκτικώς..., Καθημερινή, 12.12.2019, <https://www.kathimerini.gr/1055894/opinion/epikairothta/politikh/rebrain-greece-kyriolektikws>, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- **Λακασάς Α.**, «Με πτυχίο 7 στους 10 Έλληνες μετανάστες», Καθημερινή, 17/4/2016, <https://www.kathimerini.gr/857036/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/me-ptyxio-7-stoys-10-ellhnes-metanastes>
- **Λακασάς, Α.** (2016). Τα καλύτερα μυαλά της Ελλάδας φεύγουν με πρόθεση να εγκατασταθούν μόνιμα στο εξωτερικό. Εφημερίδα Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Αθήνα.
- **Παλαιολόγος Γ.**, Συνέντευξη του Λόη Λαμπριανίδη «Παραμένει ζητούμενο η αλλαγή αναπτυξιακού υποδείγματος», Καθημερινή 24/7/2019, <https://www.kathimerini.gr/1035392/article/epikairothta/brain-drain/lohs-lamprianidhs-paramenei-zhtoymeno-h-allagh-anaptyxiakoy-ypodeigmatos>, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- **Υπουργείο Παιδείας**, 31-01-20 Νέο ξεκίνημα για το ΔΟΑΤΑΠ – Τέλος στην τάλαιπωρία των πολιτών – Ο ΔΟΑΤΑΠ ως φορέας ενίσχυσης της εκπαίδευσης, της εξωστρέφειας, ως εργαλείο ανασχεσης του “brain drain”, <https://www.minedu.gov.gr/news/43980-31-01-20-neo-ksekinima-gia-to-dootap-telos-stin-talairoria-ton-politon-o-dootap-os-foreas-enisxysis-tis-ekpaideusis-tis-eksostrefeias-os-ergaleio-anasxesis-tou-brain-drain>, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.

- **ΟΛΜΕ**, 29-01-20: Καθυστέρηση αναγνώρισης από τον ΔΟΑΤΑΠ πτυχίων και μεταπτυχιακών και διαγωνισμός του ΑΣΕΠ, <https://www.olme.gr/2020/01/29/%ce%ba%ce%b1%ce%b8%cf%85%cf%83%cf%84%ce%ad%cf%81%ce%b7%cf%83%ce%b7-%ce%b1%ce%bd%ce%b1%ce%b3%ce%bd%cf%8e%cf%81%ce%b9%cf%83%ce%b7%cf%82-%ce%b1%cf%80%cf%8c-%cf%84%ce%bf%ce%bd-%ce%b4%ce%bf%ce%b1%cf%84/>, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- **ΤΟ ΒΗΜΑ** (Εφημερίδα), 22/7/2019, Δόμνα Μιχαηλίδου: Μιχαηλίδου: Αύξηση αφορολόγητου κατά 1.000 ευρώ για κάθε παιδί <https://www.tovima.gr/2019/07/22/society/mixailidou-ayksisi-aforologitou-kata-1-000-eyro-gia-kathe-paidi/>, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- **Τ. Θεοδωρικάκος**, Ημερίδα για την οικογενειακή και δημογραφική πολιτική για τους οργανισμούς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης του Ν. Αττικής (9/11/2011), ΑΣΠΕ 2011.
- **Friedman, Milton**. 1975. There's No Such Thing as a Free Lunch. LaSalle IL: Open Court. σελ. 273–281. || WorldCat
- **Λιάρος Α.**, «Γιατί καθυστερεί η αγορά νέων λεωφορείων για την Αθήνα;», Άρθρο στις 4/3/2019 στον ιστότοπο athenstransport, <https://www.athenstransport.com/2019/03/agora-leoforeion/>
- Άρθρο από **Protagon Team**, «Η Αθήνα θα έχει 800 νέα λεωφορεία έως το τέλος του 2021», ιστότοπος Protagon, 12/1/2020, <https://www.protagon.gr/epikairothta/i-athina-tha-exei-800-nea-lewforeia-ews-to-telos-tou-2021-44341976901>
- **Λυκεσάς Α.**, «Περιμένοντας τα «γαλάζια» λεωφορεία...», Εφημερίδα των Συντακτών, 9/1/2020, https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/225969_perimenontas-ta-galazia-leoforeia
- **Καθημερινή** στις 26 Φεβρουαρίου 2020, «ΗΠΑ: Για πρώτη φορά συμμετοχή ελληνικών εταιρειών στις ευρωπαϊκές ημέρες καριέρας του MIT», <https://www.kathimerini.gr/1066453/article/epikairothta/ellada/hpa-gia-prwth-fora-symmetoxh-ellhnikwn-etairiwn-stis-eyrwpaikhes-hmeres-karieras-toy-mit>, τελευταία προσπέλαση 27/2/2020.

- **Το Βήμα**, 29/8/2010, «Θέλω να φύγω από την Ελλάδα», με βάση στοιχεία έρευνας της Κάπα Research, <https://www.tovima.gr/2010/08/29/society/thelw-na-fygw-apo-tin-ellada/>
- **Φωτιάδη Ι.**, Συνέντευξη του Βασίλη Μακιού «Βασίλης Μακίος: Χωρίς συνεργασία δεν υπάρχει πρόοδος», Καθημερινή 18/4/2017, <https://www.kathimerini.gr/905414/article/proswpa/geyma-me-thn-k/vasilhs-makios--xwris-synergasia-den-yparxei-proodos>.
- **Μπουλούτζα Π.**, «Εξακολουθεί η «αιμορραγία» των Ελλήνων γιατρών», Καθημερινή 21/12/2019, <https://www.kathimerini.gr/1058039/article/epikairothta/ellada/e3akoloy8ei-h-aimorragia-twn-ellhnwn-giatrwn>
- **Λιάρος Αλέξανδρος**, «Γιατί καθυστερεί η αγορά νέων λεωφορείων για την Αθήνα;», ATHENS TRANSPORT, <https://www.athenstransport.com/2019/03/agora-leoforeion/>, 4/3/2019
- **Protagon team**, «Η Αθήνα θα έχει 800 νέα λεωφορεία έως το τέλος του 202», Protagon.gr, <https://www.protagon.gr/epikairotita/i-athina-tha-exei-800-nea-lewforeia-ews-to-telos-tou-2021-44341976901>, 12/12/2020
- **Λυκεσάς Απόστολος**, «Περιμένοντας τα «γαλάζια» λεωφορεία...» Εφημερίδα των Συντακτών, https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/225969_perimenontas-ta-galazia-leoforeia, 9/1/2020

Διαδικτυακές Πηγές – Τόποι

- Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, Δημογραφικά χαρακτηριστικά 2018, <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/->, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, Γεννήσεις 2018, <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SPO03/->, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, Θάνατοι 2018, <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SPO09/->, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- Myschool, Ηλεκτρονικό σύστημα διαχείρισης σχολείων του υπουργείου παιδείας, Μαθητικό Δυναμικό Α'βάθμιας Εκπαίδευσης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, aseλ.myschool.sch.gr, Προσωπικές επαφές συγγραφέων.

- Ευρωπαϊκή Ένωση, Στατιστικά στοιχεία πληθυσμού, https://www.destatis.de/Europa/EN/Topic/Key-indicators/GER_EU_Population.html, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- Βύρων Κοτζαμάνης, Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων, ΤΜΧΠΠΑ, Παν Θεσσαλίας – ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΝΕΑ - ΕΔΚΑ Τεύχος 37, 2019, <http://www.e-demography.gr/news/index.cfm>, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- Fraser Institute, Economic Freedom of the World, <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/economic-freedom-of-the-world-2016.pdf>, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- Υπουργείο Γεωργίας των ΗΠΑ, Εκτιμώμενο κόστος ανατροφής παιδιών έως την ηλικία των 17 ετών, <https://www.fns.usda.gov/resource/expenditures-children-families-reports>., τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- NatWest, online οδηγός εξόδων για οικογένειες, <https://personal.natwest.com/personal/life-moments.html>, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- NatWest, online υπολογισμός κόστους ανατροφής παιδιών, <https://personal.natwest.com/personal/savings/tools-for-savings/cost-of-raising-a-childcalculator.html>, τελευταία προσπέλαση 14/1/2020.
- Centre for Economics and Business Research (Cebr), Μελέτη για το κόστος ανατροφής παιδιού, <https://cebr.com/reports/cost-of-raising-a-child-hits-227266-with-families-feeling-the-impact-of-benefit-cuts/> , τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- Διεθνής Οικονομική Επιτροπή, Εθνικά αρχεία Ηνωμένου Βασιλείου, [https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://yourarchives.nationalarchives.gov.uk/index.php?title=International_Financial_Commission_\(Greece\)](https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://yourarchives.nationalarchives.gov.uk/index.php?title=International_Financial_Commission_(Greece)), τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- ΚΕΦΙΜ, Νίκος Ρώμπαπας, περί οικονομικής ελευθερίας στην χώρα μας, <https://www.kefim.org/oikonomiki-eleytheria-ston-kosmo/>, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- Times Higher Education, www.timeshighereducation.com
- Wall Street Survivor, (2014), Γιατί ο Steve Jobs κέρδιζε μόνο \$1 το χρόνο? (και τι μπορείς να μάθεις από αυτό), <https://www.fool.com/personal-finance/2014/02/01/why-did-steve-jobs-only-make-1-a-year-and-what-you.aspx>
- Βιογραφικό ομότιμου καθηγητή Μακιού στο πανεπιστήμιο Πατρών, <http://www.ece.upatras.gr/index.php/el/emeriti/makios.html>, τελευταία προσπέλαση 24/2/2020.
- Επιχείρηση «Συνδετήρας», Operation_Paperclip , https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Paperclip

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τους συγγραφείς και δεν πρέπει να ερμηνευτεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Πανεπιστημίου Πατρών.